

ISSN: 1309-3738

J

**JOURNAL OF INSTITUTE
OF SOCIAL SCIENCES**

Volume: 8 Issue: 1 April 2017

**SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ DERGİSİ**

Cilt: 8 Sayı: 1 Nisan 2017

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
CİLT: 8 SAYI: 1 NİSAN 2017

CANKIRI KARATEKIN UNIVERSITY
JOURNAL OF INSTITUTE
OF SOCIAL SCIENCES
VOLUME: 8 ISSUE: 1 APRIL 2017

ISSN: 1309-3738

İmtiyaz Sahibi / Owner

Prof. Dr. Hasan AYRANCI (Rektör/Rector)

Editör / Editor

Yrd. Doç. Dr. Güner DOĞAN

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Hasan AYRANCI (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Doriano CASTALDINI (Modena Üniversitesi)

Doç. Dr. Abdulselam ARVAS (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Emre Şahin DÖLARSLAN (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Edina SOLAK (Zenica Üniversitesi)

Doç. Dr. Barış TAŞ (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Burçin CANAR (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Güner DOĞAN (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TAK (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Hatice YAZGAN (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Sekreteryaya / Secretariat

Hakan ATEŞ (Uzman)

Harun ŞİMŞEK (Uzman)

Yönetim Yeri / Address

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

18100 Çankırı-TÜRKİYE

Baskı / Press

Anıl Grup Matbaacılık

www.anilmatbaa.com.tr

Tel: +90 312 483 63 53

Bu dergide öne sürülen fikirler makale Yazar(lar)ına aittir. Yazım Kuralları için:

<http://sbedergi.karatekin.edu.tr>

Makale Gönderme:

sbedergi@karatekin.edu.tr

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi yılda iki kez (Nisan, Kasım) yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Thoughts put forward in the journal are of author(s).

Guidelines are at:

<http://sbedergi.karatekin.edu.tr>

Articles should be sent to:

sbedergi@karatekin.edu.tr

Cankiri Karatekin University Journal of Institute of Social Sciences is a biannual (April, November) international refereed journal.

Derginin tarandığı indeksler/ Abstracting and Indexing by

EBSCOHost

DOAJ

Index Copernicus
International

DRJI

ASOS Index

Scipio

Ulrichs

Arastirmax

Akademik Dizin

Türk Eğitim İndeksi

OAJI

SIS

Academic Resource Index

DANIŐMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Hasan AYRANCI	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Ali UÇAN	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Alpay Doğan YILDIZ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın BAŐBUĐ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Bahattin ACAT	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Banu YILMAZ	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Başaran ÖZTÜRK	Niğde Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Berrin ÖZYURT	Yaşar Üniversitesi
Prof. Dr. Cumhuri ERDEM	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Deniz KUNDAKÇI	Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem YILDIZ	Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gülşen ERDEN	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Haşim ŞAHİN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail TÜNCER	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet BAHAR	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat CAN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Osman ÇEVİK	Karamanođlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer KURBAĐ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Özlem Yeşim ÖZBEK BAŐTUĐ	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Özlen ÇELEBİ	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Rüşan ÖZKILIÇ	Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Rüyam KÜÇÜKSÜLEYMANOĐLU	Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Sait AKBAŐLI	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Salih Zeki GENÇ	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Serpil EROĞLU	Mustafa Kemal Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sibel KUNDAKÇI	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Şenol DURGUN	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Vedat BİLGİN	Gazi Üniversitesi

BU SAYININ HAKEMLERİ / REFEREES OF THE ISSUE

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ	Çankırı Karatekin Üniversitesi Felsefe Bölümü
Prof. Dr. Adnan SOFUOĞLU	Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Doç. Dr. Aslı YAZICI	Çankırı Karatekin Üniversitesi Felsefe Bölümü
Yrd.Doç.Dr. Aydın EFE	Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Bölümü
Doç.Dr. Bahar BURTAN DOĞAN	Dicle Üniversitesi İİBF Dekan Yardımcısı
Yrd.Doç.Dr. Deniz KUNDAKÇI	Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Doç. Dr. Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ	Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Erkan ARI	Dumlupınar Üniversitesi İİBF Ekonometri Bölümü
Öğr. Gör. Dr. Fatma AŞILIOĞLU	Ankara Üniversitesi Kalecik Meslek Yüksekokulu, Peyzaj ve Süs Bitkileri Programı
Doç. Dr. Gülay KARŞICI YÖRE	Marmara Üniversitesi GSF Müzik Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Hatice YAZGAN	Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın İktisat Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü
Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER	Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Doç. Dr. Meral DEMİRYÜREK	Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yrd.Doç.Dr. Mercan HATİPOĞLU	Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Dr. Pınar BİLASA	Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı
Yrd.Doç.Dr. Seda TOPGÜL	Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Yrd.Doç.Dr. Selma AKALIN	Doğu Akdeniz Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Ü. Gülsüm POLAT	Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Doç. Dr. Vesile Yıldız DEMİRTAŞ	Buca Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü
Prof. Dr. Yasemin DEMİRCAN	Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı
Doç. Dr. Zeynep ÇETİN	Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- 1-19 KANT EPİSTEMOLOJİSİNDE BİLGİ, VARSAYIM VE İNANÇ SORUNU
THE PROBLEM OF KNOWLEDGE, SUPPOSING AND BELIEF IN KANT'S EPISTEMOLOGY
Ahmet DAĞ
- 20-42 YENİÇERİ OCAĞI'NIN KALDIRILMASINDAN SONRA DEVAM EDEN "YENİÇERİLİK GAYRETKEŞLİĞİ" ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER
SOME THOUGHTS ON THE ONGOING "EFFORTS OF JANISSARIES" AFTER THE ABOLITION OF JANISSARY CORPS
Sibel KAVAKLI KUNDAKÇI
- 43-66 ÇOK PARTİLİ HAYATA GİRİLİRKEN HALKIN CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NDEN KOPUŞUNA DAİR BİR RAPOR
A REPORT ABOUT PEOPLE'S DRIFTING AWAY FROM REPUBLICAN PEOPLE'S PARTY AS TAKING THE TRANSITION TO MULTI-PARTY TERM
İsmet ÜZEN, Mehmet Şah ÖZCAN
- 67-81 ORTAOKUL 5. VE 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRENME STİLLERİ İLE DERS ÇALIŞMA YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ
THE INVESTIGATION OF SECONDARY SCHOOL 5TH AND 6TH GRADE STUDENTS' LEARNING STYLES AND STUDYING METHODS
Gülay BEDİR, Dilara ÇAYCI
- 82-95 YARATICI DAVRANIŞ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ÖLÇEĞİ (YDKÖÖ) GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI
CREATIVE BEHAVIOR AND PERSONALITY TRAIT SCALE (YDKÖÖ) VALIDITY AND RELIABILITY
Nazan KAYTEZ, Abide GÜNGÖR AYTAZ
- 96-113 BÖCEK YEMENİN NESİ YANLIŞ?
WHAT IS WRONG WITH EATING BUGS?
Sibel KİBAR
- 114-136 KAMU YÖNETİMİ DİSİPLİNİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ BAKIMINDAN DWIGHT WALDO
DWIGHT WALDO IN TERMS OF THE EFFECTS ON PUBLIC ADMINISTRATION DISCIPLINE
Kadir Caner DOĞAN
- 137-149 THE ORDEAL OF BLACKNESS AND WOMANHOOD IN EMECHETA'S SECOND CLASS CITIZEN
EMECHETA 'NIN SECOND CLASS CİTİZEN ROMANINDA SİYAHİLİĞİN VE KADINLIĞIN ÇİLESİ
Nilay Erdem AYYILDIZ
- 150-163 MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA AKADEMİK BAŞARIYA ETKİ EDEN FAKTÖRLER; AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ
FACTORS AFFECTING ACADEMIC SUCCESS AMONG VOCATIONAL SCHOOLS: A SURVEY OF TECHNICAL SCIENCES VOCATIONAL SCHOOL IN AKDENİZ UNIVERSITY
İ.Burcu TOPRAK, Nafel DOĞDU, Mehmet ÖZTÜRK
- 164-174 TÜRKİYE'DEKİ ENFLASYON VE DOLAR KURU VOLATİLİTESİNİN BİST-100 ENDEKSİ OYNAKLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
IMPACT OF INFLATION AND DOLLAR EXCHANGE RATE VOLATILITY ON BIST-100 INDEX VOLATILITY IN TURKEY

Ramazan KILIÇ, Caner DİLBER

- 175-207 KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE MİKRO KREDİNİN ETKİSİ VE NİĞDE İLİ
ÖRNEĞİ
*EFFECT OF MICRO CREDIT IN THE FIGHT AGAINS WOMEN POVERTY AND THE CASE
OF NIGDE*
Filiz KUTLUAY TUTAR, Cemile ALPASLAN
- 208-221 TEK ELLİ PİYANİST: NICHOLAS MCCARTHY
ONE HANDED PIANIST: NICHOLAS MCCARTHY
Tuğba ÇAĞLAK, Nezihe ŞENTÜRK

KANT EPİSTEMOLOJİSİNDE BİLGİ, VARSAYIM VE İNANÇ SORUNU

Ahmet DAĞ¹

Öz

Bu çalışmada Kant epistemolojisinde *bilgi/bilme*, *varsayım/zan*, ve *inanç/inanma* kavramları sorunu anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Üç bölümden oluşan bu çalışmada “*Üçlü ve İkili Ayrımlar Bağlamında Kant Epistemolojisi*” bölümünde üç temel yeti olan *duyarlılık/mahsusat*, *anlık/müdrake* ve *us/akıl* gibi Kant’ın kavramları ve duyulur-anlaşılır dünya, numen-fenomen ayrımı Kant epistemolojisi çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. *Fenomen* ve *numen* kavramlarına paralel olarak *apriori-aposteriori*, *transendent-transendental* kavramları tahlil edilmiştir. Anlama yetisini inceleyen *Transendental Analitik*, aklı inceleyen *Transendental Diyalektik* ve duyarlılığı inceleyen *Transendental Estetik* konuları ele alınmıştır. İman konusunda düşüncelerini temellendirmesine katkı sağlayan aynı zamanda pratik aklın postulatları olan “*Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlük*” kavramlarına yer verilmiştir.

“*İnanç ya da Metafizik Sahada Gezinmek Mümkün Müdür?*” başlığında metafiziğin Kant felsefesi bağlamında mümkün olup olmadığı tartışılmıştır. “*Bilgi, Varsayım ve İnanç Sarkacında Kant*” başlığında ise Kant epistemolojisinde bilgi, varsayım ve inanç kavramlarının ne olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Kant’ın Spekülâtif-Dogmatik İnanç, Pragmatik İnanç, Ahlâki-Pratik İnanç şeklindeki inanma çeşitleri tasnifine değinildikten sonra *bilgi-inanç/iman* ayrımına ve Kant’taki Tanrının varlığı sorununa dair düşüncelerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi, Varsayım, İnanç, Metafizik, Akıl.

¹ Yrd. Doç. Dr. Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, ahmetdag@klu.edu.tr.

THE PROBLEM OF KNOWLEDGE, SUPPOSING AND BELIEF IN KANT'S EPISTEMOLOGY

Ahmet DAĞ

Abstract

In this study, the problem of knowledge, supposing and belief in Kant's epistemology are tried to be explained and understood. This study consists three parts. Three basic skills such as sensitivity, intellect and mind which are Kant's concepts and the differences of sensible-intelligible world and noumenon-phenomenon concepts are tried to be explained in the part "Kant's Epistemology in the Context of Double and Triple Distinctions". In parallel with noumenon and phenomenon the concepts of a priori, a posteriori, transcendent and transcendental are analyzed. Transcendental Analytic examining the ability of understanding, Transcendental Dialectic examining mind and Transcendental Aesthetics examining sensitivity are discussed. "God, freedom and immortality concepts that are postulates of practical reason and contributing to justify Kant's thoughts on faith are included.

It is discussed if metaphysics is possible or not in Kant's philosophy under the title of "Is it possible to wander in the fields of Belief or Metaphysics?" Knowledge, supposing and belief in Kant's Epistemology are tried to be clarified under the title of "Kant in the Pendulum of Knowledge, Supposing and Belief". After mentioning the classification of beliefs as Speculative-Dogmatic Belief, Pragmatic Belief and Moral-Practical Belief, knowledge-faith distinction and the presence of God problem in Kant's philosophy is analyzed.

Keywords: Knowledge, Supposing, Belief, Metaphysics, Mind.

Giriş

C. S. Pierce, modern düşüncenin kralı olarak Kant'ın mantıksal çözümlemelerde üçlü ayrımların yani üçlemenin sıklıkla kullanıldığını tespit eden ilk filozof olduğunu ifade eder. Kant'ın felsefesini anlamada önemli bir kılavuzluk yapan gerçek sorun üçlemedir (Türker 2012, s. 169-170). Bu bağlamda Kant yalnızca üçlemelerden yani trikotomiden değil dikotomiden yani dualitedelerden de istifade eder. Nitekim bu dualiteleri bazen trikotomiye götürecek unsurlar olarak kullanmıştır. Bunlardan bazıları *duyulur dünya/mundus sensibilis -akılla kavranılır/mundus intelligibilis dünya, fenomen-numen, transendet ile transcendental, hipotetik-kategorik buyruk, analitik-sentetik, estetik-mantık gibi dualitelerdir.*

Transendental Analitik-Diyalektik-Estetik üçleme sahalarında sırasıyla duyarlılık/mahsusat- anlık/müdrıke ve us-akıl üçlemesini konu edinmiştir. Aristoteles felsefeyi nasıl üçe ayırdıysa Kant'ın da eleştirileri üç eserden (triology) oluşur: *Salt Aklın Eleştirisi, Pratik Aklın Eleştirisi ve Yargı Gücünün Eleştirisi.* Dualiteleri yer yer üçlemelere bağlayan filozof duyarlılığın yasalarının bilimi olan estetiği, anlamının yasalarının bilimi olan mantıktan ayırt etmiş ve ikisinin sentezinden salt aklın eleştirisi kavramını türetmiştir (Türker 2012, s. 170-190). Bu bağlamda Türker'in, Kant'ı okumada önermiş olduğu yol üzerinden Kant'ın *bilgi/bilme (knowing), varsayım/zan (supposing), ve inanç/inanma (believing)* kavramlarını onun epistemolojisi bağlamında anlatmaya başlayabiliriz.

Üçlü ve İkili Ayrımlar Bağlamında Kant Epistemolojisi

Kant'ta *mahsusat, müdrıke ve akıl* üç katmanlı bir yapıyı oluşturur. *Mahsusat/Sinnlichkeit*, nesnelere yoluyla bize verilen görünümlemler, *müdrıkenin/verstand* saf kavramlarının ya da kategorilerinin işlevleri ise duyuşal görünümün işlevleri ve verilerini birleştirmektir (Copleston 1994, s. 230). Mahsusattan elde edilen çeşitliliği kavramlaştırıp düzene sokan müdrıkeyken, netice çıkarma yetisi ve en üst katman olan akıl, bu kavramları birleştirip sonuçlar türetir. Kendi spekülative ilgisi doğrultusunda hareket ettiğinde *"her şeyi (nedensellik vb.) anlama yetisine bırakan"* akıl, pratik ilgisi peşinde hareket ettiğinde, bir başka ilgi doğrultusunda anlama yetisine ödünç verdiği şeyi ondan alır (Deleuze 1995, s. 74). Akıl ile anlama yetisi, birbirlerine karışmaksızın, deneyin aynı ve bir bölgesi üzerinde iki farklı yasa koyarlar (Kant 1984, s. 114).

Akıl olmaksızın anlama yetisi, bir nesne ile ilişkili kendi hareketler dizisini bir bütün içinde yeniden birliğe getiremez. Anlama yetisinin kavramlarını düşünümüne tabi tutan, kapsayan ve yüksek ufuklar meydana getiren (Deleuze 1995, s. 58) akıl, doğuştan olan aklın düzenleyici prensipleri (*Les lois*

regulatrices de la raison/anlamlandırma şablonları, Duralı) vasıtasıyla mahsusattan gelen bilgiler konusunda müstakil bir hüküm verir. Akıl, duyumlardan sonuç çıkararak yeni akli idrakler ve hükümler inşa eder (Cisr 2005, s. 197). Duyarlılıktan kaynaklanmayan apriori kavramlar ürettiği için anlama yetisi, duyarlılıktan farklıdır. Duyarlılık, bütün duyuşsal tecrübeleri uzay ve zamandan ibaret salt sezgiler altında içerirken, anlama ise salt kavramları kavramları veya kategorileri tecrübe konusu olan şeylerin her birine uygular (Türker 2012, s. 178).

Akıl-zihin-mahsusat bütünü ifade eden *dimağın/gemüt* yani düşünmenin biyolojisini ortaya koymaya çalışan (Duralı 2010, s. 67) Kant'a göre, insan bilgisinin, birbirinden ayrılmaz parçaları olan iki ayrı kaynaktan doğan iki kökü vardır. Bunlar harici eşyanın bizim üzerimize olan tesirlerini alan *mahsusat* ve hassasiyetin aldığı bu tesirler üzerine düşünen *müdrikedir*. Alıcı bir alet olan *mahsusat* yoluyla bize nesnelere verilir. Elde edilen mevzunun üzerine düşünme olan *müdrike* yoluyla ise düşünülür. Duyuların işi görmek, anlama yetisinininki ise düşünmektir (Erişirgil 1997, s. 74-75).

Bilgi epistemolojisinde düşünme/müdrike ile algılamayı/mahsusat birbirine indirgemekten kaçınan ama bu iki temel etkinliğin bilgiyi inşa ettiğini söyleyen Kant, bilginin kaynağını *mahsusat* ve *müdrike* şeklinde ikiye ayırır. Evreni de *duyulur dünya/mundus sensibilis* ve *akılla kavranılır/mundus intelligibilis dünya* olarak ikiye ayırır (Akarsu 1994, s. 29). Duyulur evren, sadece görüngüleri kapsar ve bunlar salt tasarımlardır. Dolayısıyla her zaman duyuşsal olarak koşulludurlar. Duyulur evrenin tasarımları, fenomenler şeklinde açığa çıktığı için olumsaldır ve deney yoluyla bilinir (Kant 1993, s. 280). Birinci durumdaki düşünölmüş tözler topluluğuna karşın ikinci durumda ise duyulur dünya vardır. Bu durumda birincilerle ikinciler ilişkiye sokularak birbirine bağlanır.

Duyulur ve düşünölmür dünya arasındaki klasik ayrımı terk eden (Cassirer 1996, s. 113) Kant, duyumlar aracılığı ile uzay ve zamandaki nesnelere, zihindeki kategorilerin yardımı ve aracılığı ile de kavramları edindiğimizi söyler. Duyumlar vasıtasıyla göröler sağlanır, zihin ile de bu nesnelere üzerinde düşünölmür, akılla kavranan âlemin üzerine ise düşünölebilir (Erişirgil 1997, s. 89). Sadece görünüşler dünyasının bilgisine sahip olabileceğimizi söyleyen Kant, duyulur “dünyanın kaçınılmaz bir biçimde zaman ve mekân içinde birbirleriyle nedensel etkileşim içinde bulunan nesnelere maddi bir dünyası olarak tecrübe edildiğini iddia eder” (West 1998, s. 37).

Akıl, yasalara sahip olan olaylara ve ilkelere göre biçimlediği deneyle

doğaya yönelir. Doğadan öğreneceği çok şey olan akıl, itaatkâr bir dinleyici değil tanıkları sorgulayan tanık edasıyla davranır. Düşünüşünde devrim yapmasını fizik araştırmalarında elde ettiği bulgularla doğayı inşa etme buluşuna borçlu olan akıl, doğadaki olanı öğrenmeğe çabalar yoksa uydurduklarını doğaya yakıştırmaz (Duralı 2007, s. 30). Tecrübeyi dışlayan filozof, hayal hanesinde kurduğu kurguladığı sanal doğa tasavvurunu gerçekmişçesine aklın eleştirici onayına sunmuştur. Deneyle desteklenmeyen doğa tasavvuru -Kant'ın ifadesiyle- bir hayalperestin düşlerine benzer (Duralı 2006, s. 54). Spekülatif aklı kullanmakta mahir olan filozof, aklın eleştirisini kamuya yararlı bilim olarak nitelendirir. Kant'ta aklın eleştirisi kaskatı kesilmiş aklın çıkmazı olan dogmacılığa karşıdır (Duralı 2007, s. 35). Bilginin kaynağını *mahsusat* ve *müdrike* diye ikiye ayıran Kant'ın felsefesinde fenomen ve numen kavramlarının önemli bir yeri vardır. Kant felsefesinde varlık alanı görünen/phainomen, görünmeyen/noumenon olmak üzere ikiye ayrılır. Fenomen, yani görüngüler yalnızca tasarımlardır bunun karşısında ise görünmeyen varlık alanı kendi başına var olan/Ding an sich yani numen kavramı karşımıza çıkar. Nesnelerin *fenomenler ve numenler* olarak ve dolayısıyla dünyanın *duyu ve zihin* dünyası olarak bölünmesi söz konusudur. Kant epistemolojisinde numenlerin aşkınsal, fenomenlerin ise görgül bir kullanımı vardır (Kant 1993, s. 155). Kant'ta bilimsel araştırmaya konu olabilecek, gözlemlenebilecek her türlü nesne (masa, sandalye ve gözlemlenebilen atomlar) fenomendir ve ilkesel olarak bilinebilirler. Numen ise duyumsallığımızın sınırlılığına eşlik eden bir sorundur (Scrution 2003, s. 63-64). İnsani değerlerin imalathanesi ve spekülatif aklın alanıdır. Başta ahlak olmak üzere, bütün kavramlar ve bunlardan meydana gelme yapılar, numenon mamulüdür. Fenomenin tersine numende akıl, mevziyi imana terk etmek zorunda kalmıştır (Duralı 2010, s. 108).

Kant, fenomen ve numenin ayırımından hareketle *ilksel/apriori* ve *tecrübi/aposteriori* bilgilerin ne olduğuna değinir. Apriori bilgi deneyden bağımsız bilgiyken aposteriori ise menşei tecrübe olan bilgilerdir. Apriori bilgi, deneyim ve duyu izlenimi taşımayan zorunluluk içeren tümel bir bilgidir. Aposteriori bilgi ise kaynağını deneyimde bulan bir bilgidir.

Kant'a göre duyu ve tasavvurlarımızı kendiliğinden üreten, bunları karşılaştırıp aralarında bağ kurmamızı sağlayan tecrübenin verileridir. Bilgi tecrübeyle başlar, ama tecrübeden çıkmaz ve zamanca önce bilgi yoktur. Zihnin katkıda bulunduğu tecrübeden bağımsız bilgi/apriori ile aposteriori/deneysel bilgiden ayırt edilebilir. Tecrübe kaynaklarından derlenmiş apriori bilgilere sahip olunur. Bunun nedeni tecrübeden değil genel kuraldan beslenmiş olmaktır. Ağır cisimlerin altından destekleri çekildiğinde düşeceğinin bilinmesi gibi... (Duralı 2007, s. 48-49).

Kant '*transcendental*' kavramını; deneyimde verilenin, apriori tasarımlarımıza zorunlu tabi oluşunun ilkesini ve aynı şekilde apriori tasarımların zorunlu olarak deneyime uygulanışının ilkesini niteler (Deleuze, 1995, s. 51). Her çeşit tecrübeden önce gelen ve tecrübeye mümkün kılan *ilkesel/apriori* şeylerin peşinde olan Kant, *transcendental* kavramıyla bu amacına ulaşmak ister. Nesnelere değil de, genel olarak nesnelere apriori olarak bilişimizle uğraşan her bilgiye *transcendental*, bu kavramlardan oluşan sisteme *transcendental felsefe* adını verir (Akarsu 1994, s. 32). Saf aklın ilkelerini içeren bir felsefe olan *transcendental felsefe*" ile tecrübî bilgidен önce gelen "transcendental/aşkınsal" karıştırılmaması gerekir.

Kant'tan hareketle *transscendet* ile *transcendental* kavramları arasında ayırım yapan Duralı'ya göre *transscendet*; fizik dünyadan kopma iken dünyayla ilişkiyi kuran *transcendental*'in ise yağı fizik dünyadır (Duralı 2007, s. 15). Deneyle kapısını açık tutan *transcendental*'in sahası metafiziktir. O bilimin/fizik alanını hazırlayıp tesviye eden çalışmadır (Duralı 2010, s. 79). Evrene ilişkin sistemler olduğu gibi evreni aşan sistemler de vardır. Birinciler *transcendental*ın konusuna girerken, ikinciler ise *transscendent*in konusuna girer (Duralı, 2006a, s. 93). Salt akıl evrene ilişkin sistemler olan *transcendental*/metafizik âlemdе iş görebilirken evreni aşan *transscendent*/idealar âleminde Allah dostu olan '*gönül adamı*' gezintiye çıkar (Duralı 2006b, s. 98).

Kant, "*Saf Aklın Eleştirisi*" adlı eserinde dört tane antinomiye yer verir ve bu antinomileri tartışır. Birincisi yer kaplama ve bölünme antinomisi, ikincisi (atomcular ve Leibniz vb. bazı filozofların savunduğu evren) basit bölünemez öğelerden oluşmaktadır antinomisi, üçüncüsü zorunluluk/nedensellik ile ilgili olan *özgürlük* antinomisi dördüncüsü ise ne âlemin dâhilinde, ne âlemin haricinde âlemin ileti olan bir zaruri varlık yoktur antinomisidir (Erişirgil 1997, s. 109-116). Kant, yine bu eserde "Saf matematik ve doğa bilimi nasıl olanaklıdır? Metafizik ve bilim olarak metafizik nasıl olanaklıdır?" sorularına cevap vermeye çalışır. Bu dört sorudan ilk iki soruyu, *Transcendental Estetik ve Transcendental Analitik* adlı bölümünde *diğer* ikisini ise *Transcendental Diyalektik* bölümünde inceler (Kant, 1994, s. 11-14). '*Saf Aklın Eleştirisi*' eserinde üç amacı gerçekleştirmeye çalışmıştır. Öncelikle, insanlık tecrübesinin temellerine yani gerçekte şeylerin nasıl olduklarına dair -bilgiyi feda etme pahasına- bir kesinlik vaat eden yeni bir teori yaratır. İkinci olarak, bu yeni teorisine dayanarak geleneksel "spekülatif" metafiziğe karşı yıkıcı bir eleştiri sunar. Üçüncü olarak, teorik bilgi gibi haklı çıkarılamayan Batı metafizik geleneğinin temel inançlarının "ahlaki inanç"a dayalı objeler olarak haklı

çıkarılabileceğini öne sürer (Guyer 2010, s. 1).

Kant, düşünme yetisini ihtiva eden, nasıl düşünmemiz gerektiğini söyleyen (Wood 2009, s. 115). ve bilimlere girişi sağlayan bir köprü olarak gördüğü mantığı kendi içinde ikiye ayırır. *Transendental Analitik*'te anlama yetisini/verstand incelerken *Transendental Diyalektik*'te akli/vernunft, *Transendental Estetik*te ise mahsusatı inceler. 'Kategoriler Teorisi' adı da verilen *Transendental Analitik*'te Kant, Newton'un tabiat felsefesinin prensipleri içinde -içine zaman ve mekânı almadığı- kategorileri konu alır. Kategorileri nicelik/quantite (birlik, çokluk, bütünlük), nitelik/qualite (gerçeklik, olumsuzlama, sınırlama), ilinek/relation (neden-etki, karşılıklılık), modalite/kiplik (olanaklılık- olanaksızlık, varolma-varolmama, zorunluluk-olumsallık) dört grup altında on iki kategoriye ayırmıştır (Heimsoeth 1967, s. 87-89).

Aklın kendi içindeki mücadelesini felsefenin en esaslı dramı olarak gören Kant, *Transendental Diyalektik* bahsinde saf aklın asıl eleştirisini yapar ve metafiziğin imkânını konu edinir. Aklın kavramlarına *ide* adını veren ve *ruh*, *kosmos* ve *Tanrı* gibi aklın üç temel idesini konu edinen Kant, aklın bu üç temel idesinden hareketle rasyonel psikoloji/ruh, rasyonel kozmoloji/kosmos ve rasyonel teoloji/inanç alanlarını kurar. İlk *ide* psikolojik, ikincisi kozmolojik, üçüncüsü teolojiktir. Üçü de diyalektiğin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır (Heimsoeth 1967, s. 106). Nitekim Kant'a göre ruh öğretisinden çıkarak evren öğretisine ve ondan Tanrı'nın bilgisine ilerleyebiliriz (Kant 1993, s. 191). Aklın doğasından zorunlulukla türeyen ideler aşkın yani bütün tecrübenin sınırını aşarlar.

Kant, duyular üstü bir doğa olanağı olarak gördüğü ahlak yasası ile kuramsal felsefenin belirlemeden bırakma gereğinde kaldığı nesneyi ve kavramı, kuramsal felsefede ancak olumsuz bir nedenselliğin yasasını belirler ve bu kavrama ilk kez nesnel gerçeklik kazandırır (Kant 2008, s. 79). Nedensel olarak belirlenmiş empirik ya da fenomenal benin değil, numenal ya da akılla anlaşılabilir benin bir öz niteliği olarak anlaşılan (West 1998, s. 42) özgürlük kavramı üzerinden "*Salt Aklın Eleştirisi*" adlı eserinden "*Pratik Aklın Eleştirisi*" eserine geçiş yapar. Onun felsefesinde özgürlük kavramı, gerçekliği pratik aklın zorunlu bir yasasıyla kanıtlandığı oranda salt ve teorik akıl dizgesindeki bütün yapının kilit taşı konumundadır. Önsel bildiğimiz biricik ide olarak tanımladığı özgürlüğü ahlak yasasının koşulu olarak görür. Kant "*Pratik Aklın Eleştirisi*" adlı eserinde de postulâtı önsel kabul olarak kullanarak "*Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlüğü*" pratik aklın postulâtları yapmış ve ahlak anlayışından yola çıkarak iman konusunda da bu postulâtlar aracılığıyla düşüncelerini temellendirmiştir (Kant 2008, s. 24-25). Aklın

nihai temerküzü olan akıl; Tanrıda başlar ve insanda devam eder. Akıl tarafından anlaşılmayan Tanrının varlığı bütün kanıtlamaları aşar. Ne ispatlanabilir ne de çürütülebilir var olduğuna inanılır (Duralı 2006, s. 48).

Nedensellik ile özgürlük antinomisine değinen Kant'ta bu iki sarkacın arasını dengeleme gayreti vardır:

Doğa nedenselliğini geçerlilik alanının böylesine genişletip her şeyi onun hâkimiyetine teslim etmek, ruhun hakkını yemektir. İrade hürlüğünü, zıddı, doğa zorunluluğuna tabi kılmak, çelişkiye düşmekten özge bir şey değil. Bu durumda ya ruhun hürlüğünü inkâr ya da doğa nedensellik ilkesini iptal etmek zorunda kalırız. Söz konusu çıkmazdan kurtuluşun yolu nedir? Ruhun hürlüğü ile doğa yasasının zorunluluğunu birbirinden köklüce ayırt etmektir. Görünenler alanında görünür etkinliğin, doğa yasasına itaat etiği, dolayısıyla hür olmadığımı tasdik etmek; öbür yandaysa, kendinde şey olarak kabul ettiğimiz ruhun hürlüğünü onaylamak, çelişkiyi ortadan kaldırır. Duyulur ile düşünülürü ayırt etmek. Ahlak, hürlüğün spekülâtif bilgisine ihtiyaç duymaz. Ahlak ile doğa öğretileri birbirlerinden özenle ayırt edilip her biri kendine mahsus sahaya hasredilmelidir (Duralı, 2007b, s. 34).

Kant, “Pratik Aklın Eleştirisi” eserinde eleştirinin ilk işinde pratik usun olanağının kapsamının ve sınırlarının ilkelerini insanın doğal yapısıyla ilişkiye girmeden eksiksiz olarak ortaya koymaya çalışır (Kant 2008, s. 29). İnsanın nefis-bilgi/psycho-cognitif gerçekliğine odaklanan Kant'ın gayesi nefis işleri aracılığıyla mantığı temellendirmek ve buradan bilgi sorununu da çözerek ahlakı belirlemektir (Kant 2010, s. 104). Gerçekliğin neye dayandığını belirlemek için Kant, eleştirinin sonlarında gerçek-saymanın bir kanı mı yoksa kandırma mı olduğunu saptamaya çalışır.

İnanç ya da Metafizik Sahada Gezinmek Mümkün Müdür?

Metafiziğin mümkün olup olmadığı tartışmasına değinen Kant'ta metafizik deneyi aşarak yalınkat kavramlarla iş gören tecrid olmuş bir spekülâtif akıl bilgisi vardır. Bilimlerin en eskisi olan ve tek ayakta kalacak olan metafizikte, akıl kendi kendisinin öğrencisi olmuştur (Duralı, 2007a, s. 4). Metafizik; akli denetleyen, bilimsel ve tam olarak inandırıcı bir öz-bilgi yoluyla yasadışı bir spekülâtif akıl dinde ya da ahlâkta neden olacağı yıkımları önler. Bilgiyi genişletmeyen fakat dini sınamak, ondaki yanılırları önlemek için hizmet eden (Kant 1993, s. 382) metafizik; en son amacı, bütün yöntemlerle Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlük gibi soruları çözmek olan bilimin adıdır (Kant 1984, s. 76). Bu üçlemeyi pratik akılda bir postulat olarak öne süren Kant'a göre -bilgi değil inanç işi olan- Tanrı ve ölümsüzlük postulatı “en yüksek iyi”nin gerçekleşmesini mümkün kılar. Özgürlük ise

akıl bir yargısı olan ahlâk yasasının temelidir. Bununla birlikte, saf akıl ölümsüz ruh, mükemmel ve zorunlu Tanrının varlığını kanıtlayamamasına rağmen Kant, bu varsayımları da hiçbir şeyin çürütemeyeceğinde ısrar eder. Dolayısıyla, saf aklın teorik argümanlarının başarısızlığı; ölümsüzlük, özgürlük ya da spontan nedensellik ve Tanrı inancının imkânı için hâlâ yer bırakır. Eğer bu tür inançlar için başka temeller bulunabilirse ve şeylerin görünüşleri ile kendinde nasıl oldukları arasındaki ayrımıyla transendental idealizm, Transandantal Analitik'te açıklandığı üzere, görünüşün karakteriyle veya uzay-zaman deneyimimizle gerçekten çelişseler de, bu inançlara yer bırakır (Guyer 2010, s. 16).

Kant'a göre metafizik; akıl bilgisinin bir alanı ve akla kendi doğası aracılığıyla yanıtlayamayacağı soruların yöneltildiği bir alandır. Descartes'la başlayan, gelenek halinde Spinoza, Leibniz, C. Wolff ve öğrencilerinde sürdürülen rasyonalizmin varlık teorisidir (Heimsoeth 1967, s. 66). Duralı, Heimsoeth tarafından rasyonalizmin varlık teorisi olarak görülen metafizik ile fizik ayrımı arasındaki bağıntıya değinir. Ona göre kavramları konu alan metafizik iken görünüme çıkmış şeyleri inceleyen ise fiziktir. İkisini bağrında toplayıp derinleştirirse *transendental felsefedir*. Metafiziğin malzemesini fizik sağlarken ikincisine zemini tesviye edip hazırlayan birincidir. Karşılıklı birbirine malzeme sağlarlar (Duralı 2006, s. 28).

Tanrı ile ölümsüzlük hakkında bir şey söylemeyen Kant, fenomen sahanın ötesinde kalıp da ele aldıklarını olay alanına geri götüremeyen salt akıldan kullanım değeri bulunan değerler türetmenin imkansız olduğunu söyler. Duralı'ya göre bu durumdan dolayı Kant, kendisinde inanca yer açabilmek için bilgiden vazgeçmesi gerekmiştir (Duralı 2007a, 16). Aklın, mevcut konumuyla "*hasseler ötesi*" ve "*akıllar ötesi*" âlemin kühünü anlamaya muktedir olmadığını dile getiren ve numen sahada aklın acizliğini itiraf eden Kant, Gazali gibi aklın, zaman ve mekân mefhumunun başlangıç ve sonsuzluğu konusunda aciz duruma düştüğünü söyler (Cisr 2005, s. 199-201).

İmanı, objektivistlerin anladığı anlamda anlayan ve en düşük düzeyde bir mistik olan (Seddon 2005, s. 189) Kant'ın kullandığı bir kelime olan "*glaube*" kelimesini Kemp Smith, İngilizce kelimeler olan "*belief/inanç* veya *faith/iman*" kelimelerine çevirmiştir. Kant için doğru olması için bir şeyi tutan üç şey "*thinking/düşünme, believing/inanmak* ve *knowing/bilmek*"tir. Düşünmek bir yargıyı tutmak için ne subjektif ne de objektif zemin anlamına gelmez. Eğer biz yargıyı koruyacaksa yalnız öznel olarak yeterli değil aynı zamanda objektif olarak yeterli olmalıdır yani bu anlamda inanç terimine sahip olmalıyız. Bilgi, hem öznel hem de nesnel

yeterlidir. “Tanrı” kavramıyla asli ve yapısal kavramdan daha çok düzenleyici bir kavramı kasteden Kant, Tanrı fikrini sezgisel/heuristic bir kavram olarak kullanır (Seddon 2005, s. 194-195). Tanrı’ya ilişkin hiçbir kavrama sahip olmadığımızı söyleyen Kant’a göre Tanrı kavramı ideamızın aşkınsal bir nesnesidir. Ve bu nesnenin olgusalılık, töz, nedensellik vb. kavramlarına göre *kendinde* gerçekliğini varsayamayız. Tanrı’nın varlığını ve ruhun ölümsüzlüğünü kuramsal bakımdan bilmemiz mümkün olmadığı için metafizik de mümkün değildir (Kant 1993, s. 322-327).

Kant’a göre bilimlerin kraliçesi olmayı hak etmiş metafizik; güçlerini baştan sona bir tür savaş oyununda denemeyi isteyenlerin bir kavga alanı olmuş ve bu muharebe alanında henüz hiç kimse herhangi bir kavgada en küçük bir toprak parçası bile kazanamamıştır. Zaferini kalıcı bir iyelikle taçlandıramamış metafizik, sonu gelmez çekişmelerin kavga alanıdır (Kant 1993, s. 28). Yine O, bu kavga alanında olan metafizik üzerine yazan birçok yazarın metafiziği bir adım ileriye götüremediğini ve metafiziğin Aristoteles’in zamanında bulunduğu konumda olduğunu iddia eder (Kant 1995, s. 123-124). Köpük gibi suyun üstüne çıkan metafizikle uğraşıp kendini bilgin zannedenlerin bu görüntünün nedenlerini daha derinlerde aramadıklarını dile getiren Kant’ın metafizikle ilgili olmasının asıl amacı bilginin genişlemesinden daha çok, onun malzemesi ve yapı taşlarıyla ilgili olmasıdır (Kant 1995, s. 22).

Aklı hem düzenleyici hem de inşa edici gören Kant’a göre konuları bulgularla araştırmak bilimin değil metafiziğin işidir. Bu bağlamda etkinlik alanı hakikat âlemini oluşturan varlığın karşılığı ve izdüşümü olan dimağdır. Dimağ ürünü kavramın gerçeklik verisi var olanla ‘izdivac’ından ‘bilgi’ doğar (Duralı 2005, s. 20). Kant, uzamlı bir yana bırakarak düşünen varlığı ve onun özünü oluşturan akli büyüteç altına almağa girişmiştir. Fiziğin ve metafiziğin alanını birbirinden ayıran Kant’a göre nasıl uzamlı varlık dünyasına eğilip onu araştırmak fiziğin işiyse düşünen varlığı ve aklın belirlediği ahlaki irdelemek metafiziğin işidir ve apriori bilgi yoktur şeyleri görünüşüyle tanırız. Tecrübeyi aşan *transendent* metafizik aklımızın doğal dialektiğinin yanılmasıdır. Metafizik ise bilgimizin ilk sebeplerine dair felsefedir. Matematiğin yöntemini asla taklit etmemelidir. Salt aklın, insan şümül kural koyuculuğu ile belirleyiciliği transendental duruma örnektir. Transendental felsefe metafiziğin ön şartıdır ve salt aklın bütün ilklerinin sistemidir. Tümüyle hem çözümlenmeli/analitik hem de birleştirimli/sentetik bilgileri kapsar. Transendental bilginin tecrübedeki kullanışıyla değil, olabilirliğiyle ilgilidir (Duralı 2006, s. 27). Ahlak, din ve antropoloji araştırma alanını sunan metafizik, insan bilgisinin kaynaklarını, her türlü bilginin olabilir ve yararlı kullanışını ve nihayet aklın sınırlarını ortaya

koymalıdır (Duralı 2006, s. 34). “İnanca yer açabilmek için bilgiden vazgeçmem gerekir” diyen Kant’a göre eleştirinin eleğinden geçmemiş metafizik önermeler; metafizik dogmacılığın, demek ki hep dogmacı olan inançsızlığının kaynağı olup ahlaka aykırıdır (Duralı, 2007a, s. 16).

Duralı, aklın kalkış noktasının var olanlar ve onları algılamamızın oluşturduğunu, mantığı aşkın tefekkür mintikasında metafiziğin artık yürüyemez hale geldikten sonra yerini mistikliğe terk etmek zorunda olduğunu söyler. Ona göre, mistiklik; hakikat âleminde gerçeklik dünyasını seyre dalmak yahut temaşa etmektir. Tefekkür ise sezgilerden hareketle girilmiş akıl yürütme temrinleri üstüne katlanılarak düşünmektir. Varlığı düşünme/tefekkür metafiziğin transendental idealizm sahasındadır. Varlığı var olandan hareketle anlamak Hume vari filozoflar ile varlıktan var olanların çıkarımını savunan Eflatun ve onun çizgisinden olan filozoflar vardır. Aristoteles ve Kant iki aşırı uç arasında orta yoldan yürürler (Duralı 2005, s. 28).

Bilgi, Varsayım ve İnanç Sarkacında Kant

Metafiziğin mümkün olmadığını ama aklın yapısı gereği insanın metafizikten vazgeçemediğini söyleyen Kant, *numen* sahasında kalan *Tanrı* ve *ölümsüzlük* konusunda izah sorunları yaşar. Tanrı’nın varlığını bilmeyi bir bilgiden daha çok inanma konusu olarak gören filozof bu savını desteklemek için bilgi/bilme (knowing), varsayım/zan (supposing), ve inanç/inanma (believing) kavramları arasında çok önemli farklılıklar olduğunu iddia eder. Bilgi, nesnel ve öznel olarak yeterli; inanç ise öznel olarak yeterli ama nesnel olarak yetersiz bir gerçek saymadır (Kant 1993, s. 374-375). Kant, kanaati; inanma, bilme ve zan olarak üçe ayırır. Zan, kanaatin hem nesnel hem de öznel anlamda yetersiz olmasından çıkar. Evrensellik ve zorunluluk içermeyen zan matematikte ya da ahlakta olmaz. Hem nesnel hem de öznel olarak yeterliyse, bu durumda bilme olur. Nesnel olarak yetersiz ama öznel olarak yeterliyse bu inanmadır (Kant 2009, s. 70). İnançın objektif geçerliğinin tersine kanı sadece öznel geçerlidir ve sadece bir illüzyondur. Kanı düşünceden ayırır dolayısıyla belirsiz bilişten de ayırır. Kanıdan farklı olan düşünce ise objektif olarak sübjektif temelin yanlış temsili olan yanlışlık içermez. Düşünce aynı tür temellerle tamamlamasıyla son aşamada bilgi olur (Pasternack 2015, s. 60).

Ona göre gerçek-sayma; anlamamızda nesnel zeminler üzerine dayandığı halde yargıda bulunanın zihnindeki özel nedenleri de gerektiren bir olaydır. Eğer bu gerçek-sayma herkes için geçerliyse zemini nesnel olarak yeterli olduğu için kanı (conviction), sadece öznenin tikel karakterinde bulunuyorsa kandırma (persuasion) olur. Kandırma yalnızca öznedeki yatan yargının

zemini nesnel sayıldığı için salt bir yanılısamadır ve kişisel bir geçerliği vardır (Çadırcı 2006, s. 49). Varsayım/sanma, bilinçli olarak nesnel ama öznel olarak da yetersiz bir gerçek-*saymadır*. Eğer gerçek-sayma yalnızca öznel olarak yeterli ama nesnel olarak yetersiz görülürse *inanma* olur. Nesnel olduğu gibi öznel olarak da yeterli gerçek-sayma ise *bilmedir*. Varsayımın ve belli koşulları gerçek saymam yalnızca olumsal bir imandır ve Kant'ın diliyle bu pragmatik bir inançtır. Eğer altında ereğe erişilecek başka hiçbir koşul bilmiyorsam ama varsayımım mutlak olarak ve herkes için yeterliyse zorunlu bir imandır (Çadırcı 2006, s. 108-109).

Kant'ın “*Salt Aklın Eleştirisi*” eserinin temelini oluşturan genel epistemolojisini yani bilgi problemini ele aldıktan sonra onun ele aldığı diğer temel problemler olan varsayım ve inanca değinebiliriz. Böylece Kant felsefesinde akıl karşısında bilme ve inancın konumunu belirlemeye çalışabiliriz. Metafiziğin mümkün olup olmadığını tartışan Kant, “*Saf Aklın Eleştirisi*” eserinde spekülatif akıl aracılığıyla Tanrı'nın varlığını kanıtlamanın üç yolu olan fiziksel Tanrıbilimsel/physicotheological, evrenbilimsel/cosmological ve varlık-bilimsel/onto-logical kanıtları eleştirmiştir (Kant 1993, s. 294-298).

Kant'a göre felsefe, “*Ne bilebilirim? Ne yapmalıyım? Ne umayım? İnsan nedir?*” gibi dört temel soruyla ilgilenir. Bunlar sırasıyla metafizik, ahlak, din ve antropoloji olmak üzere dört araştırma alanı sunar (Duralı 2010, s. 98). Kant'a göre “neyi bilebilirim?” sorusu epistemolojiyle ilgiliyken “ne ümit edebilirim?” sorusu ise Tanrı'nın varlığı sorunu ile ilgilidir (Kant 1993, s. 367). Kant bu soruyla bütünselliğin kendin şey'in bilgisinin imkânını, doğrunun maddi ölçütlüğünü, insan bilginin sınırlarını, biçimsel bütünlüğün insanla ilintili olan varlığı ve ‘ben’in kazandığı somut ve sezgiselliği tartışır (Goldman 1983, s. 168-169). “Neyi bilebilirim” sorusunu içeren bilgi ile “Neyi ümit edebilirim?” sorusunu içeren Tanrının varlığı sorunuyla ilintili “*inanç*” sorununu birbirinden ayıran Kant'ın bilgi, varsayım ve inanç kavramlarına değinen Duralı, spekülatif akıl alanı olan numen'i “*insani değerlerin imalathanesi*” olarak isimlendirir. Tecrübeye konu olanların dışında inanç yapılarının nesnel geçerliliğini yahut doğruluğunu ölçmenin imkânın olmadığını, akla uydukları ölçüde geçerli yahut doğru addolunduğunu dile getirir.

İnanç ile bilgi arasında çelişki görmeyen ve ahlakın özerkliğine kıymet veren Kant, inanmaya yer hazırlamak için bilgiyi kaldırır. Terk edilen bilgi, metafiziksel bilgiyken inanma ise dinsel inanmayla ilgisi olmayan ahlâkın otonomisine olan inanmadır (Heimisoeth 1986, s. 56). Tecrübeye sürülebilir, deneylenebilir cinsten inançlar, varsayımdırlar. Bizleri böylesi inançlara

sevk eden amil, doğrulanır yahut yanlışlanabilir türden cevap bekleyen sorulardır. Geçerliliği yahut doğruluğu deneyle kanıtlanan varsayım, bilgiye dönüşür. Bilimlense varsayım çeşidinden inançlarla iş görürler. Duralı, Kant'ta inanç ile bilgi arasında çelişkinin olmadığını söyler;

“Salt inançlar, deneylebilir olaylar dünyasına ait bilgileri de bunların atıfta buldukları biçimleri de aşkındırlar. Salt inançlar, aklın gereksediği tahminler (Einschätzung) ile var görmelerdir (vermutung). Tam da, teorik bilginin sınırlanışıyla aklın, kullanır/pratik alana doğru açılımı mümkün olur.” (Duralı 2006, s. 45).

Duralı, Farabi ile benzerliği olduğunu söylediği Kant'ın akıl yoluyla vahiyden her akli başında kimsenin gerekli dersleri çıkarılabileceğini ille de filosa ya da bilgiye ihtiyaç olmadığını iddia ettiğini aktarır. “İnanca yer açabilmek için bilgiyi iptal etmem gerekmiştir.” diyen Kant'a göre bilme ile ahlakça din-bilim arasında mantıkça bağ bulunmadığından çelişki yoktur (Duralı 2006, s. 45-46).

Görünenler ile var olanlar arası ilişkileri düşünerek algılanan esaslar bütünlüğü tabiat iken onu belirleyip değerlendiren akıldır (Duralı 2006, s. 22). Kant, salt doğa olarak gördüğü duyulur dünya ile bir özgürlük sistemi olarak gördüğü anlaşılır ya da ahlâksal dünyayı yani pratik akıl ile spekülâtif akli bir *transendental teoloji* altında birleştirir. Kant, doğanın gayeliliğinden hareketle şeylerin iç olanağı ile *apriori/önsel* olanı birbirine bağlayarak bilgi ve inancın çelişmediğini fakat birbirinden farklı olduğunu ortaya koyar. Kant, kendi epistemolojisinde “*bilme*”, “*sanma*” ve “*inanma*” kavramlarına açıklık getirmiştir. Kant'ın ahlâk delili, ahlâk açısından zorunlu olan inanç türü olan ahlâki/pratik inancı sağlar. Bu delilin amacı, şüpheciye Tanrı'nın var olduğunu ispat etmeye çalışmaz (Kant 1993, s. 373-374). Filozof, Tanrının varlığı ispatı yaparak bilgi konusu değil, Tanrı inancını rasyonel kılarak ahlâk konusu yapmalıdır. Tanrı ile insan arasında bir bilgi ilişkisi değil bir inanç ilişkisi söz konusudur. Filozofun yapması gereken böylesi bir inancı rasyonel kılarak sağlama almak olmalıdır (Güneş 2009, s. 86-87).

Âlemin tümünü bilme cüreti ile had bilmezliğine asla rağbet etmeyip sadece tasavvur ile inanca sahip bulunabileceğimizi, bu tasavvur ile inanç binasını oluşturarak spekülâtif-olmayan metafizik türden felsefe yapmak mümkündür. Evreni açıklamağa matuf inanç-düşünce çerçevesi, yani varsayım, ya gerçekliklere uyacak şekle sokulmak üzere, yeniden gözden ve elden geçirilir, tamir görür ya da gerçeklikler inkâr elde edilecek eldeki varsayımda diretilir (Duralı 2006, s. 33). Kant epistemolojisinde anlama gücünün oluşmasında tasavvur gücünün vazgeçilmez yeri ve etkisi vardır

(Duralı 2010, s. 71).

Kant için inanç; Tertulyancı veya Kierkegaard modunda irrasyonel bir rıza değildir. İnkâr için etkili dayanaklara sahip olduğumuz bir şeydir. Kant'ın açıklamalarına rağmen inançlar nesnel yetersizliktir. Kant'ın felsefesinin bu kısmında en az iki objektif anlam vardır. Birincisi rızanın tecrübeler veya diğer rızalar üzerinde temellendiğini nitelerken ikincisi olan "objektif" duyum daha geniştir. Herhangi özneler arası "iletilebilir" bir rızadır. Herhangi bir rıza onaylayan özne konumundaki biri için rasyonel olarak kabul edilebilir. İnanç bu geniş anlamda objektif bir tür olarak aynı subjektif zeminde herhangi bir öznenin konumunda aynı subjektif zemin için temel olabilir (Chignel 2007, s. 336). Üçlü tasnif konusunda ısrarcı olan Kant, inancın üç farklı tipini spekulatif-dogmatik inanç, pragmatik inanç ve ahlâki-pratik inanç olarak üçe ayırır.

Spekülâtif-Dogmatik İnanç: Diğer bir ismiyle doktrinel inanç; objektif olarak temellendirme imkanı olmayan subjektif olarak kesinliğine sahip olunan tanrı vb. inançlardır. *Doğa teolojisi (physico theology)* olan doktrinel inanç, her yerde zorunlu olarak üretilir (Chignel 2007, s. 346-347). Spekülâtif veya teorik yolla Tanrı'nın varlığını kanıtlayabileceğini öne süren teoloğun inancı böyle bir inançtır. İnancı bilgi gibi ele alan ve böyle bir inancın yanlış bir temel üzerine oturduğuna inanan Kant'a göre bilgiye dayanarak lehte veya aleyhte herhangi bir yargıda bulunamayız. İnancın oluşmasını sağlayan ve teorik bakımdan objektif olmayan etkenler bilimin desteğinden yoksun oldukları için başkalarına aktarılamazlar.

Pragmatik İnanç: Bu inanç türü, amaç edinilene ulaşmanın şartlarını ihtimaliyetinin belli olması ve amaca ulaşmakta zemin ve olasılık içeren inançtır. İhtimali karar verme durumudur ve kesinliğe sahip değildir (Chignel 2007, s. 345). Subjektif bakımdan bile ancak bir dereceye kadar yeterli olan zorunsuz ve mümkün bir inançtır. Hastasına yardım etmek zorunda kaldığı halde hastalığın ne olduğunu tam olarak bilmeyen bir doktorun durumunu ele alalım. O, hastalığın belirtilerini dikkate alacak ve başka çaresi olmadığı için uygun bir tedavi yöntemi uygulamak zorunda kalacaktır. Onun hastalık konusundaki inancı zorunlu bir temelden yoksun olan pragmatik bir inançtır.

Ahlâki-Pratik İnanç: Vahiy kaynaklı olmaktan daha çok aklın pratik kullanımına dayalı olan ahlaki inanç, ahlak düsturunun Tanrı varlığını zorunlu kılma fikriyatına dayanır. Benim ahlaki kesinlik olmamdan daha çok tanrının varlığı ahlaki kesinliktir. İki inanç türünün tersine tikel eylem ve işlevle bağlantılı olmayan ahlaki inanç, en yüksek iyiyi istemenin sonu olan

genel ve mutlak zorunlulukla bağlantılıdır (Chignel 2007, s. 354-355). Kant'a göre asıl zorunlu olan inanç budur. Ahlâk kanıtının bize kazandırdığı bu inanç, bilgide olduğu gibi objektif ve sübjektifliğin bulunduğu bir yeterlikten yoksun olsa bile, ahlâki pratik açıdan zorunludur. Kant, ahlâk kanıtının kozmolojik ve teleolojik kanıtlar gibi objektif yeterlik iddiasında bulunmadığını çünkü hiç kimsenin Tanrı'nın varlığını ve ahiret hayatını bilemeyeceğini söyler. Saf teorik akıl bütün çabalarına rağmen bilgi sınırının dışına çıkamıyorsa, burada biz pratik açıdan ahlâk yoluyla Tanrı'ya gidebiliriz. Böyle bir inanç sübjektif bir temele (ahlâk bilincine) dayandığı için "*ahlâken kesindir ki Tanrı vardır*" şeklinde bir ifadeyi değil "*ben, ahlâken eminim ki Tanrı vardır*" şeklindeki bir ifadeyi kullanmalıyım (Çadırcı 2006, s. 110).

Teorik yargılarda, kesine yakın olursa da tam anlamıyla emin olunamıyorsa öğretisel inanca girilir. Bu anlamda Tanrının varlığı da öğretisel inanca girer. Doğanın işleyişini Tanrı'nın amaçlılığıyla incelenmesi olan doğa/fizik teoloji öğretisel inançtır (Kant 2009, s. 71.) Kant, Tanrı'ya inanmanın daha başka, kuvvetli ve yeterli bir metodu olacağını ileri sürer ve ameli/pratik akıl yolunu, yani aklın bir nev'i olarak kabul ettiği ahlaki yolu, "vicdan"la Tanrının varlığını ispat yolunu ortaya atar (Cisr 2005, s. 204). Akıl yoluyla değil de inanç yoluyla Tanrı'nın bilinebileceğini iddia eden filozof, mantıksal değil de ahlaki olarak Tanrının varlığını savunulabileceğini söyleyerek teorik aklı devre dışı bırakarak pratik aklı devreye sokar ve Tanrının varlığını güvence altına alır. Böylelikle Kant kendince Tanrının varlığına geçiş yapabileceği bir geçiş yolu bulur.

M. Aydın'a göre. Kant'ın ahlâk kanıtı ve bu kanıtın içerdiği hususlar, zaman zaman hem Tanrı'nın varlığına inananları hem de inanmayanları tatmin etmekten uzak kalmıştır. O Tanrıyı bilgi alanının dışına ittiği hatta ahlâk alanında bile Tanrı'ya faal bir rol vermekten kaçındığı, dini inancı ahlâk kurallarına uyma biçiminde tanımladığı ve Tanrı'dan söz etmesine rağmen antropomorfizmden kurtulamadığı için Teist'ti. Tanrı'ya inanmamayla nihilizmi ve ahlâki karamsarlığı denk görmeye yöneldiği, ahlâkın otonomluğuna rağmen Tanrı'nın varlığı düşüncesinden vazgeçmediği, dolayısıyla önceleri sistemin kovduğu teolojiyi daha sonra başka bir yolla da olsa felsefesine yerleştirmeye çalıştığı için de ateisti memnun edememiştir* (Akt. Çadırcı 2006, s. 113). Nitekim Cisr, Kant'ın bu ahlaki delilinin zayıf idrak sahibi, nazari isbatları anlamaya güç ve kudreti kâfi gelmeyen kişiler için hüccet olabileceğini söyler ve bu ahlaki ve vicdani delilin zayıf delil olarak görür (Cisr 2005, s. 208-209).

* Bkz. Aydın, *Din Felsefesi*, s. 56-63.

Tanrıyı harici dünyadaki mevcudiyet olarak değil de insanın içinde ahlâki olan bir ilişki ya da düşünce olarak kabul eden Kant'a göre Tanrı, fiziğin yani kuramsal aklın bir kavramı değil, bir ahlâk kavramıdır. Tanrı bir fenomen değildir ve fenomenal ya da deneysel gerçeklik sahip olamaz. Öyleyse bir numen yani kendinde bir şey olarak tasarlanmalıdır, bize görünen bir şey olarak değil (Copleston 1994, s. 271). İnsan eylemlerinin bağlamı içinde dine yeniden bir yer bulmaya çalışan Kant'a göre pratik akıl, teorik aklın yapamayacağını yaparak Tanrı'nın varlığından emin olmamızı sağlar. Kant'ta ahlak yasası pratik akılla birleşerek özgürlük kavramını bilimin/pratiğin içine alınması söz konusudur. Özgürlüğe, ölümsüzlüğe ve Tanrı'ya inanmadan tutarlı bir ahlâki eylem ve davranış gerçekleştirmek imkânsızdır (Kant 2003, s. 57).

Kant'ın epistemolojisindeki numen ve fenomen arasındaki ayırım bilgi ve iman arasındaki ilişkiyi anlamayı sağlar. Numen ve fenomenin farklılıklarını kaybetmeden yan yana durabilme durumu bilgi ve iman arasında da vardır. Bilgi ile iman birbirini nakzetmez ve bilimsel akıl kendi sahasında kalır ve onun otoritesi vahye ya da keşife uzanmaz (Bernard 1988, s. 179). Bilgi, varsayım ve inanç kavramları arasında bir ayırım yapan Kant epistemolojisinde “bilme”de hem sübjektif hem de objektif bir kesinlik varken, “inanma”da ise sadece sübjektif kesinlik vardır. Bu bağlamda Kant'ın çarpıştığı iki cephe; üzerindeki yıldızlı gök kubbe/bilim ile içindeki ahlak duygusudur. Üstün insan iç âleminde veya dış âlemde seyahate çıkan seyyahıdır. Bu iki dünya arasında şaşırıp kalan insanın düşmüş olduğu bu yolculukta (Duralı 2004b, s. 15) hem dış âlemde hem de iç âlemde yolculuk yapmak esaslı bir çabayı gerektirir.

Sonuç

Deleuze, Kant'ın felsefesini “*üzerimize çöken, altında şaşkınlık verici bir mimari yatan bir kuzey sisİ*” olarak nitelendirir. Nitekim “*Kendisini çözülmeyen bir düğüm olarak nitelendiren*” Kant'ın felsefesi, adeta *demir bir leblebi* gibidir.

Kant'ın felsefesinde yapmış olduğu üçlü ve ikili tasniflerin kodlarını çözenin önemli olduğu görülmektedir. Genelde üçlü tasniflerle yer yer de ikili tasniflerle epistemoloji anlayışını ortaya koyan Kant bilgi, varsayım ve inanmanın arasını ustalıklı ayırmıştır. Genel epistemolojisine bakıldığında - Duralı'nın da ifade ettiği gibi- Kant'ın düşünmenin/aklın biyolojisini ortaya koymaya çalıştığını söyleyebiliriz. Epistemoloji tarihinde Kant'ın kıymeti harbiyesinin önemi oldukça büyüktür. Akıl karşısında bilme ve inanmayı konumlandırılmaya çalışan Kant, kendi felsefesinde önemli bir yeri olan

inanç/iman anlayışını belli bir zemine oturtmaya çalışmıştır.

Kant, salt doğaya tekabül eden duyulur dünya ile bir onun özgürlük nosyonuna tekabül eden anlaşılır ya da ahlâksal dünyayı yani pratik akıl ile teorik/spekülatif akli bir *transendental teoloji* zemininde birleştirmeye çalışır. Bu çabayı *bilgi, varsayım* ve *inanç* kavramlarına açıklık getirerek gerçekleştirmeye çalışır. Kendine Tanrıya geçiş yapabileceği bir yol/ahlak delili inşa eden filozofun amacı; geneli muhatap olan Tanrı varlığı delili değildir. Kant'ta Tanrı kavramı, metafizikteki gibi mutlak bir varlık değil ancak bir akıl idesi, belli bir bilgi postulatıdır. Çünkü mümkün deney objelerinin niteliksel bütünlüğü verili değil tersine ancak akıl tarafından yükümlenilmiş, yükletilmiş yani verilenmiş bir bütünlüktür (Cassirer 1996, s. 219-225).

Akli gerekçeler zincirini alabildiğince gerisin geriye götürmeyip/teselsül makul bir noktada durdurma gereği duyan Kant, tıpkı her geminin nihayetinde iskeleye yanaştırılıp bir babaya bağlandığı gibi akli gerekçeleri de getirip bağladığı 'baba' yeterli sebep olan Tanrı'dır. Akıl ile imanı uzlaştırmağa uğraşmış Kant, akıl ile iman arasında dengeyi akla tapmayıp onu keşfe çıkmağa çalışmakla yapmaya çalışmıştır (Duralı 2010, s. 118-119).

Kaynakça

- Akarsu, B. (1994). *Çağdaş Felsefe: Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Allen W, W. (2009). *Kant*, çev. Aliye Kovanlıkaya, Ankara: Dost Kitabevi.
- Aydın, M. (1999). *Din Felsefesi*, İzmir: İİFV Yayınları.
- Bernard, M. G. (1988). *Kant as Philosophical Theologian*, Hong Kong: Barnes-Nobles Press.
- Cassirer, E. (1996). *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, çev. Doğan Özlem, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Chignell, A. (2007). *Belief in Kant*, Newyork: Cornell University, *Philosophical Review*, 116(3), 323-360.
- Cisr, N. (2005). *İlim-Felsefe Kur'an Işığında İman*, çev. Remiz Barışık, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Copleston. (1994). *The History of Philosophy: Modern Philosophy: From the French Enlightenment to Kant V: VI*, U.S.A.: İmages Books.
- Çadırcı, M. (2006). *Immanuel Kant'ta Bilgi-İman İlişkisi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Deleuze, G. (1995). *Kant'ın Eleştirel Felsefesi*, çev. Taylan Altuğ, İstanbul: Payel Yayınları.
- Duralı, Ş. T. (2004a). "Vefatının İki Yüzüncü Yılında İmmanuel Kant'ı Anarken I", s. 5, İstanbul: *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*.
- (2004b). "Vefatının İki Yüzüncü Yılında İmmanuel Kant'ı Anarken II", 6, İstanbul: *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*.
- (2005). "Vefatının İki Yüzüncü Yılında İmmanuel Kant'ı Anarken III", 8, İstanbul: *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*.
- (2006). "Vefatının İki Yüzüncü Yılında İmmanuel Kant'ı Anarken IV", 10, İstanbul: *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*.
-, (2007a). "Vefatının İki Yüzüncü Yılında İmmanuel Kant'ı Anarken V", S. 11, İstanbul: *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*.
-, (2007b). "Vefatının İki Yüzüncü Yılında İmmanuel Kant'ı Anarken VI", 12, İstanbul: *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*.
-, (2006a). *Felsefe-Bilim*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
-, (2006b). *Sorun Nedir?*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
-, (2010). *Akılın Anatomisi, Salt Akılın Eleştirisinin Teşrihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erişirgil, M. E. (1997). *Kant ve Felsefesi*, İsmail Taşpınar (Ed.), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Goldman, L. (1983). *Kant Felsefesine Giriş*, çev. Afşar Timuçin, İstanbul: Metis Yayınları.

Guyer, P. (2010). *The Cambridge Companion to Kant's Critique of Pure Reason*, U. S.A.: Cambridge University Press.

Günenç, M. (2009). Kant'ta Tanrı İspatları ve Postulası, *Civil Akademy*, ss. 81-88.

Heimsoeth, H. (1986). *Immanuel Kant'ın Felsefesi*, çev. Takiyyettin Mengüşoğlu, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Heimsoeth, H. (1967). *Immanuel Kant'ın Felsefesi*, çev. Takiyyüddin Mengüşoğlu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Kant, I. (1984). *Seçilmiş Yazılar*, çev. Nejat Bozkurt, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kant, I. (1993). *Arı Usun Eleştirisi*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.

Kant, I. (1994). *Pratik Usun Eleştirisi*, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, İstanbul: Say Yayınları.

Kant, I. (1995). *Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena*, çev. İ. Kuçuradi, Y. Örnek, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Pasternack, L. (2015). *On Knowledge, Opinion, and the Threshold for Assent*, Pablo Muchnick ve Oliver Thorndike, *Rethinking Kant: V: 4/4*, ss. 55-74, Newcastle: Cambridge Scholars Press.

Scruton, R. (2003). *Düşüncenin Ustaları: Kant*, çev. Cemal Atıla, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Seddon, F. (2005). Kant On Faith, *The Journal of Ayn Rand Studies*, 7 (1), ss. 189-202.

Türker, S. (2012). *Batı Düşüncesinde Üçleme Sorunu*, İstanbul: Külliyyat Yayınları.

West, D. (1998). *Kıta Avrupa'sı Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant, Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*, çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları.

YENİÇERİ OCAĞI'NIN KALDIRILMASINDAN SONRA DEVAM EDEN “YENİÇERİLİK GAYRETKEŞLİĞİ” ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Sibel KAVAKLI KUNDAKÇI¹

Özet

Gaza ve cihat anlayışını benimseyen Osmanlı Devleti, fetihlerin artması ve sınırlarının genişlemesi üzerine daimî ve merkezî bir orduya ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaç üzerine Osmanlı fetih politikasına uygun yeniçeri ocağı kurulmuştur. Yeniçeriler, zamanla Osmanlı'nın en önemli askerî gücü haline gelmiştir. Bir taraftan ocağın kanun ve nizamlarında meydana gelen değişiklikler bir taraftan da Devlet'in yaşadığı sosyal ve ekonomik bunalım ocağın bozulmasına neden olmuştur. Yapılan ıslahat çalışmaları da başarısız olunca II. Mahmud tarafından ocak, kaldırılmıştır. Ocağın kaldırılmasından sonra yeniçerilik gayretkeşliği ile Anadolu ve Rumeli'de olaylar çıkmış ve ülkede huzur ve güven kalmamıştır. Devlet, bu olayları önlemek için gerekli tedbirleri almaya çalışmıştır. Alınan tedbirlerden biri, olayların çıkmasına sebep olan veya olaylara katılanların nefy (sürgün) ve idam cezası ile cezalandırılmalarıdır. Bu çalışmada, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra devam eden olaylara karşı Devlet'in aldığı önlemler çerçevesinde yeniçerilik iddia edenlere verilen sürgün ve idam cezası değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeniçeri, İdam, Neyf (Sürgün), Osmanlı, İsyân

¹ Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
skavakli@kastamonu.edu.tr

SOME THOUGHTS ON THE ONGOING “EFFORTS OF JANISSARIES” AFTER THE ABOLITION OF JANISSARY CORPS

Sibel KAVAKLI KUNDAKÇI

Abstract

The Ottoman Empire adopting the idea of Gaza and Jihad needed a permanent and central army due to the increase of the conquests and the expansion of its boundaries. Because of this need; the Janissary Corps was founded in accordance to the policy of Ottoman the conquest. The Janissaries became the most important military power of the Ottoman Empire. In spite of this, the modifications on law and regulations caused deteriorations in the structure of Corps. The Janissary Corps had been abolished by II. Mahmud, when the reforms that had been made were unsuccessful. After abolishment, events had emerged in Anatolia and Rumelia because of the Janissary efforts and law and order could not be maintained in the country. The Ottoman state had tried to take measures to prevent these events. One of the measures taken is to punish those who cause or participate in the events with death and exile. In this study, the punishments of death and exile (nefy) imposed to the people claimed being Janissary against the ongoing affairs after the abolition of Janissary Corps will be evaluated within the framework of the measures taken by state.

Keywords: Janissary, Execute, Exile (Nefy), Ottoman, Rebellion

Giriş

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren varlığını sürdüren Yeniçeri Ocağı, II. Mahmud tarafından 1826 yılında *Vak'a-ı Hayriyye* olarak isimlendirilen olaydan sonra kaldırılmıştır. Ancak, bu ocağın mensupları ocağın kaldırılmasına rağmen yeniçerilik zihniyetini devam ettirmek istemişlerdir. Ocağın kaldırılmasına neden olan süreç, çok uzun yıllar önce başlamış ve ocağın tüm ıslah çalışmaları ve hatta ocağı kaldırma düşüncesi ancak 1826 yılında başarılı olmuştur. Bozulmanın ne zaman başladığı ve sebepleri tarihçilerin hep tartıştıkları bir konudur. Bozulmayla birlikte başlayan disiplinsizlik, itaatsizlik, savaş talim ve terbiyesinden eksiklik bir taraftan Osmanlı'nın askerî gücünün azalmasına ve girdiği savaşları kaybetmesine neden olurken diğer bir taraftan da sosyal ve ekonomik alanda çöküntüleri beraberinde getirmiştir. Mal ve mülk sahibi veya esnaf olarak taşraya kök salmaya başlayan bu ocağın mensupları, halkla karşı karşıya gelerek bir askerî sınıf olarak düzen ve asayişini korumak yerine adeta eşkiyaca hareket ederek halkın nefretini kazanmışlardır. Ayrıca daha kuruluş yıllarından itibaren tahta kimin geçeceği konusuna müdahil olan yeniçeriler, ilerleyen yıllarda bir padişahın ölümüne dahi sebep olacak bir sürecin baş aktörleri olmuşlardır. Uzun bir geçmişe sahip olan ve devlet içinde askerî, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda etkili olan bu sınıfın ortadan kaldırılması doğal olarak bir anda gerçekleşmeyecek yeniçerilik devam ettirmeye çalışılacaktır. Askerlik dışında her türlü işle meşgul olan bu grubun yüzyıllar önce Devlet'in savaş meydanlarında kazandığı zaferleri kendisine ve geçmişine mal etme gayreti ile propaganda çabasına girmesi ve ayrıcalıklarının devam ettirme isteği belgelerin dili ile "yeniçerilik gayretkeşliği"dir. Bu amaçla, yeniçeriler Anadolu ve Rumeli'nin hemen hemen her yerinde olaylar çıkarmışlardır. Devletin olağanüstü tedbirler olarak bunları önlemeye çalıştığı aşikârdır. Bu tedbirlerden biri de yeniçerilik ruhunu devam ettirmek isteyenlerin sürgün ve idam edilmeleridir. Bu bağlamda, çalışmanın konusu hattı hümayunlara göre, ocağın kaldırılmasının hemen ardından nefy (sürgün) ve idam edilen yeniçerilerdir. Ocağın kaldırılmasından sonra meydana gelen olaylar ve bu olayları önlemek için alınan tedbirler hakkında az sayıda çalışma vardır. Bu çalışmalardan biri Mehmet Beşirli tarafından yapılmış olup konu Tokat ve çevresi kapsamında ele alınmıştır. Burada, Tokat'ta kapatılan kahvehanelerin ve sürgün ve idam edilen yeniçerilerin isimleri verilmiştir². Bir diğer çalışma ise Hamiyet Sezer tarafından kaleme alınmış olup ocağın kaldırılışının genel olarak taşraya nasıl yansdığı işlenmiştir. Burada sürgün ve idam cezası

² Mehmet Beşirli, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasından Sonra Tokat ve Çevresinde Güvenlik Sorunu", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XVIII, S. 1, Temmuz 2003, s. 15-43.

Devlet'in aldığı tedbirlerden biri olarak gösterilmiştir³. Bunlardan farklı olarak bu çalışmada ise yeniçerilerin sürgün ve idam edilme sebepleri, isimleri ve şehirleri ayrıntılı olarak anlatılacaktır. Bu sayede, olayların daha çok hangi şehirlerde neden çıktığı ve kimlerin olaylara müdahil olduğu konusu hakkında ayrıntılı tespitlerde bulunmak mümkün olacaktır.

Yeniçeri Ocağı'nın Kuruluşu ve Ocağın Kaldırılması

Yeniçeriler, Osmanlı ordusunun daimi ve ücretli askerlerinden oluşan kapıkullarının en önemli sınıfını oluşturuyordu. Osmanlılarda yeniçerilerden önce yaya-müsellemler ordusu kurulmuştu. Ancak askerlerin sayıca az olması ve fetih sonrasında memleketlerine geri dönmeleri sebebiyle bu ordu, gaza ve cihat anlayışını benimseyen Osmanlı için yetersiz kalıyordu. Daha kuruluş yıllarında Rumeli'ye fetihler yapan, İznik, İzmit, Bursa, Edirne gibi önemli Bizans şehirlerini ele geçiren Osmanlı Devleti'nin yeni fetihleri gerçekleştirmesi ve ele geçirdiği yerleri muhafaza etmesi için padişahın emir ve kumandası altında ve daimi bir orduya ihtiyacı vardı⁴. Bu ihtiyacı karşılamak üzere Yeniçeri Ocağı kurulmuştur. Ocağın ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmese de I. Murad zamanında kurulduğu kabul edilmektedir. Bu dönemde Edirne'nin fethinden sonra Rumeli'de hızlı bir şekilde devam eden fetihler ile elde edilen savaş esirlerinin sayısının artması, savaş esirlerinden istifade edilerek bir ordunun kurulması fikrini ortaya çıkarmıştır⁵. Bu düşünce sonrasında Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'nın girişimleri ile savaşlarda esir alınan Hıristiyan gençlerden oluşan Yeniçeri Ocağı kurulmuştur⁶. Kuruluşundan Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatına kadar ocak kanun ve nizamlarına uyulması yeniçerileri döneminin en güçlü

³ Hamiyet Sezer, “Yeniçeri Ocağı'nın Taşradaki Yansıması (1826-1827)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 30, 1998, s. 215-238.

⁴ Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında bkz. Mehmet Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Akçağ, 4. Baskı, Ankara 2006; Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 32. Baskı, İstanbul 2009.

⁵ I. Murad'ın askeri faaliyetleri için bkz. Halil İnalçık, “I. Murad”, *DİA*, C. 31, 2006, s. 156-164. Yeniçeri ocağına asker temin etmek için öncelikle pençik kanunu ile esirlerin veya her esirin beşte birinin devlet hesabına alınması yoluyla Hıristiyan genç savaş esirlerinden faydalanılmış, fakat zamanla fetihlerin azalması ve hatta Ankara Savaşından sonra başlayan fetret döneminde de durması üzerine devşirme yoluna başvurulmuştur. Abdülkadir Özcan, “Pencik”, *DİA*, C. 34, 2007, s. 226-228; Abdülkadir Özcan, “Devşirme”, *DİA*, C. 9, 1994, s. 254-257. Pençik uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İnalçık, *aynı eser*, s. 57-58.

⁶ Ocağın kuruluşu, gelişimi, işleyişi ve bozulması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, I, TTK, Ankara 1984; Mücteba İlgürel, “Yeniçeriler”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 13, MEB, s. 385-394; Kemal Beydilli, “Yeniçeri”, *DİA*, C. 43, 2013, s. 450-462.

ordusu yapmış ve bu ordu Osmanlı'nın başarılı fetihler gerçekleştirmesinde önemli bir rol oynamıştır. II. Murad döneminde önemli bir askerî güç haline gelmişlerdir. Buna rağmen sürekli isyanlarla anılan ocağın ilk isyanı da yine aynı padişah döneminde gerçekleşmiştir. İsyân, II. Murad'ı tekrar tahta çıkarmak için Çandarlı Halil Paşa tarafından tertip edilmiş ve sonucunda II. Murad tahta çıkmakla yeniçerilerin istediği olmuştur. Böylece yeniçeriler, askerî bir teşkilat olarak kalmaktan ziyade devlet işlerine de müdahale eder hale gelmişlerdir. Bu durum gelenek halinde ocağın kaldırılışına kadar devam etmiş ve hatta kaldırılışının temel sebeplerinden biri olmuştur⁷.

Yeniçerilerin devlet işlerine müdahalesini açıkça gösteren ve ocağın kanun ve nizamlarında değişiklik yapılmasına sebep olan başka bir olay da, Şehzade Bayezid ile Şehzade Selim arasında meydana gelen taht kavgasıdır. Bayezid, babasına karşı isyan ettiğinde Anadolu'nun ileri gelen sipahileri ile bir araya gelerek sadece tımarlı sipahilerden oluşan bir ordu kurmuştur. Yeniçeri teşkilatının aynısı olan bu ordu, "yevmlü" adını almıştır. Bayezid'in bu girişimine karşı Selim de kapıkulluğu vaadi ile kuvvet toplamaya başlamıştır. Bayezid ile Selim arasındaki mücadeleyi Selim kazanınca Bayezid'i destekleyen bütün bu sipahiler eşkıya olarak dağlara çekilmiştir. Devlet, bunların faaliyetlerini önlemek amacıyla "yasakçı" adıyla Anadolu'nun her tarafına yeniçeri grupları yerleştirmiştir. Böylece az da olsa var olan bu yöntem ile yeniçerilerin tımar sahibi olabilmelerinin önü açılmış ve bu olay, ilerleyen yıllarda da artarak devam etmiştir. Yeniçerilerin tımar sahibi olarak taşraya yerleşmesi, buradaki asayiş ve güvenliği sağlayan sancakbeyi ve subaşılardan yerine yeniçerilerin taşrada güçlenmesine sebep olmuştur⁸. Taşrada güçlenen yeniçerilerin halka karşı olumsuz faaliyetleri ise yeniçeri-halk çekişmesini ortaya çıkarmış ve bu anlamda ocak, bozulmasının ilk sinyallerini vermeye başlamıştır⁹. Yine II. Selim ile birlikte başlayan diğer padişahlar zamanında da devam eden padişahların bizzat yeniçerilerin başında sefere gitmeme geleneği yine ocağın bozulmasına sebep olan ilk emarelerdendir¹⁰.

⁷ Halil İnalçık, "II. Murad", *DİA*, C. 31, 2006, s. 164-172; Halil İnalçık, "II. Mehmed", *DİA*, 2003, C. 28, s. 395-407; Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, TTK, Ankara 1954, s. 93-96.

⁸ Şerafettin Turan, "Şehzade Bayezid", *DİA*, C. 5, 1992, s. 230-231; Feridun Emecen, "II. Selim", *DİA*, C. 36, 2009, s. 414-418; İlgürel, *aynı madde*, s. 390-391, Mustafa Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi*, C. V, S. 3, 1947, s. 294-295.

⁹ Yeniçeri-halk arasındaki ilişkiler için bkz. Yaşar Baş, "Merkez ve Taşrada Yerleşik Yeniçeri-Halk Çekişmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 49, Bahar 2014, s. 324-365.

¹⁰ Akdağ, *aynı makale*, s. 291.

Ocağın kanun ve nizamlarının bozulmaya başladığı dönem III. Murad dönemidir. Kanuni'ye kadar hiçbir biçimde “yabancı” yani Türk ve Müslüman ocağa alınmazken bu dönemde, mükâfat olarak veya para ile ocağa yabancılar alınmaya başlanmıştır¹¹. Hatta bu durum ilerleyen yıllarda tamamen rüşvet ve iltimas yoluyla olmaya başlamıştır¹². Bu şekilde ocağın kanun ve nizamlarının bozulması asker arasında disiplinin de kalmamasına sebep olmuştur. Askerlikten başka işleri olmayan yeniçerilerin esnaflığa başlamaları, evli yeniçerilerin sayısının artması, ocaktaki kışlalarında yatmak yerine evlerinde yatmaları yine bu dönemde meydana gelmeye başlayan olaylardır¹³.

Bir taraftan yeniçeri ocak nizamının diğer bir taraftan da tımar sisteminin bozulması seferlere katılan sipahilerin sayısının azalmasına ve kapıkullarının sayısının artmasına neden olmuştur¹⁴. Tımarlı sipahiler yerine kapıkullarının sayısının artması hem hazinenin hem de askeri sistemin çöküşü anlamına geliyordu¹⁵. Çünkü sayısı artan yeniçerilerin ulufeleri de devlet hazinesine yük olmaya başlamıştı. Ayrıca ulufeler, zamanın rayicine ve artan pahalılığa göre yükseltilemediğinden alım gücü azalan yeniçeriler arasında esnaflar artıyor ulufe almak için esnaflıktan yeniçeriliğe girenler de oluyordu. Hal böyle olunca, defterlerde yeniçeri yazılanların tamamını seferlerde bulmak zorlaşıyordu. Hatta bu durum I. Mahmud döneminde ulufe kâğıtlarının para ile alınıp satılması sürecini başlatmıştır. Yeniçeri olsun veya olmasın

¹¹ III. Murad zamanında Şehzade Mehmed'in sünnet düğününde hünelerini gösteren oyuncuların yeniçeri ağasının ısrarına rağmen yeniçeri ocağına alınmaları dışarıdan ocağa adam girmesine yol açtı. Ocağa giren bu yabancılar, ocaktaki insanları yavaş yavaş kendilerine uydurup serkeşliğe sebep oluyorlardı. Uzunçarşılı, ocağa yabancı alınmasını bu şekilde anlatmaktadır. Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 482.

¹² Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 478; Akdağ, ocağa yabancı alınması ile ocağın disiplininin bozulmuş olması hadisesini Kanuni'nin son yıllarına kadar indirmektedir. Bu olayın da keyfi bir uygulama olmadığını dönemin sosyal ve ekonomik bir takım şartlarının sonucu olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Akdağ, *aynı makale*, s. 291-296.

¹³ Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 477-478.

¹⁴ Tımar sisteminde meydana gelen değişimler gelenekçi anlayışa göre bozulma, modern tarihçilere göre değişim ve dönüşümdür. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Öz, *Kanun-i Kadîmin Peşinde Osmanlı'da “Çözülme” ve Gelenekçi Yorumcuları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.

¹⁵ Tımar sisteminin bozulma nedenleri ve sipahilerin sayısının azalması hakkında bkz. *Koçibey Risalesi*, Haz. Yılmaz Kurt, Akçağ Yayınları, Ankara 1998; Akdağ, *aynı makale*, s. 301.

parasını veren ulufe sahibi olabilmiştir. Böylece ocak, bir askerî müessese olmaktan çıkıp ticarî bir müessese haline gelmiştir¹⁶.

Bir taraftan ulufe sahibi olarak devletten maaş alan diğer bir taraftan da esnaflık veya ticaret ile para kazanan yeniçerilerin belli bir hayat standardını yakaladığı söylenebilir. Söz gelimi XVII. yüzyılda bu durumu gösteren örnekler oldukça fazladır. Köle, cariyeye ve hizmetkâra sahip olanların maddi imkânlarının iyi olduğu düşünüldüğünde tipik bir Anadolu şehri olan Amasya özelinde bunlara sahip olan yeniçeri sayısı oldukça fazladır. Yine bu yüzyıllarda Amasya’da yüksek meblağlı mülk satışlarının alıcısı veya satıcısı olarak yeniçerileri görmek mümkündür. Sadece bu satış sözleşmelerinden bile yeniçerilerin sıradan bir reayadan farklı olarak daha lüks evlerde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Yine Amasya mahkemesinde borç davaları içinde adlarının sık sık geçmesi onların akçeli işlerle de meşgul olduklarının bir göstergesidir. Aynı zamanda ölen yeniçerilerin mal varlıklarına bakıldığında bunlar arasında kişisel kullanımın ötesinde yüklü miktarlarda sahtiyan ve bez gibi ticaret emtialarının olması onların askeri görevlerinin yanı sıra ticaret işiyle de uğraştıklarını göstermektedir. Ayrıca bu yüzyılda şehrin önde gelen meslek erbapları arasında kasaplık veya fırıncılık yapan yeniçerileri de görmek mümkündür¹⁷.

Taşrada kontrolsüz ve otoritesiz kalan yeniçeriler, kanunsuz vergi toplamak, tüccarları haraca bağlamak, eşkıyalık, dolandırıcılık, kadın ve kıza satma, reayaya baskı gibi olumsuz olayların baş aktörleri haline gelmişlerdir¹⁸. Bu olumsuz gelişmelerle ilgili olarak daha somut bir şekilde yine Amasya’dan çeşitli örnekler verilebilir. Eşkıyalık faaliyetleri açısından değerlendirilebilecek bir vaka, 1650 yılında Bağdat’tan gelen yeniçerilerin, Amasya’da Sinanoğlu hamamına baskın yaparak hamamdakileri hunharca öldürmeleridir. Ahlak dışı faaliyetlerine örnek olay ise, 1664 yılında yeniçeri Osman Beşe’nin evinin fuhuş yapıldığı gerekçesi ile dönemin mütesellimi tarafından basılmasıdır. Yine bu konuda başka bir olay, 1661 yılında Uzun Mustafa’nın karısı ile zina yaparken yakaladığı bir yeniçeriyi boğarak

¹⁶ Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 493-494; Akdağ, *aynı makale*, s. 301.

¹⁷ Sibel Kavaklı Kundakçı, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Amasya*, Hiperlink Yayınları, İstanbul 2016, s. 204-208.

¹⁸ Mehmet Ali Beyhan, “Yeniçeri Ocağı’nın Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler, Vak’a-ı Hayriyye”, *Osmanlı*, C. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 259-263.

öldürmesidir¹⁹. Yasa dışı faaliyetleri açısından 1821 yılı için ise İbrail’de izinsiz iskelelere geçerek iskeleleri zapt eden yeniçeriler örnek verilebilir²⁰.

Yeniçerilerle ilgili yukarıdaki olumsuz örneklerle rağmen ocak, II. Osman’ın öldürülmesi ve IV. Mehmed’in tahttan indirilmesi olaylarında rol oynamış ve bu hadiselerden sonra devlet idaresinde kesin üstünlük sağlamıştır²¹. II. Mustafa’nın Edirne Vakası ile tahttan indirilmesi²², Patrona Halil İsyanı, Damat İbrahim Paşa’nın öldürülmesi ile III. Ahmed’in tahttan indirilmesi olayları bu üstünlüğün devam ettiği bir göstergesidir²³. Özellikle askerî alanda ıslahatların başlamasıyla birlikte ocakta da iyileştirme faaliyetleri başlamış ancak sonuçsuz kalmıştır. I. Mahmud ve III. Selim dönemlerinde ocağın kaldırılması fikri gündeme gelse de ocağı kaldırmak mümkün olmadığı için yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bundan sonra da yeniçeriler, ıslahatların özellikle de III. Selim dönemindeki Nizam-ı Cedid’in en büyük muhalifleri olmuşlardır. Yeniçerilerle Nizam-ı Cedid’e karşı olanlar bir araya gelerek Kabakçı Mustafa İsyanı ile III. Selim’in tahttan indirilmesine ve hatta öldürülmesine neden olmuşlardır. Daha sonra da Alemdar Mustafa Paşa olayı yaşanacaktır²⁴. Tüm bu olaylar, yeniçerilerin isyanları ile isteklerini hükümdara kabul ettirebilen siyasi bir güç haline geldiklerini göstermektedir²⁵.

Yeniçeri Ocağı’nın bozulmayla birlikte başlayan ve uzun zamandan beri devam eden isyan, itaatsizlik ve taşkınlıkları II. Mahmud’un dönem belgelerinde sık sık dile getirilmiştir²⁶. II. Mahmud, önce planlı bir şekilde hareket ederek, ocağı kaldırmak istemiştir²⁷. Bundan dolayı önce kendisine

¹⁹ Kundakçı, *aynı eser*, s. 208-209.

²⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Hatt-ı Hümayûn*, Numara: 19364 (BOA.,HH., 19364).

²¹ Feridun Emecen, “II. Osman”, *DİA*, C. 33, 2007, s. 453-456; Abdülkadir Özcan, IV. Mehmed, *DİA*, C. 28, 2003, s. 414-418.

²² Özcan, “II. Mustafa”, *DİA*, C. 31, 2006, s. 275-280.

²³ Münir Aktepe, “III. Ahmed”, *DİA*, C. 2, 1989, s. 34-38.

²⁴ Abdülkadir Özcan, “I. Mahmud”, *DİA*, C. 27, 2003, s. 348-352; Kemal Beydilli, “III. Selim”, *DİA*, C. 36, 2009, s. 420-425; İlgürel, *aynı madde*, s. 393-394.

²⁵ Irina Petrosyan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri Reformlar Konusunda İlk Girişim: XVI. Yüzyılın Sonu ile XVII. Yüzyılın Başında Yeniçeri Ocağı”, *Osmanlı*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 673.

²⁶ “Yeniçeri Ocâğı’nın nice müddetten berü irtikâb itmiş oldukları ve günâ gün isyân ve adem-i itâ’at ve tuğyanlarından nâşi...” Bkz. BOA., HH., 22064-A.

²⁷ II. Mahmud devletin içinde bulunduğu durumu Hatt-ı Hümayûn’un’da şöyle anlatmaktadır: “Bir de şu ocaklunun hali şimdiye kadar def’atle tecrübe olundu. Ve erbâb-ı ukûlun tedbîrinde âciz kaldıkları bir madde-i müşkiledir. Eğerci şimdilik sukûta vardılar gibi ise de bunların şimdiye değin meşhûd olan hallerine nazaran

sadık ve hizmet edecek kişileri göreve atamıştır. Daha sonra yeniçerileri şüphelendirmeden yeni bir ordunun hazırlıkları anlamına gelen ocaktan talim yapmak isteyenlerin “eşkinci” adıyla talimli asker olarak yazılmasına başlanmıştır. Amaç ocağın kaldırılacağı dedikodularının önüne geçmekti. Ancak bazı yeniçeri ileri gelenleri talim aleyhinde faaliyete geçince padişah ile yeniçeriler karşı karşıya gelmiştir. II. Mahmud, 1826 yılında *Vak'a-ı Hayriyye* denilen bu olay sonucunda Yeniçeri Ocağı'nı kışlaları, nişan ve rütbeleriyle birlikte kaldırmıştır²⁸. Ocağın kaldırıldığı tüm Anadolu ve Rumeli'deki sancaklara ilan edilmiştir.

Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasından Sonra Alınan Tedbirler

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla doğal olarak yeniçerilik de yok sayılmış ve hatta yok edilmek istenmiştir. Ancak toplumsal bir sınıf haline gelen yeniçeriliği bir anda ortadan kaldırmak pek de mümkün olamamıştır. Bu bağlamda hem halk hem de Devlet nezdinde ki tüm itibarını kaybetmiş, meşruiyetini yitirmiş ocağın personeli olan ve kaldırılmasına rağmen ocağa yönelik güçlü mensubiyet bağları taşıyan bu kişiler Anadolu ve Rumeli'de birçok olayın meydana gelmesine ve ülke genelinde huzur ve asayişin ortadan kalkmasına sebep olmuşlardır. Sancaklara gönderilen emirlerde yeniçerilik namı, zabıtlığı, serdarlığı, nişanı ile zağarcılık, turnacılık ve hasekilik gibi tüm yeniçeri rütbelerinin yasaklandığı sık sık belirtilerek kaçan yeniçerilerin cezalandırılması ve herkesin kendi işiyle meşgul olması istenmiştir²⁹. Yeniçerilere ait olan giysiler de yasaklanmış ve herkesin kendi kıyafetlerini giymeleri istenmiştir³⁰. Ancak bu emirler çoğu zaman işe yaramamıştır.

sözlerinde devâm u sebât itmedikleri ma'lûm olan bir keyfiyettir. Ancak böyle vakt-i nazikde bu azgınlıkları dahi tahammül olunur dereceyi aşdı. Bunlar Devlet-i Aliyyemiz'in urûk u asâbına sirâyât itmiş ve içlerine her cins katışmış ve katışmışlardır...” Bkz. BOA., HH., 25636; bu hatt-ı hümayûn için ayrıca bkz. Şamil Mutlu, *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati: Mehmed Dâniş Bey ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1994, s. 18.

²⁸ Esad Efendi ocağın kaldırılışını ayrıntılı olarak eserinde anlatmaktadır. Esad Efendi, *Üss-i Zafer Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair*, Haz. Mehmet Arslan, İstanbul 2005; Kemal Beydilli, “II. Mahmud”, *DİA*, C. 27, 2003, s. 352-357.

²⁹ “*Ber-muktezâ-yı şer'-i şerîf ittifâk-ı umûm ve icmâ'-ı ümmet ile Yeniçeri Ocağı külliyyen ref' u ilgâ ve asl-ı madde-i şekâvet ve habâsetde medhali olanların bi't-tahkîk şer'an haklarında lâzım gelen mu'amele-i siyâset ve te'dibât-ı sâ'ire icrâ kılınmakta...”* Bkz. BOA., HH., 17517-J; Sezer, *aynı makale*, s. 222-223.

³⁰ Sezer, *aynı makale*, s. 222-223.

Yeniçeri ocağının bozulması konusunda en çok yakınılan durum, yeniçerilerin askerlik dışında başka işlerle uğraşmaları ve özellikle de esnaflık yapmaları idi. Hal böyle olunca da ocağın kaldırılmasından sonra olayları daha çok esnaflar ya da esnaf zannedilen yeniçeriler çıkarıyordu. Örneğin Edirne’de olaylar, debbağhânelerde debbağlar tarafından çıkarılmıştır. Yine bu dönemde, görünüşte hamal veya esnaf zannedilen ancak elleri kılıçlı yeri ve yurdu belirsiz birçok grup ortaya çıkmıştır. Debbağhanelere ve esnafar arasına asker yerleştirilerek olaylar önlenmeye çalışılmıştır.³¹ Yeniçerilik ile esnaflık o kadar iç içe geçmiş durumda idi ki kimin esnaf kimin yeniçeri olduğu belirsizdi. Aslında esnaf zannedilen birçok yeniçeri eski ayrıcalıklarını korumak adına silahlanarak bir araya geliyordu.

Yeniçeriler, ocağın kaldırılmasını protesto ederek adeta Devlet’e karşı isyan etmişlerdir. Belgelerde bu durum sık sık dile getirilmiştir. Örneğin Gaziantep ve Tokat’ta yeniçeriler isyancı ve çıkan olaylar da isyan olarak nitelendirilmiştir. Devlet’in aldığı tedbirler doğrultusunda bu isyancıların üzerlerine asker sevk edilmiş olmasına rağmen isyancı yeniçeriler kaçmayı başarmışlardır. İsyanın bastırılması açısından bu kaçan askerlerin bulunması önemli iken özellikle bu konuda kayıtlarda yiyecek ve içecek sıkıntısı ve yorgunluk nedeniyle uzun süreli takiplerin yapılamadığından yakınılmıştır. Ayrıca olayların büyümesi, şehrin yağmalanması endişesini de beraberinde getiriyordu³².

Bazı durumlarda, devlet görevlileri bile yeniçerileri destekleyerek bir takım olaylarda aktif rol oynamışlardır. Bu sebeple bu tür olayların yaşandığı yerlerde, merkezi idare ayaklanmaları destekleyebilecek bu tür devlet görevlilerinin yeniçerilere karşı alınan tedbirlerden haberdar olmamaları için gayret göstermiştir³³. Bu durum, yeniçerilerin sebep olduğu olaylara bakış açısı bakımından devlet adamları arasında dahi farklılıkların var olduğunun açık bir göstergesidir³⁴.

Kaldırılan ocağın mensupları ve bu geleneksel sistemden beslenenler yeniçeriliğin devamı için çıkar birliği oluşturarak, statükoyu korumak adına hem devlete hem de yeni kurulacak orduya karşı kışkırtma olayları içinde yer almışlardır. Bu bağlamda asayişin temin edilmesi için Devlet,

³¹ BOA., *HH.*, 17402; BOA., *HH.*, 17407-A.

³² BOA., *HH.*, 33921-A; BOA., *HH.*, 17503; BOA., *HH.*, 22064-A.

³³ BOA., *HH.*, 22106-A.

³⁴ Örneğin, Tokat’ta bazı görevlilerin yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra kanunsuz hareketleri konusunda bkz. Beşirli, *aynı makale*, s. 23-28.

isyancıların ekseriyetle toplandıkları ve nümayiş hazırlıkları yaptıkları, Devlet ve toplum nazarında “fitne ve fesat yuvası” olarak algılanan kahvehanelerin ve hali hazırdaki kışların kapatılması yoluna gitmiştir. Örneğin dönemin valisi, Bosna’daki ocağın kışla kapısına kadar gelerek eline aldığı baltayla bizzat kendisi kışla duvarlarına ilk darbeyi indirmiş ve kışlanın tamamen yıkılmasını emretmiştir. Bosna valisi bununla da yetinmemiş bütün kahvehanelerin kapatılması ve nerede olursa olsun nişan tahtalarının kaldırılması talimatını vermiştir³⁵. Yine Tokat’ta kahvehanelerin bir kısmı tamamen yıkılmış ve bir kısmı da esnaf dükkânına dönüştürülmüştür³⁶. Netice itibariyle tüm ülkede kahvehaneler ve yeniçerilik gayretkeşliği o kadar özdeşleşmiştir ki; bu dönemde kahvehane açan veya açanlara yardım edenler bile idam edilmişlerdir³⁷.

Alınan önlemler arasında, yeniçerilik iddiası ile eşkıyalık faaliyetlerinde bulunanların bir şekilde buldukları yerlerden zorla sevkleri de yer almaktadır. Böylece olayları kışkırtanların dağıtılarak bir araya gelmeleri engellenmiştir. Örneğin, söz konusu olaylar çerçevesinde Edirne’de 133 kişinin eşkıyalık gerekçesi ile eline “mürur tezkeresi” verilerek şehri terk etmeleri sağlanmıştır³⁸. Bu örnek olay belgelerde yeniçerilerin, Devlet nazarında sadece otoriteye karşı gelen “isyancı” gruplar olarak değil; aynı zamanda bayağı birer “eşkıya” olarak da adlandırıldıklarını göstermesi açısından önemlidir.

Emir ve fermanlarda, ocağın kaldırılmasıyla birlikte yeniçerilik gayretkeşliği yapanlara layık oldukları cezaların verileceği her fırsatta sık sık dile getirilmiştir. İsyancıların cezalandırılması konusunda çok hassas davranılmış, çok iyi bir soruşturmada sonra mahallelilerin kefil olmadıkları kişiler, çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Bu cezalar arasında “hapis, nefy (sürgün) ve en ağır idam cezası” yer almaktadır. Şiddete başvurmadan gerekli tedbirler alınmaya çalışılsa da ülkenin hemen hemen her yerinde çıkan olayların bastırılması ancak bu yollarla temin edilmiştir³⁹. Ülkeye huzur ve güveni tekrar tesis etmek, yeni kurulan orduyu halka kabul ettirmek ve yeniçeri ruhunu tamamen ortadan kaldırmak için Devlet nezdinde bu tür önlemlerin alınması kaçınılmazdı.

³⁵ BOA., *HH.*, 21810-A.

³⁶ BOA., *HH.*, 17513; Tokat’ta yıkılan ve yıkılmayan kahvehanelerin isimleri için bkz. Beşirli, *aynı makale*, s. 37-38.

³⁷ BOA., *HH.*, 17381-A.

³⁸ BOA., *HH.*, 17407; BOA., *HH.*, 17517-J.

³⁹ BOA., *HH.*, 17407.

Yeniçerilere Verilen Nefy (Sürgün) Cezası

Yeniçeriler, belgelerde geçen ifadelerle, “tamamen kaldırılmış ocağın mensubu olmak”⁴⁰, “ocağ-ı makhûre (mahvedilmiş, bozguna uğratılmış) gayretkeşliği iddiasında bulunmak”⁴¹, “yasa dışı hareketlerde bulunarak fesada sebep olmak”⁴², “silahşörlük verilmesine rağmen kıymetini bilmeyerek düzeni bozucu faaliyetlerde bulunmak”⁴³, “ocağın mensubu olmamasına rağmen kendi işleriyle meşgul olmayarak ocağın gayretkeşliğini yapmak”⁴⁴, “diğer yeniçerileri kışkırtacak kâğıtlar neşretmek”⁴⁵, “ocağın devamlılığı için batıl fikirlerde bulunmak”⁴⁶, “eşkıyalık”⁴⁷ gibi suçlarla sürgün cezasına çarptırılmışlardır. Kaynaklar, bu dönemde sürgün edilenlerin sayısını 20.000 ile 30.000 arasında göstermektedir⁴⁸.

Aşağıdaki tablo 1826 ve 1827 yıllarına ait hatt-ı hümayunlara göre çeşitli suçlarla sürgün edilen yeniçerilerin, suç işledikleri yeri, sayılarını ve menfâlarını (sürgün edildikleri yeri) göstermektedir.

Tablo 1 - Yeniçerilerin Suç İşledikleri Yer, Sayıları, Menfaları ve Sürgün Edildikleri Yıl

<i>Yeniçerilerin Suç İşledikleri Yer</i>	<i>Yeniçerilerin Sayıları</i>	<i>Yeniçerilerin Sürgün Yerleri</i>	<i>Sürgün Edildikleri Yıl</i>
Edirne	1 kişi ⁴⁹	Hacıoğlu Pazarı	1827
Edirne	11 kişi ⁵⁰	Yergöğü	1827

⁴⁰ Bu suç belgelerinde, “*ocâğ-ı mülgâ mensûbâtından olub...*” şeklinde geçmektedir Bkz. BOA., HH., 17513; BOA., HH., 17496-A; BOA., HH., 17503; BOA., HH., 17493.

⁴¹ BOA., HH., 17496-A; BOA., HH., 17463; BOA., HH., 17419.

⁴² “*muzinne-i mel’anet ve fesâd olmak*”. Bkz. BOA., HH., 17402; BOA., HH., 17381.

⁴³ “*kendi hallerinde olmayarak yeniçerilik gayretkeşliğinde oldukları...*”. Bkz. BOA., HH., 17407; BOA., HH., 17493.

⁴⁴ BOA., HH., 17464-D.

⁴⁵ BOA., HH., 21801-A.

⁴⁶ “*gerek ocâğ-ı mülgâ mensûbât ve müte’allikâtından ve gerek gayretkeşlik iddiâ-yı batılında bulunan...*”. Bkz. BOA., HH., 17381-A.

⁴⁷ BOA., HH., 21810-A.

⁴⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve İsmail Hami Danişmend sürgün edilenlerin sayısını 20.000 olarak yazmaktadır. Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 594; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronoloji*, C. IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 111; Mehmed Dâniş Bey ise bu rakamı, 30.000 olarak göstermektedir. Bkz. Mutlu, *aynı eser*, s. 23.

⁴⁹ Telbisoglu Hacı Ahmed BOA., HH., 17463.

Edirne	Belirsiz ⁵¹	Bilâd-ı ba'ide (uzak bir yere)	1827
Edirne	Belirsiz ⁵²	Yerköy ve Hırsova	1827
Edirne	21 kişi ⁵³	Maçın	1827
Edirne	3 kişi ⁵⁴	Dimetoka Kalesi	1827
Edirne	8 kişi ⁵⁵	Hırsova	1827
Edirne	17 kişi ⁵⁶	Yergöğü	1827
Edirne	Belirsiz ⁵⁷	Tuna Kalesi'ne	1827

⁵⁰ Yemenici Gamsız, Suyolcu başı Memiş, Yorgancı Ali Bayraktar, Kahveci Başeski Emin, Gazioğlu Ahmed, oğlu Hasan, Kayıklı Kara Ali, Kahveci Suhte Sadık, Debağ Deli Ağa, Külahçı Bekir ve Kadayıfçı Mehmed Alemdar. Bkz. BOA., *HH.*, 17464-D; Bu şahısların daha sonra idam edildikleri anlaşılmaktadır. Bkz. BOA., *HH.*, 17464-E.

⁵¹ Edirne halkının kefil olmadığı ve yeniçerilik gayretkeşliği yaptıkları kesinleşen şahıslardır. Bkz. BOA., *HH.*, 17407-A.

⁵² BOA., *HH.*, 17402.

⁵³ Edirne'ye sürgün edilen, Cambaz Hacı Mıstık Alemdar, Kantarcı Mahmud Ağa, Pazarcı Mütevellî Mıstık, Nalbantlar Kethüdası Mehmed, Ağalar Ağası Halil Ağa'nın Kaynı Burunsuz Mehmed, Berberî Selimin Ali, tabak ustalarından Latif, yine tabak ustalarından Haseki Tekâüdü Betkakan? oğlu Mehmed, Tabak Koca İbrahim, Sâbık Oda-başî Deli Mehmed, Kahveci Ali Baba oğlu Mustafa, Esbak Oda-başî Pazarcı Kokos, Kutucu İbrahim, Turnacı Arnavut oğlu Salih, Kirazcıklıoğlu Mehmed Efendi, Serdengeçti Ağası Tâcir Hacı İsmail, Yağlı Fırıncı Bayrak Ağası Ali, Turnacı Satır Mehmed Ağa, Berber Ahmed, Haseki Tekâüdü oğlu Mehmed, Sabuncu Raşit isimli bu 21 kişi zaten Edirne'de sürgünde iken şehrin eşkiyadan temizlenmesi için 10 gün içinde Maçın'e gönderilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17402; BOA., *HH.*, 17407-E.

⁵⁴ Feşci Şakir, Yıldırımblı Beşe ve Eski Oda-başî Civelek Ahmed isimli bu şahıslar, daha sonra idam edilmişlerdir. Bkz. BOA., *HH.*, 17493; BOA., *HH.*, 17402.

⁵⁵ Zağarcı payesi olan Hacı Said, sürgün edilen Gazi oğlunun kardeşi Ali, Oda-başî Tulum oğlu Ahmed, Sâbık Ağa-kapısı-başî Çavuşu Turnacı Davud, Serdengeçti Ağası Şalaman Emin, Turnacı Gani Bey, Haseki Tekâüdü Debağ Ahmed ve Cambaz Mustafa. Bkz. BOA., *HH.*, 17381-A. Bu şahıslardan Şalaman Emin daha sonra idam edilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

⁵⁶ Yemenici Gamsız, Bezistânî Hacı Abdurrahman, Serdengeçtilerden Tahmis Ağası Osman, Menfi Gazi oğlunun oğlu Hasan, Turnacı Boyacı Damadı Kardeşi Ahmed, Kahveci Suhte Sadık, Serdengeçti Balkapanlı Said, Yorgancı Ali Bayraktar, Haseki Tekâüdü Tabak Veli Ağa, Sâbık Yamaklardan Kayıklı Kara Ali, Turnacı Çolak oğlu Ahmed, Serdengeçti Külahçı Bekir, Kadayıfçı Mehmed Alemdar, Haseki Tekâüdü Hacı Arif, Haseki Tekâüdü Suyolcu-başî Memiş, Haseki Tekâüdü Cambaz Esad ve Haseki Tekâüdü Cambaz Ali. Bu kişilerden bazıları daha önceden zaten sürgün edilerek Edirne'ye gelmişlerdir. Daha sonra da idam edildikleri anlaşılmaktadır. Bkz. Dipnot 44. BOA., *HH.*, 17381.

⁵⁷ BOA., *HH.*, 17407. (Belgede isimleri zikredilmemiştir).

Edirne	17 kişi ⁵⁸	Dimetoka Kalesi'ne	1827
Edirne	25 kişi ⁵⁹	Enez Kalesi'ne	1827
Edirne	1 kişi ⁶⁰	Vidin	1827
Edirne	1 kişi ⁶¹	İbrail	1827
Edirne	1 kişi ⁶²	Tolcu	1827
Tokat	2 kişi ⁶³	Dursun	1826
Tokat	1 kişi ⁶⁴	Kayseri	1826
Tokat	2 kişi ⁶⁵	Kastamonu	1826
Tokat	1 kişi ⁶⁶	Bolu	1826
Tokat	7 kişi ⁶⁷	Bilâd-ı ahire (başka bir yere)	1826
Tokat	7 kişi ⁶⁸	Uygun bir yere	1827
Tokat	2 kişi ⁶⁹	Ankara	1827
Tokat	2 kişi ⁷⁰	Çorum	1827
Tokat	2 kişi ⁷¹	Kastamonu	1827
Tokat	1 kişi ⁷²	Uygun bir yere	1827
Travnik	1 kişi ⁷³	Samakov	1827
Travnik	1 kişi ⁷⁴	Uygun bir yere	1827
Travnik	5 kişi ⁷⁵	Niğbolu	1827

⁵⁸ BOA., *HH.*, 17407.

⁵⁹ BOA., *HH.*, 17407.

⁶⁰ Şerif isimli bu kişi önce müebbeden Vidin'e daha sonra sürgün yeri değiştirilerek İzladı ve Berkofça kasabalarından birine sürgün edilmişlerdir. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

⁶¹ İpsalalı Silahşor Mehmed. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

⁶² Cambaz Mustafa. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

⁶³ Eski Serdar Turnacı Halil, İzmirli Ağa'nın Ahmed Alemdar. Bkz. BOA., *HH.*, 17414-E.

⁶⁴ Cılız-zâde Hacı Mehmed Efendi. Bkz. BOA., *HH.*, 17414-E.

⁶⁵ Eski Serdar Turnacı İmam Ağa, Abdülbaki Alemdar. Bkz. BOA., *HH.*, 17414-E.

⁶⁶ Otuz Altının Ustası Civelek Mehmed Odabaşı. Bkz. BOA., *HH.*, 17414-E.

⁶⁷ BOA., *HH.*, 17513.

⁶⁸ BOA., *HH.*, 17503; Sürgün olunan bu kişilerden beşi herhangi bir yere ve ikisi Bolu'ya sürgün edilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17419.

⁶⁹ BOA., *HH.*, 17419.

⁷⁰ BOA., *HH.*, 17419.

⁷¹ Turnacı Mehmed, Abdülbaki Alemdar. Bkz. BOA., *HH.*, 17419.

⁷² Recep oğlu Mehmed. Bkz. BOA., *HH.*, 17419.

⁷³ Travnik defterdarı. Bkz. BOA., *HH.*, 21810-A.

⁷⁴ Travnik müftüsü. Bkz. BOA., *HH.*, 21810-A.

⁷⁵ Travnikli Sarrac Hafız Mehmed, Serdar Mustafa Alemdar, kardeşi Salih, Körhocaoğlu Süleyman, Kahvecioğlu Halil Alemdar. Bkz. BOA., *HH.*, 21804-C.

Travnik	3 kişi ⁷⁶	Ziştovi	1827
Yayça	7 kişi ⁷⁷	Niş	1827
Yayça	7 kişi ⁷⁸	Şehirköy	1827
Mostar	11 kişi ⁷⁹	Yergöğü	1827
Mostar	11 kişi ⁸⁰	Ruşçuk	1827
İznikmid	6 kişi ⁸¹	Rumeli	1827
İznikmid	6 kişi ⁸²	İslimye'ye	1827
İznikmid	4 kişi ⁸³	Havsa	1827
Zagra-i Cedid	1 kişi ⁸⁴	Vidin	1827
Toplam	196		

Ayrıca sürgüne gönderilen kişilerin yolda kaçmalarını önlemek için yanlarına çeşitli görevliler tahsis edilmiştir. Örneğin Edirne'den Maçin'e gönderilen 21 kişinin yanına mübaşir, beş kavas, beş delil atlası ve kazadan kazaya yirmi beş asker verilmiştir⁸⁵.

Yeniçerilere Verilen İdam Cezası

Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra yeniçerilik iddia edenlere verilen cezalardan en ağırı idam cezasıdır. Bu ceza verilirken çok hassas davranılmış şahitler önünde katil oldukları alenen ispatlanan kişiler idama çarptırılmışlardır. Cezanın hükmünde ispat önemli bir şart olarak aranmıştır.

⁷⁶ Travnikli Zebinoğlu Emin, Taşlıcalı Berber Hüseyin, Eflasubeğli Ali Ağa. Bkz. BOA., *HH.*, 21804-C.

⁷⁷ Yayça Müftüsü Ahmed, Kapudâni Mustafa, Osman Canik, Yahya Bönik, Kâtiboğlu Mehmed, Sofya İmamı Abdullah ve Şehir Kethüdası Osman. Bkz. BOA., *HH.*, 21804-C.

⁷⁸ Yayçalı Mustafa Muhittin, Emrullah, Feyzi Bago, Kara İbrahim, Hocik, Suhte Dabik, Hocaoğlu Hüseyin. Bkz. BOA., *HH.*, 21804-C.

⁷⁹ Mostar Girabu? Mehmed, İsmail Galadik?, Osman Ekincik, Şadan Osman, Serdengeçti Kömürcü Ahmed, Dest-i Yek Mehmed, Kömürcü Memiş, Yusuf Alemdar, Kahveci İsmail, Ekincik Hasan, Garibin Ali. Bkz. BOA., *HH.*, 21804-C.

⁸⁰ Hüseyin Büyük, Cevlendik Salih, Kazzazın Muharrem, Kapik? Abdullah, Mehmed Avo, Mustafa Mercan, Salih Çötsi, Mısrî Muharrem, Arpacık Mehmed, Selim Kulluğu, Ali Kırakçalı. Bkz. BOA., *HH.*, 21804-C.

⁸¹ BOA., *HH.*, 17496-A.

⁸² Kuru Kahveci Hacı Ahmed, Ser-turnacı Uzun Mustafa, Muştâb Osman, Oturakçı Genç Mustafa, Helvacı İbrahim ve Nalçacı İbrahim. Bkz. BOA., *HH.*, 17496-C.

⁸³ Tabar? Büyük, Şehvik? Ömer, Zokanvik? Halil, Kokol Hasan. Bkz. BOA., *HH.*, 21804-C.

⁸⁴ Piyade Topçusu Keleş Ahmed. Bkz. BOA., *HH.*, 21801-A.

⁸⁵ Örnekler için bkz. BOA., *HH.*, 17402; BOA., *HH.*, 21801-A; BOA., *HH.*, 17381-A; BOA., *HH.*, 17381.

Belgelerde idam cezası ile ilgili dikkatleri çeken en çarpıcı bulgu da, ceza hükmünün uygulandığı kişilerin kesilen başlarının Bâb-ı Ali'ye teslim edilmesine gösterilen önemdir⁸⁶. Bu dönemde, idam edilenlerin sayısını kaynaklar, 6.000 olarak göstermektedir⁸⁷. Belgelerde geçen ifadelerle “tamamen kaldırılmış ocağın mensubu olmak”⁸⁸, “fırar etmek”⁸⁹, “hasşa silahşörlüğünün kıymetini bilmemek”⁹⁰, “yeniçerilik gayretkeşliği ile adam öldürmek”⁹¹, “eşkıyalık”⁹², “ocağın gayretkeşliğini yaparak kötü hareketlere cesaret etmek ve böyle fitne düşüncesinde (fitne-i andîşe) olan kişilerin yeryüzünden kaldırılması gerektiği düşüncesi”⁹³, “sürgün cezası ile ıslah olunmayacağı düşüncesi”⁹⁴, “bozgunculuğa sebep olacak bir takım sözler söylemek”⁹⁵, “kahvehanesinde insanları toplayarak ocağın gayretkeşliğini yapmak”⁹⁶, “kahvehane açmak ve açanlara yardım etmek”⁹⁷, “yeniçeriler ile birlikte hareket ederek bozgunculuk çıkarmak”⁹⁸, “sürgün olarak gönderildiği yere gitmeyerek bulunduğu yerde fitne ve fesada devam etmek”⁹⁹ gibi çeşitli sebeplerle yeniçeriler idam cezasına çarptırılmışlardır.

Aşağıdaki tablo, 1826 ve 1827 yıllarına ait hatt-ı hümayunlara göre, çeşitli suçlarla idamına karar verilen yeniçerilerin, suç işledikleri yeri ve sayılarını göstermektedir.

⁸⁶ “*Bi'l-müvâcehe iddi'â ve şühûdu'l-udûl ile huzûr-ı şer'ide katâllerini isbât ettiklerinden siyâseten katl ve idâm ve ser-i maktû'âyı takdîm Bâb-ı Âlî kılındı*”. Bkz. BOA., HH., 33921-A; İdamına karar verilen Tüysüzöğlü Mehmed'in kesik başının Bâb-ı Âlî'ye teslim edilmesi istenmiştir. Bkz. BOA., HH., 33921-İ; BOA., HH., 21804-C.

⁸⁷ Uzunçarşılı, *aynı eser*, s. 594; Danişmend, *aynı eser*, s. 111.

⁸⁸ “*ocağ-ı mülgâ mensûbâtından olub...*”. Bkz. BOA., HH., 17513; BOA., HH., 17496-A; BOA., HH., 17503; BOA., HH., 17419; BOA., HH., 17493.

⁸⁹ BOA., HH., 17517-J; BOA., HH., 17452-B.

⁹⁰ BOA., HH., 17464-J; BOA., HH., 17407.

⁹¹ BOA., HH., 17452-A; BOA., HH., 33921-A.

⁹² BOA., HH., 21810-A; BOA., HH., 17419.

⁹³ Bu suç, “*harekât-ı nâ-merziyeye*” şeklinde geçmektedir. Bkz. BOA., HH., 17513-C.

⁹⁴ “*böyle nefy u te'dîb ile karîn-i terbiye ve ıslâh olur makûleden olmayarak gâyet uygunsuz eşhâs olduklarından...*” Bkz. BOA., HH., 17464-D.

⁹⁵ “*ba'zı türrehâta ibtidârı...*” Bkz. BOA., HH., 17402.

⁹⁶ BOA., HH., 17381.

⁹⁷ BOA., HH., 17381-A.

⁹⁸ “*belde-i mezbûre yeniçerisiyle yek-dil ve yek-cihet olarak ebnâ-yı sebîle ta'addî ve tasallut...*” Bkz. BOA., HH., 17452-B.

⁹⁹ BOA., HH., 33921-İ.

Tablo 2 - İdamlarına Karar Verilen Yeniçerilerin Suç İşledikleri Yer, Sayıları ve Yılı

<i>İdam Edilen Yeniçerilerin Suç İşledikleri Yer</i>	<i>İdam Edilen Yeniçerilerin Sayısı</i>	<i>İdam Kararının Yılı</i>
Edirne	11 kişi ¹⁰⁰	1827
Edirne	belirsiz ¹⁰¹	1827
Edirne	4 kişi ¹⁰²	1827
Edirne	4 kişi ¹⁰³	1827
Edirne	1 kişi ¹⁰⁴	1827
Edirne	1 kişi ¹⁰⁵	1827
Edirne	10 kişi ¹⁰⁶	1827
Edirne	42 kişi ¹⁰⁷	1827
Edirne	3 kişi ¹⁰⁸	1827
Edirne	1 kişi ¹⁰⁹	1827
Edirne	11 kişi ¹¹⁰	1827
Edirne	1 kişi ¹¹¹	1827

¹⁰⁰ Bu kişiler, önce Yergöğü'ne sürgün sonra idam edilmişlerdir. Bkz. BOA., *HH.*, 17464-D; Bu belgede geçen 11 kişinin idamı gerçekleştirilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17464-F.

¹⁰¹ Edirne halkının kefil olmadığı ve yeniçerilik gayretkeşliği yaptıkları kesinleşen şahıslardır. Bkz. BOA., *HH.*, 17407-A.

¹⁰² Salih Beşe oğlu Ahmed, Tabak Alaaddin Ağa, Üç Şerefelüde Kebapçı Alemdar ve Tetik Deli Tahir. Bkz. BOA., *HH.*, 17402.

¹⁰³ Arnavudoğlu Ali, Kebecioğlu Halil, Baş-Eski Emin'in Kayını Derviş Edhem ve Yıldırımli Tulumoğlu Damadı Sadık Alemdar. Bkz. BOA., *HH.*, 17464-J; Bu şahısların idamı gerçekleşmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

¹⁰⁴ Cevizoğlu Süleyman. Bkz. BOA., *HH.*, 17381-A.

¹⁰⁵ Turnacı Kılıkuşuk İbrahim. Bkz. BOA., *HH.*, 17381.

¹⁰⁶ Kara Mehmed'e tabi Yıldırımli Murad, Tabaklardan Deli Emin, Sakızlı İsmail, Yıldırımli Kara Mehmed, Kasab Hüseyinoğlu İbiş, Nevbetçi Uzun Beşe, Baş-eski Emin'e tabi İbrahim, Yıldırımli Kamburoğlu, Habîs ve Pehlivan. Bkz. BOA., *HH.*, 17407.

¹⁰⁷ Bu kişiler, Enez ve Dimetoka Kaleleri'ne sürgün edildikten sonra haklarında idam kararı alınmıştır. Bkz. BOA., *HH.*, 17407.

¹⁰⁸ Süpürgeciler kollukçusu Mehmed Alemdar, Kantarcı Mahmud ve Berberî Selim. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

¹⁰⁹ Cambaz Mustafa isimli bu şahıs, önce Tolcu'ya sürgün edilmiş daha sonra haklarında idam kararı alınmıştır. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

¹¹⁰ Bu şahıslar önce Yergöğü'ne sürgün daha sonra idama çarptırılmışlardır. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

¹¹¹ Şalaman Emin isimli bu şahıs, önce Hırsova'ya sürgün olunmuş daha sonra idam cezası verilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

Edirne	3 kişi ¹¹²	1827
Edirne	3 kişi ¹¹³	1827
Ayıntab	13 kişi ¹¹⁴	1827
Ayıntab	122 kişi ¹¹⁵	1827

¹¹² Bu şahıslar, Dimetoka Kalesi'ne sürgün edilmişler sonra da idama çarptırılmışlardır. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

¹¹³ Tabak Kara Hasan, Dalkılıç Civelekoğlu Dalkılıç Şakir ve Doğramacı Dalkılıç İbrahim isimli bu şahıslara, Enez Kalesi'ne sürgün edildikten sonra idam cezası verilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17493.

¹¹⁴ Tursunoğlu Mehmed, Akkalı Mehmed, Kör Veli, Çini Hasanoğlu Osman, Papuççu Kasimoğlu Kasım, Çalık Hasan, Arab İzzet, Kavâs Bekir, Ümrân, Yaz Velisi, İbişoğlu İbiş, Akvalının oğlu Ali, Kayserili oğlu Abdullah. Bkz. BOA., *HH.*, 17452-A.

¹¹⁵ Uğurluoğlu İbrahim ve oğulları İbrahim ve Hasan, Hacı Caferoğlu Ahmed, Topal Hasan Ağa'nın oğlu Hasan, Terekelioğlu Ahmed ve kardeşi Süleyman, Abdi'nin oğlu Kahraman ve kardeşi, Kasap Ali ve oğulları, Seyfeddinoğlu Kör Osman ve kardeşi Mustafa ve kardeşi oğlu Mantar, Manzulluoğlu Hasan ve oğlu, Kadiroğlu Mehmed, Haleblioğlu, Hacı Ömer'in oğlu Mehmed, kardeşi, Boyacı Şeyhi Mehmed, Âmincioğlu Mehmed ve oğlu, Hacı Bescü ve oğlu, Kelleli Mehmed ve oğlu Abdussamed, Hacı Numan'ın oğlu Kör İbrahim, Debbağ Hacı Mahmud, Kel Bektaş, Hûyanoğlu Ömer ve oğlu, Samed'in oğlu Samed, Kel Mehmed, Alev'in oğlu Mehmed ve kardeşi Mustafa, Bıyık oğlu Ahmed, Muhlı Beşe'nin oğlu Kahveci Yusuf, Ayan'ın oğlu Alev, Koyunoğlu Mehmed, Demirci Mahmudoğlu Mahmud, Demirci Mahmudoğlu Hacı, Hakan Kızıoğlu Ali ve oğlu, Kız Abdullah oğlu Hacı Mustafa, Zencioğlu Mehmed, Arabacı Musa Beşe, Berber Yakub'un oğulları Ahmed ve Mehmed Ali, Kolu Kısının oğlu Kebapçı Ahmed, Kebapçı Cin Ahmed'in oğlu, Ferid Mehmed, Hacı Bekir Dönekoğlu Mehmed, Zağarcının oğlu İbrahim, Uncu Memo, Sancılı Hasan, Kürekçioğlu Ömer, Demirci Ali ve Hizmetkârı Veli, Şamlı Ali'nin oğlu Mehmed, Mizanoğlu Memed, Karakollukçu İsmail, Kel Emin'in oğlu Emin, Topçu, Potuğun oğlu, Çil Kaderoğlu Sadık, Cellât Memo, Elmacıoğlunun Yeğeni Arab, Koca Osman, Kara Böcek, Nehircinin oğlu Emir Ahmed, Aden Mustafa, Hattî Mehmed, Kaplama, Arab Ağa'nın oğlu Ahmed, Ellez Mehmed, Hacı Veysioğlu Mehmed, Hacı Muhlı ve oğulları, Müncioğlu Memo, Yemenici Ustanın oğlu, Ayışeli Memo'nun oğlu, Reis oğlu Mehmed Ali, Yek-destinoğlu Mehmed, Hacı Abdâlcioğlu, Aşeroğlu, Çini Hasan'ın oğlu Hacı Abdullah, Kasab Cübali'nin oğlu Memo, Hacı Mir oğlu Halil, Kurumoğlu Mehmed, Elcioğlu Mehmed, Magribî, Çizmecî Hacı Ahmed'in oğlu Hüseyin, Küpeli oğlu Hamza, Usta Ali oğlu Mustafa, Kasap Camicioğlu Memed, Ümmet Beşe, Caferoğlu Mustafa, Cami Kuşu, Kasab Veli Hasan, Pirinççinin oğlu Memo, İshak kardeşi Kara Ahmed, Tütüncü Cafer, Değirmenci Alev'in oğlu, Deli Kör Küçük Hasan, Palu, Yırtık Hasan, Deli Mustafa, Zencefillioğlu Abdullah ve kardeşi, Postacı Mehmed'in oğlu Abdullah, Kahvecinin oğlu Kara Oğlan, Arab Haliloğlu Hasan ve kardeşi Ömer, Kabre Sığmaz, Barutçu Hüso, Arab Ağa'nın oğlu Mehmed, Hacı Ahmed'in oğlu Kara, Eli Kesikoğlu Hamek. Bkz. BOA., *HH.*, 17452-B.

Ayıntab	15 kişi ¹¹⁶	1827
Ayıntab	Belirsiz ¹¹⁷	1827
Ayıntab	1 kişi ¹¹⁸	1827
Tokat	26 kişi ¹¹⁹	1826
Tokat	27 kişi ¹²⁰	1826
Tokat	27 kişi ¹²¹	1827
Tokat	8 kişi ¹²²	1827
İznikmid	8 ¹²³	1827
İznikmid	6 ¹²⁴	1827
İznikmid	1 ¹²⁵	1827
Zile	7 ¹²⁶	1826

¹¹⁶ Tiryaki oğlu Hüseyin, Karındaşı İsa, Kara Hasan, Ellü, Tirili Ziyani oğlu Ali, oğlu Şeyho oğlu Hüseyini, Eğri Veli'nin oğlu Sülo, Tayyar oğlu Ömer, Hasan Kethüda, kardeşi Ali, Kör Osman, Çayraz Ali kardeşi Davud, Kılı Ali'nin oğlu Hasan, kardeşi Mustafa, Ağa Veli'nin oğlu İsmail. Bkz. BOA., *HH.*, 17452-B.

¹¹⁷ BOA., *HH.*, 33921-A.

¹¹⁸ Tüysüzoğlu Mehmed. Bkz. BOA., *HH.*, 33921-İ.

¹¹⁹ Ocâğ-ı mülgâ hasekilerinden Hacı İbrahim Ağa Hafidi Hacı Mehmed, Baş-Karakollukçu Kırk Beş Mehmed, İkinci Karakollukçu Eşmecioğlu Hasan, Kahveci Arapoğlu Ömer, Beytülmalcıoğlu Hüseyin, Pastırmacı Deli Şerif, Görgülüoğlu Ahmed Alemdar, Gömeçoğlu Hasan Alemdar, Canikoğlu Ahmed Sefa, Cambaz Mehmed Alemdar, Bekaroğlu İbrahim, Çöreki Mehmed Alemdar, Böcekoğlu Yusuf, Bacakoğlu Kel Oğlan, Köşkeroğlu Mustafa Alemdar, Selaç Kahveci Hasanoğlu Hüseyin, Mandıracı Hüseyin Alemdar, Beş Karakollukçu Kışlalı Kara Mustafa, Ziyancıoğlu Hasan Alemdar, Serdengeçti Ağalarından Etmekçi Salih'in oğlu Hüseyin, ocâğ-ı mülgâ hasekilerinden Bayrakçı Hacı Ahmed, Ömer Safa, Çil İbrahim Alemdar, Sebzeçi Alemdar, Dağ-delen Alemdar Hasan, menfiyyen Divriği'de olan Piç Hafız. Bkz. BOA., *HH.*, 17414-E; isimler için ayrıca bkz. Beşirli, *aynı makale*, s. 38.

¹²⁰ BOA., *HH.*, 17513.

¹²¹ BOA., *HH.*, 17503; 27 kişinin idamı gerçekleştirilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17419.

¹²² BOA., *HH.*, 17419.

¹²³ BOA., *HH.*, 17496-A.

¹²⁴ Önce İslimye'ye sürgün olmuşlar sonra haklarında idam kararı verilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17496-C.

¹²⁵ Sofuoğlu Mehmed isimli bu kişinin hem yaşlı olması hem de devlete verdiği hizmetlerinden dolayı affedilmesi eğer affedilmezse bu kişinin kahvesinin önünde değil menfasında idam edilmesi istenmiştir. Ancak bu kabul edilmemiş ise de defterinde eceli ile öldü şeklinde gösterilmesine karar verilmiştir. Bkz. BOA., *HH.*, 17496.

¹²⁶ Sâbık-ı Serdar Küçükoğlu Mehmed, Poyrazoğlu Mehmed, Kel Ahmed, Çiftçioğlu Ali, Kızıl Bekir, Serdar-ı Sâbık Dede-başıoğlu Şişman Hüseyin Alemdar, Ahmed Alemdar. Bkz. BOA., *HH.*, 17414-E.

Zile	8 ¹²⁷	1827
Amasya	1 ¹²⁸	1827
İbrail	22 ¹²⁹	1826
Travnik, Saray, Koca	26 ¹³⁰	1827
İzornik	8 ¹³¹	1827
Toplam	421	

Bununla birlikte kahvehanesinde nişan tahtası bulunduranların, kahve açan ve açanlara yardım edenlerin, kahvehanesinde yeniçerilik gayretkeşliğine sebep olacak toplantılar yapanların cezalarının özellikle bizzat kendi kahvehaneleri önünde gerçekleştirilmesi oldukça çarpıcıdır. Öyle ki cezaya çarptırılanların üzerlerindeki yaftaya, belgede geçen ifadelerle: “*ibreten-li'n-nâzirin*” yani “herkese ibret olsun” diye isimlerinin yazılması emredilmiş ve bu yolla gayretkeşlik faaliyetlerinde bulunanlara gözdağı verilmiştir¹³².

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin bir askerî birimi olan Yeniçeri Ocağı, hariçten kişilerin alınması, yeniçerilerin esnafılık yapmaya başlaması, evlenmeleri, yeniçeriler arasında disiplinin bozulması gibi çok çeşitli sebeplerle özellikle III. Murad döneminde ocağın nizamı bozulmaya başlamıştır. Bu bozulma sürecinde, yeniçerilerin devlete karşı isyan etmek gibi bozgunculuk faaliyetleri başta olmak üzere, toplumsal asayiş ve istikrarı derinden sarsacak sayısız vakalar yaşanmıştır. Ocakta ki yozlaşmanın artık ıslah edilemeyeceği anlaşılınca, ocak nihayet 1826 yılında II. Mahmud tarafından kaldırılabilmiştir. Ocağın yasal olarak ortadan kalktığı hükmü verilmesine karşılık; gerek ocak mensupları gerekse ocak teşkilatlanmasından çıkar sağlayan kişiler yeniçerilik ruhunun yaşaması ve ocağın yeniden ihdas edilmesi için büyük çaba sarf etmişlerdir. Bu maksatla ülke içinde asayiş bozucu birçok olaya sebep olmuşlardır. Olayların büyümesinde, içinde devlet adamlarının da olduğu bir takım bozguncuların Devlet aleyhine propaganda yapması da etkili olmuştur. Bu noktada toplumsal bir mekân olarak kahvehanelerin fitne ve fesat faaliyetlerinin yayılmasındaki rolü de hiç şüphesiz oldukça kritiktir.

¹²⁷ BOA., *HH.*, 17419.

¹²⁸ Kurşunluoğlu İsmail Alemdar. Bkz. BOA., *HH.*, 17513-C.

¹²⁹ BOA., *HH.*, 17517-J.

¹³⁰ Bunlardan biri Mehmed Alemdar isimli şahıstır. Bkz. BOA., *HH.*, 21810-A.

¹³¹ Mostar Mütessellimi Mustafa, Yusuf Hocaoğlu Serdar Derviş, Dürzî Ali Serdar, İbrahim Alemdar, Darıca Serdarı Hüseyin, Travnikli Kartal Başu, Hasan Piçoğlu İbrahim, Saraylı Turnacı, Cevizli Haseki Feyzullah. Bkz. BOA., *HH.*, 21804-C.

¹³² BOA., *HH.*, 17496-A; BOA., *HH.*, 17381-A; BOA., *HH.*, 17381.

Yeniçeri gayretkeşliği ile ilgili toplumsal olayların morfolojisi, kahvehane olgusuna değinmeden anlaşılamaz.

Öte yandan Osmanlı idaresi, bozgunculuk olayları karşısında özellikle bu olayların yaşandığı şehirlere askerî birliklerin sevki ile asayışı sağlamaya çalışmıştır. Olaylar kimi zaman bu şekilde güç kullanımı ile bastırılırken kimi zamansa şiddete gerek duyulmadan sükûnet sağlanmıştır. İsyanların bastırılması ve olayların bertaraf edilmesi için alınan tedbirler çerçevesinde suçlular yakalanarak durumları tahkik edilmiş ve yargılama neticesinde suçlulara sürgün ve idam cezaları verilmiştir. Değerlendirilen belgelere göre 1826-1827 yıllarında 196 kişi çeşitli suçlarla sürgün edilmiştir. Belgelere yansıdığı şekliyle yeniçerilik iddiası ile olayların en yoğun olarak yaşandığı şehirler sırasıyla; Edirne, Tokat, Travnik, Yayça, Mostar ve İznikmid olmuştur.

Belgelerde idam edilmeyen veya sürgüne gönderilenlerin sürgün hayatları konusunda herhangi bir bilgi yoktur. Sadece sürgünde olup da suç işlemeye devam edenler idam edilmişlerdir. Bu şekilde idam edilenler de belgelerde ayrıca belirtilmiştir. Belgelere göre daha çok 1827 yılı olmak üzere 421 kişi hakkında çeşitli suçlarla idam kararı alınmıştır. İdam cezasına çarptırılanların suç işledikleri şehirler ise sırasıyla Edirne, Ayıntab, Tokat, İznikmid, Zile, Amasya, İbrail, Travnik, Saray, Koca ve İzornik olmuştur.

Kaynakça

Akdağ, Mustafa; “Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu”, *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi*, C. V, S. 3, 1947, s. 291-296.

Aktepe, Münir; “III. Ahmed”, *DİA*, C. 2, 1989, s. 34-38.

Baş, Yaşar; “Merkez ve Taşrada Yerleşik Yeniçeri-Halk Çekişmesi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 49, Bahar 2014, s. 324-365.

Beşirli, Mehmet; “Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasından Sonra Tokat ve Çevresinde Güvenlik Sorunu”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XVIII, S. 1, Temmuz 2003, s. 15-43.

Beydilli, Kemal; “II. Mahmud”, *DİA*, C. 27, 2003, s. 352-357.

Beydilli, Kemal; “III. Selim”, *DİA*, C. 36, 2009, s. 420-425.

Beydilli, Kemal, “Yeniçeri”, *DİA*, C. 43, 2013, s. 450-462.

Beyhan, Mehmet Ali; “Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler, Vak'a-ı Hayriyye”, *Osmanlı*, C. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 259-263.

Emecen, Feridun; “II. Osman”, *DİA*, C. 33, 2007, s. 453-456.

Emecen, Feridun; “II. Selim”, *DİA*, C. 36, 2009, s. 414-418.

Esat Efendi, *Üss-i Zafer Yeniçeriliğın Kaldırılmasına Dair*, Haz. Mehmet Arslan, İstanbul 2005.

Hattı Hümayûn, Numaraları: 17381-A, 17402, 17407, 17407-A, 17407-E, 17414-E, 17419, 17426, 17452-A, 17452-B, 17463, 17464-D, 17464-F, 17464-J, 17493, 17496, 17496-A, 17496-C, 17503, 17513, 17513-C, 17517-J, 19334-B, 19364, 21801-A, 21804-C, 21810-A, 22064-A, 22106-A, 25636, 33921-A, 33921-İ, Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA).

İlgürel, Mücteba; “Yeniçeriler”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 13, MEB, s. 385-394.

İnalcık, Halil; “II. Mehmed”, *DİA*, 2003, C. 28, s. 395-407. İnalcık, Halil; *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, TTK, Ankara 1954, s. 93-96.

İnalcık, Halil; “I. Murad”, *DİA*, C. 31, 2006, s. 156-164.

İnalcık, Halil; “II. Murad”, *DİA*, C. 31, 2006, s. 164-172.

İnalcık, Halil; *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 32. Baskı, İstanbul 2009.

Kavaklı, Sibel Kundakçı; *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Amasya (Şer'iyeye Sicillerine Göre)*, Hiperlink Yayınları, İstanbul 2016.

Koçibey Risalesi, Haz. Yılmaz Kurt, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

Köprülü, Mehmet Fuat; *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Akçağ, 4. Baskı, Ankara 2006.

Mutlu, Şamil; *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati: Mehmed Dâniş Bey ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1994.

Öz, Mehmet; *Kanun-i Kadîmin Peşinde Osmanlı'da “Çözülme” ve Gelenekçi Yorumcuları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.

Özcan, Abdülkadir; “Devşirme”, *DİA*, C. 9, 1994, s. 254-257.

Özcan, Abdülkadir; “I. Mahmud”, *DİA*, C. 27, 2003, s. 348-352.

Özcan, Abdülkadir; IV. Mehmed, *DİA*, C. 28, 2003, s. 414-418.

Özcan, Abdülkadir; “II. Mustafa”, *DİA*, C. 31, 2006, s. 275-280.

Özcan, Abdülkadir; “Pencik”, *DİA*, C. 34, 2007, s. 226-228.

Petrosyan, Irina; “Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri Reformlar Konusunda İlk Girişim: XVI. Yüzyılın Sonu ile XVII. Yüzyılın Başında Yeniçeri Ocağı”, *Osmanlı*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 673.

Sezer, Hamiyet; “Yeniçeri Ocağı’nın Taşradaki Yansıması (1826-1827)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 30, 1998, s. 215-238.

Turan, Şerafettin; “Şehzade Bayezid”, *DİA*, C. 5, 1992, s. 230-231.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, I, TTK, Ankara 1984.

ÇOK PARTİLİ HAYATA GİRİLİRKEN HALKIN CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NDEN KOPUŞUNA DAİR BİR RAPOR

İsmet ÜZEN¹, Mehmet Şah ÖZCAN²

Özet

1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması, Türkiye'nin çok partili bir düzene henüz hazır olmadığını ortaya çıkarmıştır. Takip eden dönemde, karar vericiler arzu edilen projelerin başarılabilmesi adına ülkenin daha güçlü bir siyasal iktidar anlayışı içinde idare edilmesini gerekli görmüşlerdir. Bu sebeple Türkiye, 1930'lardan 1945'lere kadar, çok partili sistemin tüm yetki ve sorumluluklarını kendi üzerine almış olan Cumhuriyet Halk Partisi tarafından tek parti idaresi altında yönetilmiştir. Türkiye'de çok partili düzenin kurulması ise ancak sistem değişikliği için gerekli ortamın oluşmasından sonra mümkün olabilmıştır. Bu çalışmada, Cumhuriyet Halk Partisi Tokat Milletvekili Ali Galip Pekel'in, Partinin Kayseri Bölge Müfettişi olarak görev yaptığı dönemde kaleme almış olduğu raporu incelenmiştir. Galip Pekel, Kayseri ve Niğde illerinde yapmış olduğu incelemeler neticesinde hazırladığı raporunda, vatandaşların çok partili sisteme geçiş evresinde CHP'den uzaklaşmasına sebebiyet veren hoşnutsuzlukları ve bu hoşnutsuzlukları ortadan kaldıracabilecek çözüm önerilerini ortaya koymuştur. Bu bağlamda çalışmanın, bahsi geçen dönemin daha iyi anlaşılması hususunda katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Tek Partili Dönem, Ali Galip Pekel, Çok Partili Dönem, Müfettişlik Raporu

¹ Doç.Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ismetuzen@mynet.com

² Araş.Gör. Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mehmetsohcan@gmail.com

A REPORT ABOUT PEOPLE’S DRIFTING AWAY FROM REPUBLICAN PEOPLE’S PARTY AS TAKING THE TRANSITION TO MULTI-PARTY TERM

İsmet ÜZEN, Mehmet Şah ÖZCAN

Abstract

The failure of the both experiences, Progressive Republican Party in 1924 and the Free Republican Party in 1930, had revealed that Turkey was not ready for a multi-party system yet. In the following period, the decision makers had considered that the country should be managed in a stronger sense of political power in order to achieve the desired projects. For this reason, Turkey had been ruled by the Republican People's Party from 1930s until 1945 under the single-party administration, which had all the powers and responsibilities of the multi-party system on its own. The establishment of a multi-party system in Turkey had been only possible after, the completion of the necessary reforms for the regime and the environment for system change was established at the end of World War II. In this study, the report of the Republican People's Party Tokat deputy Ali Galip Pekel, who received a stay at the time when the Party served him as the Kayseri District Inspector, has been examined. In the report prepared by the results of the examinations made at Kayseri and Niğde provinces Galip Pekel had presented, the discontents which caused people drifting away from RPP in the period of transition to the multi-party system and the suggestions of solutions that could have removed the discontents. In this context, it is hoped that the study is expected to contribute to a better understanding of the mentioned period.

Keywords: Republican People’s Party, Single-Party Term, Ali Galip Pekel, Multi-Party Term, Inspectorate Report

Giriş

1923-1950 arasında ülke yönetimini elinde bulunduran Cumhuriyet Halk Partisi hayata geçirdiği politikalar sebebiyle zaman içinde halk üzerindeki tesir ve sempatisini kaybetmeye başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk döneminde, liderin karizmatik kişiliği ve halkın kendisine duyduğu inanç ve bağlılığın yanı sıra, hayata geçirilen sosyo-ekonomik ve siyasi atılımların halk lehine olumlu sonuçlar vermeye başlaması³ neticesinde halk-parti ayrılıkları fazlaca gün yüzüne çıkmamıştır. Mevcut ayrılıklar, Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatını takip eden, İsmet İnönü'nün Türk siyasi yaşamına egemen olduğu on iki yıllık süre zarfında CHP aleyhine ivme kazanmıştır.

Cumhuriyetin devraldığı zayıf ekonomik yapıda halkı sefaletten kurtarması beklenen uzun vadeli ekonomi politikalarının olumlu sonuçlar vermeye başladığı dönemde İkinci Dünya Savaşı patlak vermiştir.⁴ Savaşın meydana getirdiği sosyo-ekonomik ve siyasi koşullar Milli Şef⁵ İnönü'nün önderliğindeki CHP yönetimini zor ve şanssız olarak nitelendirilebilecek bir süreçle baş başa bırakmıştır.

Türkiye savaş boyunca tarafsızlığını korumayı ve savaşın dışında kalmayı başarmış olsa bile⁶ savaşın getirdiği tüm zorluk ve tehditlerden nasibini almış ve dâhil olabileceği bir savaşa hazırlıksız yakalanmamak adına, özellikle büyük çoğunluğu oluşturan fakir halkı etkileyecek tedbirler almak zorunda kalmıştır.⁷

1940 yılında çıkarılan Milli Korunma Kanunu'yla hükümet, ülke ekonomisinin yanı sıra vatandaşların hak ve özgürlüklerinin üzerinde de aşırı

³ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s.24.

⁴ Albayrak, *a.g.e.*, s.24.

⁵ İsmet İnönü, 11 Kasım 1938 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 26 Aralık 1938 tarihinde toplanan CHP Olağanüstü Kongresi'nde Parti tüzüğü, İnönü'nün Parti'nin değişmez Genel Başkanı olarak kalması yönünde değiştirilmiş ve Atatürk, Parti'nin kurucusu ve "Ebedi Şef"i ilan edilmiştir. Aynı Kongre İnönü'nün kudretini "Milli Şef" unvanıyla güçlendirmiştir. (Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayın, İstanbul 2007, s.21-22; Cüneyt Arcayürek, *Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1985, s.30.)

⁶ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.295.

⁷ Albayrak, *a.g.e.*, s.24.

müdahale yapabilme yetkisini eline almıştır⁸. İşletmelere el konabilmesi, köylünün sembolik bedel karşılığında kamu işlerinde ve kömür ocaklarında çalıştırılabilmesi, çeki hayvanlarının müsadere edilebilmesi gibi yetkiler de hükümete verilmiştir.⁹

1942 tarihli Varlık Vergisi ve 1944 tarihli Toprak Mahsulleri Vergisiyle haksız savaş kazançlarına el koymak isteyen hükümet; gıda, ulaşım, tekstil, haberleşme gibi kalemlere ait hizmet ve ürünlere de dolaylı vergiler uygulamıştır¹⁰.

Zikredilen tüm bu uygulamalar yanında CHP'nin bürokrat kesimi kayırması, savaş koşullarının sebep olduğu mal kıtlığı, fiyatların aşırı yükselmesi, parti nüfuzundan istifade edilerek halka kötü muamele edilmesi, karaborsacılık yoluyla illegal ve haksız kazanç sağlanması, Köy Enstitüleri'nin neredeyse tüm angaryasının yoksul köylüye yükletilmesi gibi faktörlerin etkisiyle halk, tüm problemlerinin sorumluluğunu CHP'ye yüklemiştir¹¹.

Bu hususta, İsmet İnönü'nün damadı gazeteci yazar Metin Toker'in görüşlerine, detaylı olmakla birlikte, aynen yer verilmesi faydalı olacaktır. Yazar o günlerin havasını ve İnönü'nün sorunlar karşısında odak noktası haline gelişini şöyle tasvir etmiştir: “*Türkiye bir yandan, İsmet İnönü'nün elinde, dünyayı kavuran savaş ateşinden uzak kalmaya çalışıyordu, ama diğer taraftan da gündelik hayatını yaşıyordu. Bu yaşantıyı başlıca iki karakteristik damgalıyordu: Yiyecek ve giyecek mallardaki sıkıntı ile karaborsa. Savaşa bulaşmamamız iyi ise de vatandaş eline verilen bir parça ekmekle karnını doyurmaya bakıyordu, karne sistemi çeşitli sahalara yayılıyordu, pek çok ihtiyaç maddesini bulmak mesele oluyordu ve bunlar halkta derin infial yaratıyordu.*

İnfialin hedefi doğrudan doğruya İsmet İnönü idi ve Çankaya'da İsmet İnönü bunu pek bilmiyordu. 1944'lere gelindiğinde ve tehlikenin büyüğü geride kaldığında Cumhurbaşkanı sanıyordu ki millet kendisine, dış politikadaki dirayetli, basiretli tutumundan, başarısından dolayı sadece minnetli sevgi duyguları ile bağlıdır....Halk, savaş felaketine uğramamış olmamızın şerefini İsmet Paşaya veriyordu....Ama bunun yanında, gündelik

⁸ Kemal H. Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s.67.

⁹ Carter V. Findley, *Modern Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s.266.

¹⁰ Findley, *a.g.e.*, s.266,267; Çetin Yetkin, *Karşı Devrim (1945-1950)*, Kilit Yayınları, Ankara 2011, s.115.

¹¹ Albayrak, *a.g.e.*, s.24-25; Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt:2, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.25; Ahmet Yeşil, *Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.32-33.

hayatın bütün sıkıntılarının sorumlusu diye de aynı İsmet Paşayı görüyordu. Bu tabii değil midir ve “herşey” olan insanın kaderi başka olabilir mi? Şimdi, aradan geçen yılların sonunda o günleri hatırlıyorum. Evlerde ekmek kavgaları eksik olmazdı. “Ağır işçi” karneleri sözümona kollarıyla çalışanların karınlarını biraz daha iyi doyurmak içindi ama bunlar karaborsada bol bol satılmaktaydı.

...Halk ile memur iki sınıf halinde birbirinden ayrılmıştı ve devlet, kendi memurunu kısmen koruyabilmenin gayreti içindeydi. Bunun aslında, halkı memurdan yani devletten daha fazla ayırdığının farkında değildi. Sümerbank’ın memurlara verdiği kumaş ve ayakkabılar, ucuz fiyatlarıyla tamah çekiyorlardı. Şeker için memura ve halka değişik bedel ödetiriliyordu. Hâlbuki bunları almak da bir meseleydi ve nüfus cüzdanlarının başındaki beyaz sayfalar çeteleye dönmüştü. Her dağıtımda bir damga vuruluyordu.

Sıkıntı şüphesiz ki Avrupa’da devam eden savaşın bir sonucuydu. Fakat hükümetin istikrarlı bir ekonomi politikası olmaması, kontrollerin gereği gibi yapılmaması, kararların bir gün alınıp ertesi gün bozulması bir olacak sıkıntıyı on yapıyordu. “Karaborsacı” tipi de, “Hacıağa” tipi de o günlerin icadıdır. Köylü şehirliye nazaran, gıda maddesi bakımından daha iyi haldeydi. Buna mukabil ölüsünü sarmak için dahi kefen bezi bulamıyordu. Şehirli, her iki alanda en az elverişli durumdaki zümreydi. ...Karaborsayla mücadele için görevli olanlar büyük rüşvetle susturuluyorlar, buna mukabil beş on kuruşluk ihtikâr yapanların dükkânları kapatılıyor, hapsilere atılıyorlardı. Varlık vergisi ayrı bir dert, şikâyet konusu olmuş ve karakuşiliğiyle herkese parmak ısıttırılmıştı.

Gazeteler gün geçmiyordu ki bir suiistimalin, bir rezaletin haberini vermesinler. Türkiye savaş ateşinin dışında, fakat vurguncuların pençesinde ve kötü bir hükümet yönetiminin tam içindeydi. ...Çekilen sıkıntılar dilden dile hep nakledilecektir. Bunlardan dolayı da şahsen İsmet İnönü suçlu tutulacaktır. Milli Şef değilmiydi ve mutlak kudreti elinde bulundurmuyor muydu?”¹²

Toker’in de değindiği bütün bu şartlar, yukarıda bahsedilen yasaların uygulanmasındaki keyfi tutumun da etkisiyle devlet-toplum ayrılığını derinleştirmiş ve vatandaşların devlete ve onunla özdeşleşmiş CHP’ye duyduğu güveni sarsmıştır. Sıradan vatandaşın yanı sıra iş adamları ve

¹² Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944-1973) Dizisi; *Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1990, s.22-24.

büyük toprak sahiplerinin de devlete olan inancının zedelenmesi nedeniyle 1923'ten beri siyasi bir istikrar sağlayan zümreler arası ittifak bozulmuş ve II. Dünya Savaşı biter bitmez yeni bir siyasi müsavat oluşturma ihtiyacı meydana gelmiştir.¹³

Savaş sonunda dünya üzerinde demokrasiyi hâkim kılmak düsturuyla hareket eden batılı devletlerin, tek-partili yönetimlerle ittifak kurmayacağı az çok belirginleşmişti. Bu durum, savaş sonunda Demirperde'nin gerisinde kalmamak için, Amerika ve İngiltere'nin başı çektiği Demokrasi Cephesi'nin politik ekseninde yer alma zorunluluğunu hisseden Türkiye'nin Milli Şef idaresindeki tek-partili sisteminde sarsıntı ve dönüşümlere sebep olmuştur.¹⁴ Özellikle 1945 yılından itibaren Türkiye'nin iç politikasında dikkate değer gelişmeler meydana gelmeye başlamıştır. 19 Mayıs 1945 Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarında konuşan İnönü; "*Memleketimizin siyasi idaresi, cumhuriyetle kurulan halk idaresinin her istikamette ilerlemeleri ve şartlarıyla, gelişmeye devam edecektir. Harb zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir.*"¹⁵ Diyerek tek-partili sisteme son verileceğini açıklamıştır.¹⁶

Ayrıca, San Francisco Konferansına katılan, Dışişleri Bakanı Hasan Saka'nın başkanlık ettiği, Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur ve Feridun Cemal Erkin'in de dâhil olduğu, Türk heyetine verilen talimatta; ülkenin demokratik hayata geçmedeki kararlılığının belirtilmesi istenmiştir. Bu talimat çerçevesinde beyanatlar veren Türk delegeleri, cumhuriyet rejimin ülkede siyasi bir kurum olarak azimle ilerlediğini, Türk anayasasının en modern ülkelerin çoğunun anayasalarından daha iyi olduğunu ve savaştan sonra Türkiye'de tüm demokratik akımlara izin verileceğini ifade etmişlerdir.¹⁷

¹³ Ahmad, *a.g.e.*,s.24; Feroz Ahmad, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Siyaset ve Siyasi Partiler", *Türkiye Tarihi Cilt:4 (1839-2010) - Modern Dünyada Türkiye*, Ed: Reşat Kasaba, Çev: Zuhâl Bilgin, Kitap Yayınevi, 2016, s.234.

¹⁴ Yeşil, *a.g.e.*, s.22-23,40; Toker, *a.g.e.*, s.192; ¹⁴ Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)",*Türkiye Tarihi -4-Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, Yay. yön.: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 1989, s.134.

¹⁵ Çetin Yetkin, *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi (1930-1945)*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1983, s.246-247.

¹⁶ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi IV- Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (Birinci Bölüm) - (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, 1999, s.209.

¹⁷Toker, *a.g.e.*, s.191-192; Edward Weisband, *İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası*, Milliyet Yayınları, 1974, s.387; Koçak, "Siyasal Tarih", s.135

Gerek İnönü'nün beyanları gerekse Birleşmiş Milletler Anayasası'nın imzalanması CHP dışındaki muhalefeti cesaretlendiren gelişmeler olurken¹⁸ II. Dünya Savaşı boyunca süregelen devlet-toplum ayrılıklarına ek olarak devlet kurumlarıyla özdeşleşmiş CHP içinde de çeşitli karşıtlıklar meydana gelmiştir. Var olan ayrılıklar CHP içinde muhalif bir hareket olarak kendini ilk defa 1945 yılı bütçe tartışmaları esnasında göstermiş, Meclis içinde “çekirdeklenmeye başlayan muhalefet”¹⁹ Çiftçi Topraklandırma Kanunu hakkında yapılan tartışmalarda belirli bir kimlik kazanmıştır²⁰. Tek partili devletin ittifak sağladığı zümrelerden biri olan Anadolu'daki toprak

¹⁸ Yeşil, *a.g.e.*, s.42.

¹⁹ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitabevi, Ankara 2008, s.454-455. Bahsedilen bu tartışmalar esnasında Celal Bayar başta olmak üzere Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur ve Emin Sazak idarenin yeni bir tarza bürünmesini ısrarla vurgularken; hükümeti, bütçe denkleğinin sağlanamaması, devlet borçlarının artması, ölçsüz emisyon uygulamaları, düşük gelirli ve memurların kötü yaşam şartları, vergi sisteminin verimsiz ve adaletsiz oluşu, ülkede vurgunculuk ve karaborsanın artması sebebiyle “tek parti döneminin alışık olmadığı bir tarzda” eleştirmişlerdir. (Cem Eroğul, *Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, İstanbul 2014, s.11.) 29 Mayıs 1945 tarihinde Başbakan Şükrü Saraçoğlu, yedi aylık bütçe için Meclisten güvenoyu istemiştir. Bütçeye 359 vekil kabul, 7 vekil ise ret oyu vermiştir. Recep Peker, Hikmet Bayur, Celal Bayar, Emin Sazak, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'den müteşekkil olan ret grubunun tavrı CHP yönetiminde endişe uyandırmıştır. Bahsedilen şahsiyetlerin beraber hareket etmeleri halinde CHP için tehlike oluşturabilecekleri kanısı ağır bastığından, parti yönetimi bu grubu bölerek bazı üyelerini kendi yanına çekmeye yönelik hamleler yapmıştır. Ne var ki retçiler, bu hamlelere rağmen ortaklaşa hareket etmişlerdir. (Tekin Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Yayınları, İstanbul, 1963, s.71-72.)

²⁰ Albayrak, *a.g.e.*, s.23. “Topraksız Köylüye Toprak Dağıtılmasına ve Çiftçi Ocakları'nın Kurulmasına Dair Yasa Tasarısı” Bakanlar Kurulu'nun 17 Ocak 1945 tarihli yazısıyla beraber TBMM'ye gönderilmiş ve Mayıs ayında Meclis'te görüşülmeye başlamıştır. Topraksız köylüye toprak dağıtılmasını planlayan tasarı ayrıca ihtiyaç sahiplerine tarım araç-gereçleri yanında uygun koşullarda kredi verilmesini de öngörmekteydi. Yasa tasarısına karşı en sert tepki Adnan Menderes, Cavit Oral, Emin Sazak, Damar Arıkoğlu gibi büyük toprak sahiplerinden gelmiştir. Özellikle Adnan Menderes mezkûr tasarısı, Alman Nazi rejiminin iskân ve toprak kanunu olan Erhhof Kanunu'ndan alıntılanmış fikir ve yargılar barındırdığına değinerek, sert bir biçimde eleştirmiştir. Menderes, Yasanın üst mülkiyet sınırını 5000 dönüm olarak belirleyen ve toprağın yetmediği yerlerde, az toprağı olanlara ya da hiç toprağı olmayanlara dağıtılması için 50 dönüme kadar arazinin kamulaştırılabileceğini öngören 17.Maddesinin, Hükümetin baskısıyla değiştirilmesi karşısında ise Yasayla ilgili Komisyon Muharrirliği görevinden istifa etmiştir. (Albayrak, *a.g.e.*, s.22-23; Taner Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s.12; Eroğul, *a.g.e.*, s.12; Toker, *a.g.e.*, s.58.)

ağalarının siyasi ve ekonomik gücünün zayıflatılıp, devlet elinin güçlenmesini hedef alan Toprak reformu yasa tasarısının 11 Haziran 1945 tarihinde kabul edilmesi öncesinde, CHP içindeki muhalifler “Dörtlü Takrir”²¹ namıyla bilinen önergeyi Parti grubuna sunmuşlardır. 12 Haziran 1945 tarihli Grup oturumunda gündeme gelen önerge aynı oturumda reddedilmiş ve “Dörtler” diye tabir edilen muhalif gruba parti içinden yoğun tepkiler gelmeye başlamıştır. Zikredilen bu grup özelinde, parti içindeki muhalefeti tasfiye etmeye yönelik tepkiler, muhaliflerin faaliyetlerinin artmasına sebep olmuştur. Tan ve Vatan gazetelerinde eleştirel makaleler yazan Adnan Menderes ve Fuat Köprülü Parti tarafından önce uyarılmış sonrasında ise, 21 Eylül 1945’de Parti’den ihraç edilmişlerdir. İhraçları Parti tüzüğüne aleyhinde bir uygulama olarak eleştiren Refik Koraltan da aynı akıbete uğrayarak 27 Kasım 1945’de Parti’den çıkarılmıştır. Celal Bayar’ın 3 Aralık 1945’de Parti’den istifasıyla CHP’den tasfiye edilen “Dörtler”, 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti’yi kurmuşlardır.²²

²¹ İleride Demokrat Parti’nin kurucusu olacak olan Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes’in imzasıyla 7 Haziran 1945’de Fuat Köprülü eliyle TBMM Başkanı Kazım Özalp’e verilen önergede; milletin demokratik siyasi rejim arzusu vurgulanarak, Milli Hâkimiyetin en doğal neticesi ve dayanağı olan Meclis denetiminin, Anayasanın yalnız şeklen değil özüne de uygun bir şekilde belirmesini sağlayacak tedbirlerin alınması, vatandaşların siyasi hak ve hürriyetlerini daha ilk Teşkilat-ı Esasiye Kanununun gerektirdiği genişlikte kullanabilmesi yönünde adımlar atılması ve Parti tüzüğünde de zikredilen bu esaslara uygun biçimde yeniden düzenlenmesi istenmiştir.(Ahmad, *a.g.e.*, s.29; Albayrak, *a.g.e.*, s.44; Çavdar, *a.g.e.*, s.455.)

²² Ahmad, *a.g.e.*, s.29-30; Albayrak, *a.g.e.*, s.53-57; Yetkin, *a.g.e.*, s.201; Çavdar, *a.g.e.*, s.455; Şevket Süreyya Aydemir, *Menderesin Dramı*, Remzi Kitabevi, 2000, s.126-127. Mustafa Albayrak CHP Grubunun reddettiği dörtlü takrire gösterilen tepkileri, İnönü’nün, takrir sahiplerini muhalif bir parti kurmaya zorlayan, planı olarak analiz etmiştir. Dörtlü Takrir görüşmeleri esnasında “Dörtler” her ne kadar amaçlarının yeni bir parti kurmak olmadığını sadece Parti içinde demokratik bazı ıslahatların yapılmasını gerekli gördüklerini beyan etmişlerse de (Albayrak, *a.g.e.*, s.45,53; Timur, *a.g.e.*, s.14; Toker, *a.g.e.*, s.52.) genel algı kendilerinin muhalif bir parti kurma teşebbüsünde olduğu yönündeydi. Ne var ki bu hususta ilk hamle varlıklı bir sanayici olan Nuri Demirağ tarafından gelmiş ve Demirağ, 7 Temmuz 1945’te Milli Kalkınma Partisi’ni kurmak için hükümete başvurmuştur. Başbakan Şükrü Saracoğlu, 5 Eylül’de verdiği beyanatta; mezkur partinin kurulmasına izin verildiğini ayrıca hükümetin, prensip olarak, tek dereceli seçim, üniversite özerkliği, demokratik olmayan kanunlar gibi meselelerdeki taleplere karşı çıkmayabileceğini ifade etmiştir.(Ahmad, *a.g.e.*, s.29; Albayrak, *a.g.e.*, s.54; Timur, *a.g.e.*, s.15.)

Parti kurulduktan sonra karşılaştığı en büyük sorunlardan biri muvazaa tartışmaları olmuştur. DP ve CHP programlarının benzerliği bu tartışmalara sebebiyet vermiştir. Muvazaa tartışmalarının sürdüğü ortamda, 10 Mayıs 1946'da, II. Olağanüstü Kurultayı'nı toplayan CHP, müsait ortamda tek dereceli seçim sistemine geçileceğini vaat etmiştir. Ancak kısa bir süre sonra CHP Meclis Grubu 1947'de yapılması gereken seçimleri bir yıl önceye almıştır. Bu karar henüz ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlamamış DP'nin işine gelmemesine rağmen Parti yine de seçime katılma kararı vermiştir.²³

Dürüstlüğünden şüphe duyulan 1946 seçimleri sonucunda CHP 396, DP 62, Bağımsızlar ise 7 milletvekili çıkartmışlardır. Henüz yurt içi teşkilatlanmasını dahi tamamlayamayan DP'ye karşı halkın gösterdiği teveccüh, tek parti idaresinin halkın gözünde itibar kaybetmeye başladığını gözler önüne sermiştir. CHP Kayseri Bölgesi Müfettişi Ali Galip Pekel'in hazırladığı rapor da bu gerçeği açık seçik ortaya koymaktadır.

Raporun Genel Özellikleri ve Muhtevası

Tokat Milletvekili Ali Galip Pekel²⁴, in, 21 Temmuz 1946 tarihli erken genel seçimlerinden kısa bir süre sonra, 12 Ağustos 1946 tarihinde kaleme alıp CHP Grup İdare Kurulu Başkanlığı'na ilettiği ve 26 Ekim 1946 tarihinde Partinin Yüksek Başkanlık makamına havale edilen raporu²⁵ "*Halkı*

²³ Ali Fuat Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, İstanbul, 1966, s.56.

²⁴1890 tarihinde Gümülcine'de doğan Ali Galip Pekel, Mülkiye Mektebi mezunudur. Dimetoka, Kavaklı ve Malkara'da Kaymakam, Cebelibereket, Trabzon ve Yozgat'ta ise Vali olarak görev yapmıştır. Mülkiye Müfettişliği ile Nüfus İşleri Umum Müdürlüğü de yapan Galip Bey, V., V.,VII.,VIII. Dönem CHP Tokat Milletvekili Olarak Parlamento'da yer almış ve 13 Mart 1949 tarihinde vefat etmiştir. (TBMM Albümü, 1.Cilt (1920-1950), Ed:Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, s.289,358,429,503.)

²⁵ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Fon Kodu:030.01.00, Yer No:42.249.13. Ali Galip Pekel'in bu çalışmada incelenen raporu haricinde başka bir raporu daha vardır. 1.10.1943 tarihinde kaleme alınıp, 2.11.1943 tarihinde dönemin CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal'a sunulan rapor "*Tokat Mebusu Ali Galip Pekel tarafından, Türkiye'deki idare mekanizmasının eksik ve aksayan tarafları ile bunların nasıl düzeltileceği konusunda hazırlanan ve CHP Genel Sekreterliği'ne sunulan rapor*" başlığını taşımaktadır. Galip Pekel bahsi geçen raporu Memduh Şevket Esendal'a vermiş olduğu söz üzerine kaleme aldığını belirtmiştir. Hazırladığı raporun mevcut idareyi tenkit eder bir niteliğe de sahip olduğunu ve özellikle Vekâletlere ait teşkilatlarda alınganlık meydana getirebileceğini ifade eden Galip Pekel, bu nedenle raporun kötü neticelere sebebiyet verebileceği yönünde zaman zaman endişeye düştüğünden de söz etmiştir. Yazar raporunda "idare makinesi" diye

İdareden ve Partiden Soğutan ve Acilen İzalesi Lazım Gelen Amiller Hakkında” başlığını taşımaktadır.

Galip Bey, sade bir dil ile yazdığı on altı sayfadan müteşekkil raporunun takdim kısmında; Kayseri ve Niğde illerinin bütün köy ve mahallelerinin muhtar ve Parti Ocak Başkanlarıyla ve ilçe merkezlerindeki yetkililerle saatlerce görüşüp dertleştiğini, köylerin ve mahallelerinin bütün şikâyet ve dertlerini dinlediğini belirttiikten sonra, halkın derin memnuniyetsizliklerinin ve CHP idaresinin halk üzerindeki itibar kaybının sebeplerini araştırdığını ifade etmiştir.

Raporun devamında, elde edilen veriler doğrultusunda, dertler ve şikâyetlerin dört temel unsuru olarak;

- Hükümet dairelerinde işlerin beklemesi
- Memurların hükümet kapılarında halka kötü ve sert davranmaları, rüşvet ve devlet işlerindeki yolsuzluklar
- Köylerde okul işleri
- Pahalılık, karaborsacılık, Sümerbank kurumlarına ait ürünlerin, tekel eşyalarının ve şekerin pahalılığı, gösterilmiştir.

Pekel, bu dört temel şikâyet noktasının Demokrat Partililer ve bağımsızlar tarafından yürütülen propaganda²⁶ faaliyetlerinin de ana dayanağı olduğunu belirtmiştir. Muhaliflerin, vergileri ve askerliği kaldıracaklarına ayrıca yeni

tanımladığı sistemin merkez idaresi değil, vilayetlerdeki idari sistem olduğunu özellikle belirtmiştir. 106 sayfadan oluşan raporda İl İdari Sistemi; Yerel İdareler (köy, belediye ve mahalle idareleri), Özel İdareler (bölge idareleri) ve Genel İdareler (nahiye, kaza ve vilayet idareleri) şeklinde sınıflandırılarak incelenmiştir. Ayrıca “İdare-Adliye İlişkileri”, “Zabıta Kuvvetleri”, “Memurlar ve Memurin ve Barem Kanunları”, “Realitede Yaşanan İdare Sistemi” ve “İdare Amirleri Yetiştirme” başlıkları altında sistemde yaşanan sorunlara ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. Galip Pekel bahsedilen raporunun sonuna Trabzon Valiliği esnasında hazırladığı başka bir raporu da eklemiştir. 30.04.1931 tarihli bu rapor ise; Trabzon Vilayetinde vuku bulan tütün kaçakçılığı faaliyetleri hakkında Dâhiliye Vekâleti’nden gelen yazı üzerine hazırlanmıştır. Galip Pekel kaçakçılık meselesini idari sistemdeki sorunlarla bağdaştırdığından Trabzon Valiliği esnasında hazırladığı raporu bahsedilen 1943 tarihli rapora eklemeyi uygun bulmuştur. Yukarıdaki izahtan da anlaşılacağı üzere; 1943 tarihli raporda, CHP’nin halktan kopuk olup olmadığına dair bilgilerin mevcut olmadığı görülmektedir. Ali Galip Pekel tarafından kaleme alınan 1943 tarihli rapor için bkz. *BCA*, Fon Kodu:490.1.0.0, Yer No:571.2272.1.

²⁶ 1946 Genel Seçimlerinde CHP ve DP’nin seçim propagandaları için bkz. Kadri Unat, “*Cumhuriyet Halk Partisi’nin Genel Seçim Propagandaları (1927-1957)*”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2015, s.204-255.

yazı yerine eski yazıyı getireceklerine dair vaatler de öne sürdüğünden bahseden Galip Pekel, bütün muhalif propagandalarının yukarıda bahsedilen dört ana sebep olmasa halk üzerinde mevcut idare aleyhine etki edemeyeceğini savunmuştur. Galip Bey, vergi ve askerlik ile alakalı propagandaların cazibesini kabul etmekle beraber; halkı, vergisiz idare ve askersiz savunma olacağını söyleyerek kandırmanın mümkün olamayacağını iddia etmiştir.

Sümerbank ve Tekel mamullerindeki fiyat pahalılığının bir çeşit vergiymiş gibi halka lanse ettirilip diğer bir propaganda aracı olarak kullanıldığına da değinen Galip Pekel; pahalılığı ve karaborsacılığı İkinci Dünya Savaşı'nın bir neticesi olarak tanımlamış ve halkın bu durumun az çok farkında olduğunu ifade etmiştir. Pekel ayrıca, özellikle ilk üç maddedeki sebeplerden ötürü büyük sıkıntılar yaşayan ve memnuniyetsizlik içinde olan halkın, içinde bulunduğu bu ruh halinden dolayı dördüncü maddedeki sebeplerden ve diğer propagandalardan kolayca etkilenip, körü körüne başka yollara sürüklenebildiğine dikkat çekmiştir.

Şikâyetlerin ana sebeplerinin halledilmesi hususunda tatmin edici yöntemler bulunamaması ve meselelerin çözümlenememesi durumunda, Parti teşkilatı yeniden yapılandırılrsa bile, halkı memnun etmenin ve gelecek seçimlerde desteğini almayı beklemenin yersiz bir iyimserlik olacağına değinen Galip Bey; sorunları çözen veya çözümlenmesine ön ayak olanların halk üzerindeki tesirlerinin büyük olacağını ve halkın bunların peşinden samimiyetle gideceğini belirtmiş, bu nedenden ötürü mevcut sorunların CHP tarafından çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Pekel, mahkemelerdeki işlerin çok uzamasını ve hak arama yolundaki masrafların fazla olmasını da idari işler kadar derin hoşnutsuzluk yaratan amillerden saymış; Demokrat Partililer ile bağımsızların propagandalarında bu konuya fazlaca yer verilmemesi ve meselenin mevcut kötü ortamdaki payının çok az olması sebebiyle -bu hususa daha fazla değinmeyeceğini belirtmiştir.

Raporunda, halk diye kastedilen kitlenin memleketin her yerinde nüfusun %98'ini ve bazı yerlerde %99'unu teşkil ettiği ve bu kitlenin geri kalan %1'lik veya % 2'lik zümre tarafından sömürüldüğü gerçeği dile getiren Galip Pekel, “sömüren ve sömürülen” diye vasıflandırılan tarafların her ikisinin de türlü sebeplerden dolayı mevcut idareden şikâyetçi olduğunu ifade etmiştir.

Galip Pekel “sömüren” diye tabir ettiği kesimin memnuniyetsizleri ve beklentileri hususunu, muhtelif sınıf ve zümrelere göre değişkenlik gösteren, “çok karışık, oynak ve kaypak” bir konu olarak nitelendirmiş ve bu mesele üzerinde durmayıp, yazısında asıl değinilenin, seçimlerde ağır basan ve daima ağır basacak olan, büyük kitle olduğunu ifade etmiştir. Pekel, o güne kadar alınan önemli tedbirlerin çoğunda göz ardı edilen bu kitlenin, çok partili hayata geçiş sürecinde edilgen konumundan sıyrılarak etken unsur haline gelişini “*Seçim meydanlarında bundan sonra en büyük pay onundur. Milli egemenlikte söz milletindir. Seçim silahı artık elindedir*” diyerek gözler önüne sermiştir.

Raporun devamında, halkı memnuniyetsizliğe sürüklediği belirtilen üç ana sorun (Hükümet dairelerinde işlerin bekleme; Memurların hükümet kapılarında halka kötü davranmaları ve iş karşılığında rüşvet alması ile Köylerde mektep işleri) açıklanmaya çalışılmış ve bu sorunların ortadan kaldırılması için çözüm önerileri getirilmiştir.

Rapora Göre Halkı CHP İdaresinden Soğutan Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Hükümet Dairelerinde İşlerin Beklemesi

Rapora göre; halkı CHP idaresinden soğutan temel sebeplerden birincisi idari mekanizmanın tam manasıyla işletilememesi sonucu halk işlerinin devlet dairelerinde “*sürünmesi*”dir. Belediye, köy idaresi ve özel idarelere ait dairelerde bu hususta şikâyetler olsa da asıl memnuniyetsizlik kaynağı halkın en temel işlerinin halledildiği Umumi İdarelere ait dairelerdir.

Halk, ilçede bir daireye başvurduğunda işinin, kendi lehine ya da aleyhine sonuçlanmasını önemsemeksizin, hemen halledilmesini; ilçede halledilmeyen işlerin ise ilde çözümlenmesini ve valinin kararıyla son şeklini almasını istemektedir. Bu çerçevede, halkın izlenilmesini talep ettiği usul şöyledir: İlçe İdare şubesine başvurulduğunda o idarenin şefi işi hemen görmeli, tereddüt gösterdiği hususlarda amiri olan kaymakama başvurmalı ve beraberce vardıkları sonuç uygulamaya konmalıdır. Kaymakamın da kararsızlığa düştüğü noktalar olursa valilik makamına danışılmalı ve valinin ilgili daire müdürüyle beraber yapacağı inceleme sonucunda varacağı karar kesin olarak tatbik edilmelidir. Valinin vereceği karara inanmayacak olanlar olursa ki Galip Bey bu düşüncede olabileceklerin oranının binde birden de az olacağını savunmaktadır, bu kişiler de Danıştay’a başvurmalıdır. Bakanlıklar ise; sadece işleri düzenlemek ve tatbikatı denetlemekle uğraşmalıdır.

Anayasanın 91. Maddesinin²⁷ Umumi İdare'ye geniş sorumluluklar emretmesine rağmen, uygulamada buna riayet edilmediğine vurgu yapan Galip Bey meselenin analizini yaparken; ilçedeki iyi niyet sahibi memurların bir meselenin çözümünde tereddüt edince meseleyi ildeki amirine aktardığını ve il amirinin de tereddüt gösterip konuyu Bakanlığa havale ettiğini; iş sahiplerinin kaymakam ve valiye başvurduğunda da hadiselerin bu doğrultuda seyrettiğini; ilçe ve il idare şubelerinin kaymakam ve validen gelecek emir ve tavsiyelere önem vermediklerini; bu sistem dolayısıyla işlerin bakanlıklarda biriktiğini, dairelerin işlerle ve dosyalarla dolduğunu ve bu dosyaları karara bağlama işinin aylar hatta yıllar aldığını, bunun

²⁷ 1924 Anayasası Madde 91: “ *Vilayetler umuru tevsi mezuniyet ve tefriki vezaif esası üzerine idare olunur.*” (Suna Kili, A.Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri “Senedi İttifaktan Günümüze”*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara,1985, s.129.) Merkeziyetçi yönetim sistemini esas alan Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel yönetimlerle alakalı kanuni düzenlemeler ancak Tanzimat'ın ilanından sonra anayasa ve kanunlarda yer alabilmiştir. 1876 Anayasası'nın yerel yönetimlerle alakalı hükümleri Vilayat başlığı altında 108.-112. Maddelerde yer almıştır. Mezkûr anayasanın 108. Maddesi hükmünce vilayetlerin yönetiminde tevsi-i mezuniyet (yetki genişliği) ve tefrik-i vezayif (görevler ayrımı) ilkeleri benimsenmiştir. 109. Maddede ise; vilayet, liva ve kazalar ülkenin mülki idare birimleri olarak gösterilmiş ve bu birimlerde seçimle meydana getirilmiş idare meclisleri ile il genel meclislerinin varlığından söz edilmiştir. Olağan üstü şartlar altında 20 Aralık 1921 tarihinde hayata geçirilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yerel yönetimlere 11.,12., 15.-18. Maddelerde yer verilmiştir. Mülki idare birimleri olarak il, ilçe ve bucakları gösteren; il ve bucaklara özerk bir yapı yanı sıra tüzel bir kişilik de tanıyan 1921 Anayasası'nda il tüzel kişiliği, il meclisi, il yönetim kurulu ve il başkanından meydana gelmiştir. Karar organı olarak il meclisi, yürütme organı olarak da il başkanı ve il yönetim kurulu görevlendirilirken; vali ise, TBMM'nin ildeki vekili ve mümessili olarak belirtilmiş, Devletin genel ve müşterek işlerini halletmekle vazifelendirilmiş ve kendisinin yalnız Devletin genel ve bölgesel vazifeleri arasında çıkabilecek karışıklıklara müdahale edebileceği ifade edilmiştir. Böylece; kamusal hizmetlerin tümü valinin denetiminden bağımsız olarak yerel yönetimlere bırakılmıştır. 1921 Anayasasının devlet gereksinimlerine gerektiği gibi cevap verememesi üzerine yürürlüğe konan 1924 Anayasası'nda, 1876 Anayasası'nın merkeziyetçi ilkesine geri dönülerek yerel devlet gücünün bölgesel güçlerin eline geçmesi önlenmiş, siyasi ve toplumsal faktörlerin etki alanı sınırlandırılmıştır. Umumi ve mahalli yönetim ilişkilerinde sorumlulukların birbirinden ayrılmasını ifade eden “görev ayrımı” ve merkezi yönetimin bölgesel ihtiyaçları layığıyla karşılayamaması durumuna karşı valilere il düzeyinde merkeze danışmadan özgürce hareket etme serbestisi tanıyan “yetki genişliği” ilkeleri üzerine oturtulan 1924 Anayasası ile il yerel yönetimleri, valinin denetimi ve yönetimi altına alınarak, yerel güçleri merkezi yönetimin amaçları doğrultusunda yönlendirecek bir araç haline dönüştürülmüştür. (Fatih Kırışık, Özcan Sezer, “*Türk Anayasalarında Yerel Yönetimler*”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt:15, Sayı:2, 2 Nisan 2006, s.5-17.)

sonucunda halkın derin memnuniyetsizliğe kapıldığını ayrıca idari teşkilatın gitgide genişleyip durduğunu belirtmiştir.

Galip Bey, idari sistemdeki bu aksamaların nedenini; il ve ilçelerdeki elemanlara güvenilmemesi sebebiyle, takdire tabi işleri merkezdeki daha kalifiye elemanlara incelemek, böylece tatbikatta birlik sağlamak endişe ve arzusuna ve bakanlıklardan her birinin teşkilatını vali ve kaymakam nüfuzundan kurtarma kaygısına bağlamaktadır.

Halk işlerini her yerde iki aşamadan geçirmek için biran önce merkez ilçelerin kurulması gereğini savunan Galip Bey, bu sayede hem il idaresinin yalnız ili ilgilendiren mevzularla alakadar olabileceğini hem de yükü azalacak olan Danıştay'ın meseleleri halletme kifayetine ereceğini belirterek; il, ilçe ve bakanlıklarda görülecek işlerin belirlenerek kesin ve açık bir şekilde Vilayet İdaresi kanununda belirtilmesini zaruri görmüştür.

Halka ve devlete ait işlerde lüzumsuz ve faydasız hatta işleri uzatan ve suiistimalleri teşvik eden formaliteler olduğuna da değinen Pekel, büyük suiistimallerin formaliteler içinde ustaca gizlendiğine dikkat çekmiş ve formalitelerin kaldırılması suretiyle işlerin basit usullerle halledilmesini önermiştir.

Memurların İş Karşılığında Para Almaları, Halka Kötü Muamele Etmeleri

İdari mekanizmanın en büyük sorunlarından biri; bu mekanizmanın en mühim çarklarından birini teşkil eden memur sınıfındaki bozulmalardır. Görev ve yetkilerini şahsi menfaatleri uğruna kötüye kullanan, vazifesini savsaklayan, halka nahoş davranan devlet görevlileri, halkın hak, hukuk ve adalete olan inançlarının sarsılmasına, devlete olan güven ve bağlılıklarının kaybolmasına dolayısıyla sosyal ve idari hayattaki düzenin bozulmasına sebebiyet vermektedir. İncelemekte olduğumuz raporda da bu mevzu zikrettiğimiz nazik durumuna binaen ele alınmıştır.

Galip Bey halkı idareden soğutan önemli sebepler arasında memurların iş karşılığında para alması ve halka kötü davranmasını da göstermiştir. Jandarma teşkilatının uygulamalarının da halkın yönetime karşı cephe almasında etkili bir faktör olduğuna değinen Pekel, bahsedilen bu sorunların niteliklerini ve çözüm önerilerini alt başlıklar dâhilinde ifade etmeye çalışmıştır.

Memurların İş Karşılığında Para Almaları

Bazı memurların iş karşılığında para almalarının il ve ilçelerde yaygın bir hal aldığı gerçeğine değinen Galip Bey, alınan para miktarının halledilecek işin önem ve büyüklüğüne, iş sahibinin mali kuvvetine ve memurun insafına göre değişkenlik gösterdiğini ifade etmiş; memurların bu yola başvurmasında hayat pahalılığı ve harbin yol açtığı yoklukların etkili olduğunu belirtmiş; 1609 sayılı Kanuna²⁸ atıf yaparak, kaymakam ve valilerin memurlar üzerindeki yaptırım güçlerinin yok nisbetinde azalmasının da bu hususta mühim bir rol oynadığından söz ettikten sonra mevcut durumu “*meydan memurlara boş bırakılmıştır*” diyerek tasvir etmiştir.

²⁸ 1609 sayılı “Bazı Cürümlerden Dolayı Memurlar ve Serikleri Hakkında Takip ve Muhakeme Usulüne Dair Kanun”un Birinci Maddesine göre; görevini kötüye kullanarak kaçakçılık yapmaktan, rüşvet alıp vermekten, resmi müzayede ve alım satın işlerine fesat karıştırmaktan, dış işlerine bağlı gizli evrak ve şifreleri ifşa etmekten suçlu bulunan memurlar hakkında “Memurin Muhakematı Kanunu’nun geçerli olmayacağı belirtilmiştir. “Bazı Cürümlerden Dolayı Memurlar ve Serikleri Hakkında Takip ve Muhakeme Usulüne Dair Kanun”, Kabul Tarihi 15.5.1930. *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:1498, 20 Mayıs 1930. Tanzimat’ın ilanından sonra memurların yargılanması hususunda atılmış en önemli adım 1872 tarihli “Memurin Muhakematına Dair Nizamname” olmuştur. Bu nizamnameye göre; memurların yargılanması tüm safhalarıyla idari kurullara devredilirken, adli makamlar bu hususta tamamen devre dışı bırakılmıştır. İdari kurullar soruşturma ve yargılamayı yapmak yanında verdiği cezanın uygulanmasını da üstlenmiştir. İmparatorluğun yıkılış arifesine kadar hükümünü muhafaza eden mezkûr nizamname daha sonra yerini 1913 tarihli “Memurin Muhakematı Hakkında Kanun-u Muvakkat” a bırakmıştır. Bu yeni düzenlemeyi öncülünden ayıran en temel özellik; memur yargılanmasında dava öncesi soruşturma işinin idari makamlara, yargılamanın ise adli makamlara bırakılmasıdır. Uygulamadaki bu değişikliğin sebepleri; kamu hizmetinin aksamaması için kamusal yetkili devlet görevlilerini iftira ve yersiz suçlamalardan uzak tutma çabası yanında, yargılama esnasında yargıca bir nevi bilirkişi katkısı sağlamak amacına binaen, yargılama öncesindeki aşamalarda idari makamların uzmanlığına başvurma isteğidir. 1609 sayılı kanun bu noktada 1913 sayılı nizamname içinde bir istisna olarak karşımıza çıkmaktadır. Vali ve müsteşarların kapsam dışında tutulduğu 1609 sayılı Kanuna göre; bahse konu olan suçlardan haberdar olan savcıya sanığı sorgulamaksızın bir hazırlık soruşturması açma ve soruşturma için idari makamlardan izin alma yetkisi tanınmıştır. Gerekli izin alındıktan sonra sanığı sorguya çekmek suretiyle hazırlık soruşturmasını tamamlamak, kamu davası açmak ve ilk soruşturma yapmak işleri adli makamların göre ve yetkileri içinde tanımlanmıştır.(Ali Akyıldız, “*Memur Yargılanmasında İdari Süreç*”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1-2, Haziran-Aralık 2001, s.160-170; Selahattin Keyman, “*Memurin Muhakematı Kanunu*”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:19, Sayı:1, 1962, s.176.)

Memurların Umumi mahkemelerde yargılanmasının suç işleme cüretini arttırdığına ve umumi yargının memur muhakemesinde beklenen başarıyı gösteremediğine değinen Pekel, memurların yargılanması işinin, ince anlayış, sezi ve özel bilgiler gerektirmesi hasebiyle, mevcut şeklinden çıkarılmasını zaruri görmüş ve memurların işlediği suçlarda tahkikat işinin idarecilere bırakılmasını, yargılamanın ise; idareci ve adliyecilerden oluşan karışık bir mahkeme tarafından yapılmasını uygun görmüştür.

Rüşvet suçlarında suçu tam anlamıyla tespit etmenin ve bütün delilleri ortaya koymanın mümkün olmadığını hatta binde bir oranında gerçekleşen suçüstünde yakalama hadiselerinin dahi türlü tahrifat ile ortadan kaldırıldığı ifade eden Galip Bey, böyle bir ortamda rüşvetin önüne geçebilmek için, mülki amirlerin kanaatlerinin bu mevzuda hâkim kılınmasını ve amirlere memurları işten çıkarma yetkisinin verilmesini gerekli görmüştür

Memurların Halka Kötü Muamele Etmeleri

Raporda memurların halka kötü davranması da konu edilmiştir. Pekel'e göre; memurlar kanunu ve teşkilat kanunları ile kendilerini vali ve kaymakamların nüfuz ve denetiminden sıyrılmış gören memurlar, iş sahiplerine ve halka hoş gitmeyecek şekilde davranmaktadır. Kendini halk karşısında hâkim gören ve halka bu gözle bakarak cefa etmeyi alışkanlık haline getiren memuru mevcut hal ve tutumundan vazgeçirmedikçe halkı hükümete ve partiye ısındırmak mümkün olmayacaktır.

Memurların nahoş tutumlarına karşı, memurlar kanununda belirli inzibati cezalar olsa dahi bu cezalar caydırıcılıktan uzaktır ve yalnız inzibat komisyonları kararları ile uygulanabilmektedir. Oysaki bu komisyonlar sadece il merkezlerinde ve bakanlıklarda mevcuttur. Bu sebeple ilçedeki memurlara il inzibat komisyonlarında, illerdeki memurlara ise bakanlık inzibat komisyonlarında ceza verilebilmektedir.

Olay yerinden uzak bölgelerde kurulan komisyonlar çoğu kez ricacı ve arabulucuların tesirinde kalmakta ve suç işleyen memurlara caydırıcı cezalar vermemektedir. Bundan cesaret alan memurlar halka daha da kötü davranmaktadır. Halk gördüğü muameleyi vali ve kaymakama şikâyet etse dahi, zikredilen idari mercilerin memurlar üzerinde fazla bir yaptırımı kalmadığından bir netice elde edilememektedir. İşi “Tanrı”ya havale eden halk evine dönmekte ve başına gelenleri etrafına anlatmaktadır.

Günden güne çoğalan bu hadiseler, halk üzerinde hükümete ve partiye karşı düşmanlık derecesine varan hissiyat oluşturmaktadır. “*Acınacak memur mu, halk mı?*” sorusunu soran Galip Bey, seçim yoluyla egemenliğin ve yaptırım

gücünün memurdan halka geçtiği dönemde, halkın kendisine reva görülen muamelelerin cevabını sandıkta vereceğini ve sorunlarını kim çözerse bir dahaki seçimlerde onu destekleyeceğini belirtmiştir.

Mevcut sistem ve cezalarla bu soruna çare bulunamayacağını iddia eden Galip Pekel'in ürettiği çözüm ise; vali, kaymakam ve diğer tüm amirlere, emri altındaki memurlardan maaş kesintisi yapma yetkisinin verilmesidir. Özellikle valiler, ildeki bütün maaşlı ve ücretli memurlardan yarım günlük, kaymakamlar ile il idare şube başkanlarından dörtte bir günlük, ilçe idare başkanları ile nahiye müdürlerinden ise üçer güne kadar maaş kesintisi yapabilme yetkisiyle donatılmalıdır.

Raporun, memurların tutum ve davranışlarını konu aldığı bu kısımda üzerinde durulan bir başka husus da jandarma teşkilatının sebep olduğu memnuniyetsizliklerdir. Bu noktada ifade etmek gerekir ki; raporda halk ve idarecilerin jandarmadan hoşnut olmadıkları belirtilmiş olmasına rağmen, jandarmanın hangi uygulamaları ve tutumları sonucunda tepkilerin odak noktalarından biri haline gelmiş olduğuna net olarak değinilmemiştir.

Halkın jandarmadan sert muamele gördüğünü belirtmekle yetinen Galip Bey raporunda daha çok, Türk jandarmanın diğer ülkelerdeki benzerlerinden ayrıldığı noktalardan, teşkilatın görevlerinden, yetkilerinden, kanuni durumundan ayrıca jandarma ile idari amirler arasındaki bağ kopukluğu ve jandarmanın denetimsizliğinden söz etmiştir.

Pekel'in jandarma mevzuuyla alakalı tahlilleri şöyledir: başka ülkelerdeki gibi emniyet ve inzibat kuvvetlerine yardımcı bir askeri kuvvet hüviyetinde olması gereken Türk jandarması asli görevinden uzaklaşmış, polis mevkisine geçerek emniyet ve inzibat görevlerini üzerine almıştır.²⁹ Aslen askeri bir teşkilat olan ve Genelkurmay'a bağlı olan jandarma, idari kolluk kuvveti olarak ise idare amirlerine bağlıdır lakin idare amirlerinin jandarma personeli

²⁹ Galip Bey bu durumun sebeplerini şöyle açıklamıştır: “ *Oralarda her komünde polis vardır. Emniyet ve inzibat işleriyle polis uğraşır. Yetmediği, aciz kaldığı yerlerde jandarma yardımcı olur. Bizde vakıa şehir ve bazı kasabalarda polis ve köy idarelerinde korucu ve bekçiler vardır. Ancak polis bulunduğu yerlerde yalnız şehir ve kasaba hudutları içi ile meşgul olup Belediye sınırları içinde kalan diğer yerler Jandarmaya ait olduğu gibi polis bulunmayan kasabalarda ve bütün köylerde emniyet ve inzibat jandarmaya verilmiştir. Köy sınırları içinde emniyet ve inzibat işlerinde muhtarlar mesul ve korucu ve bekçiler de köy jandarması durumunda iseler de muhtar, korucu ve bekçilerin iyi yetişmemiş olmaları bunları bu göreve istenilen şekilde yaptırmaya kâfi görülmemekte ve bu vazife jandarmaya bırakılmış, korucu ve bekçiler de jandarma emrine konuşmuş sayılmaktadır*”

üzerinde cezai yaptırım yetkisi yoktur. Bu sebeple, zaten kendini asker olarak gören jandarma, idari mercilere asla tam bağlılık göstermemiştir. Taraflar arasındaki bu bağ zayıflığı, jandarmanın keyfi uygulamalara yönelip halka kötü muamele etmesine zemin hazırlamıştır. Jandarmadan sadece halk değil idare de rahatsızdır. Rahatsızlıkları gidermek için jandarma teşkilatı ya tamamen tasfiye edilmeli ya da idare amirlerine bağlanmalıdır. Bu hususta en iyi çare “kır polisi” kurumunu oluşturup, jandarma teşkilatını diğer ülkelerdeki statüsüne yerleştirmektir.

Raporunda idari makamların jandarma karşısında aciz duruma düşmesinin sebeplerine de değinen Pekel, Ceza Usulleri Kanunu’nun 154. Maddesi³⁰ gereğince adli makamlara verilen yetkinin, idari makamları jandarma karşısında zayıf duruma düşürdüğünü ve jandarmanın idari makamların güvendiği bir kuvvet olmaktan çıktığını belirtmiştir. Adı geçen kanun maddesi nedeniyle ortaya çıkan idare-adliye ihtilaflarının devlet otoritesini sarsarak halka huzursuzluk aşıladığını ifade etmiştir.

Galip Pekel’e göre, idari makamların jandarma kuvvetlerine hükmedebilmesi için; 154. Madde değiştirildikten sonra, jandarma teşkilatı yaşatıldığı sürece, vali ve kaymakamlara bu teşkilatta görevli komutan, subay, er ve erbaşların maaşlarında kesinti yapabilmek ve terfilerinde sicil verebilme hakkının tanınması ayrıca valilerin kolordu, kaymakamların ise tümen komutanı yetkileriyle donatılmasını şarttır.

Köylerdeki Okul İşleri

Ulusal Bağımsızlık ve Kurtuluş Savaşı başarıyla neticelendirildikten sonra kurulan Cumhuriyet idaresinin ilk önceliği muasır medeniyetler seviyesine ulaşmaktı. Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki kadro uygar bir toplum meydana getirmek için halkın özellikle de köylülerin iyi eğitilmesini bir zorunluluk olarak görmekteydi. Bu görüşe binaen eğitim-öğretim alanında birçok reform ve uygulama hayata geçirilmiş, yerli ve yabancı eğitimcilerin görüşleri ışığında, maddi olarak da hiçbir fedakârlıktan kaçınılmayarak Türk eğitim sistemine yeni bir ivme kazandırılmaya çalışılmıştı. Tüm bu çabalara rağmen eğitim alanında arzu edilen başarının sağlanamaması üzerine Atatürk 1930’lu yıllarda meseleye yeniden el atmış ve yerli uzmanları Türkiye gerçeklerine uygun bir eğitim programı hazırlamaları hususunda devreye

³⁰Bu maddeye göre; bütün kolluk makamları ve memurları Cumhuriyet Savcılığı’nın verdiği emirleri yapmakla mükelleftir. Cumhuriyet Savcılığı’nın sözlü veya yazılı talep ve emirlerini yapmakta suiistimali, ihmali ve gevşekliği görülen kolluk amir ve memurları hakkında Savcılığa doğrudan doğruya tahkikatta bulunulur. (1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (1929), *T.C.Resmi Gazete*, Sayı: 1172, 20 Nisan 1929.)

sokmuştur. İsmail Hakkı Tonguç'un başını çektiği uzmanların hazırladığı raporlar doğrultusunda; gözlemlere dayanan, ülke gerçeklerine uygun, Batı taklitçiliğinden kurtulmuş tamamen yerli bir eğitim programına geçilmesi öngörülmüştür. Ana hedef olan ülke kalkınmasının yalnızca, dönemin şartlarında nüfusun yüzde seksenini oluşturan, köylü kitlesini eğitim ve öğretimden geçirmekle başılamayacağı gerçeğine binaen köylünün yaşama ve üretime yollarının kısaca ekonomik şartlarının da geliştirilmesi gerekiyordu. Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne getirilen İsmail Hakkı Tonguç tarafından 17 Nisan 1940'da 3803 sayılı kanun ile açılan Köy Enstitüleri yukarıda bahsedilen hususlar doğrultusunda hem ülke genelinde okur-yazar oranının artırılmasını sağlayacak hem de kırsal kesime yönelik reformlara öncülük edecek ve bu amaç için gerekli kadroları yetiştirecekti³¹ Ne var ki ana hedef olarak köylüyü alan bu hamle, hayata geçirilme aşamasındaki külfetlerin çoğunu yüklediği bu kitleden gerekli desteği alamamıştır³² Köy Enstitüleri projesinde kendisinden bir takım fedakârlıklar beklenen köylünün şikâyet ve memnuniyetsizlikleri incelemekte olduğumuz rapora detaylı biçimde yansımıştır.

Okul istemeyen, çocuğunu okutmaktan kaçan tek bir köylüye dahi rastlamadığımı belirten Galip Bey'e göre köylülerin okul mevzusunda rahatsızlık duyduğu hususlar şunlardır:

³¹ Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s.13-14; Sabahattin Eyüboğlu, *Köy Enstitüleri Üzerine*, Cumhuriyet Gazetesi Armağanı, 1999, s.35-36; Erol Kapluhan, “*Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri*”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:26, Temmuz 2012, s.182-184; Koçak, *a.g.e.*, s.115,125.

³² Koçak, *a.g.e.*, s.125. 3803 sayılı “Köy Enstitüleri Kanunu”nun 12. ve 16. maddeleri uygulanışı itibariyle halkın derin memnuniyetsizliklerine sebep olmuştur. “*Madde 12 — Köy öğretmenlerinin tayin edildikleri okullara, köy hududu içindeki ziraat işlerine elverişli araziden Köy Kanununa göre satın alınarak öğretmen ve ailesinin geçimine, okul talebesinin ders tatbikatına yetecek miktarda arazi tahsis edilir. Köyde Devlete aid arazi bulunduğu takdirde okula tahsis edilecek arazi tercihan bunlardan ayrılır. Madde 16 — Köy öğretmenlerinin tayin edilecekleri okulların binaları ve öğretmen evleri Maarif Vekilliğince verilecek plânlara göre Köy Kanununa tevfiқан, bölge ilk tedrisat müfettişi ile gezici başöğretmenin nezaretinde koy ihtiyar heyetleri tarafından yaptırılır ve Öğretmen tayin edilecek köylere keyfivet üç yıl önce bildirilir. Köy bütçesinde de ona göre tedbirler alınır, Öğretmen işe başlamadan evvel okul binası ile Öğretmen evi tamamen bitirilir. Köy okulları binalarının tamiri ve okulun daimî masrafları köy ihtiyar heyetlerince temin edilir.*” (“Köy Enstitüleri Kanunu”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 4491, 22 Nisan 1940.)

- Şehir ve kasabaların okulları il özel idarelerince yaptırılırken, köy okullarının köylüye yaptırılması,
- Köylere, ihtiyacı karşılayacak ve köylünün bütçesini zorlamayacak okullar yerine lüks okulların yaptırılması. Köylünün, okul, işlik ve öğretmen binalarının yapım masraflarını karşılamak için yegâne geçim kaynağı olan hayvanlarını, çift aletlerini ve tarlalarını satmaya zorlanması, bankaya borçlandırılması,
- Köylülerin çoğunun bir dönüm toprağı bile yokken, öğretmenlerin her birine köyün en yakın ve en verimli topraklarından 100 er dönüm verilmesi ve bu toprakların köylüye yüksek miktarlardan istimlak ettirilmesi. Öğretmenlerin kendilerine verilen bu toprakları işletmemesi,
- Birçok emek ve paralar sarf edilerek yapılan okul ve evlerin öğretmen atanmaması yüzünden boş kalması ve çürümeye başlaması,
- Köylünün okul, işlik ve öğretmen evi yapımı için ziraat bankasına borçlandırılması,
- Köylünün zorlukla temin ettiği inşaat ve tarla paralarının suiistimale uğraması,
- Öğretmen için alınacak tarla, okul ve ev yerlerinin öğretmenlerin arzusuna göre belirlenmesi ve suiistimallere uğraması, köylünün bu yöndeki şikâyetlerine aldırsız edilmemesi.

Galip Bey'in bu sorunlara bulduğu çözüm önerileri ise şöyledir:

- Milli Eğitim Bakanlığı, köylerde ellişer kişilik okul ve işlik talebinden vazgeçerek köyün ihtiyacına göre tek bina sistemine geçmelidir. Öğretmenlerin ortak kullandığı işlikler yapılmalı, ihtiyaç duyulduğu takdirde bu işlikler sonraki yıllarda genişletilmelidir. Öğretmen evleri köy evleriyle aynı malzemedeki ve en ucuz inşaat tarzına göre yapılmalıdır. Tek tip bina sisteminden vazgeçilmeli, binalar yerine göre gerekirse kerpiçten de yapılabilir. İş ve emek köylüden alınırken, paraya dayalı şeyler köylünün gücünün yeteceği şekilde ve onu borçlandırmadan alınmalıdır. Köylünün gücünü aşan masraflar hem devlet hem de özel idare bütçelerinden yardım alınarak karşılanmalıdır. Kereste, çam, menteşe gibi ihtiyaçlar devlet tarafından temin edilmeli, inşaatlarda lüksten kaçınarak köylü tipi inşaat yapılmalıdır.
- Öğretmene verilecek toprak miktarı ve toprağın yeri, köy muhtarı ve ihtiyar heyeti kararı ile vali ve kaymakamın takdirine bırakılmalıdır.
- Umumi idare dâhil tüm idareciler Milli Eğitim Bakanlığı'nın uyguladığı yöntemlerden şikâyetçidir, bu sebeple tüm öğretmenlere maarif müfettişlerine ve köy enstitü müdürlerine bırakılmış olan takdir ve yetkiler kaymakam ve valilere verilmelidir.

- Şehir ve kasabalardaki okul inşası ve tamir işleri de halka yaptırılmalıdır. Böylece eşitlik sağlanmalı ayrıca bu yolla özel idare bütçelerinden tasarruf edilen paralar ile ilkokul işlerinde yardıma muhtaç yerlere destek olunmalıdır.
- Her köye kendi okulundan öğretmen atama sistemi yeniden incelenmelidir.
- Bina inşaatı yüzünden bankalara borçlanmış köylülerin borçları genel bütçeden ödenmelidir.
- Köy Enstitülerinden mezun olan ve köylüye hayli şımarık davranan öğretmenlerin bu davranışları engellenmelidir.
- Suiistimallerin önüne geçilmelidir.
- Binaları yapılan köylere biran önce öğretmen atanmalıdır.
- Köylüye mümkün olan her kolaylık ve yardım sağlanmalıdır.

Çözüm yollarını bu şekilde sunan Galip Bey, köylerde okuma-yazma politikasının CHP lehine en iyi propaganda aracı olacağı yerde, bina inşaatı mevzusunda uygulanan yöntemler sebebiyle tam aksi yönde etki yarattığına değinmiştir. Öte yandan; köylünün partiye ısındırılması ve gelecek seçimlerde tekrar desteğinin alınabilmesi adına yapılan tüm hatalardan dönülmesinin ve meselelerin hayalperestlerce değil takdir kuvveti yüksek pratik şahıslarca halledilmesinin gereğini de ifade etmiştir.

Sonuç

1923-1950 arasında idareyi elinde tutan Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir takım uygulamaları zaman içinde halkın Partiyle olan ilişkilerinde kopukluklar meydana getirmiştir. 1945'de yeniden çok partili hayata geçişle birlikte bu gerçek daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ali Galip Pekel'in raporu da bunu tüm gerçekliği ile ortaya koymaktadır.

Raporda, tek parti yönetimi nedeniyle memurun kendine imtiyazlı bir alan çizdiği, vatandaşa hizmet etmediği, vatandaşın kısa sürede sonuçlanacak olağan işlerini devlet dairelerinde uzun bir süre sürüncemede bıraktığı, sürüncemede kalmaması için vatandaşın iş karşılığı para aldığı, halka kötü davrandığı, bu tutum karşısında vatandaşın derdini anlatacak bir makam bulamadığı; jandarmanın da benzer keyfi uygulamalar sergilediği; memur ve jandarmanın keyfi uygulamalarını önleyecek bir iradenin olmadığı ifade edilmiştir.

Raporda, halkı CHP yönetiminden soğutan diğer bir faktör olarak köylerdeki okul işleri de ele alınmıştır. Özellikle köylerde okul yapımı için gereken tüm masrafın ve işçiliğin köylüye yükletilmesi, köylünün maddi külfetin altından kalkabilmek için geçim kaynaklarını satmaya veya bankaya borçlanmaya

mecbur bırakılması, köylünün CHP karşı beslediği hoşnutsuzluğun temel sebeplerinden birini oluşturacaktır.

Ali Galip Pekel'in raporunda, cesur bir şekilde durum tespitleri ve analizler yaparken aynı zamanda uygulanabilirlik açısından akılcı çözümler önerdiği görülmektedir.

Kaynakça

- Ahmad, Feroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayın, İstanbul, 2007.
- Ahmad, Feroz. “Cumhuriyet Türkiye’sinde Siyaset ve Siyasi Partiler”, Türkiye Tarihi Cilt:4 (1839-2010) - Modern Dünyada Türkiye, Ed: Reşat Kasaba, Çev: Zuhale Bilgin, Kitap Yayınevi,2016, ss. 229-272.
- Akyıldız, Ali. “Memur Yargılanmasında İdari Süreç”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1-2, Haziran-Aralık 2001, ss.154-221.
- Albayrak, Mustafa. *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.
- Arcayürek, Cüneyt. *Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985.
- Aydemir, Şevket Süreyya. *Menderesin Dramı*, Remzi Kitabevi, 2000.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Fon Kodu:030.01.00, Yer No:42.249.13. BCA, Fon Kodu:490.1.0.0, Yer No:571.2272.1.
- Çavdar, Tevfik. *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitabevi, Ankara, 2008.
- Erer, Tekin. *Türkiye’de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Yayınları, İstanbul, 1963.
- Eroğul, Cem. *Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, İstanbul, 2014.
- Eyüboğlu, Sabahattin. *Köy Enstitüleri Üzerine*, Cumhuriyet Gazetesi Armağanı, 1999.
- Fındley, Carter V.. *Modern Türkiye Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- Kapluhan, Erol. “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 26, Temmuz 2012, ss.172-194.
- Karpat, Kemal H.. *Türk Siyasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- Keyman, Selahattin. “Memurin Muhakematı Kanunu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı:1, 1962, ss.173-200.
- Kırıışık, Fatih, Sezer, Özcan. “Türk Anayasalarında Yerel Yönetimler”, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt:15, Sayı:2, 2 Nisan 2006, ss.5-30.
- Kili, Suna, Gözübüyük, A.Şeref. *Türk Anayasa Metinleri “Senedi İttifaktan Günümüze”*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.
- Koçak, Cemil. *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt:2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Koçak, Cemil. “Siyasal Tarih (1923-1950)”, *Türkiye Tarihi -4-Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, Yay. yön.: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 1989, ss.85-173.
- TBMM Albümü, *1.Cilt (1920-1950)*, Ed: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara,2010.
- T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 1172, 20 Nisan 1929.

T.C. Resmi Gazete, Sayı:1498, 20 Mayıs 1930.

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 4491, 22 Nisan 1940.

Timur, Taner. *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

Toker, Metin. Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944-1973) Dizisi; *Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi IV- Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (Birinci Bölüm) -(10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, 1999.

Türkoğlu, Pakize. *Tonguç ve Enstitüleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

Unat, Kadri. “*Cumhuriyet Halk Partisi’nin Genel Seçim Propagandaları (1927-1957)*”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2015

Yeşil, Ahmet. *Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

Yetkin, Çetin. *Karşı Devrim (1945-1950)*, Kilit Yayınları, Ankara, 2011.

Yetkin, Çetin. *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi (1930-1945)*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1983.

Weisband, Edward. *İkinci Dünya Savaşı’nda İnönü’nün Dış Politikası*, Milliyet Yayınları, 1974.

Zurcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

ORTAOKUL 5. VE 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRENME STİLLERİ İLE DERS ÇALIŞMA YÖNTEMLERİNİN İNCELENMESİ

Gülay BEDİR¹, Dilara ÇAYCI²

Özet

Bu çalışmanın amacı ortaokul 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin öğrenme stillerini belirleyerek, ders çalışırken kullandıkları yöntemlerin hangi stile daha yatkın olduğunu incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 öğretim yılında Tokat il merkezindeki 2 özel ve 6 devlet okulunda bulunan 5 ve 6. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Tarama modelindeki bu araştırmanın verilerinin toplanmasında “Öğrenme Stilleri Ölçeği” ile araştırmacılar tarafından hazırlanan “Ders Çalışma Yöntemleri Anketi” kullanılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin ağırlıklı görsel öğrenme stiline sahip oldukları ve en az karma stile sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrenciler, ders çalışırken en fazla görsel stile uygun yöntemleri ve en azda dokunsal öğrenme stiline ait yöntemleri seçmişlerdir. Çalışmada ayrıca öğrencilerin grupla çalışmayı bireysel çalışmalara göre daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Öğrenme Stili, Ders Çalışma Yöntemi, Ortaokul Öğrencileri.

¹ Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, gbedir@ksu.edu.tr.

² Arş. Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Dilara.cayci@gmail.com.

THE INVESTIGATION OF SECONDARY SCHOOL 5TH AND 6TH GRADE STUDENTS' LEARNING STYLES AND STUDYING METHODS

Gülay BEDİR, Dilara ÇAYCI

Abstract

The aim of this study is to determine the learning styles of secondary school 5th and 6th grade students and examine which learning style the methods they use while studying are closer to. The study group consists of 5 and 6th graders from 2 private and 6 state schools in the centre of Tokat province in the 2013-2014 academic year. For the data collection of this survey model study "Learning Style Scale" and "Studying Method Questionnaire" which was prepared by the researchers were used. It was determined that participant students mainly had visual learning style and had the mixed style at the least. While studying students chose methods that are appropriate to the visual style at the most and the tactile learning style at the least. It was also found out that students preferred group work more than individual work.

Keywords: Learning Style, Studying Method, Secondary School Students.

Giriş

Geçmişten günümüze her eğitim bilimcinin ilgilendiği ve üzerinde çalıştığı konulardan biri öğrenmedir. Öğrenme, yaşantı değişikliği ya da potansiyel davranıştaki nispeten kalıcı izli değişikliklerdir (Şen, 2011). Ortaya çıkan her kuram öğrenmeyi farklı açılardan ele almış ve tanımlamıştır. 20. yüzyılda ortaya çıkan davranışçılık kuramı eğitimdeki her kavramı uyarıcı tepki bağıyla açıklamışlardır. Çünkü bunlar, çevreden gelip organizmayı etkileyen uyarıcıları ve uyarılma sonucu organizmada oluşan tepkileri incelemeyi amaç edinmişlerdir (Barut, 2011). Davranışçılar yaptıkları hayvan deneylerinden aldıkları sonuçları insan öğrenmelerine atıfta bulunmuşlardır ve insanların da tıpkı hayvanlar gibi öğrendiklerini, öğrenme sürecinde pasif olduklarını söylemişlerdir. Davranışçı kurama göre insanın çevresini düzenlediğimiz vakit istediğimiz davranışı elde edebiliriz. Bu kurama göre öğrenme uyarıcı ile davranım arasında bağ kurmadır (Hesapçioğlu, 2011). Davranışçı kuram klasik koşullanma ve edimsel koşullanma olmak üzere iki koşullanmadan bahseder. Klasik koşullanmayla iki uyarıcıya bağlanmayı – eşleştirmeyi, operant koşullanmayla davranışlar ve sonuçlarını eşleştirmeyi öğreniyoruz (Barut, 2011).

Davranışçılar çok eleştiren eğitimciler daha sonra bilişsel kuramı kurmuşlardır. Bu kuram öğrenmelerin sadece davranışlar da değil aynı zamanda görülmeyen süreçlerde gerçekleştiğini ileri sürmüşlerdir. Bilişsel kuramlara göre öğrenme, zihinsel bir süreç olarak görülmekte ve bireyin etkin katılımını gerektirmektedir (Altun & Çolak, 2011).

Yapılandırmacılık kuramı eğitim dünyasına girmesiyle öğrenme yeni bir tanım daha edinmiştir. Yapılandırmacılık en sade haliyle bireylerin kendi öğrenme süreçlerinin yöneticisi olduğu ve ön bilgileri ile yeni bilgileri arasında köprüler kurarak öğrendiği görüşünü temel alan bir öğrenme kuramıdır (Altun & Çolak, 2011). Yapılandırmacılık, her bir öğrenenin kendi öğrenmesini oluşturduğuna vurgu yaparak öğrenme anlayışında köklü değişiklikler yapmıştır (Altun & Çolak, 2011). Bireyin kendi öğrenmesini kendi yapılandırdığını ileri süren kuram öğrenmelerin öznel olduğunu kabul etmektedir. Öznel öğrenmelerin bireyden bireye değişmesinden dolayı yapılandırmacılık kuramı bireysel farklılıklara dikkat çekmektedir.

Öğrenme her eğitim bilimci için karmaşık bir konu olmuştur. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere her kuram öğrenmeyi farklı bir tarafından ele almıştır. Son yılların tercih edilen kuramı yapılandırmacılık ise öğrenmeyi bireysel olarak tanımlamıştır. Birey kendi öğrenmelerinden sorumludur. Birey öğrenmelerini kendi ön öğrenmelerine ve yaşantılarına göre yapılandırdığından her birey öznel bilgisini yapılandırır. Bu noktada

öznel öğrenmelerin eğitim ve öğretim için önemi göz ardı edilemez. Bireyler öğrenme için yeteneklerinde, öğrenmeye olan istekliliklerinde ve seçerlerse nasıl öğrenebilecekleri için tercihlerinde veya stillerinde değişirler (Jonassen, Grabowski, 1993). Bu farklılıkların altında bireyin kalıtsal ve çevresel faktörler yatar. Bireylerin öğrenmelerini farklı kılan pek çok etken vardır ve bunlar: (i) Öğrenme ortamında öğretmenin sunduğu ya da ortamda doğal olarak bulunan birçok uyarıcı vardır. Öğrenci bu uyarıcılar arasından seçtikleri ile ilgili bilgi toplar. (ii) Her öğrencinin kullanmayı tercih ettiği ya da öncelik verdiği duyu organı farklı olabilir. (iii) Her öğrencinin geçmiş yaşantıları ve ön bilgileri birbirinden farklıdır. Bu nedenle her öğrenci, aldığı uyarımları farklı şekilde algılar. (iv) Her öğrencinin bellek kapasitesi ve bilgileri ilişkilendirme süresi birbirinden farklıdır. (v) Her öğrencinin, bilgiyi uzun süreli belleğe kodlama stratejisi birbirinden farklıdır. (vi) Bazı öğrenciler, öğrendikleri bilgileri kolay ve hızlı biçimde hatırlarken, bazıları hatırlamada ve var olan bilgileri örgütlemeye zorluk çekerler. (vii) Bazıları grup içinde öğrenmekten hoşlanırken, bazıları bu durumdan rahatsızlık duyabilirler (Erden & Altun, 2006) şeklinde sıralanabilir.

Öğrenciler arasında oluşan farklılaşmalardan biri de öğrencilerin öğrenme stilleridir. Türk Dil Kurumu'na (2014) göre stil; biçem, üslup demektir. Erden ve Altun'a göre (2006) stil, bireylerin tercihleri, başka bireylerden farklı boyutları ve bireye özgüdür. Öğrenme stili, en basit anlamıyla bireyin bir konuyu öğrenirken tercih ettiği yol, bireye özgü öğrenme biçimidir, tarzıdır (Fer, 2011). Fer (2011), öğrenme stilini öğrencinin öğrenme ortamına ilişkin algı, ilişkilendirme ve tepki verme göstergelerini oluşturan bilişsel, duyuşsal ve devinışsel davranış özellikleri olarak tanımlamıştır. Öğrenme stili, bir şeyi yaparken ve yeni bir bilgiyi öğrenirken beyninizin nasıl daha etkili şekilde çalıştığı ile ilgilidir (Yetim, 2011). Dunn ve Dunn (1993) öğrenme stilini, öğrencilerin yeni ve zor bir akademik bilgiye yoğunlaşp bu bilgileri işlemesi içselleştirmesi ve hatırlamaya başlanması şeklinde tanımlamıştır. Cohen (2002)'e göre öğrenme stilleri öğrenenlerin öğrenmeye yaklaşırken ki tipik tercihleridir. Kolb (1984)'a göre de öğrenme süreci her insan için aynı değildir ve öğrenme stilini, yeni bilgilerin öğrenilmesinde kişisel olarak takip edilen yöntem şeklinde açıklamıştır.

Yapılan tüm tanımlar farklı gibi görünse de aslında ortak noktaları bireyin öğrenme yolu tercihidir. Bu açıdan bakılırsa bireysel farklılıkları göz önüne aldığımızda öğrenme stillerinin birbirlerine herhangi bir üstünlüğü ya da eksikliği yoktur. Değişen ve gelişen dünya üzerinde nasıl öğrendiğini ve öğrenme stilini bilmeyen bireyler giderek zorluk yaşayacaklardır. Eğitimde yapılan çalışmaların hepsi bireyi hayata hazırlamak olduğundan bu gerçek göz ardı edilemez. Bu konuda eğitimin amacı, öğrencilerin hem tercih

ettikleri hem de az tercih ettikleri öğrenme modellerindeki ve öğrenme stillerindeki becerileri geliştirmeleri için öğrencilere yardım etmek olmalıdır (Yetim, 2011).

Tanımların çokluğundan anlaşılacağı gibi öğrenme stilleri konusunda pek çok çalışma bulunmaktadır. Öğrenme stilleri hakkında 50'den fazla ölçek ve model geliştirilmiştir. Öğrenme stilleri genel olarak beş boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar bilgiyi algılama ve işleme tercihi, bilgiyi alma tercihi, kişilik özellikleri, öğrenci yetenekleri ve öğrencilerin tercih ettikleri çalışma koşulları şeklindedir (Erden & Altun, 2006). Bu çalışma yürütülürken öğrenme stillerini bilgiyi alma boyutu üzerinden belirlenmiştir. Bireyler bilgiyi alma tercihleri yönünden üçe ayrılırlar. Bunlar görseller, işitseller ve dokunsallardır.

Görsel biçime sahip öğrenciler en iyi görerek öğrenirler. Görseller, hayatı görüntülerle algırlar. Her zaman etrafındakileri görebilecek mesafede dururlar. Daha çok yazarak öğrenirler. Onlar için yüzler isimlerden daha anlamlıdır (Akt: Bilasa, 2011; Steven & Sikes, 1997). Görseller, görme duyusuna daha çok güvenirlir ve en iyi görsel araçlarla (kitaplar, video, grafikler, resimler) öğrenirler (Cohen, 2002). Görsel tip öğrenciler yazılı ödevleri daha çok tercih etmektedirler (Demirel, 2011).

İşitsel biçime sahip öğrenenler, işiterek öğrenmeyi tercih ederler. Bir şeyin nasıl görüldüğünden ziyade sesine daha fazla önem verirler. Daima işitebilecekleri mesafede dururlar (Molden, 2001; akt: Bilasa, 2011). İşitsel öğrenme stiline sahip olan bireyler, dinleme ve konuşma aktivitelerini (tartışmalar, teypler, role-play, dersler) tercih ederler (Cohen, 2002). Dokunsal öğrenenler aynı zamanda kinestetik öğrenenler olarak da tanımlanabilir. Bu tip öğrenenler harekete dayalı olarak öğrenmeyi tercih ederler. Bilgi verilince hem görmeye hem de dinlemeye ihtiyaç duyabilirler. Sürekli hareket halindedirler (Erden & Altun, 2006). Fiziksel olarak bir etkinliği yaparak, dokunarak en iyi şekilde öğrenebilirler. Sınıftaki eğitim materyallerini kullandıkları zaman öğrenmeleri artar (Oral & Avanoğlu, 2011). Kinestetik stile sahip öğrenciler ise varsa, projeler yapmaktan, projelerle çalışmaktan ve hareket etmekten (oyunlar, modeller oluşturmak, deneyler yürütmekten) yararlanırlar (Cohen, 2002).

Araştırmalar öğrencilerin bireysel özelliklerine duyarlı ortamlarda gerçekleşen öğrenme sürecinin daha kolay, etkili ve kalıcı olduğunu göstermektedir (Babadoğan, 2011).

Bireysel farklılıklarda belki de öğrenme sürecini en çok etkileyen faktör öğrenme stilleridir. Bu noktada öğrencilerin merkeze alındığı bir eğitim sisteminde öğrencilerin öğrenme stillerini bilmeden eğitim öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmek kalıcı öğrenmeler için tercih edilir bir durum değildir. Öğrenme stilleri ile son yıllarda yapılan bazı araştırmalar öğrenme stillerinin öğrenci başarısını belirleyen önemli bir faktör olduğunu ortaya çıkarmıştır (Babadoğan, 2011). Sınıftaki bütün öğrencilerin öğrenme stiline uygun ders planı yapmak mümkün değildir. Ama öğrencilerin öğrenme stilini bilmek öğretmene dersi planlarken kullanacağı yöntemden, materyale kadar her aşamada öğretmene yol gösterir. Bu da öğrencilerin daha kalıcı öğrenmesine ve doğal olarak başarıya yansır.

Öğrencilerin öğrenme stilleri kadar ders dışı çalışmaları da başarılarına etkide bulunur. Öğrencilerin ders çalışırken tercih ettikleri yöntemde yine öğrenme stilleri ile alakalıdır. Bir öğrencinin öğrenme stiline bilinmesi, öğrenciyi ders çalışma yöntemini de belirlemeye yardımcı olur. Bu durum hem öğrenciye ders çalışmayı sevdirebilir, hem de öğrencinin başarısına katkıda bulunur. Çalışma becerisi, öğrenme amacıyla belirli tekniklerin etkili bir biçimde kullanılması olarak tanımlanabilir. (Yıldırım, Doğanay, & Türkoğlu, 2000).

Öğrenme stilleri ve ders çalışma yöntemleri üzerine yapılan çok sayıda güncel çalışma bulunmaktadır. Bu konular ayrı ayrı çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar daha çok öğrenme stillerinin diğer yöntemlerle ilişkisi veya çalışma alışkanlıklarının belirli değişkenlerle ilişkisi şeklinde yapılmıştır. Deniz (2009) yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin çalışma alışkanlıkları ile öğrenme stillerini belirlemiştir. Çalışma alışkanlıkları ve öğrenme stilleri arasındaki ilişki hakkında bilgi verme girişiminde bulunur. Kolb'un Öğrenme Stilleri envanteri ile çalışma süreci anketini uygulayarak sonuçları elde etmiştir. Bu çalışmanın sonucunda öğrenme stilleri ve çalışma alışkanlıkları arasında önemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur (Deniz, 2009). Bayrak ve Bayram (2012) yaptığı çalışmada fen ve teknoloji dersinde kalıcı öğrenmeleri sağlamak amacıyla probleme dayalı öğrenme yöntemini farklı öğrenme stillerine sahip öğrencilerin başarısına etkisini araştırmışlardır. Bayrak ve Bayram (2012) yaptıkları çalışmada Grasha-Reichman Öğrenme Stili Envanteri ile akademik başarı testi kullanmıştır. Bayrak ve Bayram'ın (2012) uyguladıkları yöntemlerin ardından deney grubu ile kontrol grubu arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kaya, Bozaslan ve Fırat Durdukoca (2012) yaptıkları çalışmada öğrencilerin cinsiyetleri, anabilim dalları, akademik başarıları, ders çalışma alışkanlıkları ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Alınan sonuçlarda belirtilen değişkenler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yapılan

araştırmalarda belli öğrenme stiline sahip öğrencilerin ders çalışırken kullandıkları yöntemlere dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu noktada çalışmanın alan yazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı; Tokat il merkezinde bulunan milli eğitim bakanlığına bağlı özel ve devlet okullarında öğrenim gören ortaokul 5. ve 6. Sınıf öğrencilerinin öğrenme stillerini belirleyerek öğrenme stillerinin ders çalışma yöntemleri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin;

1. Öğrenme stilleri nedir?
2. Ders çalışma yöntemleri nedir?
3. Öğrenme stilleri ile ders çalışma yöntemleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, öğrencilerin öğrenme stilleri ile ders çalışırken kullandıkları yöntemleri belirlemek olduğundan tarama yöntemine göre düzenlenmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2009).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu Tokat il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel ve devlet okullarında öğrenim gören 5 ve 6. sınıfta okuyan 475 öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri şu şekildedir. . Öğrencilerin 230'u kız (%48,4) ve 245'i erkektir (%51,6). Araştırmaya katılan öğrencilerin 239'u (%50,3) 5. sınıf ve 236'sı (%49,7) 6. sınıf öğrencisidir. Ayrıca bu öğrencilerin 122'si (%25,7) özel okulda, 353'ü (%74,6) devlet okullarında öğrenim hayatını sürdürmektedirler.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin toplanmasında iki veri toplama aracı kullanılmıştır. Birinci ölçek olarak öğrencilerin öğrenme stillerini belirlemek üzere Cohen ve diğerleri (2002) tarafından geliştirilen “Öğrenme Stili Ölçeği (Learning Style Survey (LSS))” kullanılmıştır. Bu ölçek her 10 maddesi farklı bir öğrenme stilini ölçen toplam 30 maddeden oluşmaktadır. İlk 10 madde görsel (visual), diğer 10 madde işitsel (auditory), ve son 10 madde de kinestetik/dokunsal (kinesthetic/ tactile) stillerini ölçmektedir. İkinci veri toplama aracı olarak Bedir ve Çaycı (2013) tarafından bu araştırma için geliştirilen 25 maddeden oluşan, öğrencilerin çalışırken en çok kullandıkları

yöntemleri içeren anket kullanılmıştır. Anketin geçerliği ve güvenilirliği için uzman görüşüne başvurulmuş ve 3 farklı alan uzmanı ve 1 Türk dili uzmanında onay alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, 2013-2014 öğretim yılında Tokat merkeze bağlı 2 özel okul ve 6 devlet okulunda araştırmacının kendisi ve/veya gönüllü öğretmenler tarafından toplanmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde frekans, aritmetik ortalama, standart sapma ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde bilgisayar paket programından yararlanılmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu kısmında veri toplama araçlarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Veriler alt amaçlar çerçevesinde tablollaştırılıp yorumlanmıştır.

Tablo 1 - Öğrencilerin sahip oldukları öğrenme stilleri dağılımı

<i>Öğrenme Stili</i>	<i>F</i>	<i>%</i>
Görsel Öğrenme Stili	229	48,2
İşitsel Öğrenme Stili	141	29,7
Dokunsal Öğrenme Stili	69	14,5
Karma Stil	36	7,6
Toplam	475	100

Tablo 1`de verilen bulgular ışığında öğrencilerin 229`u (%48,2) görsel öğrenme stiline sahiptir. Görseller öğrenenlerden sonra 141 öğrenci (%29,7) işitsel öğrenme, 69 öğrenci (%14,5) dokunsal ve 36 öğrenci (%7,6) karma stile sahiptir.

Tablo 2 - Görsel öğrenme stiline sahip olan öğrencilerin tercih ettikleri çalışma yöntemleri

<i>Çalışma Yöntemleri</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>
Görsel Yöntem	229	33,36	5,898
İşitsel Yöntem	229	20,98	3,027
Dokunsal Yöntem	229	16,86	2,457
Karma Yöntem	229	27,13	4,069
Bireysel Yöntem	229	45,97	6,938
Grupla Yapılan Yöntemler	229	52,27	6,658

Tablo 2'e bakıldığında görsel öğrenen öğrencilerin ders çalışırken yine görsel yöntemlere ($\bar{X}=33,36$) ağırlık verdiği görülmektedir. Görsel öğrenen öğrenciler kendi stilleri dışında en çok karma yöntemleri ($\bar{X}=27,13$) kullanmaktadırlar. Görsel öğrenen öğrenciler sırasıyla işitsel ($\bar{X}=20,98$) ve en az dokunsal ($\bar{X}=16,86$) yöntemleri kullanmaktadırlar. Görsel öğrenen öğrencilerin grupla yapılan çalışmalara ($\bar{X}=52,27$) bireysel çalışmalardan ($\bar{X}=45,97$) daha meyilli oldukları söylenebilir.

Tablo 3 - İşitsel öğrenme stiline sahip olan öğrencilerin tercih ettikleri ders çalışma yöntemleri

<i>Çalışma Yöntemleri</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>
Görsel Yöntem	141	31,13	6,273
İşitsel Yöntem	141	20,58	3,221
Dokunsal Yöntem	141	16,15	2,822
Karma Yöntem	141	26,64	6,212
Bireysel Yöntem	141	43,57	7,419
Grupla Yapılan Yöntemleri	141	50,94	8,828

İşitsel öğrenen öğrencilerin en çok kullandıkları ders çalışma yöntemi görsel stile ($\bar{X}=31,13$) ait yöntemlerdir. Bu öğrencilerin bir diğer çok başvurdukları ders çalışma yöntem ise karma yöntemlerdir ($\bar{X}=26,64$). İşitsel öğrenen öğrencilerin kendi stillerine uygun olduğu düşünülen ders çalışma yöntemleri kullanma ortalamaları ($\bar{X}=20,58$) üçüncü sırada görülmektedir. İşitsel öğrenen öğrencilerin en az kullandıkları yöntem türü ise dokunsal yöntemlerdir ($\bar{X}=16,15$). İşitsel öğrenen öğrenciler ders çalışırken grupla yapılan yöntemleri ($\bar{X}=50,94$) bireysel yöntemlere göre daha fazla ($\bar{X}=43,57$) tercih etmektedirler.

Tablo 4 - Dokunsal öğrenme stiline sahip olan öğrencilerin tercih ettikleri ders çalışma yöntemleri

<i>Çalışma Yöntemleri</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>ss</i>
Görsel Yöntem	69	29,84	6,635

İşitsel Yöntem	69	20,00	2,862
Dokunsal Yöntem	69	16,15	2,888
Karma Yöntem	69	25,64	5,025
Bireysel Yöntem	69	42,01	7,567
Grupla Yapılan Yöntemleri	69	49,62	7,658

Tablo 4'te dokunsal öğrenme stiline sahip öğrencilerin ders çalışma yöntemlerinin ortalamaları verilmiştir. Buna göre dokunsal öğrenen öğrenciler ders çalışırken en fazla görsel yöntemleri ($\bar{X}=29,84$) tercih etmektedirler. Dokunsal öğrenciler ders çalışırken işitsel yöntemlerden ($\bar{X}=20,00$) ziyade karma yöntemleri ($\bar{X}=25,64$) daha çok tercih etmektedirler. Dokunsal öğrenenler kendi stillerine uygun olduğu düşünülen yöntemleri ($\bar{X}=16,15$) en az tercih etmektedirler. Dokunsal öğrenen öğrenciler grupla yapılan yöntemleri ($\bar{X}=49,62$) daha fazla tercih etmektedirler.

Tablo 5 - Karma öğrenme stiline sahip olan öğrencilerin tercih ettikleri çalışma ders yöntemleri

Çalışma Yöntemleri	N	\bar{X}	ss
Görsel Yöntem	36	31,28	6,802
İşitsel Yöntem	36	21,07	2,716
Dokunsal Yöntem	36	16,58	2,929
Karma Yöntem	36	28,33	8,561
Bireysel Yöntem	36	44,14	7,649
Grupla Yapılan Yöntemler	36	53,13	9,824

Tablo 5'te verilen karma öğrenme stiline sahip öğrencilerin en fazla tercih ettikleri ders çalışma yöntemi görsel yöntemlerdir ($\bar{X}=31,28$). Bu tip öğrenenlerin bir diğer tercih ettikleri yöntem kendi stillerine uygun olduğu düşünülen karma yöntemlerdir ($\bar{X}=28,33$). Bu öğrenciler işitsel yöntemleri ($\bar{X}=21,07$) dokunsal yöntemlerden daha fazla tercih etmektedir. Bu tip öğrenen öğrenciler en az dokunsal stile ait yöntemleri ($\bar{X}=16,58$) tercih etmişlerdir.

Tablo 6 - Öğrencilerin öğrenme stilleri ile ders çalışma yöntemleri arasındaki ilişkiyi gösteren Pearson korelasyon matrisi

	<i>Görsel Yöntemler</i>	<i>İşitsel Yöntemler</i>	<i>Dokunsal Yöntemler</i>	<i>Karma Yöntemler</i>	<i>Bireysel Yöntemler</i>	<i>Grupla Yapılan Yöntemler</i>
Görsel	0,558**	0,425**	0,471**	0,398**	0,581**	0,505**
İşitsel	0,339**	0,286**	0,275**	0,267**	0,361**	0,325**
Dokunsal	0,131**	0,029	0,143**	0,101*	0,131**	0,113*

** p < .01 , * p < .05

Tablo 6`da öğrenme stilleri ve ders çalışma yöntemleri arasındaki korelasyona bakılmıştır. Buna göre görsel stilde bütün yöntemlerin orta düzeyde bir ilişkisi mevcuttur. İşitsel stile sahip öğrencilerin puanlarının görsel yöntemlerle, bireysel ve grupla yapılan yöntemlerle orta düzeyde pozitif bir ilişki varken, işitsel yöntemler, dokunsal yöntemler ve karma yöntemlerle zayıf bir ilişki sahiptir. Dokunsal stile sahip olan öğrencilerin puanları ise bütün yöntemlerle zayıf bir ilişkiye sahiptir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Çalışmaya katılan öğrencilerin öğrenme stilleri bakımından en fazla görsel stile sahip olanlar, daha sonra işitsel, dokunsal ve en az da karma stile sahip olanlar olarak sıralanmaktadır. Bu sonuç literatürde var olan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Poyraz, Gülten ve Soytürk (2011) çalışmalarında öğrencilerin en fazla görsel öğrenme stiline sahip olduklarını bulmuşlardır. Demir (2010) 9. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrenme stilleri arasında öğrencilerin en fazla görsel öğrenme stiline toplandıklarını belirlemiştir. Bu sonuçların yanı sıra farklı öğrenme stillerinin en fazla sahip olduğuna dair sonuçlar da bulunmuştur. Ocepik, Bosnić, Šerbec ve Rugelj (2013) çalışmalarında öğrencilerin daha çok işitsel öğrenme stiline toplandıklarını belirlemişlerdir. Bu sonuç öğrencilerin daha çok görerek öğrendiğini ortaya koymaktadır. Bu durumda öğretmenlerin derslerini görsel öğelerle ve materyallerle donatması önemli hale gelmektedir. Bu yolla bu dönemdeki öğrencilerin somut varlıkları kavramakta zorluk çekmeleri engellenebilir. Ayrıca araştırmaya konu olan öğrencilerin yaşları itibarıyla Piaget`nin somut işlemler döneminde olması da görsel öğrenme stiline sahip öğrencilerin çok çıkmasının bir diğer sebebidir.

Çalışmanın bir diğer sonucu ise öğrencilerin ders çalışırken kullandıkları yöntemler bakımından görsel, işitsel, dokunsal ve karma öğrenme stiline sahip bütün öğrencilerin görsel stile uygun olan yöntemleri en çok tercih etmeleridir. Görsel öğrenen öğrencilerin yöntem tercihleri görsel, karma, işitsel ve dokunsal şeklinde sıralanmaktadır. İşitsel öğrenenler öğrencilerin yöntem tercihleri görsel, karma, işitsel ve dokunsaldır. Dokunsal öğrenen öğrencilerin yöntem tercihleri görsel, karma, işitsel ve dokunsal şeklindedir. Karma öğrenen öğrencilerin yöntem tercihleri ise görsel, karma, işitsel ve dokunsaldır. Araştırmanın sonuçlarından görülüyor ki bütün öğrenenler aslında öğrenme stilleri ne olursa olsun aynı sıralamada tercih yapmışlardır. Öğrencilerin öğrenme stilleri ile ders çalışma yöntemleri arasındaki korelasyonlarda görsel öğrenme stiline sahip öğrencilerin bütün yöntemlerle orta düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu ve dokunsal stile sahip olanlarınsa bütün yöntemlerle zayıf düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. İşitsel stile sahip öğrencilerin ise görsel yöntemler, bireysel yöntemler ve grupla yapılan yöntemlerde orta düzeyde; işitsel yöntemler, dokunsal yöntemler ve karma yöntemlerle ise zayıf düzeyde bir ilişkiye sahiptir. Görsel öğrenen öğrencilerin bütün yöntemlerin içerisinde en azından yazılı bir kaynak bulabildikleri veya yazarak çalışma imkânına sahip oldukları için bütün yöntemlerle orta düzeyde bir ilişki kurulabilir. Dokunsal stile sahip olan öğrenciler için herhangi bir harekete dayalı faaliyet her yöntemin içinde bulunamayacağı için bu öğrencilerin çalışma yöntemleri ile ilişkileri zayıf olarak belirlenmiştir. İşitsel öğrenen öğrenciler grupla yapılan çalışmalarda daha fazla konuşma imkânına sahip oldukları için bu öğrenme stiline sahip öğrencilerin puanları orta düzey olarak elde edilmiş olabilir.

Öğrencilerin nasıl öğrendikleri her öğretmenin bilmesi ve dikkat etmesi gereken bir konudur. Öğretmenlerin ders işledikleri sınıftaki öğrencilerin öğrenme stillerini belirlemesi dersin verimi için önemli bir faktördür. Öğrencilerinin öğrenme stillerini bilen öğretmen dersini bu bilgi doğrultusunda planlayarak yürütür. Yapılan çalışmada öğrencilerin en çok görsel öğrenme stiline sahip olduğu bilgisi mevcuttur. Öğrencilerin tercih ettikleri yöntemlerde de görsel yöntemler ağır basmaktadır. Bu duruma geleneksel eğitim anlayışına bağlı olarak derslerin ders kitaplarından ve yazı tahtasında işlenmesinin öğrencileri bu yola sevk etmiş olabileceğidir. Bu durumda öğrencilerin öğrenme stilleri belirlendikten sonra bu bilgi onlarla paylaşılıp onlar için en doğru yöntem stilleri, sahip oldukları öğrenme stillerinin özellikleri, öğrenme stillerine göre öğrenmek için doğru adımlar gibi konular hakkında bilgilendirilebilir. Öğrencinin ders çalışma yöntemi ne kadar kendi öğrenme stiline uygun olursa başarısı da o kadar artış gösterecek ve öğrenmeden ve çalışmaktan keyif alır hale gelecektir. Bu konuyla ilgili

G.BEDİR-D.ÇAYCI

ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Institute of Social Sciences

Cilt/Volume: 8, Sayı/Number:1, (Nisan/April 2017): 67-81

araştırmalar farklı illerde ve farklı sınıf düzeylerinde de yapılarak araştırmanın genellenebilirliği arttırılabilir.

Kaynakça

- Altun, S., & Çolak, E. (2011). Öğrenme Kuramları. S. Fer içinde, *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (s. 16-65). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Babadoğan, C. (2011). Stil Temelli Öğretim. B. Duman içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 265-314). Ankara : Anı Yayıncılık.
- Bahar, M. (2009). The Relationships Between Pupils' Learning Styles and Their Performance in Mini Science Projects . *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* , 31-49.
- Barut, Y. (2011). Davranışçı Öğrenme Kuramları. B. Oral içinde, *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (s. 39-60). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayrak, B. K., & Bayram, H. (2012). Web Ortamında Probleme Dayalı Öğrenme Yönteminin Farklı Öğrenme Stiline Sahip Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 479-497.
- Bilasa, P. (2011). Öğrenme Stilleri ve Stil Odaklı Öğretim Tasarımı. S. B. Filiz içinde, *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (s. 205-231). Ankara: Pegem Akademi.
- Cohen, A.D. (2002). Preparing teachers for Styles-and Strategies Based Instruction, in V. Crew, C. Davison, ve B. Mak (Eds. 49–69). *Reflecting on language in Education*. Hong Kong: Centre for language in Education.
- Demir, R. (2010). Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri ve Çoklu Zeka Alanlarının İncelenmesi. (Yükseklisans Tezi) Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirel, Ö. (2011). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Deniz, S. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri ve Çalışma Alışkanlıklarının Analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* , 287-302.
- Dunn, R. ve K. Dunn. (1993). *Teaching Secondary Students Through Their Teaching Secondary Students Through Their Individual Learning Style Practical Approaches for grades 7-12*. Boston: Allyn and Bacon.
- Erden, M., & Altun, S. (2006). *Öğrenme Stilleri*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Fer, S. (2011). Öğrenme Stilleri ve Stil Odaklı Öğretim Tasarımı. S. Fer içinde, *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (s. 199-216). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hesapçıoğlu, M. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Jonassen, D. H., & Grabowski, B. L. (1993). *Handbook of Individual Differences, Learning & Instruction*. Hillside, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publisher.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, A., Bozaslan, H., & Durdukoca, Ş. F. (2012). Öğretmen Adaylarının Öğrenme Stilleri ile Ders Çalışma Alışkanlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 131-146.

Kolb, D. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. New Jersey: Prentice-Hall

Ocepek, U., Bosnic, Z., Serbec, I. N., & Rugelj, J. (2013). Exploring The Relation Between Learning Style Models and Preferred The Multimedia Types. *Computers & Education* , 343-355.

Oral, B., & Avanoğlu, Y. (2011). Öğrenme Stilleri ve Öğrenme Stili Modelleri. B. Oral içinde, *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (s. 251-280). Ankara: Pegem Akademi.

Poyraz, C., Çağırğan Gülten, D., & Soytürk, İ. (2012). Öğrenme Stillерinin İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Başarısı Üzerine Etkisi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* , 1-11.

Şen, H. Ş. (2011). Öğrenme Öğretme Stratejileri. S. B. Filiz içinde, *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (s. 97-114). Ankara: Pegem Akademi .

Yetim, H. (2011). Öğrenme Stilleri. Ş. Tan içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 203-261). Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A., Doğanay, A., & Türkoğlu, A. (2000). *Okulda Başarı İçin Ders Çalışma ve Öğrenme yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YARATICI DAVRANIŞ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ÖLÇEĞİ (YDKÖÖ) GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Nazan KAYTEZ¹, Abide GÜNGÖR AYTAR²

Öz

Bu araştırmada “Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği” nin geçerlik-güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Araştırmanın geçerlik- güvenirlik uygulamasına Çankırı il merkezinde bulunan Milli eğitim Müdürlüğü’ne bağlı anaokullarına devam eden beş yaş grubundan toplam 270 çocuk alınmıştır. YDKÖÖ tek boyuttan oluşan dördümlü likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin geçerlik çalışması için Doğrulayıcı Faktör Analizi; güvenirlik çalışması için Cronbach Alfa İç Güvenirlik Katsayısı ve Test – Tekrar Test Güvenirlik Katsayısına bakılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tek boyuttan oluştuğu doğrulanmıştır. Güvenirlik katsayısı, 94, test tekrar test sonrası korelasyon katsayısı, 82 bulunmuştur. YDKÖÖ’den elde edilen 1. ve 2. uygulama puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Araştırma sonucunda, ölçeğin okulöncesi dönem 5 yaş çocukları için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Yetenek, Yaratıcı Davranış, Yaratıcı Kişilik Okul Öncesi Dönem, Çocuk.

¹ Yrd. Doç. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü

² Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Okul Öncesi Bölümü

CREATIVE BEHAVIOR AND PERSONALITY TRAIT SCALE (YDKÖÖ) VALIDITY AND RELIABILITY

Nazan KAYTEZ, Abide GÜNGÖR AYTAR

Abstract

This study aims to perform the validation and reliability work of the Creative Behavior and Personality Trait Scale. The validation and reliability implementation of the study included 270 children who are five years old in kindergartens of Provincial Directorate of National Education in Çankırı city center. The YDKÖÖ was measured on a one factor and four-point Likert-type scale. The validity of the scale was tested by means of the confirmatory factor analysis. The reliability of the scale was tested through Cronbach's alpha internal consistency coefficient and test-retest reliability coefficient. The confirmatory factor analysis concluded that the scale had a one factor structure. Cronbach's Alpha Internal Consistency Coefficient was $\alpha=.94$. The Correlation Coefficient was .82, which was significant and intermediate. The mean scores in the first and second administrations of the YDKÖÖ did not differ significantly. As a result of the research YDKÖÖ is an appropriate instrument for children preschool period aged 5 years.

Keywords: Creativity, Creative Behaviors, Creative Personality, Pre-School Period, Children.

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan “yaratıcılık” insanoğlunun ilgisini en çok çeken konulardan biridir (Englebriht ve Sechirmacher, 2014). Yaratıcılık, birçok kavramın iç içe geçtiği oldukça karmaşık bir kavramdır. Yaşamın her alanında gördüğümüz ve görmeye ihtiyaç duyduğumuz “yaratıcılık” kavramını tanımlamak da bu doğrultuda oldukça zordur (Bentley, 1999). Yaratıcılık kavramının, günümüzde bilim insanlarının üzerinde birleştikleri kesin bir tanımı yapılmamıştır. Alan yazın incelendiğinde yaratıcılığın birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Yaratıcılıkla ilgili çalışmaların en önemli isimlerinden biri olan Torrance (1995), yaratıcılığı “fikirler ya da varsayımlar oluşturma, varsayımları test etme ve sonuçları anlatma süreci” olarak tanımlamıştır (Torrance’den aktaran Can-Yaşar, 2009). Isbell ve Raines (2003) yaratıcılığı, önceki bilgi birikimi ve deneyimler ışığında yeni fikirler, çözümler veya ürünler üretme olarak tanımlarken, Mayesky (2006) yaratıcılığı birey için özgün, başkaları için değerli olan bir şeyi yapma şeklinde tanımlamıştır. Cropley’e (2003) göre yaratıcılık doğuştan getirilen bir yetenek olmakla birlikte öğrenilebilir ve okul öncesi dönemden itibaren çocuğa sunulan uyarıcı bir çevre ile geliştirebilir bir özelliğe sahiptir. Nitekim Pagani, Rubenson ve Runco (2003) da çalışmalarında uyarıcı bir çevrenin çocukların davranış gelişimini ve yaratıcı düşünme becerilerini desteklediğini belirlemişlerdir.

Okul öncesi dönem, çocukların yaratıcılığa en fazla açık olduğu dönemdir (Levine, 2002). San (2004) çocukların bu dönemde yaratıcılığa açık olmasını kalıplaşmış toplum baskısının bu dönemde henüz olmamasına ve çocukların daha özgür olmalarına bağlamıştır. Rein ve Rein’e (2000) göre okul öncesi dönemde çocuklar bilgiyi yaratıcı bir şekilde organize etmeye başlarlar ve hayal dünyaları çok zengindir. Bu dönemde çocuklar sürekli merak eder, soru sorar, araştırır, karşılaştırır, keşfeder ve zihinsel yeteneklerini yeni bir ürün yaratmak amacıyla kullanırlar. Kemple ve Nissenberg’a (2000) göre okul öncesi dönemde çocuklar, öz bilinçleri tam gelişmemiş olduğundan, yaratıcı etkinliklerde kendilerini ifade etme konusunda çok başarılıdırlar ve yaratıcılığa yaklaşımları çok daha özgürdür. Bu nedenle bu dönemin etkili bir şekilde değerlendirilmesi, mutlu ve yaratıcı bireylerin yetiştirilmesi açısından önemlidir. Bu dönemin etkili bir şekilde değerlendirilmesinde başta aile olmak üzere okul ve öğretmenlerin önemi büyüktür. Rudy ve Grusec’a (2006) göre yaratıcı bir aile ve okul ortamında büyüyen çocukların hayal dünyaları akranlarına göre daha geniştir. Feist ve Barron’a (2003) göre çocuklar büyüdükçe düşünsel ve duygusal yaşamları giderek değişmekte okulun, toplumun, kültürün ve özellikle ailenin etkileri daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Glaveanu'a (2011) göre yaratıcı düşünce yaş ve çocuğun gelişim özelliklerinden de etkilenmektedir. Runco'a (2007) göre yaratıcılığın gelişiminde en kritik dönem beş-altı yaşlardır çünkü bu yaşlarda çocuk okula başlayınca otoriteye ve kurallara daha katı bir uyma zorunluluğu ile karşılaşmakta buda çocuğun yaratıcılığını olumsuz etkilemektedir. Steinberg'e (2006) göre on-on üç yaşından itibaren ergenliğinde etkisiyle yaratıcılık düşmektedir. Kim (2012) "Torrance Yaratıcı Düşünme Testi" puanlarının zamana göre azalması adlı çalışmasında yaratıcılığın yaşla birlikte azaldığını yaratıcılığın en fazla, okul öncesi dönemde olduğunu, beşinci sınıfa kadar sabit kaldığını, beşinci sınıftan sonra ise sürekli azaldığını belirtmiştir. Bu nedenle anne-baba ve eğitimcilerin, çocukların yaş ve gelişim özelliklerine göre gösterdikleri yaratıcı düşünme becerilerini bilmeleri önemlidir (Çelebi-Öncü, 2012). Argun'a (2012) göre aynı gelişim döneminde olsa da her çocuğun yaratıcılığı kendine özgüdür ve çocukların yaratıcılıkları kendi özellikleri içinde değerlendirilmelidir.

Çocukların yaratıcılıkları değerlendirilirken çeşitli ölçme araçlarından yararlanılmaktadır. Bunlar; düşünce testleri, öğretmen değerlendirmeleri, tutum, ilgi ve kişilik envanterleridir. Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcılıkları ise sıklıkla çocuğa yöneltilen açık uçlu sorulardan oluşan testler ile belirlenmeye çalışılmaktadır (Çetin, Üstündağ, Kerimoğlu ve Beyazıt, 2015). Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcılıklarını değerlendirmek için kullanılan ölçme araçları incelendiğinde özellikle ülkemizde sınırlı sayıda ölçme aracının olduğu, yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunda da Yontar (1985) tarafından Türkçe'ye uyarlanan, Aslan (1999) tarafından Türkçe dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan (Çetin, Üstündağ, Kerimoğlu ve Beyazıt, 2015) "Torrance Yaratıcılık Testi"nin kullanıldığı görülmüştür. Bu testin dışında Urban ve Jellen (1996) tarafından geliştirilen, Can-Yaşar (2009) tarafından 6 yaş çocukları için Türkçe 'ye uyarlanan "Yaratıcı Düşünme-Resim Oluşturma Testi" ve Dere (2014) tarafından geliştirilip geçerlik-güvenirlik çalışması yapılan "Yaratıcı Davranış Gözlem Formu" okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcılıklarını değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Ülkemizde okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı yetenek, davranış ve kişilik özelliklerini ölçmeye yönelik araçların sınırlı sayıda olması nedeniyle bu çalışmada "Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği" nin Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Uyarlaması yapılan ölçeğin yaratıcılıkla ilgili yeni araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın tipi:

Bu araştırma, okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı davranış ve kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla yurtdışında geliştirilen “Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği”nin Türk toplumuna uyarlanarak geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek amacı ile metodolojik olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Çankırı il merkezinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı toplam altı bağımsız anaokuluna devam eden beş yaş çocukları (n:310) oluşturmuştur. Çalışmada öncelikle bu anaokullarında öğrenim gören beş yaşındaki çocuk sayıları belirlenmiştir (n: 310). Çalışma grubuna dâhil edilecek çocuklar Basit Rastgele Örneklem Yöntem kullanılarak belirlenmiştir. Çalışmada % 95 güvenle ve % 4 sapma göz önüne alınarak hesaplamalar yapılmıştır (Çingı, 1990). Evrendeki toplam çocuk sayısı biliniyorken Basit Rastgele Örneklem Yöntemi kullanılarak aşağıda belirtilen formül aracılığı ile minimum örneklem hacmi 204 olarak hesaplanmıştır. Ancak veri kaybı olasılığı dikkate alınarak çalışmaya toplam 270 çocuk alınmıştır.

$$\frac{Nt^2pq}{d^2(N-1)+t^2pq}$$

N: Evrendeki birey sayısı (310)

n: Örneklem alınacak birey sayısı 204

p: İncelenen olayın görülme sıklığı (0,5)

q: İncelenen olayın görülmemesi sıklığı (0,5)

t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer (1,96)

d: Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen + sapma(0,04) (Çingı, 1990).

Geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına alınan çocukların % 49,6'sının kız, % 50,4'ünün erkek olduğu, % 55,6'sının ilk çocuk, % 36,3'ünün son çocuk, % 8,1'inin ortanca veya ortanca çocuklardan biri olduğu, % 47,0 'inin iki kardeş olduğu, çoğunluğunun (% 53,3) okul öncesi eğitime yeni başladığı, annelerinin ve babalarının çoğunlukla (anne: % 50,4; baba: % 62,6), 30-39 yaşları arasında olduğu, annelerinin % 37,8'inin, babalarının % 38,1'inin lise mezunu olduğu, annelerinin çoğunluğunun çalışmadığı (% 68,5) ve ailelerinin % 88,9'unun çekirdek aileye sahip olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından, çocukların ve ailelerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, okul öncesi eğitime devam etme süresi, anne-babanın yaşı, öğrenim durumu ve aile yapısına ilişkin soruların yer aldığı “ *Kişisel Bilgi Formu*” oluşturulmuştur.

Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği (YDKÖÖ)

Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği, Garaigordobil ve Berrueco (2007) tarafından okul öncesi çocuklarda yaratıcı davranış ve kişilik özelliğini ölçmek amacıyla geliştirilip geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır. Ölçek 5-6 yaş çocuklarının yaratıcı davranış (çevresindeki nesnelere, eldeki mevcut malzemelerle oyuncaklar yapar, oyun hamuru ile oynama, resim ya da çizim yapma gibi etkinliklerle ilgilenir vb.) ve kişilik özelliğini (kararlı bir kişiliği vardır, bir işe başladığı zaman zor da olsa onu bitirene kadar uğraşır, yeni deneyimlere açıktır, yenilikleri, değişimleri sever vb.) belirlemek amacıyla çocukların öğretmeni tarafından doldurulmaktadır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 15 madde ve tek boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri $\alpha = 0,82$ bulunmuştur. Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği, 4’li Likert tipindedir. Ölçek 0 = hiç; 1 = düşük; 2 = yüksek; 3 = çok yüksek şeklinde puanlanmakta ve toplam puan üzerinden yorum yapılmaktadır. Ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 45’dir. Yüksek puan, yüksek derecede yaratıcı davranış ve kişilik özelliğini göstermektedir.

Dil geçerliği çalışması: Ölçekte yer alan maddelerin İngilizce-Türkçe çevirisi iki dil uzmanı tarafından yapılmıştır. Türkçe çevirisi yapılan maddeler bir alan uzmanı tarafından düzenlenmiş sonrasında başka bir dil uzmanı tarafından tekrar İngilizce’ye çevirisi yapılmıştır. Her iki çeviri birebir karşılaştırılarak anlam karşılığına bakılmış, İngilizce ve Türkçe formlar arasında farklılık olup olmadığı belirlenmiştir. Türkçeye çevrilen ölçek Türk Dil Uzmanı tarafından incelenmiş ve uzman önerileri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

Kapsam geçerliği çalışması: Dil geçerliliği sağlandıktan sonra, ölçek kapsam geçerliliği için ölçeği daha önce görmeyen, en az doktora seviyesinde ve Çocuk Gelişimi veya Okul Öncesi alanında uzman olan toplam 10 akademisyenin görüşlerine sunulmuş ve “ Uzman Değerlendirme Formu” gönderilmiştir. Uzmanlardan ölçekte yer alan her bir maddeyi 1-3

(1= madde uygun değil, 2= kısmen uygun, 3= uygun) arasında puanlandırılarak değerlendirilmeleri istenmiş ve “ Uygun değil” maddesini işaretleyen uzmanlardan öneri ya da açıklama yazmaları beklenmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda ölçekte yer alan her madde uygun görülmüş ve “ uygun değildir” görüşü olmadığı için ölçekten madde çıkarılmamıştır. Uzmanların önerileri doğrultusunda gerekli ifade bozuklukları düzeltilmiştir.

Pilot çalışma: Ölçeğin dil anlaşılırlığını belirlemek amacıyla ön pilot çalışması yapılmıştır. Ölçek 5 yaşında 20 çocuğun öğretmenine verilmiş ve öğretmenlerden her bir çocuk için ölçeği doldurması istenmiştir. Ölçek uygulandıktan sonra ölçekteki maddelerin anlaşılırlığı değerlendirilmiştir.

Uygulama süreci: Ölçeğin uyarlama çalışması için ölçek, beş yaşında toplam 270 çocuğun öğretmenine verilmiştir. Öğretmenlere uygun oldukları saatlerde, çalışma ve ölçekle ilgili kısa bir açıklama yapılmış ve sınıflarındaki her bir çocuk için ölçeği doldurmaları istenmiştir. Ölçekler dağıtıldıktan iki hafta sonra araştırmacı tarafından öğretmenlerden geri toplanmıştır. Ölçeğin her bir çocuk için öğretmen tarafından doldurulması 10-15 dk sürmektedir.

Verilerin analizi: Araştırmada ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin analizler SPSS 15 ve Lisrel programında gerçekleştirilmiştir. Yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ayrıca madde analizine, Cronbach-alfa iç tutarlılık güvenilirliği ve test tekrar test güvenilirliğine bakılmıştır.

Bulgular

Doğrulayıcı Faktör Analizi

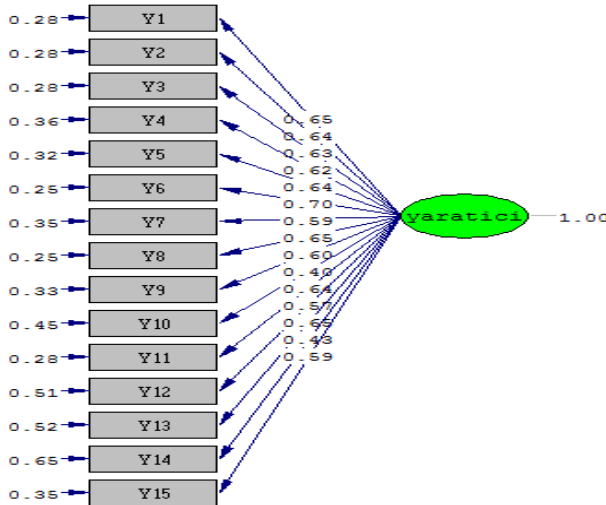
Ölçeğin faktör yapısının doğrulanıp doğrulanmadığı birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), pek çok gözlenebilir değişkenin oluşturduğu faktörlerden (gizil değişkenlerden) oluşan faktöryel bir modelin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmek amacıyla yapılmaktadır (Sümer, 2000). Yaratici Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği'ne uygulanan DFA' da istatistiksel olarak anlamlı olmayan t değerine sahip maddeler incelenmiştir. Anlamlı olmayan hiçbir t değerine rastlanılmamıştır. Bu nedenle tüm maddeler ölçekteki yerini korumuştur. Ölçeğe ait regresyon değerleri ve t değerleri Tablo 1'de, Path diagramı Şekil 1'de verilmiştir.

Tablo 1 - Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği'ne Ait Regresyon ve t Değerleri

<i>Maddeler</i>	<i>Regresyon değerleri</i>	<i>t değerleri</i>
1	0,65	14,91
2	0,64	14,81
3	0,63	14,66
4	0,62	13,38
5	0,64	14,32
6	0,70	15,90
7	0,59	13,18
8	0,65	15,48
9	0,60	13,52
10	0,40	8,88
11	0,64	14,82
12	0,57	11,05
13	0,65	12,15
14	0,43	7,92
15	0,59	13,19

Tablo 1 incelendiğinde, elde edilen regresyon katsayılarının 0,40 ile 0,70 arasında değiştiği ve t değerlerinin kritik değer olan 1,96'nın üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Şekil 1 - Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği'ne ait Path diagramı

Path diagramı incelendiğinde ölçeğin tek faktör ve 15 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. DFA’da modelin geçerliğini değerlendirmek için çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır. Bunlar içinde en sık kullanılanları (Sümer, 2000; Can, 2014); Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness, χ^2), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), İyilik Uyum İndeksidir (Goodness of Fit Index, GFI). Ölçeğin DFA sonucunda elde edilen uyum indeksleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 - Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği’nin DFA ile Faktör Yapısının Uyumu

<i>Uyum indeksleri</i>	<i>Değerler</i>
Ki-Kare (χ^2)	645,13
Serbestlik Derecesi (sd)	350,61
χ^2 / sd	1,84
Ortalama Hata Karekök Değeri (RMSEA)	0,064
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)	0,92
Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (NNFI)	0,91
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	0,91

Tablo 2 incelendiğinde uyum indekslerinin $\chi^2=645,13$, $sd=350,61$, $\chi^2/sd=1,84$, $RMSEA= 0,064$ $CFI=0,92$, $NNFI=0,91$ ve $NFI=0,91$ olduğu, bu katsayıların beklenen değerlerle uyumlu olduğu ve ölçeğin doğrulandığı belirlenmiştir.

Madde Analizi: Ölçeğe ait her bir maddenin madde-test (toplam) korelasyon katsayılarına bakılmıştır. Karasar’a (2005) göre bu katsayılar aynı zamanda madde ayırıcılık indeksine eşittir. Tablo 3’e göre ölçeğin madde ayırt edicilik değerlerinin 0,46 ile 0,78 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu değerler maddelerin yüksek ayırt ediciliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3 - Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği’nin Madde Test Korelasyonları

<i>Maddeler</i>	<i>Madde Test Korelasyonları</i>
1	,73
2	,73
3	,73

4	,68
5	,72
6	,78
7	,67
8	,76
9	,68
10	,51
11	,75
12	,59
13	,66
14	,46
15	,71

Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Ölçeğin güvenirlğine Cronbach-alfa iç tutarlılık güvenirlği ve test tekrar test güvenirlği ile bakılmıştır.

Cronbach-Alfa İç Tutarlılık Güvenirlği

Ölçeğin güvenirlği iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach alfa ile hesaplanmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,94 olarak belirlenmiştir. Tezbaşaran (1997), likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek bir güvenirllik katsayısının olabildiğince 1'e yakın olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu sonuçlara göre araştırma için kullanılan ölçme aracının güvenirlğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilmektedir.

Test-Tekrar Test Güvenirlği

Ölçeğin güvenirlği için ayrıca test-tekrar test güvenirlğine bakılmıştır. Test-tekrar test güvenirlği bir testin aynı gruba belli aralıklarla iki kez uygulanmasıyla elde edilen puanlar arasındaki korelasyon ile açıklanmaktadır. İki uygulama arasındaki zaman ortalama dört hafta kadardır (Karasar, 2005). Korelasyon katsayıları; 0,00- 0,25= çok zayıf, 0,26- 0,49= zayıf, 0,50- 0,69= orta, 0,70- 0,89= yüksek, 0,90-1,00= çok yüksek olarak değerlendirilmektedir (Büyüköztürk, 2014).

Tablo 4 - Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği'nin Test Tekrar Test Güvenirllik Katsayıları

Ölçek	<i>n</i>	Uygulama	\bar{X}	<i>Ss</i>	<i>r</i>
YDKÖÖ	30	1	1,46	0,46	0,82**

	30	2	1,60	0,47	
--	----	---	------	------	--

**p < 0,01

Tablo 4 incelendiğinde Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği'nin test-tekrar test korelasyon katsayısının 0,82 olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre güvenilirlik için kabul düzeyi 0,70 alındığında ölçeğin tamamının yeterli oranda iç tutarlılığa sahip olduğu söylenebilir (Can, 2014).

Tablo 5 - Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği Test Tekrar Test Güvenirliğine Ait t-Testi Sonuçları

Ölçüm	n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
1.uyg.&2. uyg.	30	0,13	2,28	29	-2,62	0,09

Tablo 5 incelendiğinde 1. ve 2. uygulamadan elde edilen puan ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p > 0,05). Bu durum iki uygulama arasında uyumun olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Araştırmada Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle ölçeğin dil ve kapsam geçerliğine bakılmış ve uzmanların önerileri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ölçeğin dil anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla ön pilot çalışma uygulanmış ve ölçekteki maddelerin anlaşılabilirliği değerlendirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, güvenilirliğine Cronbach-alfa iç tutarlılık güvenilirliği ve test tekrar test güvenilirliği ile bakılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliği için yapılan doğrulayıcı faktör analizleri, Garaigordobil ve Berrueco (2007) tarafından önerilen tek faktörlü yapı ile uyumluluk göstermiştir. DFA sonucunda elde edilen regresyon katsayılarının 0,40 ile 0,70 arasında değiştiği, t değerlerinin kritik değer olan 1,96'nın üzerinde olduğu, uyum indekslerinin $\chi^2=645,13$, $sd=350,61$, $X^2/sd= 1,84$, RMSEA= 0,064 CFI=0,92, NNFI=0,91ve NFI=0,91 olduğu bulunmuş ve ölçeğin 15 madde ve tek boyuttan oluştuğu doğrulanmıştır.

Araştırmada ayrıca ölçeğe ait her bir maddenin madde-test (toplam) korelasyon katsayılarına bakılmış ve madde ayırt edicilik değerlerinin 0,46 ile 0,78 arasında değiştiği belirlenmiştir. Madde-toplam korelasyonunun yorumlanmasında ,30 ve daha yüksek olan maddelerin, bireyleri ölçülen özellik bakımından iyi derecede ayırt ettiği (Büyüköztürk, 2014) göz önüne alındığında, madde-toplam korelasyonlarının yeterli olduğu görülmektedir.

Ölçeğin güvenilirliğine Cronbach-alfa iç tutarlılık güvenilirliği ve test tekrar test güvenilirliği ile bakılmıştır. Yapılan DFA sonucunda ölçeğin 15 madde ve tek boyuttan oluştuğu doğrulandığı için ölçeğin tamamı için güvenilirlik katsayısı hesaplanmış ve bu değer ,94 bulunmuştur Araştırmalarda kullanılabilen ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin ,70 olduğu (Can, 2014) dikkate alınırsa, ölçeğin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir. Ölçeğin zaman içerisinde kararlı ölçüm yapıp yapmadığını belirlemek amacıyla test-tekrar test yönteminden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda test-tekrar test korelasyon katsayısının 0,82 olduğu ve 1. ve 2. uygulamadan elde edilen puan ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgular Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği Türkçe formunun 5 yaş çocukları için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucuna göre ölçek 15 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin uyum indeksleri beklenen değerlerle uyumludur. Madde toplam korelasyon, Cronbach-alfa iç tutarlılık güvenilirlik ve test-tekrar test korelasyon katsayısı yeterli düzeydedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir.

- Araştırmada Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği'nin 5 yaş çocukları için geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmıştır. Bu nedenle ölçeğin farklı yaş grupları için geçerlik-güvenirlik çalışması yapılabilir.
- Çankırı ili dışındaki farklı çalışma grupları üzerinde ölçeğin içsel tutarlılığının geliştirilmesi ve geçerliliğinin sınanması önerilebilir.
- Geçerlik ve güvenilirliği kanıtlanmış başka ölçeklerle Yaratıcı Davranış ve Kişilik Özellikleri Ölçeği arasındaki ilişkiye bakılabilir.

Kaynakça

- Argun, Y. (2012). Okul öncesi dönemde yaratıcılık ve eğitimi. Ankara: Anı.
- Bentley, T. (1999). Yaratıcılık. (O.Yıldırım, Çev). İstanbul: Hayat.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem.
- Can, A. (2014). Bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi. Ankara: Pegem.
- Can Yaşar, M. (2009). Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine drama eğitiminin etkisi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cropley, A. (2003). Creativity in Education and Learning: A guide for teachers and educators. USA: Psychology.
- Çelebi- Öncü, E. (Ed). (2014). Yaratıcılığa kavramsal bakış. Ankara: Hedef.
- Çetin, Z., Üstündağ, A., Kerimoğlu, G. & Beyazıt, U. (2015). Ülkemizde ve dünyada çocuklarda yaratıcılığın ölçülmesinde kullanılan testlerin incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi, 2(2), 31-47.
- Çingı, H. (1990). Örneklem Kuramı, Ankara: H.Ü. Fen Fakültesi.
- Dere, Z. (2014). Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan yaratıcılık eğitim programının çocukların yaratıcı davranışlarına etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Englebright, F., & Sechirmacher, R. (2014). Çocuklarda sanat ve yaratıcılığın gelişimi. Ankara: Nobel.
- Feist, G. J., & Barron, F. X. (2003). Predicting creativity from early to late adulthood: Intellect potential and personality. Journal of Research in Personality, 37, 62–88.
- Glaveanu, V. P. (2011). Children and creativity: A most (un) likely pair? Thinking Skills and Creativity, 6, 122–131.
- Isbell, R. T., & Raines S. C. (2003). Creativity and the arts with young children. Canada: Thomson Delmar Learning.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel.
- Kemple, K. M., & Nissenberg, S. A. (2000). Nurturing creativity in early childhood education: Families are part of it. Early Childhood Education Journal, 28, 67–71
- Kim, K. H. (2012). The creativity crisis: the decrease in creative thinking scores on the torrance tests of creative thinking. Creativity Research Journal, 23(4), 285-295.
- Levine, M. (2002). Her çocuk başarabilir, okul çağında zihinsel gelişim ve öğrenme farklılıkları, Çev: Zeliha Babayigit, İstanbul: Boyner.
- Mayesky, M. (2006). Creative activities for young children. New York, USA.: Thomson Delmar Learning.

- Pagani, L. Rubenson, D., & Runco, M. A. (2003). The impact of junior kindergarten on behaviour in elementary school children. *International Journal of Behavioral Development*, 27(5), 423– 427.
- Rein, R. P. & Rein, R. (2000). Çocuğunuzun beceri ve yeteneklerini nasıl geliştirebilirsiniz? (Çev. S. Gökten). İstanbul: Ya-pa.
- Rudy, D., & Grusec, J. E. (2006). Authoritarian parenting in individualist and collectivist groups: Associations with maternal emotion and cognition and children's self esteem. *Journal of Family Psychology*, 20, 68-78.
- Runco, M. A. (2007). *Creativity theories and themes: Research, development and practice*. Elsevier. Amsterdam: Boston, Academic.
- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim: yaratıcılık, temel sanat kuramları, sanat eleştirisi yaklaşımları*. Ankara: Ütopya.
- Steinberg, R. J. (2006). Creativity is a habit. *Education Week*, 25(24), 47–64.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6) 49–74.
- Tezbaşaran, A. A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

BÖCEK YEMENİN NESİ YANLIŞ?

Sibel KİBAR¹

Özet

Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO) dünya genelinde gıdayı arttırma ve açlığı bitirme hedef doğrultusunda böcek çiftlikleri kurulmasını önerdi. Böceklerin, protein açısından zengin, hızlı üreyen, üretimi daha masrafsız ve sera etkisi yaratan gazları daha az üreten besin kaynakları olduğunun altı çizilerek, böcek yenilmesinin açlık ve çevre sorunlarına karşı etik bir sorumluluk olduğu belirtiliyor. Bu öneri açlık sorununun gıda yetersizliği olduğunu ima ediyor gibi görünmektedir, oysa açlığın asıl kaynağı gıdanın adil dağıtılmaması sorunudur. Dünyada üretilen gıda miktarı toplam olarak artsa da, açlık çeken bölgelere ulaşmadığı sürece bu sorun çözülmeyecektir. Tarımda kullanılan teknolojinin patentini elinde bulunduran, kendi tarım üreticilerini sübvans eden, petrol fiyatlarını belirlemekte gücü olan zengin devletler, yiyeceğin ticaretini de kar elde etmeye yönelik olarak yaptıklarından, yoksul devletlerin yiyecek üretimini baltalamaya devam edeceklerdir. Yenilebilir böceklerin dünya genelinde daha fazla tüketilmesi, yiyecek kar getiren bir meta olarak ele alındığı sürece açlık sorununu çözmeye yönelik bir adım olmayacaktır. Önerinin kendisi sorunun bir anlamda üzerini örttüğünden etik değildir.

Anahtar Sözcükler: Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO), Açlık, Böcek, Etik, Gıda Politikası.

¹ Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Felsefe Bölümü; skibar@kastamonu.edu.tr

WHAT IS WRONG WITH EATING BUGS?

Sibel KİBAR

Abstract

The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) has proposed the establishment of insect farms for the objectives of increasing food production around the world and eradicating hunger. The report emphasizes that eating insects—insects are increasing in enormous numbers, have high food conversion, emit less greenhouse gases—is an ethical responsibility against hunger and environmental problems. However, the real issue here is not food shortage, but the unfair distribution of food. Even if the total amount of food produced in the world increased, this problem would not be solved as long as food is not distributed to the regions in starvation. The affluent governments which hold the patented technology used in agriculture, subsidize their farmers, have the power to determine the price of oil and trade food in order to make profit. So, they continue to undermine food production in poor states. More consumption of edible insects will not be a step towards solving the problem of hunger given that food is conceived of as a profitable commodity. Thus, the proposal is not an ethical suggestion.

Keywords: Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), Hunger, Insect, Ethics, Food Policy.

Giriş

Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO) bir insanın günde 2100 kalori alması gerektiğini söylüyor. Oysa dünyanın bazı bölgelerinde bir insanın günde aldığı kalori 100'ü bile bulmayabiliyor. 22 ülke ileri derecede açlık sınırında, ayakta kalma mücadelesi veriyor. Bugün dünya üzerinde 925 milyon aç insan bulunmaktadır. Her çocuk 6 saniyede bir yetersiz beslenmekten ölmektedir. FAO raporları, 2000'li yıllarda geçmişe göre bir iyileşme olduğunu tespit ediyor: Raporlara göre, açlık oranı son yirmi yılda %36 oranında azaldı. FAO raporlarında gıda artışında bu hızla gidilirse açlığın ve kıtlığın önüne geçilme hedefine 60 yılda ulaşılabileceği belirtilmektedir (FAO, 2010). Ancak gıda artışının ve oransal olarak açlığın azalmasının bedelleri olduğunu da söylemek gerek: Yeşil devrim adı verilen kimyasal-tarımsal devrimle birlikte, tarımda ve hayvancılıkta kullanılan teknolojinin gelişmesi, bitkilerin ve hayvanların genetiğinin değiştirilmesi, tarım ilaçları, kimyasal gübreler, genetiği değiştirilmiş gıdaların sofralarımızda daha bol ve daha ucuz bir şekilde yer alması, gıda artışının ve açlık oranının düşüşünün önemli nedenleridir (Fernandez-Armesto, 2007, s. 242). Dolayısıyla, açlık iddia edildiği gibi azalsa bile bu azalmanın ciddi sağlık ve çevre sorunlarına yol açması kaçınılmaz gibi görünüyor. Ayrıca gıda artışı, gıdanın adil dağılımı anlamına gelmemektedir. İlerleyen bölümlerde daha detaylı olarak tartışılacağı gibi, açlığın altında yatan asıl sorun FAO raporlarında ima edildiği gibi gıda yetersizliği değil, mevcut gıdanın aç insanlara ulaşmama sorunudur. Daha açık söylemek gerekirse, günümüzün emperyalist tarım politikaları yoksul ve açlıkla mücadele eden bölgelerin yoksulluğunun derinleşerek sürdürülmesinin nedenidir.

FAO, gıdayı arttırma hedefi doğrultusunda, Mayıs 2013 tarihinde yayımladığı raporunda böcek çiftlikleri kurulmasını önerdi. Raporda, böceklerin, protein açısından zengin, üremesi hızlı, beslenmesi diğer canlılara göre daha masrafsız olduğu ve sera etkisi yaratan gazları daha az ürettiği üzerinde duruluyor. İlk bakışta, böcek yeme fikri iğrenç gelse de, böcek çiftlikleri kurulması projesi açlıkla mücadele için etkili bir araç gibi görünüyor. Halihazırda dünyada 2 milyardan fazla kişi böcek yiyor; hatta kimi mutfakların özel yemeklerinden bile sayılıyor bazı böcekler. Kimi böcekler protein açısından neredeyse kırmızı ete denk; bir sığırın tükettiğinden çok daha az ve daha niteliksiz gıda tüketiyorlar; sera etkisine neden olan gazları daha az üretmeleri de cabası (FAO, 2013). O halde, böcek çiftlikleri kurulması ve böcek yemenin dünya genelindeki açlığı azaltabileceği önerisinin yanlış olduğu söylenebilir mi?

Böcek yemenin fizyolojik, ekolojik ve etik açıdan yaraları ve zararları tartışılabilir; ancak tartışılması gereken asıl mesele, kimi toplumları veya

insanları, açlığa ve yoksulluğa iten nedenlerin ne olduğudur. FAO raporunda, 2050 yılında dünya nüfusunun beslenebilmesi için, mevcut gıdanın %70 artması gerektiğini söylüyor. Oysa dünya üzerindeki mevcut kaynaklar dokuz milyar insanı beslemeye yetiyor. Bize gereken, 2050 yılına kadar, dünya tarımsal üretimindeki egemen devletlerin tarım politikalarının değişmesi ve nihayetinde de gıdanın ve doğal kaynakların adil paylaşımıdır; böylelikle açlık yeryüzünden silinebilir. Bu iddiayı güçlendirmek üzere, bu çalışma, FAO'nun yenilebilir böcek yetiştirme ve tüketime özendirme önerisini, hem etik hem de siyasi açıdan tartışmaktadır. Böcek yemenin dünya genelinde artmasının, kırmızı ete bir alternatif olmasının çevre sorunlarını hafifletici etkisi bu çalışmanın sınırlarını aşacağından konu edilmemiştir.

Açlık probleminde etik açıdan bakıldığında, açlığı bitirmenin bir ahlaki sorumluluk olup olmadığı konusunda taban tabana zıt yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların bir tarafında bulunan Singer, insanların açlıktan ölmelerini doğal karşılıyor ve bu ölümleri durdurmak için bir şey yapmıyorsa, “ahlaki canavarlar” olduğumuzu söyler (Singer, 1972, s. 229-230). Buna karşın, diğer taraftaki Hayek ve Nozick gibi düşünürler, insanların doğal afetlerle ve kıtlıkla başa çıkma araçlarının günümüzdeki kadar gelişkin olmadığı gibi çağlarda, açlıktan ve kıtlıktan ölümlerin “doğal” olması gibi, mevcut piyasa koşullarının da günümüz doğasını oluşturduğunu ve bu nedenle açlığın ve yoksulluğun belirli bölgeler ve kişiler için “doğal” olduğunu savunurlar (Hayek, 1969, s. 175; Nozick, 1974, s. 171-180). Burada ahlaki bir ikilem var gibi görünmektedir: Açlıkla mücadele bizlerin ahlaki sorumluluğu mudur, değil midir? FAO açlığı önleme amacıyla kurulmuş ve çeşitli somut önerilerde bulunan, bu önerileri hayata geçirmeye çalışan bir kuruluş olarak bu sorumluluğu üstlenmiş görünüyor. Ancak bu ahlaki ikilemden daha temel bir sorun var: Günümüz koşullarında açlıktan ve yoksulluktan ölmek doğal bir neden olarak kabul edilebilir mi? Bu çalışma, yenilebilir böceklerin arttırılmasıyla açlığın önlenmesi önerisini tartışırken, FAO'ya fon sağlayan devlet ve kuruluşların açlığa neden olan politikaları ortaya sermeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla, açlık sorunu doğal bir olgu değil, günümüz ekonomi politikalarının süregelenleştirdiği bir sorun olduğu öne sürülmektedir.

Beslenme Sorunu Karşısında Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü(FAO)

Dünya üzerindeki kimi bölgelerin yüz yüze kaldığı açlık sorunu giderek küresel bir sorun haline almıştır. Afrika Kıtası, Güney Doğu Asya gibi coğrafyalar her daim açlıkla anılır durumdadır. Zengin devletlerin sınırları içerisinde bile açlık göz ardı edilemeyecek ölçüde ciddi bir sorundur. Ayrıca

dünyanın aç ve yoksul bölgelerindeki sorunlar dünyanın tamamını tehdit eder hale gelmiştir. Açlık sorunu toprak, gıda, su gibi kaynakların paylaşımı için savaşları ve daha fazla sömürüyü, insan kaçakçılığı, fuhşu vb. sorunları da beraberinde getirmektedir (Patel ve McMichael, 2009, s. 11-14). Bu sorun elbette yalnızca günümüzün değil, yüzyıllardan beri dünyanın hemen hemen her yerinde insanlığın karşı karşıya kaldığı, yıkıcı etkileri olan bir sorundur. 1930'lardaki ekonomik krizin ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, dünya devletleri açlık sorunuyla birlikte mücadele etme kararı almış ve 1943 yılında 44 devletin ABD'nin Virginia eyaletinde bir araya gelmesiyle Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) kurulmuştur (FAO, 2014a). FAO dünyada dünya nüfusunu beslemek için yeterince kaynak olduğunu tespit eder. Buna karşın, resmi rakamlara göre, 842 milyon insan hala kronik açlıktan mustarıptır. Beş yaşın altındaki çocuklarda, 171 milyon çocuğun büyümelerini engelleyecek ölçüde yetersiz ve kötü beslendiği görülmektedir. 104 milyon çocuk normalden zayıftır ve yaklaşık 55 milyonu sürekli olarak yetersiz ve kötü beslenmektedir (FAO, 2015).

Bu koşullar altında FAO'nun metinlerde yer alan temel hedefi, herkesin yeterli ve kaliteli besine ulaşmasını sağlamak ve bu doğrultuda üye devletleri açlıkla mücadeleye çağırmaktır. FAO, açlıkla mücadele yolunda destekleyici kimi politikalar ortaya konulmasını destekler, bu konuda duyarlılık yaratılması için çaba harcar, güncel bilgiler ortaya koyar, açlığın nedenlerini ve çözüm yollarını araştırır ve tarım, ormancılık ve balıkçılık alanında sürdürülebilir, uygun ve sağlıklı çözümler önerir (FAO, 2014b).

Birleşmiş Milletlere bağlı diğer örgütler gibi, FAO da belirli aralıklarla dünya sorunlarına karşı çözüm önerilerinin tartışıldığı konferanslar düzenler ve bu toplantılarda dünya genelindeki açlık sorunu, çoğunlukla gündemin ilk maddesine oturur. Bu tür konferanslarda, anlaşmalara taraf ülkeler açlıkla mücadeleyi acil eylem planlarının içerisine dahil ederler (Mason, 2003).

Jarosz'un tespit ettiği gibi, FAO kuruluşundan itibaren sarkacın iki ucu arasında salınmaktadır. BM'ye bağlı diğer kuruluşlar gibi, FAO da doğası gereği, insani hedeflerle emperyalist devletlerin ve çok uluslu şirketlerin çıkarlarını korumak arasında gidip gelmektedir. Özellikle Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi kuruluşlar, açlıkla ve yoksullukla mücadele eden kuruluşlar arasında değil, bunun yerine bölgesel yoksulluğun nedenleri arasında sayılabilirler (Jarosz, 2009, s. 37). Gelişmekte olan ülkeleri kalkındırma, yoksulluğu bölgesel bazda azaltma, yoksul devletlerde kişi başına düşen geliri artırma gibi hedeflere sahip bu kuruluşların faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki göstergelere bakıldığında, bu hedeflerin hayata geçirilmesinin çok uzağında olduğu

görülmektedir. Genel olarak bu kuruluşların yoksul ve gelişmekte olan ülkelere önerdikleri kalkınma modelleri, piyasa ekonomisinin geliştirilmesine dayanmaktadır. Gelişmiş olarak adlandırılan ülkeler, gelişmekte olan ülkelere piyasa belirlenimli ekonomik kalkınma modelleri önerirler ve verdikleri hibeler ve borçlar bu modelin uygulanması koşulunu taşır. Bu modellerin uygulanabilmesi için, devletin, hukukun ve kamusal alanın da yeniden düzenlenen piyasa koşullarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu tür kuruluşlar borç veren ülkelere ve kuruluşlara imtiyazlar tanınmasını da açık veya örtük olarak şart koşarlar. Dolayısıyla, WB, IMF, WTO gibi örgütlerin müdahaleleriyle gelişen süreçler genellikle gelişmekte olan devletlerin kalkınmasıyla sonuçlanmamaktadır (Chen, 2005, s. 3-22; Mıhçı ve Mıhçı, 2005, s. 135-158). Aksine, bu ülkelerde, dış borçların ve dolayısıyla bağımlılığın arttığı, sanayileşmeyle doğal yaşam alanlarının tahrip edildiği, suların ve havanın kirletildiği, zengin ve yoksul kişilerin günlük gelirleri arasındaki uçurumun arttığı görülmektedir (Kuçuradi, 2011, s. 207-228).

FAO'nun yaptıklarının ve yapamadıklarının, sonuçları itibariyle çelişen bu iki uç arasında, diğer bir ifadeyle, açlığı bitirme hedefi ve fon sağlayıcıların örtük hedefleri arasında bir denge kurmaya çalışmasından kaynaklandığı söylenebilir. Öncelikli olarak, FAO açlıkla mücadeleyi üye devletlerin önüne ahlaki bir zorunluluk olarak koyar. Açlığın önlenmesi elbette insani bir ödevdir. Yalnız açlık tek başına ele alınabilecek bir problem değildir. Yoksulluk ve sosyal adaletsizlikler, küresel ısınma, sömürü gibi problemlerin neticesinde ortaya çıkmıştır ve çözümü de bu sorunların çözümüyle mümkün olacaktır. Ne yazık ki, bu sorunların çözümü, bu sorunlara öyle ya da böyle kaynaklık eden devletlerin oluşturduğu uluslararası bir kuruluşun yapabileceklerinin çok ötesindedir. Serbest piyasanın yerleştirilmesinin ve geliştirilmesinin dünyanın fon, hibe, borç veya başka destekler alan tüm ülkelerin kalkınma politikalarının zemini haline getirilmiştir. Serbest piyasanın hem pratikte hem de ideolojik olarak düşünsel alanda güçlenmesi, kaynak ve gelir eşitsizliğinin önüne geçilmesini sağlamadığı gibi, kaynak ve gelir eşitsizliğinin, yiyeceğe erişim sorununun varlığına ahlaki bir temel oluşturmaktadır.

FAO'nun insani hedeflerle emperyalist devletlerin ve çok uluslu şirketlerin çıkarlarını korumak arasında gidip gelmesinin yanı sıra, Jarosz'un iddia ettiği gibi, örgüt sonuçları itibariyle birbiriyle çelişen iki temel varsayımla hareket etmektedir: Hem, açlığı azaltmanın ahlaki ve toplumsal bir sorumluluk olarak görülmesi ve insanların yiyeceğe ulaşmasının temel haklardan sayılması gerektiğinin altını çizirken, hem de, dünya ticaretinin ve dünya üzerindeki yiyeceği alabilme gücünün artmasının, açlığı azalttığı

iddiasında bulunur (Jarosz, 2009, s. 38). Özellikle dünyanın Kuzeyindeki ülkelerde, tarımda yeni teknolojinin etkin bir şekilde kullanılmasıyla, genetik ve kimyasal müdahalelerle yiyecek miktarı artmaktadır. Bu ülkeler kendi halklarını beslemekten fazlasını üretmekte ve yiyeceğin ticaretini yapmaktadırlar. Dolayısıyla, yiyeceğin ve ticaret hacminin artmasının açlığı azaltması beklenir. Ancak bilindiği üzere, gıda ticareti hacminin artması açlığı azaltmamıştır. Önemli olan yiyeceğin piyasada bulunuyor olması değil, aç insanların midesine girmesidir. Dolayısıyla yiyeceğe ulaşma sorunu, ticaretinin yapılmasıyla değil, aç insanların yiyeceği alım gücünün artırılmasıyla çözülebilir. Gıda fiyatları makul fiyatlarda sabitlenirse, belki gıdaya erişim sorununun üstesinden gelinebilir. Oysa gıdanın da uluslararası ticarete diğer metalar gibi bir meta olması, arz talep dengesine göre fiyatını belirleyecektir ve bu durumda, yiyeceğe erişim temel bir hak olamayacaktır. Ayrıca, FAO'nun açlıkla mücadelede tutarlı bir politikasının olmamasının temelinde, bütçesinin üye ülkelere gelen katkılara bağlı olması ve bu bütçe üzerinde kontrolü olmamasıdır (Jarosz, 2009, s. 39). Dolayısıyla, FAO açlığı önlemek üzere, adım atan değil, gıda, açlık, çevre sorunları vb. üzerine uluslararası bir politika üretilmesi için bilgi sağlayan ve yol gösteren bir kurumdur. FAO'nun politikalarının seyrini ise gıdayı ihraç edenler ve ithal edenler arasındaki çatışma belirlemektedir (Jarosz, 2009, s. 40). FAO'nun ilk genel direktörü John Boyd Orr'un, gıda fiyatlarını sabitlemek, acil kıtlık durumları için bir dünya gıda ve tohum rezervi oluşturmak, acil ihtiyacı olan ülkelere tarım kredisi sağlamak, diğer örgütlerle ticaret ve meta konularında işbirliği yapmak gibi önerileri vardı. Ancak bu önerileri, başta ABD ve İngiltere olmak üzere tarımsal ürünler ihraç eden ülkeler tarafından reddedildi. Gümrük oranlarını ve petrol fiyatlarını düzenlemek istemediler (Jarosz, 2009, s. 41-42). Amaçlarını gerçekleştirmediği için istifa eden Orr'un ifadesiyle, FAO'nun açlıkla mücadelede tek yapabildiği teknik yardım ve istatistikler yayınlamaktı. "Dünyanın aç insanları ekmek istediler ama onlara istatistik verildi" (Jarosz, 2009, s. 43).

Örgütün son yirmi yılda bütçesinin sürekli düşmesine karşın, 1996 yılında 2015 yılı itibariyle aç insan sayısının yarıya düşürülmesi için 185 ülke taahhütte bulundu. Bunun yanı sıra, 1996'dan bu yana ticaret serbestisi, WTO ve WB talimatlarıyla hızla arttı. Küçük ölçekli tarım işletmeleri ve çiftçiler, büyük ölçekli işletmeler karşısında direnemediler ve yok oldular. Yerel hububat, ihraç edilen hububatla rekabet edemedi. Serbest ticaretin gıda güvenliği üzerindeki etkileri olumsuzdur (Jarosz, 2009, s. 53). ABD ve Batı Avrupa ülkeleri tarımda kullanılan petrol ürünlerini de sübvansede etmektedir. Tarımda teknoloji kullanan, petrolü ucuza alan ve kendi çiftçisini sübvansede eden bu ülkeler, hem tarımsal üretimi hem de tarım ürünlerinin ticaretini kendi tekellerinde bulundurmaktadırlar. Büyük tarım üreticileri,

sanayileşmiş devletler tarafından sübvansede edilirken, sanayileşmemiş/sanayileşmekte olan ülkelerin küçük üreticileri serbest ticaretin getirdiği rekabet ortamına dayanamamaktadırlar.

Burada sorun serbest ticaret mi yoksa serbest ticaretin kurallarına uyulmaması mı diye sorulabilir. Serbest piyasanın kendi ahlaki kuralları olup olmadığı tartışmalıdır; yukarıda sözü edilen Hayek ve Nozick gibi düşünürler serbest piyasanın da ahlaki kuralları olması gerektiği ve bu kurallara uyulduğu takdirde adaletin sağlanacağı iddiasındadırlar (Hayek, 1960, s. 63; Nozick, 1974, s. 177). Bu liberter düşünürlere göre, uluslararası serbest ticaret ilgili uluslararası yasalara uygun bir şekilde yürüyorsa, küçük üreticilerin rekabet koşullarına dayanamaması, büyük tekellerin tarım ürünleri fiyatlarını belirlemeleri ve emeğin ucuzlaması ahlaki bir problem olamaz. Ancak konu açlık olduğunda, daha basit olan soru şudur: Yiyecek değeri borsada belirlenen bir meta olmalı mıdır? FAO, aç insanlara istatistikten başka somut çözümler sunma derdindeyse, yiyeceğin serbest piyasada değer kazanan bir meta olmadığına ısrar etmesi gerekmektedir.

Açlığın Tanımı ve Ölçülmesi

Dünya genelinde açlığın ve beslenme yetersizliğinin yaşandığı herkes tarafından sağduyuya dayalı bir şekilde bilinse de, açlığın tanımına ve ölçülmesine ilişkin bir uzlaşmaya varmak FAO açısından bile pek kolay olmamıştır. Genel olarak açlık, “gıda kıtlığı nedeniyle meydana gelen huzursuzluk ve ağrılı his; yemeğe duyulan şiddetli arzu” olarak tanımlanmıştır. Küresel anlamıyla açlık ise, toplumsal bir sorun olarak açlığın ileri boyutlarını ifade etmektedir (Carlson, 1931, s. 77-79). Kötü ve yetersiz beslenmeyi de içermektedir. Ancak kötü beslenmenin tanımı, kısmen kültürel, kısmen de içerisinde bulunan koşullara göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle, John B. Mason, açlığın artık “gıda kıtlığı” veya “yetersiz beslenme” olarak tanımlanması gerektiğini ifade ediyor. Kötü beslenme ise, kısıtlanmış bir diyetin vücut üzerindeki olumsuz fiziksel etkilerini anlatır (Mason, 2003). Yetersiz beslenme, insan sağlığı için gerekli olan gıda unsurlarının bir kısmını veya tamamını almamak anlamına gelir.

Açlığı tanımlamakta ve ölçmekte kullanılan çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerin başında klinik semptomların teşhis edilmesi gelmektedir. Özellikle çocuklar için boy ve kilo ölçümleri ve kimi kimyasal analizler yapılabilmektedir (Grigg, 1997, s. 197). Bunlara ek olarak, hane geliri ve harcama araştırmaları, yiyecek alımı ve tahmini gıda tüketimi, fiziksel aktivite ve yaşam tarzına bağlı olarak gerekli enerji miktarı ve beden-kütle endeksi hesaplanır. Özellikle, protein eksikliği önemli bir sorundur. Protein elzem amino asitlerin üretimi ve kasların gelişimi ve korunması için gereklidir. Protein eksikliğinin ardından, vitamin ve mineral eksikliği sorunu

gelmektedir. Mutlak bir ölçüm yöntemi yoktur ancak bu yöntemlerle açlığın fiziksel ve sosyal etkileri ölçülebilir.

FAO, beş yılda bir araştırmalarını yinelerken değerlendirme yöntemlerini de yeniler (Mason, 2003). FAO'nun ölçme yöntemleri de sık sık eleştiri konusu olmaktadır. Temel eleştirilerden bir tanesi, ölçümlerin bölgesel düzeyde yapılmasıdır. Bu bölgeler ise, açlık ve yoksulluk konusunda bilinen bölgelerdir. Oysa bireysel ölçümler yapıldığında gelişmiş tabir edilen ülkelerde de nüfusun düşük de olsa bir oranının aç olduğu tespit edilebilir. Ancak, hane geliri ve kişi başına düşen milli gelir yüksek olduğundan, bu ülkelerde bireysel bazda bir açlık araştırması pek yapılmıyor (Grig, 1997, s. 197-198).

FAO'nun ölçümlerindeki bir diğer sıkıntı da, verilerin güvenilirliği sorunudur. Örneğin, Afrika ülkelerinde değişik nüfus sayımları birbirini tutmamaktadır. Bu nedenle, açlığın nüfusa oranı da tam doğru bir rakamı vermemektedir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde, bireylerin günde aldıkları kalori miktarı yeterli görülse de, çalıştıkları ağır işlerde harcadıkları enerji miktarı besin girdi-çıktı dengesini sağlamamaktadır. FAO raporlarını ülkeler temelinde değil, bölgeler temelinde yayımladığı için ülkelerin kendilerine özgü iş, yaşam ve beslenme koşulları ölçümlere dahil edilememektedir (Grig, 1997, s. 198-199).

Açlık Azalıyor mu?

Günümüzde dünyada 870 milyon insan açlıktan ölme tehlikesiyle burun buruna yaşıyor. Bu rakam dünya nüfusunun sekizde birine karşılık geliyor. Başta da belirtildiği gibi, FAO bir insanın alması gereken günlük kalori miktarını 2100 olarak belirlemesine karşın, günde 100 kalori bile alamayan insanlar var. Her altı saniyede bir çocuk ve her yıl 1,5 milyon çocuk beslenme yetersizliğinden ölüyor; bu sayıya annelerin yetersiz beslenmelerinden dolayı anne karnında veya doğarken ölen çocukları eklediğimizde sayı 3 milyonu buluyor (FAO, 2015). İstatistikler korkunç; gerçekliğini düşünmekse çok daha ürkütücü.

1990'larda bu rakamlar daha da vahim boyutlardaydı. Açlık oranı son yirmi yılda %36 oranında azaldı. Esasen 1960'lardan bu yana bir azalma görülmektedir. Latin Amerika, Kuzey Afrika ve Asya'da açlıkla mücadelede kayda değer yol alınmıştır. Şu an Afrika açlıkla en çok burun buruna yaşayan kıtadır (Grigg, 1997, s. 197). Yine de, FAO'nun raporları, bu hızla gidilirse açlığın ve kıtlığın önüne geçilme hedefine 60 yılda ulaşılacağını belirtmektedir. Hızına rağmen, verilere bakıldığında açlığın azalması

(2000'lerdeki azalma 2010'lu yıllarda durgunluğa geçse de) insanlık açısından hiç şüphesiz olumlu bir gelişmedir.

Açlığın görece düşüşe geçmesine etki eden bir dizi faktör var; bunların başında gıda artışı geliyor. Dünya genelinde gıda durumunda hatırı sayılır bir artış söz konusu: Yeşil devrim adı verilen kimyasal-tarım devrimiyle, bitki ve hayvanların genetiğiyle oynanmış, melez tohumlar, kökler ve türler elde edilmiştir. Bu bilimsel gelişmelerle birlikte 1960'lardan itibaren, mucizevi buğday ve pirinç üretilmiştir. Bu sayede, elverişli olmayan enlemlerde ve mevsimlerde dahi buğday ve pirinç üretilebilmiştir. Bunun yanı sıra, kimyasal gübre ve hastalık önleyici ilaçlar sayesinde, ABD, Meksika, Hindistan, Çin ve Japonya gibi ülkelerde, gıda üretimi iki veya üç katına çıkmıştır (Fernandez-Armesto, 2007, s. 242-243).

Yeşil devrim gıda artışında insanlığın önemli başarılarından birisi olarak değerlendirilse de, beraberinde başka sorunları getirmiştir. Öncelikli olarak, laboratuvar ortamında üretilen bu yeni türler, küçük üreticiyi, patentli tohumlara ve türlere bağımlı kılmaktadır. Çiftçiler geleneksel yöntemlerle elde ettikleri tohumları saklamayı bırakıp, yeni verimli tohumları almıştır. Ürününden elde ettiği tohumları ertesi yıl kullanamamakta ve her yıl için yeniden tohum almak zorundadır. Bu da küçük üreticileri, büyük tohum üreticisi tarım tekellerine bağımlı kılmaktadır (Fernandez-Armesto, 2007, s. 244). İkincisi, kimyasal gübre, ilaçlama ve genetik seçim yardımıyla üretilen gıdaların insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri yavaş yavaş açığa çıkmaktadır. Kısa vadede açlığı önleme planları, uzun vadede ortaya çıkacak olan sağlık sorunlarına neden olabilir. Dolayısıyla, gıdanın niceliksel artışıyla birlikte, artan gıdanın niteliğinin sorgulanması gerekiyor. Üçüncüsü, tarım ilaçları yalnızca asalakları değil, böcekleri, arıları, balıkları ve benzeri canlıları, hatta onlardan beslenen kuşları ve diğer türleri de yok etmektedir. Dördüncüsü, toprakta ilaçların bir tür toksik artığa dönüşmesi, suları da kirletmektedir. Son olarak, tarım üreticileri de kullandıkları kimyasallar nedeniyle zehirlenmektedirler: Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre, 1985 yılında yarım milyon tarım işçisinde akut zehirlenme görülmüştür ve 1990'da 20.000 kişi yaşamını kaybetmiştir (Fernandez-Armesto, 2007, s. 244-245).

Olumsuz etkileriyle birlikte tarımda yaşanan bu gelişmeler, açlık oranındaki düşüşü etkilese de, elbette açlıkla pek bir sorunu olmayan ülkelerdeki gıda mevcudiyetindeki artış, açlıkla yüz yüze olan toplumların durumunu pek az etkilemektedir. Bu nedenle, açlıkla mücadele politikasında, mevcut gıdanın artmasının yanı sıra yoksul bölge halklarının bu gıdalara ulaşması

hedeflenmektedir. Ancak bu hedef doğrultusunda pek yol alınabildiği söylenemez.

Bir diğer sorun ise, açlığın yalnızca oransal olarak azalmasıdır. Açlık oransal olarak her bölgede düşüşe geçmiştir. Ancak açlığın bölgesel bazda oranının azalması, aç insan sayısındaki azalma oranının azalmasına göre daha azdır ve aç nüfusun azalmasının nedeni, dünya nüfusunun önemli bir yüzdesini oluşturan Çin'in 1970'lerdeki tarım politikalarıyla açlığın önüne geçmesinden kaynaklanmaktadır (Grigg, 1997, s. 205). Dolayısıyla, toplam aç insan sayısının düşmesindeki en önemli faktör Çin'deki açlıkla mücadelenin etkililiğidir. Bir diğer faktör de, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu'daki petrol çıkarma faaliyetlerinin bölgede yaşayanların kişi başına düşen gelirlerinin artmasını sağlamasıdır. Sahra-altı Afrika ve Güney Asya için sorun hem oransal hem de sayısal olarak ciddiyetini korumaktadır. Ayrıca not edilmesi gereken bir diğer veri ise, düşük kilodaki çocukların sayısının, 168 milyondan 184 milyona yükselmesidir (Grigg, 1997, s. 203). Dolayısıyla, açlığın azaldığını söylemek, verilerin tek bir perspektiften ve bir amaca yönelik değerlendirmesi anlamına gelir. Bu veriler, başka verilerle karşılaştırıldığında ve olumsuz etkileriyle birlikte ele alındığında başlangıçtaki kadar umut verici görünmeyecektir.

Böcek Yemenin Teşvik Edilmesi

Tarihte dünyanın neredeyse her köşesinde böcek tüketildiği biliniyor. Bugün Asya, Afrika ve Latin Amerika mutfaklarının beslenme biçimlerinde önemli ölçüde yer alıyor. Ekvatora yakın ve nemli bölgelerde, böceklerin sayısı ve çeşitliliği arttığı için böcek yemek (entomophagy) diyetlerin olağan bir parçasıdır (Matthiesen, 2012, s. 2-4). Batıda bugün böcek yemek medenileşmemiş, ilkel olmanın göstergesi olarak anlaşılabilir, Hristiyanlık öncesi dönemde yenildiği biliniyor. Roma İmparatorluğu döneminde soyluların mutfağında böceklerin kullanıldığı biliniyor (Matthiesen, 2012, s. 8). Avrupalıların böcek yemekten vazgeçmesi ve böceği açlık ve kıtlık koşulları haricinde hiçbir şekilde yenilemez bir şey olarak görmesi, Orta Doğudan etkilenmesiyle ilişkilendiriliyor. Mezapotamya'da insan eliyle üretilen yiyecek değerlidir. Doğada hazır bulunan ve vahşi diye tabir edilen besinler yiyecek kabul edilmez ve zorda kalmadıkça yenilmez. Tarım toplumlarında, böcek yemek avcı-toplayıcı toplumlara has bir alışkanlık olarak bırakılıyor. Ayrıca, böcekler tarım zararlısı ve hastalık yayıcı olarak görülüyor (Matthiesen, 2012, s. 9). Sonra kendisini medeni addeden Batı'da da "insan yediği şeye benzer; ne yiyorsan osun" anlayışı benimseniyor (Matthiesen, 2012, s. 5). Bu nedenle, "medeniyetle" daha erken tanışmış bölgelerde yaşayan insanlar, böcek yenilmesine ve böcek yenilen toplumlara pek de iyi gözle bakmıyorlar.

FAO, böcek yenilmesini tavsiye ettiği “Yenilebilir Böcekler: Gıda ve beslenme güvenliği için gelecekteki beklentiler” (2013) adlı raporunda, 2050 yılı itibarıyla dünya nüfusunun 9 milyar insan olacağını ve bu nüfusun çevre üzerindeki baskıyı arttıracığını ifade ediyor. Aynı rapora göre, tarım alanları, su, orman, balık yatağı ve biyo-çeşitlilik kaynakları, besin tuzları ve yenilenemez enerji konularında kıtlık baş gösterecek gibi görünüyor. Yenilebilir böcekler yüksek kalite protein, vitaminler ve amino asitler içerir. Böcekler yüksek gıda dönüşüm oranına sahiptir. Örneğin, cırcır böcekleri aynı oranda protein için sığırlardan altı kat, koyunlardan dört, domuzlardan ve tavuklardan da iki kat daha az yeme ihtiyaç duyar. Böcekler, organik atıklardan beslenebilirler. Ayrıca, konvansiyonel hayvancılıktan daha az sera gazları ve amonyak yayarlar. Dolayısıyla, FAO hem insanların beslenmesinde hem de konvansiyonel hayvancılıkta yenilebilir böceklerin daha fazla kullanılmasını önerdi. Böylelikle, küresel açlık bitirilebilir, sera gazları azaltılır ve küresel ekonomi canlandırılabilir.

Ayrıca, FAO'nun raporuna göre, dünya nüfusunun yarısı halihazırda farklı biçimlerde böcek yiyor. Kınkanatlı böcekler yenilen böceklerin ilk sırasında yer alıyor, ardından tırtıllar geliyor. Üçüncü sırayı, arılar ve karıncalar paylaşıyor ve liste bu şekilde devam ediyor. Sahra-altı Afrika'da ve Güney Asya'da böcekler, tavuk ve balıktan farksız görülüyor. Dolayısıyla, bu bölgelerde toplanması ve pazarda satılması son derece normal. FAO'nun aynı raporuna göre, Böcek yenilen bölgelerden başlayarak, dünyanın diğer bölgeleri, Avrupa da dahil olmak üzere, böcek yenilmesi teşvik edilmelidir. Bu yenilebilir böceklerin üretimi, giderek artan protein ihtiyacına, hayvansal proteinin giderek artan maliyetine, gıda ve beslenme güvenilirliği sorununa ve çevre sorununa yönelik çevre dostu bir çözüm olacaktır (FAO, 2013).

FAO, böcek yenilmesinin teşvik edilmesini, başta Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği olmak üzere çeşitli kuruluşların gündemlerine almalarını önermiştir. Böcek yenilmesinin medyada yer alması, faydalarının öne çıkarılması istenmiştir. Bu istek doğrultusunda çeşitli projeler hayata geçirilmeye başlanmıştır (örneğin bakınız, Greenkow ve Bugs in Mugs kampanyaları). Bu kampanyalarda üzerinde durulan argümanlar şu şekilde özetlenebilir: İlk olarak, böcekler sağlıklı besin kaynaklarıdır. Tavuk, kırmızı et, domuz eti veya balıktan bu bakımdan bir fark yoktur. İkincisi, pek çok böcek, yüksek protein, iyi yağlar, yüksek kalsiyum demir ve çinko içerir. Böceklerin çoğu, termitler ve hamam böcekleri haricinde, sera gazını oldukça az üretirler. Bu nedenle, böcek yemek çevreye duyarlılığın bir göstergesi olmalıdır. Böcek yetiştirmek, diğer hayvanları yetiştirmeye göre epey ekonomiktir, arazi gerektirmez. Böcekler için diğer hayvanlara göre

daha az yem harcayarak onlardan daha fazla protein elde edilebilir. Yüksek bir teknoloji ve beden gücü gerektirmez, bu nedenle, yoksul ve teknolojik bakımdan geri kalmış bölgeler böcek üretimi yapabilir. Üretimi kadınlar da üstlenebilirler (FAO, 2013; Greenkow; Bugs in Mugs).

Bugün AB böcek yemenin teşviki ve reklamı için üye ülkelere 3 milyon dolar kaynak aktarıyor. Bugün böcek yemenin ilkellelikle ilgisi olmadığı, ahlaki bir sorumluluk olduğunun propagandası yapılıyor (Matthiesen, 2012, s. 10). Böylelikle, Batılı insanların böcek yemesi veya en azından böceklerin yenilebileceğini kabul etmeleri hedefleniyor. Böceklerin insanlar için bir besin kaynağı olarak görülmesi, insanların ahlaki bir görevi olarak ortaya konuluyor (Matthiesen, 2012, s. 13). Batıda gerçekten de artık kimi alışkanlıklar değişmeye başladı. Konserve etler, sebzeler, endüstriyel gıdalar yerine, insanlar doğalını, tazesini ve organığını tercih ediyorlar. Aslında böcek yemek de, insanların atalarının besin kaynağı olarak doğal bir yiyecek (Matthiesen, 2012, s. 14). Özetle, yeni etik impetus, itici güç, gıda güvenilirliği, iklim değişikliği, çevre, açlık vb. nedenlerle yemek alışkanlıklarını değiştirmek ve sorumluluk sahibi bireyler olarak böcek tüketilmesine sempati ile bakmak (Matthiesen, 2012, s. 14-15).

Böcek Yemenin Nesi Yanlış veya Alternatif Gıdalarla Gıda Artışı Açlığın Çözümü Olabilir mi?

Böcek yemenin faydaları raporda bilimsel ve ekonomik olarak ortaya konulmuşken, böcek yeme önerisinin kendisiyle ilgili yine de ahlaki bir takım sıkıntılar var. İlk olarak, yemek kültürü, yani neyin yenilebilir neyin yenilemez olduğu, o toplumun içerisinde bulunduğu coğrafi ve ekonomik koşullar tarafından belirlenir. Yerleşim yerine göre nüfus oranı yüksek olan ve yiyecek sıkıntısı çeken toplumlar genelde çeşitli böcekleri halihazırda tüketiyorlar. Hatta tüketmek için üretiyorlar da. Türkiye’de bile çekirge, hamam ve cırcır böceği çiftlikleri bulunuyor. Dolayısıyla, böcek çiftlikleri kurulması fikri, bu toplumlar için yenilikçi bir öneri değil. Özellikle, Sahra-altı Afrika ve Güney Asya için yenilikçi bir öneri olmadığından, bu bölgelerdeki mevcut açlık sorununa da bir çözüm olamaz. Avrupalıların özendirilerek daha fazla böcek tüketmesi, onlardan artan proteinin açlıkla yüz yüze olan toplumlara aktarılacağı anlamına gelmez.

İkinci olarak, tok bir insanın, karşısındaki aç kişiye “açım diyorsun ama bak benim yemediğim şeyleri yiyebilirsin” demesi pek ahlaki bir tutum değil. FAO raporunda Batılıların yemediklerini açlıkla mücadele eden toplumlar yiyebilir gibi öneri bulunmasa da, raporda Batı toplumlarının böcek yeme fikrini iğrenç bulacağı söyleniyor (FAO, 2013, s. 35-39). Bunu aşmak için, böceklerinin yenilebilir bir gıda olarak görülmesi gerektiği, pek çok kültürde

yenildiği ve dolayısıyla, bu kültürel önyargının aşılabileceği belirtiliyor. Batı toplumlarının aç toplumlara “yeterli gıdamız olduğu için biz yemeyiz ama böcek yemek sizin için bir seçenek” demesi aşağılayıcı olurdu. Bunu önlemek için, Batıda da böcek yenilmesinin özendirilmesi gerekmektedir. Raporda böceklerin yenilebilir ve özellikle etik ve ekolojik kaygılarla yenilmesi gerektiğine ilişkin kampanyalar yapılması gerektiği ifade ediyor. Bu kampanyalardan birisine Angelina Jolie'nin çocuklarıyla birlikte Kamboçya'da çeşitli böcekleri yediği video örnek gösterilebilir (Bkz. Wilson, 2017). Batılı toplumlarda yenilebilir böceklerin tüketimi artmasının olsa olsa ekolojik dengenin korunmasına bir katkısı olabilir, ama açlık sorunu bu yolla çözülemez.

Üçüncü olarak, bu öneriye Çin'den gelen bir diğer haklı karşı argümanı da burada yinelemek gerekiyor: Tarımda kullanılan kimyasallar böcekleri de etkilediğinden, toksin ve tarımsal ilaç taşıyan böceklerin alternatif olarak düşünülmesi insan sağlığına zararlıdır.

Tüm bu argümanların ötesinde, asıl FAO'nun temel varsayımına itiraz etmek gerekiyor. FAO, açlığın en önde gelen nedenini yoksulluk olarak belirliyor. Yoksulluğun yanı sıra, gıda mevcudiyeti, gıdaya erişim, gıda güvenilirliği, temiz su, sağlığa uygunluğu, doğal ve toplumsal nedenler de açlığı etkileyen diğer faktörler olarak sıralanıyor. Yoksulluk ve yeterli gıdanın olmamasını açlığın nedeni olarak göstermek pek açıklayıcı değil. Asıl soru, kimi toplumları veya insanları, açlığa ve yoksulluğa iten nedenlerin ne olduğudur. Dünya gıda sisteminin politik ekonomisinin analizi, kolonizasyon ve emperyalizm aracılığıyla bağımlılığın sistemik hale getirildiğini gösterir. ABD ve İngiltere gibi ülkelerde, artık hububat ihracını devlet sübvanseder. Dünya Bankası, 1980'lerin başında gıda ithali maliyetini arttırırken, gıda ihracının maliyetlerini düşürdü. David Harvey, bunu “mülksüzleşmenin birikimi” veya “mülksüzleştirme yoluyla birikim” olarak adlandırıyor. Küresel sermaye küçük üreticilerin ürünlerine, mülklerine ve üretim araçlarına el koyarak, bunları büyük sermaye gruplarının lehine olacak şekilde yeniden dağıtır. Bu durumda, çiftçilerin, yerel topluluklar, bölgelerin ve ulusların kendilerini besleme yetileri ellerinden alınır. Nerede, ne üreteceklerini seçme ve kontrol etme, hakları da ellerinden alınır. Küresel gıda sistemine entegre edilirler, zengin devletleri beslemek üzere, üretirler (Harvey, 2004, s. 63-66). Örneğin, açlık denilince ilk akla gelen ülkelerden Somali, uzun yıllar boyunca sömürgeydi. Oysa 1960'ların başlarından 1977'ye kadar olan Sovyetler Birliği'nin katkılarıyla kendi kendini besleyebilen çünkü kendi kaynaklarını kendi halkı için kullanan bir ülkeydi (Maga, 1996, s. 58-61). Üç tarafı denizle çevrili olan bir ülkenin insanların bugün açlıktan kıvrınması biraz tuhaf değil mi? Türk İş Birliği ve

Koordinasyon Ajansı (TİKA) yetkililerinin de “Somali’ye balık tutmayı öğretiyoruz” demesi (Somali’de Türk mucizesi), BM’nin “açlık sorunu için böcek yiyin” demesi kadar gayri-ahlaki ve aşağılayıcı.

Diğer taraftan bakarsak; yiyecek güvenliği yiyeceği ihraç eden önemli ülkelerin stoklarıyla tanımlanırken, 80’lerin ortalarından itibaren artık yiyeceği alabilme gücü olarak tanımlandı. Bu pazar temelli bir tanım: Üretilen şeyin nerede ve ne koşullarda olduğunu gizlemektedir. İhraç eden ülkelerin sermaye birikimini sürdürmeyi garanti altına alır (Jarosz, 2009, s. 53). Öte yandan, Boerma’nın işaret ettiği üzere, ihraç eden devletler de gıda ihracatına bağımlı hale gelmişlerdir ve bu da sürdürülebilir değildir (akt. Jarosz, 2009, s. 50). Boerma, yiyeceğin, diğer metallerden hiçbirisine benzemediğini ve bir hak olduğunu ifade eder ama yiyecek tam da diğer metaller gibi değerli bir metadır (akt. Jarosz, 2009, s. 52). Elbette yiyeceğin bir hak olduğu iddiası etik bir iddiadır, meta olmasıysa fiili gerçekliktir. Ancak açlık yeryüzünden silinmeli talebindeyse, yiyeceğin meta olmaması gerektiğinde ve bir hak olduğunda ısrar edilmelidir.

Sonuç

Singer’in dediği gibi, birileri aşırı besleniyor, birileri açlıktan ölüyor bu soruna duyarsız kalıyorsak, ahlaki canavarlar oluruz. Açlık sorununu yaratanlar kişisel olarak bizler olmasak da, açlığın yeryüzünden silinmesi gerektiğinde hemfikir olmalıyız. Günümüzde üretilen, hatta israf edilen yiyecek miktarına ve dünyanın bir yerinde üretebilen herhangi bir şeyin kolaylıkla dünyanın diğer tarafında bulunabilmesine bakıldığında, FAO’nun 2050 yılında açlığı yeryüzünden silme hedefinin gerçekleşmesi son derece olası görünüyor. Ancak FAO iki kutup arasında salınımını sürdürdüğü sürece açlıkla mücadelede denenilen yollar başarısız olmaya mahkumdur. FAO’nun insani hedefleriyle, fon sağlayan kuruluşların ekonomik çıkarları her daim birbiriyle çelişecektir. Üretkenliğin artması, ekonomik kalkınma ve dünya ekonomik sistemiyle bütünleşme küresel açlığı gidermek yerine beslemektedir. Yoksulluğun, açlığın başat nedeni olarak gösterilmesine rağmen, uluslararası gıda ticareti yoksulluğu körüklüyor. Emeğin ucuzlaması, gıda fiyatlarını düşürürken, alım gücü az olanların emeğinin iyice değersizleşmesine ve yiyeceğe ulaşamamalarına neden olmaktadır.

FAO’nun önerdiği alternatif gıda üretimi ve tüketimi önerileri, özellikle de böcek çiftlikleri kurulması ve böcek yenilmesinin teşvik edilmesi, zengin devletlerin tarım politikaları nedeniyle açlık sorununu bitirebilecek bir çözüm değildir. Hatta bu öneriler, sorunun kaynağını, dünyadaki yiyecek kaynaklarının yetersizliğini gibi göstermekte ve asıl nedenlerin üzerini örtmektedir. Böcek yenilmesi, halihazırda böcek yenilen bölgeler için bir

öneri bile değildir: Sıradan bir besin kaynağıdır. Kuzey Amerika'da ve Avrupa'da böcek yenilmesi, aç olan bölgelerin sorunlarına çare olamaz çünkü mevcut durumda bu ülkelerde aşırı beslenmeden kaynaklanan sağlık sorunları yaşanıyor ve oradan artan ve israf edilen yiyecekler dünyanın geri kalanına ulaşmıyor. Yiyeceğe ulaşmanın en temel insan haklarından birisi olduğu akılda tutulmalı ve yiyeceğe erişim sorunu gerçek nedenleriyle ortaya konulmalıdır. Özetle, böcek yenilmesinin etik bir sorumluluk olarak önümüze konulması, var olan diğer sorunları gizlemektedir ve önerinin kendisi sırf bu nedenle bile etik değildir.

Kaynakça

- “2013 World Hunger and Poverty Facts and Statistics,” [http://www.worldhunger.org/articles/Learn/world%20hunger%20facts%20002.htm#Number of hungry people in the world](http://www.worldhunger.org/articles/Learn/world%20hunger%20facts%20002.htm#Number%20of%20hungry%20people%20in%20the%20world)
- “Bugs in Mugs,” <http://bugsinmugs.com/leprojet/>
- Carlson, A. J. 1931. “Hunger.” *The Scientific Monthly* 33/1: 77-79.
- Chen, J. 2005. “The Role of International Institutions in Economic Development and Poverty Reduction in the Developing World,” içinde *Global Development and Poverty Reduction: The Challenge for International Institutions*, ed. J. Chen ve D. Sapsford. ABD: Edward Elgar Publishing.
- FAO. 2013. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *Edible Insects: Future Prospects For Food and Feed Security*. Rome.
- FAO. 2014a. A Short History of FAO. <http://www.fao.org/about/en/>
- FAO. 2014b. What We Do? <http://www.fao.org/about/what-we-do/en/>
- FAO. 2015. *The State of Food Insecurity In the World*. <http://www.fao.org/3/a4ef2d16-70a7-460a-a9ac-2a65a533269a/i4646e.pdf>
- Fernandez-Armestro, F. 2007. *Yemek İçin Yaşamak: Yiyeceklerle Dünya Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- “Greenkow,” <http://www.greenkow.be/EN>
- Grigg, D. 1997. “The World's Hunger: A Review 1930-1990,” *Geography* 82/3: 197-206.
- Harvey, David. 2004. “The ‘New’ Imperialism: Accumulation by Dispossession”, *The New Imperial Challenge: Socialist Register*, ed. Panitch ve Leys. London: Merlin Press, 63-88
- Hayek, Friedrich 1960, *The Constitution of Liberty*, Chicago: University of Chicago Press.
- Hayek, Friedrich 1969, *Studies in Philosophy, Politics, and Economics*, London: Routledge.
- Jarosz, L. 2009. “The Political Economy of Global Governance and the World Food Crisis: The Case of the FAO,” *Review, (Fernand Braudel Center) 32/1. Political Economic Perspectives On The World Food Crisis*, 37-60.
- Kuçuradi, İonna. 2011. *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. 2. Baskı. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
- Maga, İlker. 1996. *Emperyalizm ve Somali*. İstanbul: Bibliotek.
- Mason, J. B. 2003. “Measuring Hunger and Malnutrition,” Keynote paper, *FAO Corporate Document Repository*. <http://www.fao.org/docrep/005/Y4249E/y4249e0d.htm>
- Matthiesen, J. Q. 2012 “Care for Some Creepy Crawlies? Moralities and Western Attitudes Towards Entomophagy,” <http://www.braintrustbase.com/sites/default/files/upload->

grafik/uploads/Food%20and%20Morality%20Exam%20paper%20-%20Insects%20and%20morality.pdf

Mihçi, S. ve Mihçi, H. 2005. "The Effects of IMF Lending and Freedom on the Growth Performance of Developing Countries," içinde *Global Development and Poverty Reduction: The Challenge for International Institutions*, ed. J. Chen ve D. Sapsford. ABD: Edward Elgar Publishing.

Moszynski, P. 2005. "Armed Conflict Is A Leading Cause Of Hunger, Says Fao," *BMJ: British Medical Journal* 330/7503: 12-86.

Nozick, R. 1974. *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.

Patel, R. & McMichael, P. 2009. "A Political Economy of the Food Riot," *Review, (Fernand Braudel Center)*, 32/1. *Political Economic Perspectives On The World Food Crisis*, 9-35.

Singer, Peter. 1972. "Famine, Affluence and Morality," *Philosophy and Public Affairs*, 1:3. 229-243.

"Somali'de Türk mucizesi," <http://www.haberturk.com/dunya/haber/823798-somalide-turk-mucizesi>

Wilson, Cherry. 2017. "Should we eat bugs like Angelina Jolie?" <http://www.bbc.com/news/uk-39039395>

KAMU YÖNETİMİ DİSİPLİNİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ BAKIMINDAN DWIGHT WALDO

Kadir Caner DOĞAN¹

Özet

Dwight Waldo, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde 1913 yılında doğmuş ve 2000 yılında vefat etmiştir. Buna ek olarak Waldo, kamu yönetimi disiplininde ortaya koymuş olduğu düşünceler ve eserlerle damgasını vurmuş bir akademisyendir. 1948 yılında basılan “İdari Devlet” adlı kitabıyla kendisinden önceki klasik kamu yönetimi teorilerini derinden sarsmıştır. Bu çerçevede Waldo, Ortodoks kamu yönetimi anlayışının çökmesine sebep olmuş ve kamu yönetimi disiplininde yeni bir perspektif ortaya koymuştur. Waldo'nun özellikle klasik kamu yönetiminin temelini oluşturan verimlilik üzerindeki eleştirileri ve demokratik bir kamu yönetimi kuramı inşa etme teşebbüsü ve kamu yönetimi disiplininin özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra maruz kaldığı kimlik krizine çözüm bulma arayışları disiplin açısından kendisinin liderlik etmesine yol açmıştır. Waldo'nun pozitivizm ve modernlik esaslı kamu yönetimi anlayışına getirdiği eleştiriler ve bu çerçevede sunduğu yeni perspektif günümüzde postmodern kamu yönetimi yaklaşımları ve yönetim esaslı teorilerin temelini oluşturmuştur. Bu çalışmada, Waldo'nun kamu yönetimi alanında gözlemlenen paradigma değişimindeki yeri ve önemi incelenerek, temel görüşleri ve eserleri üzerinden bir analiz yapılmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili diğer düşünür ve araştırmacıların da eserlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dwight Waldo, İdari Devlet, Kamu Yönetimi, Kimlik Bunalımı, Yeni Bir Perspektif.

¹ Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Gümüşhane-TÜRKİYE, E-posta: kadircanerdogan@gumushane.edu.tr.

DWIGHT WALDO IN TERMS OF THE EFFECTS ON PUBLIC ADMINISTRATION DISCIPLINE

Kadir Caner DOĞAN

Abstract

Dwight Waldo was born in 1913 in the United States of America and died in 2000. In addition, Waldo is a scholar who has put a mark on his works and the thoughts he has put forth in public administration discipline. His book "Administrative State" published in 1948 deeply shook his previous classical public administration theories. In this context, Waldo caused the collapse of the Orthodox concept of public administration and introduced a new perspective in public administration discipline. Waldo's criticism of efficiency, especially the basis of classical public administration, and his attempt to build a democratic public administration theory, and his search for a solution to the identity crisis, especially after the Second World War, led him to lead in discipline. Waldo's critique of positivism and modernity based on public administration, and the new perspective on this framework, are now the basis of postmodern public administration approaches and governance-based theories. In this study, an analysis is made on their basic views and works, examines the role and place of Waldo in the paradigm shift observed in the field of public administration. In addition, other thinkers and researchers have benefited from this work.

Keywords: Dwight Waldo, Administrative State, Public Administration, Identity Crisis, A New Perspective.

Giriş

Dwight Waldo, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Nebraska eyaletinde 1913 yılında doğmuş ve bundan 87 yıl sonra 2000 yılında vefat etmiştir. Neredeyse bu uzun ömrü boyunca akademik çalışma ve araştırmalarına devam eden Waldo, yaşadığı dönem içerisinde yazdığı eserleriyle ardında birçok kitap, makale ve diğer bilimsel eserleri bırakmıştır.

Kamu yönetimi disiplini açısından görüş ve önerileriyle çığır açan Waldo, 1948 yılında yayımlanan ünlü eseri olan “İdari Devlet”te savaş öncesi dönemin baskın klasik kamu yönetimi paradigmasını eleştirmiş ve sorgulamıştır. Waldo, özellikle klasik kamu yönetiminin temeli olan bilimsel yönetim yaklaşımı ve Ortodoks kamu yönetiminin verimlilik ve ekonomiklik üzerine kurulu dengelerini demokratik bir yönetim kuramı inşa etmek amacıyla reddetmiştir. Kamu yönetiminin bir disiplin olarak gelişimini, kapitalizm, uygarlık ve Aydınlanma ile ilişkilendiren Waldo, modernizm esaslı kamu yönetimi anlayışındaki paradigma değişiminin temel sembollerinden biri haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda ABD kamu yönetiminin içerisinde düştüğü bunalım ve toplumda meydana gelen sorunlar arasında kurduğu ilişki üzerine kamu yönetimindeki kimlik krizlerine de çözüm aramıştır.

Waldo, ortaya attığı yeni pespektif ve savunduğu görüşleri ile siyaset-yönetim paradigmasına dayalı klasik kamu yönetimini eleştirmiş ve bu dikotiminin çökmesine sebep olmuştur. 1970'li yıllarda bu dikotomi kamu işletmeciliği kuramları ile yeniden ortaya çıkmıştır. Waldo, bu durumu kamu yönetiminin kendine has bir bilim olarak inşa edilmesi gerektiği savı ile farklı bir noktaya taşımak istemiştir. Tüm bunlara ek olarak Waldo'nun ünlü eserinden başlayarak ortaya koyduğu görüşler ve düşünceler içinde bulunulan dönemde postmodern kamu yönetimi anlayışı ve yönetişime dayalı neo-liberal eksenli teorilere fikrinsel zemin kurmuştur.

Bu çalışmada, Waldo'nun temel görüşleri, girişimleri ve bazı eserleri üzerinden kamu yönetimi disiplinindeki dönüşüm, kendisinin bu süreçteki önemi ve günümüzde hâkim olan kamu yönetimi teorilerinin kökeni konuları analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Dwight Waldo: Kişisel ve Eğitim-Öğretim Hayatı

Tam adı Clifford Dwight Waldo'dur ve 1913 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Nebraska eyaletinde DeWitt adlı bir bölgede, ailesi çiftçilikle uğraşan beş kardeşten biri olarak doğmuştur (Carroll ve Frederickson, 2001, s. 2).

Waldo, ilk ve orta öğrenimini başarıyla tamamlamış, liseyi bitirdikten sonra Nebraska Wesleyan Koleji'ne gitmiş ve bu okulda 1931-1932 yıllarında 1 yıl eğitim gördükten sonra, ekonomik nedenlere bağlı olarak bir devlet okulu olan Nebraska Eğitim Fakültesi'ne geçmek zorunda kalmıştır (Özer, 2012, s. 215) ve bu okuldan da 1935 yılında mezun olmuştur (Atalay, 2008, s. 10-11; Fry ve Raadschelders, 2008, s. 304). Doktorasını ABD'de Yale Üniversitesi'nde, yüksek lisansını Nebraska Üniversitesi'nde yapmıştır (Sayman, 2006, s. 8; Fry ve Raadschelders, 2008, s. 304).

Waldo, doktorasını bitirdikten sonra ABD Fiyatlandırma İdaresi Ofisi'nde çalışma hayatına başlamış, ancak iki yıl sonra aynı kuruluş bünyesinde Bütçe Bürosu'nda çalışmaya devam etmiştir (Özer, 2012, s. 215). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, yardımcı doçent olarak akademide görev yapan Waldo, 1946-1967 yılları arasında Berkeley Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde öğretim üyeliği yapmış, ayrıca 1958-1967 yılları arasında da Berkeley Üniversitesi Yönetim Çalışmaları Enstitüsü'nün başkanlığını sürdürmüştür. Bundan başka 1960'lı yıllarda Ronald Reagan'ın vali olmasıyla değişen üniversite ortamından rahatsızlık duyan Waldo, Berkeley'den ayrılarak öğretim üyeliğine emekli olduğu 1979 yılına kadar Syracuse Üniversitesi'nde devam etmiştir (Özer, 2014, s. 11).

Waldo, 1940'lardan 1970'li yıllara kadar kamu yönetimi eğitimi konusunda önemli eserler de ortaya koymuştur (Frederickson, 1999: 10). Bunlara ek olarak Waldo, Public Administration Review (PAR) Dergisi'nin baş editörlüğünü 11 yıl boyunca üstlenmiş ve yönetim yazınına 50 yıla yakın bir süre katkıda bulunmuştur. Bu bakımdan Waldo, kamu yönetimine yaptığı bu katkılarla alanında son yüzyılın en önemli isimleri arasındadır (Sayman, 2006, s. 10).

Waldo kamu yönetiminin kurucuları arasında kendisini kamu yönetimi olarak tanımlayan nadir akademisyenlerden biri olarak 27 Ekim 2000 tarihinde hayata ABD'de veda etmiştir (Sayman, 2006, s. 10; Werlin, 2001, s. 290; Fry ve Raadschelders, 2008, s. 307).

Dwight Waldo ve Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Eğilimler

Waldo, kamu yönetimi disiplininin kurucularından kabul edilmektedir ve bu bakımdan da özellikle 1950'li yıllardan sonra kamu yönetimi disiplininde yeni bir perspektif sunarak damgasını vurmuştur. Waldo, özünde Amerikan kamu yönetimi ve sorunları, siyaset-yönetim dikotomisi, kimlik bunalımı, verimlilik ve demokrasi konulu çalışmaları ile disiplinde özgün bir yere sahip olarak, kamu yönetiminin geleceğini belirleyen kavramsal ve kuramsal bir zemin hazırlamıştır.

Waldo’da İdari Devlet ve Klasik Kamu Yönetimi Teorilerine Tepki

Waldo, kamu yönetimi disiplininin kurucularından biridir (Güler, 1994: 11). Amerikan siyaset biliminin ve bu bakımdan değerlendirildiğinde kamu yönetimi disiplininin genelde Batı, özelde İngiliz siyasal düşüncesinin mirası olduğunu vurgulayan Waldo’ya göre sosyal bilimler, 18. yüzyıl Aydınlanma düşüncesi tarafından atılan temeller üzerine kurulmuştur (Atalay, 2008, s. 184). Waldo’ya göre kamu yönetimi, uygarlığın başlangıcı ile doğmuştur ve uygarlık ilerledikçe kamu yönetimi de sosyolojik ve bilimsel bir gelişme göstermiştir (Farazmand, 2009, s. 2; Marini, 1993, s. 412). Uygarlık, artan nüfus yoğunluğu ve yaşamın artan karmaşıklığı gibi faktörler çerçevesinde “kent” sözcüğü ile aynı anlama sahiptir. Artan nüfus yoğunluğu ve yaşamın artan karmaşıklığı da ussal işbirliğini gerektiren olgulardır. 19. yüzyıl nitelik, nicelik ve karmaşıklık anlamında büyük değişimlerin başladığı bir dönemdir. Nitekim kamunun hedeflerine ulaşılmasında ussal işbirliği biçiminde tanımlanabilecek kamu yönetimi de bilinçli bir disiplin olarak bu dönemde ortaya çıkmıştır (Atalay, 2008, s. 78).

1948 tarihli “İdari Devlet (Administrative State)” adlı ünlü eserinde Waldo, siyaset-yönetim ayrımının kamu yönetimini şimdiye kadar derinden etkileyen en önemli olay olduğunu ifade etmiş ve ayrımın ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuştur. Waldo, bu noktada iki tespit ortaya koymuştur. İlk tespite göre kamu yönetimi, siyaset kuramından belirgin unsurlar içermekte ve aslında bir siyaset kuramı niteliğine sahip bulunmaktadır. İkinci önemli tespitinde Waldo, klasik kamu yönetiminin nesnel ilkelerden oluşmadığını, tümüyle özgün maddi ve ideolojik koşulların bir ürünü olduğunu belirtmektedir (Saklı, 2013, s. 148; King, 2007, s. 65). Waldo, ilk olarak 1948 yılında yayınlanan “İdari Devlet” adlı çalışmasında, kamu yönetimi çalışmalarının en temel sorunsallarından birinin demokrasi ve verimlilik arasındaki çatışma olduğunu da ileri sürmüştür (Demir, 2011: 71). Waldo, esasında “İdari Devlet” adlı kitabında Amerikan idari devletinin karakterini ve özünü analiz etmektedir (Stillman II, 1997, s. 333; Rosenbloom vd., 2009, s. 169).

ABD’de idari devlet, öz olarak 19. yüzyılın sonundan itibaren federal yasalara dayalı olarak kurulan İlerlemeci Dönem (Progressive Era) ve bunun sonrasına Yeni Düzen (New Deal) programlarının merkezi yönetimi genişlettiği ve yetkilerini artırdığı idari yapılanmaya dayanmaktadır (Karakul, 2016, s. 13). Waldo’ya göre idari devlet, 20. yüzyılın ilk yarısında Amerikan ekonomisi ve toplumunun şekillenmesindeki aktif bir özne olarak Federal devletin gelişiminin arka zeminini ortaya koymaktadır (Carroll ve Frederickson, 2001, s. 2). Waldo’ya göre Büyük Toplum ve bunun somut bir

sonucu olan Yeni Düzen (New Deal), idari devletin meydana gelmesindeki önemli etmenlerdir (Demir, 2016, s. 144-145). Nitekim Waldo, ABD özelinde idari devlet kavramını sistematik-bilimsel düzeyde bütüncül ve kapsayıcı düşünceler (metodoloji) altında toplayan ilk düşünürdür (Karakul, 2016, s. 194).

Waldo (2007, s. 3; 1955, s. 21-22)'ya göre Amerika'da klasik kamu yönetim yaklaşımını biçim ve içerik olarak etkileyen maddi etkenlerin en önemlileri arasında şunlar bulunmaktadır: Büyük Toplum (Great Society) olgusu, doğal kaynakların israfı sorunu, İşletme Uygarlığı (Business Civilization) gerçeği, "Şirket Devrimi (corporate revolution), şehirleşme, Amerika'ya özgü anayasal ve siyasal sistem, uzmanlaşma eğilimi, Dünya Savaşları, Büyük Refah (Great Prosperity) dönemi ve Büyük Bunalım (Great Depression).

ABD'de 1887 yılında idari devletin kuruluşu (Stillman II, 1987, s. 22) ve Woodrow Wilson'un "İdarenin İncelenmesi (The Study of Administration)" adlı makalesinin yayımlanması arasında da sıkı bir bağlantı vardır (Karakul, 2016, s. 189; Denhardt ve Catlaw, 2015, s. 48; Marini, 2000, s. 6). Wilson bu makalesinde "bir idari meseleyi uygulamanın anayasa hazırlamaktan zor olduğunu" söyleyerek, kamu yönetiminin kendine has bir inceleme alanı oluşturduğunu da ifade etmektedir (Denhardt ve Baker, 2007, s. 121-122). Ayrıca bu makale, siyaset ve yönetim arasındaki dikotominin gelişmesinde kurucu bir rol üstlenmiştir (Waldo, 1988, s. 834). Daha sonrasında bu makalenin zemini üzerinde kamu yönetimi disiplini Taylor ve Weber'in teorileri ile güçlendirilmiştir (Güler, 1994, s. 9).

ABD'de, 1861-1865 yılları arasında süren İç Savaş sonrasında çok hızlı bir şekilde tarım ve zanaat toplumundan büyük endüstri şehirlerine dayalı kent toplumuna dönüşüm gerçekleşirken (Karakul, 2016, s. 185), ortaya çıkan verimsizlik ve kaos gibi olumsuz sonuçlar kamu yönetimi düşünürlerini yeni arayışlar bulmaya sevk etmektedir. Waldo, Amerikan kamu yönetimi disiplininin bu koşullara bir tepki olarak doğduğunu ifade etmektedir ve disiplin bu yeni ve zorlu koşullara bir çözüm olarak kamu yönetimi ile ilgili sorunların sistemli bir akademik çalışma ile çözülebilmesi ve hızla büyüyen kamunun gereksinimi olan kamu görevlilerinin eğitiminin sağlanabilmesi amacıyla yeni bir felsefi içerikle meydana gelmiştir (Atalay, 2008, s. 57).

Waldo'nun ünlü eseri olan "İdari Devlet", klasik yönetim yaklaşımının açık bir eleştirisi olarak da algılanmalıdır (Atalay, 2008: 27; Waldo, 2007, s. 206-212). Ayrıca "İdari Devlet", Waldo'nun doktora çalışmasının bir ürünüdür (Fry ve Raadschelders, 2008, s. 304). Yale Üniversitesinde aldığı doktora eğitimi sonunda Waldo, "Demokratik Gelenekte Uzmanlık Kuramları"

başlıklı bir tez hazırlamak için çalışmalarına başlamıştır. Amacı, kamu yönetimi bağlamında uzmanlık kuramlarını araştırmaktır. Ama çalışma safhaları ilerledikçe Waldo, bambaşka yollara ve sonuçlara ulaşmaya başlamıştır. Yoğun çalışmalarının bir ürünü olarak tez, 1942 yılında “Amerikan Kamu Yönetimi Yazınının Kuramsal Yönleri” adını alarak bitirilmiştir. Bu doktora tezi, 1948 yılında “İdari Devlet: Amerikan Kamu Yönetiminin Bir Siyasal Teori İncelemesi (The Administrative State: A Study of the Political Theory of American Public Administration)” isimli bir kitap olarak yayımlanmıştır (Atalay, 2008, s. 28).

Waldo kitabıyla, “siyaset kuramı çerçevesinde kamu yönetimi akımını incelemeyi, yönetim yazınındaki kuramsal unsuru analiz etmeyi ve Amerikan siyasi düşünce tarihi içinde kamu yönetimi akımının gelişmesini ortaya koymayı” hedeflemiştir. Ancak kitap, bu hedefini de aşarak, siyaset bilimi ve kamu yönetimi dünyasını temellerinden sarsmış ve klasik kamu yönetimi anlayışının “dogmalarını” yerle bir etmiştir (Atalay, 2008, s. 28-29). Dolayısıyla bu kitap, savaş öncesi kamu yönetimi dünyasını ifade eden POSDCORB (Gullick tarafından kavramsallaştırılan yönetimin temel 7 ilkesinin İngilizce baş harflerinin kısaltması) anlayışını derinden sarsmıştır (Özer, 2012, s. 220).

Kamu yönetiminde klasik teoriler arasında; Taylor’un “Bilimsel Yönetim Yaklaşımı”, Gullick ve Urwick’in “Yönetim Üzerine İlkeleri”, Fayol’un “Yönetim Süreci” ve Max Weber’in “Bürokrasi Teorisi” bulunmaktadır (Farazmand, 2002, s. 24). Waldo’ya göre kamu yönetimi alanındaki klasik teoriler, fizik kuralları ve mühendislik yöntemiyle meydana gelmiştir (Waldo, 2006, s. 131). Waldo’nun bu görüşlerinin olgunlaşmasında ve bu bakımdan sosyal olayları anlamada bilimsel yönetim yaklaşımı ve pozitivizmi yetersiz bulması yatmaktadır. Bu yaklaşımla Waldo’nun egemen paradigmayı reddettiği de söylenebilmektedir (Sayman, 2006, s. 33; Molina ve Spicer, 2004, s. 292). Waldo’ya göre Adam Smith ile kuramsal temelleri atılan kapitalizm odaklı sanayi toplumunda özel sektörde amaç olarak ortaya çıkan verimlilik ve etkinlik hedeflerini gerçekleştirebilmek için zorunluluk arz eden düzeni yaratma uğraşları Taylor tarafından ortaya konulan “Bilimsel Yönetim” yaklaşımıyla sonuçlandırılmıştır (Atalay, 2008, s. 113; Waldo, 1952, s. 83). Bilimsel yönetim ise, yönetim yazınında Ortodoks görüşün temel bileşenlerinden kabul edilmektedir. Bu açıdan Waldo’nun bilimsel yönetime yönelik eleştirilerini Ortodoks yaklaşımın bir sorgulaması ve bu bakımdan da modernizmin eleştirisi olarak değerlendirmek gerekmektedir (Sayman, 2006, s. 33-34; Harmon ve Mayer, 1986, s. 67-69; Rosenbloom, 2012, s. 392; Rosenbloom ve McCurdy, 2006, s. 2).

Bilimsel camiada iki dünya savaşı arasındaki dönem Ortodoks kamu yönetimi olarak kabul edilmektedir (Al-Habil, 2010, s. 98). Ortodoks kamu yönetimi yaklaşımın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve 1940'ların ikinci yarısında yoğunluk kazandığı, ancak 1950'lere gelindiğinde artık etkisini ciddi şekilde kaybettiği iddia edilebilmektedir. Bu değişimin gerçekleşmesindeki bir diğer önemli gelişme de refah devleti uygulamalarının yaygınlık kazanmasıdır. Bu dönemde “Keynesçi ekonomi politikaları çerçevesinde devlet hem düzenleyici, hem de mal ve hizmet üreticisi olarak ekonomide aktif rol almaya başlamış, bunun sonucunda sadece siyasetçilerin değil, bürokratların da kamu siyasalarının üretilmesi sürecinde doğrudan rol oynadığı düşüncesi hakim görüş haline gelmiştir”. Bu durumda da bürokrasinin etkin şekilde siyasi kontrole tabi olması gerektiği ileri sürülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla bundan sonra siyaset ve idare (yönetim) bir bütün olarak ele alınmıştır. En azından 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizlere ve kamu işletmeciliği görüşünün ağırlık kazanmasına kadar bu yaklaşım egemenliğini korumuştur (Demir, 2011, s. 69; Cığeroğlu ve Özgür, 2011, s. 281; Keller, 2007, s. 15-16; Svava, 2008, s. 47).

Kamu işletmeciliğinin kökleri, 19. yy. sonu ve 20. yy. başlarında, ABD’deki “modern idari devlete yönelik bilimsel” çalışmalara kadar dayandırılmaktadır (Zengin, 2009, s. 3; Stivers, 1996, s. 274). Nitekim kamu yönetimini kapitalist devlet yapılanması bağlamında işletme ve piyasa ilkeleri doğrultusunda yapılandırmayı amaçlayan Wilson’cu paradigma tarafından ortaya konulan ve liberal devlet döneminde tam anlamıyla yaşama geçirilebilmesi mümkün olmayan siyaset-yönetim ayrılığı, 1970’li yıllardan sonra yeniden devreye sokulmuştur. Daha önceki döneme egemen olan kapitalist düzenleme tarzının yol açtığı krizin ardından yükselen ve krizin faturasını devlete çıkararak neo-liberal ideoloji krize karşı “küçük devlet, güçlü piyasa” formülasyonunu önermiş ve bu söyleme uygun olarak devletin rolünü yeniden tanımlamıştır (Atalay, 2008, s. 169; Rosenbloom ve McCurdy, 2006, s. 7). 1980’li yılların sonunda da bu ekolü revize eden “yeni kamu işletmeciliği” ve “yönetişim” yaklaşımları ortaya atılmış, ancak piyasacı perspektif pek değiştirilmeden kalmıştır (Kalfa, 2011, s. 410; Cığeroğlu ve Özgür, 2011, s. 285-286; Dong, 2015: 203; Frederickson vd., 2012, s. 219; Lynn, Jr, 2008, s. 20). Yine bu dönemde yaşanan Keynesyen refah devletinden Schumpeterci çalışma devletine dönüşümde (Jessop, 2003, s. 263), fordizmden esnek birikim rejimine geçişin de payı büyüktür. Siyaset-yönetim ayrımının özellikle 1980’li yıllardan sonra küreselci kapitalist dönemde gerçekleştirilen yönetim uygulamalarıyla yeniden gündeme getirildiği gözlenmektedir (Atalay, 2008, s. 169; Özer, 2006, s. 14; Frederickson, 1997, s. 92; Heady, 2001, s. 3).

Waldo'ya göre 1970'li yıllardan sonra Wilsoncu paradigma olarak adlandırılan siyaset-yönetim dikotomisi tekrar kemikleşmeye başlamış ve galibiyet tekrar bu paradigmanın olmuştur. Bu dönemden sonra örgüt kuramları yeniden kamu yönetimi disiplini ele geçirmiştir. Kamu yönetimi, işletme disiplinine yakınlaşmıştır. Waldo, bu süreç karşısında başlangıçta kamu yönetimini siyaset biliminin bir alt dalı olarak görürken, daha sonrasında yaşanan bu gelişmelere bağlı olarak kamu yönetimi disiplininin bağımsız bir girişim olması gerektiğini savunmuştur (Özer, 2012, s. 226-227).

Amerikan İş Dünyasının Verimliliğine Yönelik Eleştiriler

Waldo, Amerikan 20. yüzyılının ilk elli yılının “neden”, “sonuç”, “bilimsel”, “uzman”, “ilerleme” ve “verimlilik” gibi sözcüklerle kuşatıldığını ifade etmekte, bunlardan özellikle verimliliğin üzerinde durmaktadır. Waldo, verimliliğin bu kadar yaygın kabul görmesini Amerikan uygarlığının bir benzeri daha olmayan bir “makine uygarlığı” haline dönüşmesiyle açıklamaktadır. Makineleşme, Amerikan yaşam biçiminin bir kuralı haline dönüşürken, verimlilik de İlerleme Dönemi'nin bir sloganı haline gelmiştir (Atalay, 2008, s. 40). Bu dönemin sonlarında Simon ve Dahl gibi akademisyenler, makineleşmiş Amerikan kamu yönetimi sisteminin insan ve davranış unsurunu ihmal ettiğini öne sürerek bu paradigmaya karşı çıkmışlardır (Kalfa, 2011, s. 409; Dahl, 1947, s. 4; Marshall, 2007, s. 51; Henry, 1975, s. 380).

Bu noktada, literatürde Simon-Waldo tartışması (Harmon, 1989, s. 437-438; Carroll ve Frederickson, 2001, s. 4) olarak da bilinen gelişme büyük önem taşımaktadır. Bu tartışma, bir bakıma Ortodoks kamu yönetimi anlayışının da sona ermesini simgelemektedir (Frederickson vd., 2012, s. 219; Rosenbloom ve McCurdy, 2006, s. 2; Rosenbloom vd., 2009, s. 169-170). Her iki düşünür de kendilerine kadar olan dönemi, “yönetimin sığ bir bilimsellik içerisinde bocalaması” olarak tanımlamayıp uzlaşmaktadırlar. Buna rağmen esasen ayrıştıkları nokta da buradan başlamaktadır. Simon ve Waldo'yu farklı kutuplara taşıyan tartışmanın temel taşları günümüzde dahi kamu yönetiminin temel sorunları arasındadır. Tartışmanın içeriğinde “*bilimin yönetim alanındaki anlam, işlev ve kısıtlılığının derecesi, değerler ve olguların siyaset ve yönetim bağlamında ayrıştırılabilirliği, yönetimin temel nitelikleri ve sınırı ve anayasal demokratik kuramın kamu yönetimi çalışmalarıyla ilintisi*” yer almaktadır (Sayman, 2006, s. 106).

Simon, bir kamu yönetimi kuramı oluşturmaktan ziyade mantıksal olguculuğu temel alan yeni bir davranışçı yaklaşım önermektedir (Yalçın,

2010, s. 21; Rutgers, 2010, s. 4). Nitekim 1947 tarihli “İdari Davranış (Administrative Behavior)” adlı eserinde Simon, örgüt biliminde karar verme davranışına yönelik bir kuram geliştirmeye çalışmıştır (Harmon, 1989, s. 441; Hindle, 2014, s. 446). Simon, esas olarak olgularla değerler arasında bir ayırım yapmakta ve etkinliği değerden bağımsız olarak ele almaktadır (Karakul, 2016, s. 195). Waldo ise “gerçek yaşamda olgular ve değerlerin birbirinden ayıramayacaklarını savunmakta, değerlerin hem siyaset ve hem de yönetim süreçlerinde var olduğunu söylemekte, bu anlamda yönetim ve siyaseti bütün olarak görmekte, siyaset ve yönetim arasında yapılan ayırma şiddetle karşı çıkmakta ve verimliliğin araç haline geldiği bir demokratik yönetim anlayışını” kamu yönetimi disiplininin odağına yerleştirmektedir (Atalay, 2008, s. 176-177; Özer, 2012, s. 218-219).

Waldo’ya göre Amerikan kamu yönetimi, kamu ve iş dünyasına ait prosedürleri içerisinde barındıran karmaşık bir yapıdadır (Waldo, 1968: 357-358). Yine Waldo’ya göre, iş idaresinin gelişimi çok fazla demokratik yapı taşımamaktadır. Bununla birlikte iş örgütlerinin yönetim konusuna yaklaşımları zamanla yumuşama eğilimi göstermiştir. Ancak özel girişimlerin demokrasi kavramına bakışları kamu örgütlenmesinden farklılıklar içermektedir. Bunlara ek olarak iş yönetimi kaynaklı olan bilimsel yönetim yaklaşımının kamu yönetimi dünyasına etkileri pek de demokratik olmayan yöntemlerin kamu örgütlerince de benimsenmesine neden olmuş ve kamu yönetiminde de demokrasinin göz ardı edilmesine yol açmıştır (Sayman, 2006, s. 79-80; Phidd, 2016, s. 190).

İş dünyasının demokrasi istencinin özünde çalışanların verimliliği ya da girişimin karlılığı gibi olgular olduğunu öne süren Waldo, kamu yönetiminin demokrasi istencinin daha çok değerlerle ilişkili olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte, iş dünyasının demokrasi istencinin niteliği kamu yönetimine de yansımış olmalıdır. Çünkü iş yönetimi uzun zaman kamu yönetimi için örnek gösterilmiştir. Dikkat çekici olan iş dünyasının demokrasiyi benimsemekte daha geç davranmasıdır. Bu tespit, kamu yönetimindeki demokrasi istencinin değersel yönünü de ortaya koymaktadır. İş dünyasında demokrasiyle yakınlaşma, büyük depresyon ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki zaman periyodunda İnsan İlişkileri Yaklaşımı ve Hawthorne deneyleriyle ve 1960’lı yıllarda farklı yaklaşımlarla hız kazanmıştır (Sayman, 2006, s. 82; Marini, 2000, s. 6; Fry ve Raadschelders, 2008, s. 314). Waldo’ya göre İnsan İlişkileri Yaklaşımı’nın işletme yönetimi alanındaki etkisi büyük olmuş, bu etki daha sonra kamu işyerlerine de uzanmıştır (Atalay, 2008, s. 72). Buna yönelik olarak Waldo, Hawthorne deneylerinin etkilerinin önce özel sektör, İkinci Dünya Savaşı’nın hemen

ardından da kamu işyerlerinde görülmeye başlandığını belirtmektedir (Atalay, 2008, s. 102). Bundan sonra kamu yönetimi disiplinindeki araçsal ve kar odaklı verimlilik düşüncesi, davranışsal ve insani boyutlarla dönüşmeye başlamıştır.

Kamu Yönetiminde Yeni Bir Perspektif Olarak Waldo ve Demokratik Yönetim Kuramı

Klasik kamu yönetimi yöntem olarak Weber ve Taylor çizgisinde Ortodoks kamu yönetimi olarak adlandırılırken, 1940'lı yıllarda Heterodoks kamu yönetimi Waldo'ya referansla ortaya çıkmıştır (Katsamunskaya, 2012, s. 77; Stillman II, 2010, s. 28; Carroll ve Frederickson, 2001, s. 3; Svara, 2008, s. 47; Fry ve Raadschelders, 2008, s. 312).

Waldo şu hususlara bağlı olarak kamu yönetimi alanında özgün ve ayrıcalıklı bir yere sahip bulunmaktadır: “Ortodoks kamu yönetimi” ve “kamu yönetiminin kimlik bunalımı” gibi kavramları ilk kez kendisinin kullanması, Batı siyaset geleneğini Antik Yunan'la, yönetim geleneğini ise Roma İmparatorluğu'yla ilişkilendirmesi, kamu yönetimi ve uygarlık arasındaki en başından bu yana süregelen ilişkiyi vurgulaması, kamu yönetiminin tüm önemli kavramlarını karşıtlıklar ve ikili seçenekler halinde ele alması (Atalay, 2008, s. 204; Dennard, 1996, s. 308; Waldo, 2010, s. 473-474; Marini, 1993, s. 416; Stillman II, 2010, s. 473-474; Fry ve Raadschelders, 2008, s. 321; Özer, 2012, s. 224).

ABD'de idari devletin kurulması ile Ortodoks kamu yönetiminin gelişmesi arasında büyük bir ilişki vardır. Nitekim 1870-1890'lı yıllardaki kamu görevlileri reformu, 1890-1920'li yıllardaki İlerlemecilik ve 1900-1930'lu yıllar arasındaki Bilimsel Yönetim Anlayışı bu ilişkiyi ortaya çıkaran üç evredir (Karakul, 2016, s. 188; Adams, 1992, s. 364).

Waldo, ABD'de İlerlemeci Dönem ile başlayan (Gruening, 2001: 3) ve Yeni Düzen ile devam eden idari devletin Ortodoks kamu yönetiminin öngördüğü siyaset-yönetim ayrılığı ve bilimsel yönetim yaklaşımının bir kabulü olduğunu reddetmektedir (Karakul, 2016, s. 195). Nitekim Waldo, büyük depresyon ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra klasik yaklaşıma dayalı bir çizgide siyaset biliminin bir türü olarak kamu yönetiminin gelişimine ihtiyaç bulunmadığı kanısına varmıştır (Svara, 2008, s. 47).

Waldo tarafından “Ortodoks” kamu yönetimi olarak isimlendirilen klasik yaklaşım (Waldo, 2012, s. 207; Waldo, 2007, s. 140) mevcut siyasal gücü destekleyen bir ideoloji oluşturmakta ve bu ideoloji içinde dört ana öğretiyi barındırmaktadır: “Siyaset- yönetim ayrılığı; yönetimin bir bilim olduğu

savı; yönetimin bilimsel ilkelerinin var olduğu, bu nedenle yönetimin her yerde aynı olduğu ve dolayısıyla işletme yöntem ve tekniklerinin kamu yönetiminde de geçerli olduğu inancı; verimliliğin yönetimin birincil hedefi olduğu ve gerçek demokrasi ve verimliliğin aynı şeyler, ya da en azından uzlaşabilir olduğu görüşü” (Atalay, 2008, s. 49). Waldo, demokratik bir yönetimin sürdürülebilmesi için verimliliğe önem vermiş, ancak verimliliği araç olarak değil amaç olarak görmüştür. Waldo’ya göre verimlilik kendi başına bir anlam taşımamaktadır. Verimliliği anlamlı kılan amaçlarla birlikte anılmasıdır (Sayman, 2006, s. 67-68). Demokrasi arayışı Waldo’nun verimlilik kavramını bir yerde dışlamasının da sebebini oluşturmaktadır. Verimlilik kamu yönetimi düşüncesinin temel ilkesi olarak alındığında otokratik sistemler de meşrulaştırılmış olacaktır. Bu açıdan temel ilke verimlilik olmamalıdır. “Kamu yönetimi demokratik olduğu ölçüde verimlidir” (Sayman, 2006, s. 47; Stivers, 1999, s. 521; Stivers, 2000, s. 11).

Waldo, kamu yönetiminde bir demokrasi kuramı geliştirmiştir (Marini, 1993, s. 415; Kettl, 2000, s. 11; Parlak ve Doğan, 2016, s. 56; Waldo, 1952, s. 102). Waldo için demokrasi-bürokrasi, siyaset-yönetim, olgu-değer gibi tüm karşıtlıkların temelinde verimlilik ölçütü yatmaktadır. Waldo, ilk safhada yerine ne konulacağını tam olarak bilmeseyse de, verimliliği “nihai amaç” olarak benimseyen ve kamu yönetiminin birincil ölçütü olarak tanımlayan yaklaşımlara şiddetle karşı çıkmaktadır (Atalay, 2008, s. 195; Fry ve Raadschelders, 2008, s. 353; Karakul, 2016, s. 254; Demir, 2011, s. 70). Bu noktada esas olarak Waldo, siyaset-yönetim dikotomisini redderek aralarında ilişki kurmaya çalışmıştır (Svara, 2008, s. 46; Rosenbloom, 2008, s. 57). Siyaset ve yönetimin bu şekilde ayrıştırılması büyük bir sorunu beraberinde getirmektedir. Demokrasinin dışlandığı bir yönetim istenilen bir sonuç mudur? Bu sorun Waldo’nun en çok önem verdiği konulardan birini oluşturmaktadır. Waldo’ya göre yönetim, salt verimli değil aynı zamanda demokratik de olmalıdır (Sayman, 2006, s. 23). Waldo’ya göre hükümet işlevlerinin “siyaset” ve “yönetim” olarak ikiye ayrılması gerçekçi değildir. Demokrasinin ruhuna uygun olan, ayrılmış kuvvetler arasında rekabet değil, tam tersine işbirliği olmasıdır. Halkın seçtiği siyasetçilerin kaygılarını ve değerlerini, dolayısıyla seçmenlerin kaygı ve değerlerini paylaşmayan, apolitik ve tarafsız bir uzmanlar kadrosu yoluyla halkın taleplerinin karşılanması, demokrasinin ruhuna aykırılık teşkil etmektedir (Demir, 2011, s. 70).

Demokratik yönetim kuramı, Waldo’nun akademik hayatı boyunca üzerinde en çok durduğu konulardan biridir (Sayman, 2006, s. 70). 1950’li yıllarda ABD’nin demokrasiyi dünyaya yayma misyonuna paralel olarak, demokrasi Amerikan kimliğinin belirleyici unsurlarından birisi haline gelmiş ve bu etki

yönetim yazınında da yerini bulmuştur (Sayman, 2006, s. 74). Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, demokrasi kanalı ile savaşın belki de tek galibi olarak farklı amacına ulaşmasının ve kimlik kazanmasının yollarını aramıştır (Karakul, 2016, s. 252). Bu bakımdan demokratik yönetim kuramı, farklı disiplinlerin çalışmalarının yönetim çerçevesinde derlenmesi olarak da tanımlanabilmektedir. Bu noktada, Waldo'nun sürece katkısı da "güçlü bir öngörüyle olgunlaşmakta olan demokrasi kavramını yönetim aygıtının özüne yerleştirebilmesi ve demokratik yönetim kuramı adıyla sadece yönetim değil, yeni bir siyaset kuramı ortaya koymasındır" (Sayman, 2006, s. 71).

Dönemin yönetim açısından yarattığı olgu dünyayı demokratikleştirme misyonunu kendinde bulan Amerika'nın bu yolda ilerlemek adına desteklediği karşılaştırmalı kamu yönetimi çalışmaları olmuştur (Sayman, 2006, s. 75). ABD'de karşılaştırmalı kamu yönetimi çalışmalarını koordine etmek amacıyla bir komite de kurulmuştur (Waldo, 2006: 135; Farazmand, 1999, s. 511). Aynı zamanda 1950'li yıllar refah devleti uygulamalarına bağlı olarak kamunun büyüdüğü ve dolayısıyla büyük kaynaklar kullandığı yıllardır. Bu nedenle kaynakların kapitalizme özgü rasyonellik içinde kullanılması gerekmektedir. Bu yıllarda örgüt kuramlarının çözümlenmelerinin ve özel sektör yönetim tekniklerinin kamu yönetimi alanına girmesine neden olmuştur (Atalay, 2008, s. 114). Bu çerçevede İkinci Dünya Savaşı, refah devleti politikaları, Soğuk Savaş dönemi, Kore Savaşı, yabancı yardımlar ve Vietnam Savaşı Waldo'nun teorik üretkenliği açısından etkinliğini artırdığı dönemler olmuştur. Bu dönemlerde Waldo, daha çok karşılaştırmalı kamu yönetimi üzerinde durmuştur (Özer, 2014, s. 16). 1960'lı yıllarda ise artık inceleme alanı karşılaştırmalı yönetimden kalkınma yönetimine doğru kaymıştır (Atalay, 2008, s. 123).

Kamu Yönetiminde Kimlik Bunalımı ve Minnowbrook Yaklaşımı

1960'lı yıllarla birlikte kamu yönetimi disiplini gelişiminin ikinci evresinde kendi kendisine yeterli ve kendi içinde tutarlı dönemini yavaş yavaş geride bırakmaktadır. Klasik yaklaşım tüm öğretileri ile terkedilmiş ama eskisinin yerine hiçbir yeni yaklaşım konulamamıştır. Disiplinin sınırları yirmi yıl öncesine göre çok daha belirsizdir. Kamu yönetimi artık tüm ilgisini dışarıya yöneltmek durumunda kalmıştır. Nitekim disiplin, Sosyoloji, Psikoloji ve İşletme Yönetimi gibi birçok alana açılarak büyümekte ama bu arada bir disiplin olma özelliğini de yitirmektedir. Kamu yönetimi, bir kimlik bunalımı ile karşı karşıyadır (Atalay, 2008, s. 79).

Kamu yönetiminde geleneksel yaklaşım, siyaset ve yönetimin birbirinden ayrı olduğunu; siyasetin fonksiyonunun politika üretmek, yönetimin

fonksiyonunun ise politikaları uygulamak olduğunu vurgulamaktaydı. Bu yaklaşım özellikle 1960'lardan sonraki sosyal, örgütsel ve siyasal gelişmelerin etkisiyle değer kaybına uğramıştır. Teorik düzeyde de, kamu yönetiminin ne olduğu, neden incelenmesi gerektiği konusundaki tartışmalar kamu yönetimi disiplini açısından bir "kimlik krizinin" varlığına işaret etmiştir (Waldo'dan aktaran Leblebici, 2001, s. 15-16; Parlak ve Doğan, 2016, s. 80; Keller, 2007, s. 16; Özer, 2012, s. 218). Kamu yönetiminde "kimlik bunalımı" deyimini de ilk olarak 1968 yılında Dwight Waldo tarafından kullanılmıştır. Waldo, krizin 1930'larda başladığını ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında zirveye çıktığını belirtmiştir (Waldo'dan aktaran Kalfa, 2011, s. 404). Waldo'ya göre savaş sonrasında kamu yönetimi siyaset bilimi başta olmak üzere diğer disiplinlerle de ilişkili olarak açıklanmalıdır (Raadschelders, 1999, s. 283; Marini, 1993, s. 411). Waldo'nun ifadesiyle; "kamu yönetiminin siyaset-yönetim ayrımı formülüne dayalı birlik ve bütünlüğü ve buna eşlik eden değerler kümesi ve ilkeleri gideli çok olmuştur." Siyaset-yönetim ayrımının geçerliliğini yitirmesi kamu yönetiminin kimlik krizinin en önemli nedenleridir (Sayman, 2006, s. 58).

Yukarıda ifade edilen 1960'lı yıllardaki kamu yönetiminin içerisine düştüğü kimlik krizine de bir yerde çözüm ve yeni yöntemler bulmak amacıyla ABD'de bir girişim başlatılmıştır. Waldo'nun finansal ve entelektüel katkılarıyla genç akademisyenlerin bir araya gelmesiyle 1968 yılında bir konferans düzenlenmiştir (Page, 1969, s. 303; Nabatchi, 2011, s.30; Denhardt ve Catlaw, 2015, s. 119; Stillman II, 2010, s. 22; Özgür, 2003, s. 184). Türkçe, Yeni Kamu Yönetimi Hareketi (YKYH) olarak çevrilebilen, İngilizce "New Public Administration" kelimesine karşılık gelen akımın tohumlarının, yarım yüzyıllık Amerikan kamu yönetimi disiplini eserleriyle şekillendirmiş olan Waldo tarafından atıldığı söylenebilmektedir (Fry ve Raadschelders, 2008, s. 318). Waldo, gerek 1950'lerde kamu yönetiminin teorik çerçevesi ve siyaset bilimiyle ilişkisi üzerine eserleriyle, gerekse 1960'larda ABD'de yaşanan önemli toplumsal, siyasal ve idari olayları anlama ve açıklamaya yardımcı kavram, teori ve yaklaşımları geliştirecek bir zemin hazırlama arayışlarıyla YKYH'nin doğuşuna öncülük etmiştir (Ciğeroğlu ve Özgür, 2011, s. 282; Hergüner, 2015, s. 78).

H. George Frederickson'un belirttiğine göre, YKYH, 1968 yılında Waldo'nun öncülüğünde ve H. George Frederickson, Henry Lambright ve Frank Marini organizatörlüğünde düzenlenen bir konferanstan doğmuştur. YKYH, aynı zamanda, Waldo'nun böyle adlandırması nedeniyle, "Minnowbrook Yaklaşımı (The Minnowbrook Perspective)" olarak da anılmaktadır. Minnowbrook, Syracuse Üniversitesi'ndeki konferans merkezinin adıdır. 1988 yılında Minnowbrook I'in devamı olan ikinci bir

konferans düzenlenmiştir. 2008 yılındaysa üçüncü Minnowbrook konferansı düzenlenmiştir (Yalçın, 2010, s. 233; Dong, 2015, s. 158; Porter, 1989, s. 223; Hergüner, 2015, s. 74). Bunlardan ilk konferans, her yönüyle ilgi çekicidir. Bir görüş etrafında toplanılmış olmasa bile konferansın ana teması bilimsel yönetim esaslı, ekonomi ve verimlilik merkezli baskın kamu yönetimi anlayışının reddedilmesine dayanmaktadır. Aslında Waldo'ya göre; insana ve demokrasiye gerekli önemi vermeyen baskın anlayışın “daha liberal ve Marksist olmayan sola doğru yöneltilmesidir” konferanstan amaçlanan. Amerikan solu olarak da nitelendirebileceğimiz bu yaklaşımda yönetimin görevi sistemde temsil sorunu yaşayanlar bağlamında sosyal adaleti gözetmektir (Sayman, 2006, s. 77; Meier ve O'toole Jr., 2006, s. 137; Frederickson, 2016, s. 449).

Konferansta sunulan bildiriler, Frank Marini'nin editörlüğünü yaptığı “Yeni Bir Kamu Yönetimine Doğru: Minnowbrook Perspektifi (Towards a New Public Administration: The Minnowbrook Perspective)” adlı bir kitap ile daha sonra basılmıştır (Dong, 2015, s. 160).

Waldo, 1960'lı yılların sonuna gelindiğinde artık kamu yönetiminin tüm sosyal bilimlerden yararlanan “özerk bir alan” olması gerektiğini düşünmektedir (Atalay, 2008, s. 82; Marini, 2000, s. 6). Waldo'nun kamu yönetiminin kimlik krizine çözüm arayışları Minnowbrook konferansıyla somutlaşmıştır (Sayman, 2006, s. 104; Özer, 2014, s. 22). ABD'de 1960'lı yılların sonlarına doğru dünyada da benzer bir biçimde devrimler çağına girilmiştir. Bir yandan bilim ve teknoloji başta olmak üzere hemen her alanda devrimler yaşanmakta, ama bir yandan da toplumda yoksulluk, ırk çatışmaları, şiddet ve savaş gibi sorunlar baş göstermektedir (Dobuzinskis, 1997, s. 305). Waldo, o dönem için kamu yönetimi disiplininin olağanüstü bir değişim çağına değişimle başa çıkabilecek uygun kuram ve araçlardan yoksun olarak girdiğini söylemektedir. Nitekim YKYH, bu dönemin olay ve görüşlerinin kamu yönetimi disiplini üzerindeki yansımasıdır. Waldo, YKYH'ni çağdaş kamu yönetiminin en önemli akımlarından biri olarak saymaktadır (Atalay, 2008, s. 74 Özgür ve Öztepe, 2015, s. 101; Keller, 2007, s. 21; Dong, 2015, s. 158).

Waldo ve Kamu Yönetiminin Geleceği

Waldo, hem 1950'lerde kamu yönetiminin teorik çerçevesi ve siyaset bilimiyle ilişkisi üzerine eserleri ve 1960'larda ABD'de yaşanan önemli toplumsal, siyasal ve idari olaylara çözüm bulmak gayesiyle geliştirdiği düşünceler ile disiplinin bu süreçteki yolculuğunda liderlik yapmıştır (Özer, 2014, s. 18). Waldo'nun zaman içerisinde bazı görüşlerinde değişiklikler olsa bile kamu yönetimi olgusuna bir bütün olarak bakışı hiç değişmemiştir:

“Kamu yönetimi kuramı siyaset kuramıdır, tümüyle “insan”a ilişkindir ve “değer” odaklıdır” (Atalay, 2008, s. 207).

Waldo'nun “İdari Devlet”te yazdıkları, siyasal bir kamu yönetimi teorisi olarak demokratik yönetime vurgu yapmıştır (DeLeon ve Denhardt, 2000, s. 90; Marini, 1993, s. 414; Stivers, 2000, s. 10; Svava, 2001, s. 178). Waldo, çağdaşlarının birçoğunun aksine verimlilik ve etkililik konularına değil, idarenin demokratikleştirilmesi ve tabana yayılması konularına ağırlık vermiştir. Bu açıdan Waldo'nun bir türlü içinden çıkamadığı, şekillendiremediği arayışların günümüzde demokratik yönetim yaklaşımıyla somutlaştığını söylemek de mümkündür (Sayman, 2006, s. 17). Demokratik yönetim yaklaşımı ve ortaya koyduğu toplum kurgusunun daha çok Waldo'nun oluşturduğu kavramsal altyapıdan türediği kabul edilmektedir (Sayman, 2006, s. 113; Özer, 2012, s. 221). Katılım, eşitlik, sivil toplum gibi kavramlardan hareket eden ve yönetim modelinin kuramsal çerçevesini oluşturan günümüz postmodern yaklaşımlarının en önemli temsilcilerinin bizzat kendileri yaklaşımın köklerini doğrudan Waldo düşüncesi ile ilişkilendirmektedirler (Atalay, 2008, s. 4-5).

Geleceğin yönetiminde Waldo, kamu yöneticileri ile ilgili olarak şu öngörülerde de bulunmaktadır: “*Günümüzde emek, sermaye ve işgücüne dayanan toplumdaki bilginin en merkezi kaynak olduğu post endüstriyel topluma geçiş yaşanmaktadır. Yöneticilerin meslekleri ve gereken nitelikler de değişiyor. Yarının örgütleri görevlerde daha fazla uzmanlaşma ve beceri gerektirecek. Bütünleştirici yöneticiler eskisine göre çok daha güçlü olacaklar. Bütünleştirme görevi, çok daha stratejik rol oynayacak*” (Bozeman-Straussman'dan aktaran Özer, 2012, s. 231).

Waldo'ya göre kamu yönetimi disiplininin geleceği belirsizdir (Fry ve Raadschelders, 2008, s. 330). Öngörülebilir gelecekte kamu yönetimi için ciddi problemler vardır. “*Disiplinin genel olarak kabul gören bir paradigma etrafında birleşebilmesi, yaklaşımlardan birinin diğerlerine karşı üstünlük kurmasına ya da var olan yaklaşımlar arasında yeni bir sentezin oluşmasına bağlıdır. Her şeyi zaman gösterecektir*” (Atalay, 2008, s. 90; Waldo, 1976, s. 21).

Sonuç

Kamu yönetimi disiplininin özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra farklı bir yöne dönmesinde büyük katkıları olan Waldo, savaş öncesinin klasik kamu yönetimi yazınına dayalı kabulleri derinden sarsmıştır.

Waldo, özellikle “İdari Devlet” kitabındaki düşünceleri ve savları ile Amerikan iş dünyasının ve kamu yönetiminin temel kabulü olan araçsal verimlilik anlayışını sorgulayarak verimliliğin amaç olarak tasarlandığı demokratik bir yönetim kuramı kurmayı hedeflemiştir. Getirdiği fikirlerle Ortodoks kamu yönetiminin çökmesine neden olmuş, ancak kamu yönetimi klasik dönemde üzerine kurulmuş olduğu eksenden kaymaya başlamıştır. Kamu yönetiminde bir kimlik krizi olarak adlandırılan bu dönemde Waldo, bu kez kamu yönetiminin içerisinde düştüğü krizlerden kurtulabilmesi için çeşitli düşünceler öne sürmüş ve girişimlerde bulunmuştur.

Waldo, gerek Ortodoks kamu yönetimini eleştiren yaklaşımları, gerek kimlik krizine yönelik öne sürdüğü düşünceler ve bizzat kendi çabalarıyla oluşturduğu girişimler ve gerekse de 1970’li yıllardan sonra siyaset-yönetim dikotomisine yönelik fikir ve çözüm önerileriyle yaklaşık yarım yüzyıl boyunca kamu yönetimi disiplininde hakim görüş haline gelmiştir. Bu bakımdan Waldo’nun kamu yönetimine yönelik görüş, eser ve girişimleri günümüzde ve gelecekte kamu yönetiminin geleceğine yön vermeye devam edecek gibi görünmektedir.

Kaynakça

- Adams, Guy B. (1992). Enthralled with Modernity: The Historical Context of Knowledge and Theory Development in Public Administration, *Public Administration Review*, July/August, 52(4): 363-373.
- Al-Habil, Wasim (2010). The Development of the Concept of the "One Best Method" in Public Administration, *Journal of Public Administration and Policy Research*, December, 2(6): 96-102.
- Atalay, Mehmet (2008). Kamu Yönetimi Disiplininde Dwight Waldo Düşüncesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Carroll, James D., H. George Frederickson (2001). Dwight Waldo, 1913-2000, *Public Administration Review*, 61(1) (Jan. - Feb.): 2-8.
- Ciğeroğlu, Mısra, Hüseyin Özgür (2011). H. George Frederickson ve Kamu Yönetimi Disiplinindeki Yeri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, Nisan: 279-290.
- Dahl, Robert A. (1947). The Science of Public Administration: Three Problems, *Public Administration Review*, 7(1) (Winter): 1-11.
- Deleon, Linda, Robert B. Denhardt (2000). The Political Theory of Reinvention, *Public Administration Review*, March/April, 60(2): 89-97.
- Demir, Fatih (2011). Bürokrasi-Demokrasi İlişkisi ve Bürokratların Seçilmişlerce Kontrolü Sorunu, *Yönetim ve Ekonomi*, 18(2): 63-84.
- Demir, Fatih (2016). Avrupa'da Kamu Sektöründe İnovasyon ve Yenilikçi Yöntemler, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(27): 143-170.
- Denhardt, Robert B., David L. Baker (2007). Five Great Issues in Organization Theory, *Handbook of Public Administration*, Ed. Jack Rabin, W. Bartley Hildreth, Gerald J. Miller, CRC Press, USA: 121-147.
- Denhardt, Robert B., Thomas J. Catlaw (2015). *Theories of Public Organization*. Cengage Learning, The United States of America, 2015.
- Dennard, Linda F. (1996). The Maturaiton of Public Administration: The Search for a Democratic Identity, *Refounding Democratic Public Administration: Modern Paradoxes, Postmodern Challenges*, Ed. Gary L. Wamsley, James E. Wolf, SAGE Publications, The United State of America: 293-326.
- Dobuzinskis, Laurent (1997). Historical and Epistemological Trends in Public Administration, *Journal of Management History*, 3(4): 298-316.
- Dong, Lisheng (2015). *Public Administration Theories: Instrumental and Value Rationalities*. Palgrave Macmillan, New York.
- Farazmand, Ali (1999). Globalization and Public Administration, *Public Administration Review*, November/December, 59(6): 509-522.
- Farazmand, Ali (2002). *Organization Theory: From Pre-Classical to Contemporary and Critical Theories-An Overview and Appraisal*, Modern

Organizations: Theory and Practice, Ed. Ali Farazmand, Praeger Publishers, USA: 19-62.

Farazmand, Ali (2009). Bureaucracy, Administration, and Politics: An Introduction, Bureaucracy and Administration, Ed. Ali Farazmand, CRC Press, The United State of America: 1-15.

Frederickson, H. George (1997). The Spirit of Public Administration, Jossey-Bass Publishers, The United States of America.

Frederickson, H. George (1999). Dwight Waldo and Education for Public Administration, Journal of Public Affairs Education, 5(1) (Jan.): 5-11.

Frederickson, H. George (2016). Yeni Bir Kamu Yönetimine Doğru, çev. Mehmet Kara, Kamu Yönetimi Klasikleri, Ed. Jay M. Shafritz, Albert C. Hyde, Global Politika ve Strateji, Ankara: 447-470.

Frederickson, H. George, Kevin B. Smith, Christopher W. Larimer, Michael J. Licari (2012). The Public Administration Theory Primer, Westview Press, The United States of America.

Fry, Brian R., Jos C. N. Raadschelders (2008). Mastering Public Administration: From Max Weber to Dwight Waldo. CQ Press, The United State of America.

Gruening, Gernod (2001). Origin and Theoretical Basis of New Public Management, International Public Management Journal, 4: 1-25.

Güler, Birgül Ayman (1994). Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi, Amme İdaresi Dergisi, 27(4), Aralık: 3-19.

Harmon, Michael M. (1989). The Simon/Waldo Debate: A Review and Update, Public Administration Quarterly, 12(4) (Winter): 437-451.

Harmon, Michael M., Richard T. Mayer (1986). Organization Theory for Public Administration. Little Brown and Company Ltd., The United State of America.

Heady, Ferrel (2001). Public Administration: A Comparative Perspective. Marcel Dekker, Inc., The United States of America.

Henry, Nicolas (1975). Paradigms of Public Administration, Public Administration Review, 35(4) (Jul.-Aug.): 378-386.

Hergüner, Burak (2015). Kamu Yönetiminde “Yeni” Kavramı ve Kamusal Tartışmalarla İlgisi Üzerine Bir Çalışma, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14, Haziran: 73-84.

Hindle, Tim (2014). Yönetimde Çığır Açan Fikirler ve Gurular. çev. Ümit Şensoy, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Jessop, Bob (2003). Post-Fordism and the State, Post-Fordism: A Reader, Ed. Ash Amin, Blackwell Publishers Ltd., UK: 251-279.

Kalfa, Ceren (2011). Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişimi ve Kimlik Tartışmaları, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(1): 403-417.

Karakul, Selman (2016). Yönetmelik Devlet. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Katsamunska, Polya (2012). Classical and Modern Approaches to Public Administration, *Economic Alternatives*, 1: 74-81.
- Keller, Lawrence F. (2007). Public Administration and the American Republic: The Continuing Saga of Management and Administration in Politics, *Handbook of Public Administration*, Ed. Jack Rabin, W. Bartley Hildreth, Gerald J. Miller, CRC Press, USA: 3-48.
- Kettl, Donald F. (2000). Public Administration at the Millennium: The State of the Field, *Journal of Public Administration Research and Theory (J-PART)*, 10(1): 7-34.
- King, Cheryl Simrell (2007). Citizens, Citizenship, and Democratic Governance, *Democracy and Public Administration*, Ed. Richard C. Box, M.E. Sharpe, Inc., The United States of America: 64-83.
- Leblebici, Doğan Nadi (2001). Disiplin ve Uygulama Açısından Kamu Yönetiminin “Kimlik Krizine” Yeni Bir Bakış, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, 25(1): 15-24.
- Lynn Jr, Laurence E. (2008). Public Management, *The Handbook of Public Administration*, Ed. B. Guy Peters, Jon Pierre, SAGE Publications Inc., London: 13-23.
- Marini, Frank (1993). Leaders in the Field: Dwight Waldo, *Public Administration Review*, 53(5) (Sep.-Oct.): 409-418.
- Marini, Frank (2000). Public Administration, *Defining Public Administration: Selections from the International Encyclopedia of Public Policy and Administration*, Ed. Jay M. Shafritz, Westview Press, The United States of America: 3-16.
- Marshall, Gary S. (2007). A Brief Tour of Public Organization Theory in the United States, *Democracy and Public Administration*, Ed. Richard C. Box, M.E. Sharpe, Inc., The United States of America: 40-63.
- Meier, Kenneth J., Laurence j. O’toole Jr. (2006). *Bureaucracy in a Democratic State: A Governance Perspective*, The Johns Hopkins University Press, The United State of America.
- Molina, Anthony Deforest, Michael W. Spicer (2004). Aristotelian Rhetoric, Pluralism, and Public Administration, *Administration & Society*, 36(3), July: 282-305.
- Nabatchi, Tina, Holly T. Goerdel, Shelly Peffer (2011). Public Administration in Dark Times: Some Questions for the Future of the Field, *Journal of Public Administration Research and Theory (J-PART)*, 21: i29-i43.
- Özer, M. Akif (2006). Kamu Yönetiminde Kimlik Bunalımı Üzerine Değerlendirmeler, *Sayıştay Dergisi*, 61, Nisan-Haziran: 3-22.
- Özer, M. Akif (2012). “21. Yüzyılın Modern Yönetimi İçin” Geleceğe Yön Veren Yönetim Guruları. Gazi Kitabevi, Ankara.

Özer, M. Akif (2014). Kamu Yönetiminde Değişim Sürecini Dwight Waldo ile Yeniden Düşünmek, *Amme İdaresi Dergisi*, 47(4), Aralık: .1-30.

Özgür, Hüseyin (2003). Yeni Kamu Yönetimi Hareketi, *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, Ed. Muhittin Acar, Hüseyin Özgür, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara: 183-224.

Özgür, Hüseyin, Mısra Ciğeroğlu Öztepe (2015). Amerikan Yeni Kamu Yönetimi Hareketi (YKYH): Sosyal Adalet ve Hakkaniyet Odaklı Bir Kamu Yönetimi Arayışı, *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi*, Ed. Özer Köseoğlu, Mehmet Zahid Sobacı, Dora Yayıncılık, Bursa: 97-127.

Page, Richard S. (1969). A New Public Administration?, *Public Administration Review*, 29(3) (May - Jun.): 303-304.

Parlak, Bekir, Kadir Caner Doğan (2016). Kamu Yönetimi: Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişmesinde Rol Oynayan Kuramsal Yönler Üzerine Bir Giriş. Beta Basım Yayım, İstanbul.

Phidd, Richard (2016). The Profession of Government & Theories of Bureaucracy in the 20th Century, <http://www.irss.uoguelph.ca/index.php/csl/article/view/480>, Erişim Tarihi: 03.02.2016.

Porter, David O. (1989). Minnowbrook II: Conclusions, *Public Administration Review*, 49(2), Special Issue: Minnowbrook II. Changing Epochs of Public Administration (Mar. - Apr.): 223.

Raadschelders, Jos C. N. (1999). A Coherent Framework for the Study of Public Administration, *Journal of Public Administration Research and Theory (J-PART)*, 9(2): 281-303.

Rosenbloom, David (2008). The Politics-Administration Dichotomy in U.S. Historical Context, *Public Administration Review*, January-February: 57-60.

Rosenbloom, David H. (2012). "Public Administrative Theory and the Separation of Powers", *Public Administration: Classic Readings*, Ed. Jay M. Shafritz, Albert C. Hyde, Wadsworth Cengage Learning, Canada: 392-402.

Rosenbloom, David H., Howard E. McCurdy (2006). Introduction: Dwight Waldo's The Administrative State, *Revisiting Waldo's Administrative State: Constancy and Change in Public Administration*, Ed. David H. Rosenbloom, Howard E. McCurdy, Georgetown University Press, Washington, D.C.: 1-14.

Rosenbloom, David H., Robert S. Kravchuk, Richard M. Clerkin (2009). *Public Administration: Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector*, McGraw Hill, USA.

Rutgers, Mark (2010). *Theory and Scope of Public Administration: An Introduction to the Study's Epistemology*, 2010, ASPA, <https://pdfs.semanticscholar.org/565c/2f428d4b1e5a8817ff986ed8067c96e4a10b.pdf>, Erişim Tarihi: 11.11.2016.

Saklı, Ali Rıza (2013). Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Çıkış Yolu Arayışları, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 15(1): 145-171.

Sayman, Coşkun (2006). Dwight Waldo ve Yönetim Yazını, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Yönetim Bilimi) Anabilim Dalı, Ankara.

Stillman II, Richard J. (1987). ABD’nde Anayasanın İkiyüzüncü ve İdari Devlet’in Yüzüncü Yıldönümü, çev. Sait Güran, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 8(1-3): 17-29.

Stillman II, Richard J. (1997). American vs. European Public Administration: Does Public Administration Make the Modern State, or Does the State Make Public Administration?, Public Administration Review, 57(4) (Jul.- Aug.): 332-338.

Stillman II, Richard J. (2010). The Study of Public Administration in the United States, Public Administration: Concepts and Cases, Ed. Richard J. Stillman II, Wadsworth Cengage Learning, Canada: 17-30.

Stivers, Camilla (1996). Refusing to Get It Right: Citizenship, Difference, and the Refounding Project, Refounding Democratic Public Administration: Modern Paradoxes, Postmodern Challenges, Ed. Gary L. Wamsley, James E. Wolf, SAGE Publications, The United State of America: 260-278.

Stivers, Camilla (1999). Between Public Management and Post-Modernism: The Future of Public Administration, Administrative Theory & Praxis, 21(4), Millennium Issue (Dec.): 520-522.

Stivers, Camilla (2000). Resisting the Ascendancy of Public Management: Normative Theory and Public Administration, Administrative Theory & Praxis, 22(1) (Mar.): 10-23.

Svara, James H. (2001). The Myth of the Dichotomy: Complementarity of Politics and Administration in the Past and Future of Public Administration, Public Administration Review, March/April, 61(2): 176-183.

Svara, James H. (2008). Beyond Dichotomy: Dwight Waldo and the Intertwined Politics-Administration Relationship, Public Administration Review, 68(1) (Jan.-Feb.): 46-52.

Waldo, Dwight (1952). Development of Theory of Democratic Administration, The American Political Science Review, 46(1), (Mar.): 81-103.

Waldo, Dwight (1955). The Study of Public Administration. Doubleday and Company, Inc., New York.

Waldo, Dwight (1968). Government By Procedure, Elements of Public Administration, Ed. Fritz Morstein Marx, Prentice-Hall Inc., New Delhi: 352-370.

Waldo, Dwight (1976). Public Administration in the Context of Change: Problems and Prospects, *Ralph Bunche Journal of Public Affairs*, 1(1), Fall: 21-36.

Waldo, Dwight (1988). Waldo on Wilson, *Public Administration Review*, 48(4) (Jul.-Aug.): 834-835.

Waldo, Dwight (2006). Comparative Public Administration: Prologue, Performance, Problems, and Promise, *Comparative Public Administration: The Essential Readings*, Ed. Eric E. Otenyo, Nancy S. Lind, Research in Public Policy Analysis and Management Volume 15, Elsevier, The Netherlands: 129-170.

Waldo, Dwight (2007). *The Administrative State: A Study of the Political Theory of American Public Administration*. Transactions Publishers, The United State of America.

Waldo, Dwight (2010). Public Administration and Ethics: A Prologue to a Preface, *Public Administration: Concepts and Cases*, Ed. Richard J. Stillman II, Wadsworth Cengage Learning, Canada: 472-482.

Waldo, Dwight (2012). The Administrative State: Conclusion, *Public Administration: Classic Readings*, Ed. Jay M. Shafritz, Albert C. Hyde, Wadsworth Cengage Learning, Canada: 127-131.

Werlin, Herbert H. (2001). Bureaucracy and Democracy: An Essay in Memory of Dwight Waldo, *Public Administration Quarterly*, 25(3) (Fall): 290-315.

Yalçın, Lutfi (2010). *Kamu Yönetimi Kuramları: Yöntembilimsel Bir Değerlendirme*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.

Zengin, Ozan (2009). *Günümüz Kamu Yönetiminde Ön Plana Çıkan Yaklaşımlar*, *Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reform*, Ed. Barış Övgün, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 598, Ankara: 1-41.

THE ORDEAL OF BLACKNESS AND WOMANHOOD IN EMECHETA'S *SECOND CLASS CITIZEN*¹

Nilay Erdem AYYILDIZ²

Abstract

Many former-colonised authors “write back to the centre” following decolonisation by challenging and remodelling the texts about their nations. The Nigeria-born British author Buchi Emecheta is one of them. Emecheta's *Second Class Citizen* revolves around Adah. The protagonist starts her arduous life by struggling against the patriarchal Igbo culture she is born into. Then, she encounters the racial discrimination in London where she accompanies with her husband, Francis, who represents patriarchy; thus, her ordeal is doubled as being both black and a woman in London.

In the novel, Emecheta draws a portrayal of her own life by means of Adah who achieves standing upon her feet as a black mother in the colonial society at last. She provides a way out for black women by means of the protagonist who manages to elude from the second-class position attributed to them by black men and the colonial society. Moreover, the author fills in the blanks left by colonialist authors. She also informs about the Nigerian people who had a culture with their religion, language and life style destroyed by colonisers.

Thus, the purpose of the study is to indicate how Emecheta abrogates and reappropriates in her autobiographical novel *Second Class Citizen*.

Keywords: Buchi Emecheta, Second Class Citizen, Abrogation, Reappropriation.

¹ This paper is an extended version of the conference paper, which was presented in ASOS Congress at Firat University in Elazığ on 14th October, 2016 with the title “Abrogation and Reappropriation in Emecheta's *Second Class Citizen*.”

² Lecturer of English, The School of Foreign Languages, Firat University, Elazığ/Turkey
E-mail: yalinmedre@hotmail.com

EMECHETA’NIN *SECOND CLASS CİTİZEN* ROMANINDA SİYAHİLİĞİN VE KADINLIĞIN ÇİLESİ

Nilay Erdem AYYILDIZ

Öz

Önceden sömürgeleştirilmiş bir çok yazar bağımsızlık sonrası kendi milletleri ile ilgili yazılanlara baş kaldırıp onları yeniden oluşturarak “merkeze doğru yazmaktadır.” Nijerya doğumlu İngiliz yazar Buchi Emecheta bunlardan biridir. Emecheta’nın *Second Class Citizen (İkinci Sınıf Vatandaş)* romanı; Adah etrafında döner. Baş kahraman zorlu yaşamına, doğduğu ataerkil Igbo kültürüne karşı mücadele ederek başlar. Daha sonra ise ataerkilliği temsil eden kocası Francis ile gittiği Londra’da ırksal ayrımcılıkla karşılaşır; böylece; kahramanın mücadelesi hem siyahi hem de kadın olarak Londra’da ikiye katlanır.

Eserde, Emecheta sömürgeci toplumda siyahi bir anne olarak sonunda kendi ayakları üzerinde durmayı başaran Adah karakteriyle kendi yaşamının bir portresini çizer. Yazar, siyahi erkekler ve sömürgeci toplum tarafından atfedilen ikinci sınıf konumundan sıyrılmayı başaran baş kahramanla siyahi kadınlara çıkış yolu sunar. Ayrıca, sömürgeci yazarlar tarafından kendi toplumuyla ilgili bırakılan boşlukları doldurur. Nijerya halkının dini, dili ve yaşam tarzıyla sömürgeciler tarafından yok edilen bir kültürü olduğunu da bildirir.

Bu çalışmanın amacı; Emecheta’nın *Second Class Citizen*’la ırk ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının üstesinden gelmeyi başaran siyahi bir kadın modeli oluşturarak sömürgeci eserlere karşılık yazdığını göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Buchi Emecheta, İkinci Sınıf Vatandaş, Irk, Toplumsal Cinsiyet.

Introduction

Buchi Emecheta's *Second Class Citizen* (1974) provides a way out to independence from all racist and sexist oppressions encountered by black women. In the novel, which displays the second-class position attributed to black women both by black men and white society, Emecheta portrays her central character as courageous, determined and capable of struggling against all hard conditions. By means of the main characters Adah and Francis in the novel, Emecheta also presents colonised immigrants' loss of self-respect and experiences of being homeless in Britain. The study aims to examine *Second Class Citizen*, which revolves around the protagonist Adah and asserts that the author puts a light from a black woman's perspective on her native culture which is excluded or degraded in colonial texts and draws attention to the fact that its bad sides were reinforced by the colonial impact. The study also indicates that the author emphasises the importance of education for black women by means of Adah who manages to stand upon her feet and achieve her ends in spite of all hardships.

Emecheta portrays her culture objectively by not abstaining herself from telling about its bad sides. Accordingly, Adah is told to be born to an African family and society in which even her date of birth is not recorded as she is a girl and has no place in her family and society (Emecheta, 1974, p.1). A patriarchal society such as African one practices gender discrimination and prescribes traditional roles to men and women according to their genders. Also, it is the womankind who suffers from gender discrimination. The third-person narrator of the novel introduces Adah by saying: "She was a girl who had arrived when everyone was expecting and predicting a boy. So, since she was such a disappointment to her parents, to her immediate family, to her tribe, nobody thought of recording her birth. She was so insignificant" (p. 1)³. The superiority of boys in African society over girls is not just limited at the time of birth but also in many situations of life such as in the field of education. For instance, Adah's parents think about her continuation of education in this way: "A year or two would do, as long as she can write her name and count. Then she will learn how to sew" (p. 3). It proves that "[m]arginalisation of African women by the traditional patriarchal society gives limited choices to them thereby suppressing the identity of womankind in the African society" (Bedana, 2014, p.33). However, Adah identifies her essence with confidence. She knows that she needs to educate herself to achieve her end. Her singular fight with her family to complete her education

³ Henceforward, the quotations without the name of the author belong to the work cited as follows: Emecheta, Buchi (1989). *Second-Class Citizen*. 1974. Great Britain: Hodder and Stoughton.

demonstrates her ambition and foresight. She starts struggling right from the time she is in the primary school; she is conscious of what she wants and works towards it with determination and courage. She knows that education is one of the things that can take her to her dream. It seems that education acts as a liberating force for Emecheta who says in an interview: "I always believe that given the Big E-Education-the position of women can be very positive...I believe that if you create a heroine, whether African or European, with education-not necessarily money, but education-she gains that confidence of being able to cope with the modern world" (Boss, 1988, p.96). It seems that education is only means for Adah to liberate herself from her sexist society.

Apart from the themes such as African women's roles in the patriarchal society, the subjugation and marginalisation of African women, and the clashes between tradition and modernity, the novel also presents black women's loss of identity in a foreign country. In the introduction of the novel, Emecheta states about Adah: "One could imagine her disappointment on arriving in Britain to learn that her colour was going to be a problem" (p. xi).

The Struggle Against Racial and Gender Discriminations in the Novel

Illuminating Emecheta's London experiences, the novel holds mirror to the experiences of immigrants when they cross the border leaving home for a new and alien country. In comparison to men, "[m]ore severely affected group of individuals due to migration are the women of African origin who leave the host country for the West in search of their great "American dreams", selfhood and liberty from traditional bindings" (Bedana, 2014, p.32). The great American Dream is one of the preoccupations of many youths from different countries through which their dreams of success and fame are met in the Western world like America. Adah gets married to Francis not because of her love, rather she rationalizes her hasty marriage to Francis by saying that all marriages are "a gamble" (p. 8), and then she confesses that she has dreamt of an early marriage to a rich man who will allow her mother and brother to come and stay with her in London (p. 20). In the introduction, Emecheta claims: "Stopping a young couple like Adah and Francis from going to England in those days was like condemning them to hell. Adah just had to visit this 'Kingdom of God' on Earth. So the subject of the book is both a young person's dream and a social reality" (p. viii). It is obvious that the couple are fascinated by the idealized vision of the West just like many other colonised people.

Francis is a student in London, which “must be like heaven” (p. 2) for Adah as she considers it as the place where she can realize her single desire: to be a writer. Thus, she dreams of going to the United Kingdom with Francis by getting rid of her sexist society: “she made a secret vow to herself that she would go to this United Kingdom one day. Her arrival there would be the pinnacle of her ambition” (p. 9). However, besides immigrant officials, she also encounters another authority in her way to London; Francis’ parents do not allow her to go. Gender discrimination against women symbolized by Francis and his father is depicted in Francis’ reaction to Adah’s desire of accompanying her husband to London. He says: “Father does not approve of women going to UK” (p. 24), because “[i]t is allowed for African males to come and get civilised in England. But that privilege has not been extended to females yet” (pp. 27-28). Because of his colonised mind combined with his sexist thoughts, he claims he is more privileged than Adah to be civilized in England. The plan is so: “He would go first, and Adah would send him twenty pounds every month; she was to save her fare and that of the children. She was to feed herself and the children whilst they were still in Lagos and pay the rent and help in paying the school fees of Francis’s seven sisters” (p. 27). However, the determined woman, Adah adopts the motto that “[b]e a cunning as a serpent, but as harmless as a dove” (p. 34) in her relationship with her parents in-law, and literally bribes her mother-in-law with her jewellery in order to obtain their permission to join Francis in Britain (p. 35). Her convincing method reveals that Francis’ mother also has the idealized image of foreign country as the place of realizing dreams. Adah says to her:

Think of it Ma. Francis in his big American car and I in my small one, coming to visit you and Pa when you retire. You’ll be the envy of all your friends. Mind you, in England I’ll still work and send you money. All you have to do is to ask, and then you’ll get whatever you want...I’ve almost finished reading for librarianship. All I have to do is to work, look after Francis and attend classes in the evening. And when I come back, I shall earn more than double what I’m earning now. (p. 35)

Adah makes use of Francis’ mother’s weakness about her dream of Europe and Europeans. Grown in the colonised town Ibuza, Adah observes the women of Ibuza who dye their hair, and straighten it with hot combs “to make it look European” (p. 2). Their desire to be just like Europeans in their appearances indicates that they are mimic-men. Adah understands well Francis’ mother by taking her own mother into consideration. Because just like her mother-in-law, Adah’s mother is not also educated, and she knows nothing but “the Ibo Bible and the Ibo Anglican hymn book, from the

Introduction to the Index” (p. 9) and she and her friends become “really happy were really happy to have their pictures taken by Europeans!” (p. 8) on the days before Nigerian independence when, the narrator says, “nearly every boat from England brought hundreds of English graduates and doctors to work in the schools and hospitals of Lagos” (p. 8). It can be claimed that Ibuza people’s eyes are extremely blinded by colonisers, and colonial impacts are in their whole lives. For instance, Adah’s father gets a job on the railway built by the Europeans in Lagos and marries Adah’s mother in an Anglican church, because many, like Adah’s father, are converted to Christianity (p. xi). As stated by the writer in the introduction, according to Adah’s father as one of the colonised people: “All his life, the United Kingdom had a kind of glamour for [him]. Nothing that came out of the UK was bad. English people were perfect, their clothes were spotless and to him their manners angelic. Even when he was conscripted into the British army he felt he was fighting for a right cause” (p. xi). Furthermore, whenever a new lawyer arrives from the United Kingdom, the residents consider him as a ‘Messiah’. For them, the narrator states: “A Messiah who would go into politics and fight for the rights of the people of Ibuza. A Messiah who would see to it that Ibuza would have electricity, that Ibuza would have a tarred road...” (p. 2). Thus, it is clear that the colonisers deceive them in a cunning way, by making them believe that everything will be better for the local people with the facilities they will provide them with.

Adah feels that there is an unwritten law applied upon Ibuza people. They go to the Church every Sunday, read the Bible and admire whatever the European men do. For instance, every Ibuza girl dreams of marrying a white man (p. 22). When Adah grows up, she goes to the Methodist Girls’ High School in Lagos, where she comes in contact with European missionaries (p. 7). The school is a colonial one and her uniform is like the British flag that underlines the fact that they are colonised from head to foot. She remembers: “It had a dark velvety background with pale blue drawings of feathers on it. The headscarf was red, and it was tied in such a way that it displayed their straightened hair” (p. 8).

Arriving in Britain, Adah discerns that she has run out of the frying pan into the fire by migrating to London. Following gender discrimination in Lagos, she faces both gender and racial discriminations bitterly in London. Francis reminds her that in comparison to their social status in Lagos, they are “second-class citizens” in London (p. 31). He says to Adah: “You see, accommodation is very short in London, especially for black people with children. Everybody is coming to London. The West Indians, the Pakistanis and even the Indians...We are all blacks, all coloured, and the only houses

we can get are horrors like these” (p. 29). It is obvious that life conditions are so hard for black immigrants in Britain. Francis is just a second-class citizen in London, however Adah has already been a second-class citizen as a woman in her hometown, and now she is doubly disadvantageous because of her colour as well as her gender. As bell hooks⁴ comments on the oppression and segregation of black women as compared to other community or group in the British society “[a]s a group, black women are in an unusual position in this society, for not only are collectively at the bottom of the occupational ladder, but our overall social status is lower than that of any other group” (1984, p.14). It is Francis, who reminds Adah of her permanent second-class position in Britain by saying to her: “you keep forgetting that you are a woman and that you are black. The white man can barely tolerate us men, to say nothing of brainless females like you who could think of nothing except how to breast-feed her baby” (p. 145). Although he is also black, Francis, as a man, is more advantageous than Adah.

Emecheta states in the introduction of the novel: “It [The novel] had to describe the experience of young African families, uprooted from their own culture to the one they encountered in Britain. The ‘conflict of culture’ part of the book arose because I was still a sociology student” (p. viii). It is observed in the novel that Adah’s romantic and idealistic vision of the United Kingdom and British people turns upside down. She has a new vision now: “England is a silent country; people are taught to bottle up their feelings and screw them up tight, like the illicit gin her parents drank at home. If you made a mistake and uncorked the bottle, the gin would bubble out” (p. 83). She faces real England tolerating nothing rebellious or out of the drawn line, hiding her people’s sufferings below the surface and embodying a supreme power over any other races. Also, in contrast to the white people whom she has idealized just like any other Ibuza girls, Adah encounters British people who are “remote, happy in aloof way, but determined to keep their distance” (p. 27).

Because of Francis’ and Adah’s colour, they face racism in many situations such as in hiring their baby-sitter, in renting an apartment, and in giving job interviews. Adah feels racism sharply when she finds that her sick son Vicky is being taken to a hospital named “Royal Free” hospital. The name of the

⁴ bell hooks (1952-) is an American feminist author who does not capitalize her first name and surname deliberately. As its reason, she says in an interview: “ ‘bell hooks’ is my maternal great grandmother—to honor them and debunk the notion that we were these unique, exceptional women. We [black feminists] wanted to say, actually, we [women] were the products of the women who'd gone before us” (<http://www.commonstruggle.org>).

hospital is ironic, since it appears as though the treatment it provides is “royal” and still “free” of charge. The narrator says: “Was it a hospital for poor people, for second-class people? Why did they put the word „free“ in it? Fear started to shroud her then. Were they sending her Vicky to a Second Class hospital, a free one, just because they were blacks?” (p. 60). However, Adah realises that they are not sympathised as they are black immigrants, contrarily, they are precluded even from the health facilities because of the same reason.

Furthermore, for Adah, getting married to Francis who is “an African through and through” (p. 19) refers to marrying patriarchy. At the beginning, she is not aware of the fact that she takes the patriarchal traditions and customs with her to Britain, when she accompanies Francis. She observes the superficial changes in Francis in London. She thinks: “The Francis that came to meet was a new Francis” (p. 27) with his European clothes, and his kissing Adah outside makes her embarrassed (p. 27). It is clear that after the cultural shock, Francis attempts to adapt himself to a new culture, which he cannot internalise. Thus, it is obvious that he has become a mimic man just like many other Nigerian people who try to imitate British colonisers in Ibuza. He also wants his children to speak only in English. For Adah, it results from “the fact that Nigeria was ruled for so long a time by the English. An intelligent man was judged by the way he spoke English” (p. 43). Therefore, it is obvious that he only maintains his colonised identity.

Adah then realises that Francis is the Nigerian Francis, as usual. It is so obvious in his segregation among his children regarding their genders. According to him, their daughter Vicky is “only a girl” (p. 51), whereas Adah says: “What do you mean by “only a girl”? She is a person, too, you know, just like your son” (p. 51). Adah understands that his ideas about women are still the same (p. 142). Their being away from Lagos does not change Adah’s second-class position as a woman at home, as well. Her attributed gender roles never leave her. According to Francis, the place where a woman must be is her house where she is supposed to obey her husband and feed her children (p. 28). Also, he, just like all Ibuza people, considers procreation as the main responsibility of the woman in a marriage. That is why Francis’ parents like Adah: “A woman would be forgiven everything as long as she produce children” (p. 28). Furthermore, if there is a quarrel between the husband and his wife, the wife will be the one to beg for her husband’s forgiveness even if the husband is at fault, because it is traditionally believed that “[m]en never do wrong, only the women, they have to beg for forgiveness, because they are bought, paid for and must remain like that, silent obedient slave” (p. 45).

Continuing dealing with gender discrimination at home, Adah experiences both sexist and racist oppression outside. In her attempts to adapt herself to the British life, Adah is made to internalise the inferiority of her colour. While searching for house to rent, she finds out that almost all the notices have ‘Sorry, no coloureds’ on them (p. 59). She wishes they could paint their faces until the first rent (p. 64). As claimed by Victoria U. Ola (1987), Emecheta’s vision of London embraces her own trials and those of other women in similar situations, for she realises that women of all races and national backgrounds share the humiliations and hardships that flow from the double handicap of being poor and female in London (p. 137). The narrator tells about Adah’s colleagues in the library: “The other girls were assistants, very young with long, skinny legs; most of them seemed to be all legs to Adah. Unlike their superior, so she never really became too familiar with them. They made her feel inferior somehow, always talking of boy-friends and clothes” (p. 35). She considers herself to be ugly and inferior among them. She experiences the impacts of binary opposition in terms of her race and observes that British people associate black colour with all negative connotations. For instance, in Britain people’s concerning their baby-sitters to be white rather than black makes her conclude that “[t]he concept of ‘whiteness’ could cover a multitude of sins” (p. 36). Therefore, she becomes “conditioned to expect inferior things” (p. 64) as she realises that being black means being inferior and her colour is something she is supposed to be ashamed of (p. 59). She questions the teachings of the Bible that says all believers are brothers and sisters and she wonders whether “God really said all that” (p. 85). Upon witnessing the misbehaviours of white people, she feels that she destroys one of the myths she has been brought up to believe: the white man never lies (p. 43). She thinks: “...the whites were just as fallible as everyone else. There were bad whites and good whites, just as there were bad blacks and good blacks! Why, then, did they claim to be superior?” (p. 43). Thus, her observation and questioning make her aware of the fact that just like many other Nigerian people, she has also been mistaken with the idea that white people are always superior to black ones in very field of life.

As time passes, she cures her damaged self-respect. She finds the root of the problem and accuses her own Nigerian leaders of enforcing inferiority of the Nigerian people: “Maybe if the blacks could learn to live harmoniously with one another, maybe if a West Indian landlord could learn not to look down on the African, and the African learn to boast less of his country’s natural wealth, there would be fewer inferiority feelings among blacks” (p. 59). While reading the black writer, James Baldwin (1924-1987), she feels that

black is beautiful and asks her British librarian friend Bill about it. She feels happy and becomes proud of her colour when he replies “Do you not know that black is beautiful?” (p. 131). She also asks Francis to bring her a cloth “one with ‘Nigerian Independence, 1960’ written all over it” (p. 106). She wants to show the people around herself that she comes from Nigeria and it is an independent republic (p. 106). Thus, her recovered self-respect helps Adah reconstruct her identity as an immigrant who is not ashamed, but proud of her race and country.

In her struggle against gender discrimination, she also realises that her Western education endorses the patriarchal teaching in her own society. The narrator says: “Those God-forsaken missionaries! They had taught Adah all the niceties of life, they taught her by the Bible, where a woman was supposed to be ready to give in to her man at any time” (p. 20). She has been taught by the Bible, as Francis reminds her, that: “she was called ‘wo-man’ because she was made from the ribs of a man, like himself. It made sense when he was talking, ‘woman’ being an English word which may be regarded as a compound word, ‘wo’ and ‘man’ (p. 84). Thus, she feels herself obliged to dedicate herself to her husband both financially and sexually. She pays “for Francis’s course, his examination fees, buy[s] his books” (p. 62) and she is bound to satisfy her husband in any conditions in the bed, it is stated that, otherwise, “how could she protest to a man who was past reasoning! The whole process was an attack, almost a rape as savage as that of any animal” (p. 43). For him, Francis is “only good at giving her children, nothing else!” (p. 46). Family planning cap without the husband’s consent is an abomination in the African culture. Francis also believes that it will enable Adah to have sexual relationships with other men: “Did Adah not know the gravity of what she had done? It meant she could take other men behind his back...How the innocent Adah who came to London a year previously had become so clever (p. 160). Adah thinks of Francis as a “second-class human to be slept with at any time, even during the day” (p. 181), and if she refuses him, she is beaten until she gives up resisting. As a wise woman, Adah takes the advantage of Francis’ desire for her and talks to him so that they can go and see the nobles concerning accommodation, she chooses the time when he wants her in the bed: “She made sure she chose the right moment. These moments were usually when Francis was pressed with desire for her. She would encourage him to work himself up...Then Francis went on pleading like a fool...She might as well give into him, now, otherwise it would result into blows” (p. 95).

In addition, it is not acceptable for a woman to earn much more than her husband. Francis does not want her to work and thinks: “Do you think our

marriage will last if I allow Adah to go and work for the American? Her pay will be three times my own. My colleagues at work will laugh at me” (p. 26). In fact, because of his patriarchal background, he is afraid that she will become an independent woman who does not have to ask him for his support or opinion before delving into any task, because according to him woman is weak and supposed to remain so. This is the reason why Francis hates Adah for being independent financially. Adah is also the only one over whom he can dominate in Britain. His feeling of being suppressed outside turns out to be his desire for oppressing over Adah. He does not want her to become intellectually free, as well. Therefore, he tries to kill her spirit of becoming a writer by burning her first manuscript of “Bride Price”, a short story that she has tried to write amidst her heavy duty towards family, work and under high racism. This becomes “the last straw” for Adah (p. 147). Adah starts going against Francis, because she realizes that he does not care for her but only for himself. Thus, she questions: “Was it necessary to have a husband brought into an issue like that? Could not the woman be given the opportunity at exercising her own will?” (p. 155). This is a kind of awakening process for her.

She tries to make herself free from the dependence on her husband and make her own life, have her own point of view, independent of her husband. At the end of it all, she struggles against the dominance and wins herself from her uncaring selfish husband. When he denies her and her five children, she takes responsibility and looks after her children as she makes money as a librarian, thus, shows that women can be more responsible than men if given the chance. Then she says loudly: “Don’t worry, sir. The children are mine and that is enough, I shall never let them down as long as I am alive” (p. 191). Thus, even though Adah’s marriage fails, the writer empowers her protagonist to assert herself through education and self-determination. As stated by Bedana, following a constant fight against gender and racial discriminations, Adah embraces an identity, which allows her to have voice as a writer (p. 35). Her determination takes her to where she wants to be.

Conclusion

Emecheta, in *Second Class Citizen*, gives an account of the hardships of being both black and woman in colonised’s and coloniser’s lands by drawing attention to the colonial impacts on colonial subjects from the eyes of a black woman. She creates a courageous and wise woman, Adah, who experiences many oppressions in Africa and Britain, however, then overpasses gender and racial boundaries by taking motive from her education. In this regard, it can be inferred that through her protagonist, Emecheta sets a model for black women, who set out to free themselves not only from traditional bindings of

their native culture but also a variety of oppressive forces they face in colonial country.

References

Boss, Joyce. (1988). "Women and Empowerment: 'An Interview with Buchi Emecheta'", *A Journal of African Studies*, 16(2), pp: 93-100.

Emecheta, Buchi. (1989). *Second Class Citizen*. 1974. Great Britain: Hodder and Stoughton.

hooks, bell. (1984). *Feminist Theory: From Margin to Center*. Boston: South End Press.

"How Do You Practice Intersectionalism? An Interview with bell hooks", *Common Struggle*, 15 March 2012. 13 Apr. 2015. (<http://www.commonstruggle.org>, 13 Apr. 2015).

Ola, Virginia U. (1987). "Art and Propaganda in Buchi Emecheta's *Second Class Citizen*", *UTAFITI*, 9(1), 135-147.

MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA AKADEMİK BAŞARIYA ETKİ EDEN FAKTÖRLER; AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ

İ.Burcu TOPRAK¹, Nafel DOĞDU², Mehmet ÖZTÜRK³

Özet

Geleceğimizi emanet edeceğimiz gençlerin, kariyerlerindeki en önemli basamaklardan biri üniversite eğitimidir. Bu eğitimi başarıyla tamamlamaları hem ülke hem de kendileri açısından önemli bir kazanımdır. Bu çalışmanın amacı, meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik başarılarını etkileyen faktörlerin analizini yaparak, bu faktörlerin etkisini araştırmaktır. Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu 2. sınıf öğrencilerine uygulanan anket aracılığıyla toplanan veriler SPSS v20.0 programı ile analiz edilmiştir. Gelecek ile ilgili hedeflerini netleştirmiş, farklı alanlardaki öğrenci gruplarıyla iletişim halinde olan ve kulüp çalışmalarlarıyla bir amaç doğrultusunda hareket eden öğrencilerin daha başarılı olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Meslek Yüksekokulu, Öğrenci, Akademik Başarı, Akademik Not Ortalaması, SPSS

¹ Öğr.Gör.Dr., İ.Burcu TOPRAK, Akdeniz Üniversitesi, ibmutlu@akdeniz.edu.tr

² Öğr.Gör., Dr. Nafel DOĞDU, Akdeniz Üniversitesi, ndogdu@akdeniz.edu.tr

³ Öğr.Gör., Mehmet ÖZTÜRK, Akdeniz Üniversitesi, mozturk@akdeniz.edu.tr

**FACTORS AFFECTING ACADEMIC SUCCESS AMONG
VOCATIONAL SCHOOLS: A SURVEY OF TECHNICAL
SCIENCES VOCATIONAL SCHOOL IN AKDENİZ UNIVERSITY**

İ.Burcu TOPRAK, Nafel DOĞDU, Mehmet ÖZTÜRK

Abstract

One of the most important steps in career paths of youths, to whom we entrust our future, is their university education. Accomplishing this education with success is an important achievement for themselves and our country. Purpose of this study is to investigate the impacts of the factors that affect building academic success of vocational school students by analyzing these factors. The survey universe was defined as the students in the 2nd class of Vocational School in Akdeniz University. Data was collected with statistical survey techniques and analyzed using SPSS version 20.0 data analysis software. Analysis results were evaluated and suggestions were offered about enhancing success for students.

Keywords: Vocational School, Student, Academic success, Academic GPA, SPSS

Giriş

Sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu, yeterli bilgi ve beceriye sahip, ara elemanların yetiştirilmesi için kurulan meslek yüksekokulları, mesleki ve teknik eğitimin en önemli parçasını oluşturmaktadır.

Küresel rekabette yer almaya çalışan ülkemiz açısından kalifiye ara eleman ihtiyacının karşılanması önemlidir. Dolayısıyla, bu ihtiyacı karşılamak için kurulan Meslek Yüksekokullarındaki öğrencilerin başarı düzeylerini yükseltmek gerekmektedir. Öğrenci başarısını etkileyen faktörlerin bilinmesi ve olumsuz etkilerin ortadan kaldırılmasıyla başarının artırılacağı düşünülmektedir.

Literatürde öğrenci başarısını etkileyen faktörler ve bu faktörlerin etkisini araştırmak üzere yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Büyüköztürk ve Deryakulu (2002), bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmenliği öğrencileri için lise bitirme derecesi ve sosyal uyumun; sınıf öğretmenliği öğrencileri için akademik uyum, üniversite giriş puanı (ÖYS), cinsiyet, kalınan yer, sosyal uyum ve lise bitirme derecesi değişkenlerinin akademik başarının önemli yordayıcıları olduğunu göstermişlerdir. Koç, Avşaroğlu ve Sezer (2004), üniversite öğrencilerinin problem alanlarının, akademik başarılarını etkilediğini göstermiştir. Adıgüzel ve Eroğlu (2008), öğrenci başarısının etkileyen faktörlerin parametrik olmayan testlerle analizi başlıklı çalışmalarında, öğrenmenin etkinliğini ve kalitesini arttırmak için öğrenmeyi etkileyen faktörlerde iyileştirmeler yapılması yönünde teşviklerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Rençber (2012), öğrenci başarısı ile derse devam sayısı arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu, ancak öğrenci başarısı ile lise not ortalaması arasında düşük bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Vural (2013) çalışmasında, öğrencilerin gelir düzeylerinin akademik başarıya etkisini araştırmıştır. Aşılıoğlu, Çay ve Şanlıbaba (2016), çalışmalarında meslek yüksekokulu öğrencilerinin çeşitli değişkenler ile başarı düzeyi bileşenleri arasındaki ilişkiyi ve başarı düzeyini etkileyen etmenleri analiz etmişlerdir. Değişkenler program, yaş, cinsiyet, yerleştirilme şekli, giriş yılı, mezuniyet yılı, yıllara göre önlisans/lisans programı sayısıdır. Başarı düzeyi bileşenleri de akademik başarı not ortalaması, öğrenim süresi ve ders tekrarı alınmıştır.

Bu çalışmada, meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik başarılarını etkileyen faktörlerin analizi yapılarak, bu faktörlerin etkisi araştırılmıştır. Yaş, cinsiyet, kalınan yer, DGS' ye girme isteği, kulüp faaliyetleri gibi faktörlerin akademik ortalamayı nasıl etkilediği gözlenmiştir.

Materyal ve Metot

Bu çalışma, Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin genel akademik not ortalamasının 1. Sınıf öğrencilerinde henüz belirlenmemesi nedeniyle Akdeniz Üniversitesi Teknik Bilimler MYO 2. Sınıf öğrencileri ile sınırlıdır. Verilerin toplanmasında ve analiz edilmesinde kullanılacak yöntemler literatür ışığında belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak anket uygulaması kullanılmıştır. 2015 yılında gönüllülük esasına göre farklı bölümlerdeki 229 öğrenciye uygulanan anket ile toplanan veriler SPSS istatistik programının 20.0 versiyonu ile analiz edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde gibi betimsel istatistiklerden faydalanılmıştır. Ortalamaya göre karşılaştırmalar için parametrik testlerden Bağımsız T-Testi ve Anova testleri, Anova sonucunda post-hoc testi için LSD testi kullanılmıştır. İlişki analizlerinde Pearson korelasyon katsayısı, çapraz karşılaştırmalarda ise Pearson ki-kare değerleri hesaplanmıştır.

Bu araştırmada; genel akademik not ortalamasının öğrencinin akademik başarısını gösterdiği, öğrencilerin beyanlarının doğru olduğu kabul edilmiştir.

Bulgular

Tanımlayıcı İstatistikler

Aşağıdaki tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, yaş ve Antalya'da ikamet edilen yere göre frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo 1 - Demografik Değişkenler

<i>Cinsiyet</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Erkek	203	88,6
Kadın	26	11,4
Toplam	229	100,0
<i>Yaş</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
18-20 yaş arasında	101	44,1
21-23 yaş arasında	84	36,7
24-26 yaş arasında	19	8,3
27 ve üzeri	25	10,9
Toplam	229	100,0
<i>Antalya'da ikamet edilen yer</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Ev	201	87,8
Yurt	28	12,2

Toplam	229	100,0
---------------	------------	--------------

Buna göre araştırmaya katılanların %88,6'sı erkek, %11,4'ü ise kadındır. %44,1'i 18-20 yaş arasında, %36,7'si 21-23 yaş arasında, %8,3'ü 24-26 yaş arasında ve %10,9'u ise 27 yaş ve üzerindedir. Ortalama yaş $22,1 \pm 4,0$ 'dır. Öğrencilerin %87'i Antalya'da evde ikamet ederken, %12,2'si ise yurttadır.

Tablo 2 - Akademik Durum

<i>Akademik not ortalaması</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
2'nin altında	26	11,4
2-2,5 arası	88	38,4
2,5-3 arası	65	28,4
3-3,5 arası	43	18,8
3,5 ve üzeri	7	3,1
Toplam	229	100,0
<i>DGS' ye girmeyi düşünüyor musunuz?</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	168	73,4
Hayır	61	26,6
Toplam	229	100,0
<i>Öğretim</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
1. Öğretim	123	53,7
2. Öğretim	106	46,3
Toplam	229	100,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin akademik not ortalaması, DGS (Dikey Geçiş Sınavı)' ye girme durumu ve hangi öğretim olduklarına göre frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Buna göre araştırmaya katılanların %11,4'ünün akademik not ortalaması 2'nin altındadır, %38,4'ünün 2-2,5 arasında, %28,4'ünün 2,5-3 arasında, %18,8'inin 3-3,5 arasında, %3,1'inin ise 3,5 ve üzerindedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin genel akademik not ortalaması $2,53 \pm 0,53$ 'tür. Öğrencilerin %73,4'ü DGS' ye girmeyi düşünmektedir, %53,7'si birinci öğretim, %46,3'ü ise ikinci öğretimdir.

Tablo 3 - Dernek, Yardım Kuruluşu ve Üniversite Kulüp Üyeliliği

<i>Herhangi bir derneğe üye misiniz?</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	29	12,7
Hayır	200	87,3
Toplam	229	100,0
<i>Herhangi bir yardım kuruluşuna üye misiniz?</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	9	3,9
Hayır	220	96,1
Toplam	229	100,0
<i>Üniversitede herhangi bir kulübe üye misiniz?</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	36	15,7
Hayır	193	84,3
Toplam	229	100,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin dernek, yardım kuruluşu ve üniversite kulüp üyeliklerine ait frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin %12,7'sinin bir derneğe, %3,9'unun bir yardım kuruluşuna ve %84,3'ünün ise üniversitede bir kulübe üyeliği bulunmaktadır.

Tablo 4 - Spor Faaliyetleri

<i>Düzenli olarak spor yapıyor musunuz?</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	115	50,2
Hayır	114	49,8
Toplam	229	100,0
<i>Herhangi bir spor dalında lisansınız var mı?</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	49	21,4
Hayır	180	78,6
Toplam	229	100,0
<i>Fitness, vücut geliştirme vb. yerlere üyeliğiniz var mı?</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Evet	63	27,5
Hayır	166	72,5
Toplam	229	100,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin spor faaliyetlerine ait frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin %50,2'si düzenli olarak spor yapmakta, %21,4'ünün herhangi bir spor dalında lisansı bulunmakta, %27,5'inin fitness, vücut geliştirme vb. gibi yerlere üyeliği bulunmaktadır.

Akademik Not Ortalamasına Göre Karşılaştırmalar (Bağımsız T testi, Anova) ve Korelasyon Analizi

Aşağıdaki tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin akademik not ortalamalarının bazı değişkenlere göre karşılaştırması verilmiştir. Tabloda ortalama, standart sapma ve test için ise Bağımsız-T testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5 - Akademik Not Ortalamasının Tabloda Yer Alan 2 Gruplu Değişkenlere (Dikotomik) Göre Karşılaştırılması

<i>Akademik Not Ortalaması</i>		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.D.</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	Erkek	203	2,50	0,52	-	0,008*
	Kadın	26	2,79	0,52		
Aile İkamet	Antalya	112	2,48	0,55	-	0,174
	Antalya dışı	117	2,58	0,50		
Antalya'da ikamet edilen yer	Ev	201	2,50	0,52	-	0,016*
	Yurt	28	2,76	0,51		
Öğretim	1. Öğretim	123	2,54	0,48	0,079	0,937
	2. Öğretim	106	2,53	0,58		
DGS' ye girmeyi düşünüyor musunuz?	Evet	168	2,59	0,54	-	0,008*
	Hayır	61	2,38	0,46		
Kişisel gelişim üzerine herhangi bir eğitim aldınız mı ?	Evet	29	2,53	0,63	-	0,956
	Hayır	200	2,53	0,51		
Sertifika programlarına katıldınız mı?	Evet	55	2,53	0,60	-	0,912
	Hayır	174	2,53	0,50		
Düzenli olarak ilgilendiğiniz bir hobiniz var mı?	Evet	75	2,62	0,57	1,809	0,072
	Hayır	154	2,49	0,50		
Herhangi bir derneğe üye misiniz?	Evet	29	2,60	0,62	0,703	0,483
	Hayır	200	2,52	0,51		
Herhangi bir yardım kuruluşuna üye misiniz?	Evet	9	2,60	0,44	0,417	0,677
	Hayır	220	2,53	0,53		
Üniversitede herhangi bir	Evet	36	2,77	0,59	2,988	0,003*

kulübe üye misiniz?	Hayır	193	2,49	0,50		
Düzenli olarak spor yapıyor musunuz?	Evet	115	2,53	0,58	-	0,955
	Hayır	114	2,53	0,47	0,057	
Herhangi bir spor dalında lisansınız var mı?	Evet	49	2,44	0,53	-	0,183
	Hayır	180	2,56	0,52	1,336	
Fitness, vücut geliştirme vb. yerlere üyeliğiniz var mı?	Evet	63	2,37	0,55	-	0,005*
	Hayır	166	2,59	0,51	2,861	

* $p < 0,05$

Tabloya göre;

- Akademik not ortalaması öğrencilerin cinsiyetine göre istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Kız öğrencilerin not ortalaması daha yüksektir.
- Akademik not ortalaması öğrencilerin Antalya'da ikamet ettikleri yere göre istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Yurttan ikamet eden öğrencilerin not ortalaması daha yüksektir.
- Akademik not ortalaması öğrencilerin DGS'ye girmeyi düşünüp düşünmemelerine göre istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). DGS'ye girmeyi düşünenlerin not ortalaması daha yüksektir.
- Akademik not ortalaması öğrencilerin üniversitede herhangi bir kulübe üye olup olmalarına göre istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Üniversitede herhangi bir kulübe üye olan öğrencilerin not ortalaması daha yüksektir.
- Akademik not ortalaması öğrencilerin fitness, vücut geliştirme vb. yerlere üyeliği olup olmamasına göre istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Fitness, vücut geliştirme vb. yerlere üye olan öğrencilerin not ortalaması daha düşüktür.

Akademik not ortalaması tabloda yer alan diğer değişkenler göre istatistiksel açıdan farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$)

Aşağıdaki tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin akademik not ortalamalarının yaş aralığına göre karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 6 - Akademik Not Ortalamasının Yaş Aralığına Göre Karşılaştırılması

Akademik Not Ortalaması		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.D.</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Yaş Aralığı	18-20	101	2,64	0,46	4,014	0,008*
	21-23	84	2,48	0,56		
	24-26	19	2,23	0,56		
	27 ve üzeri	25	2,49	0,53		

* $p < 0,05$

Tabloda ortalama, standart sapma ve test için ise Anova testi sonuçları gösterilmiştir.

Tabloya göre;

- Akademik not ortalaması öğrencilerin yaşlarına göre istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Hangi yaş grupları arasında farklılık olduğunu görmek için post-hoc testi uygulanması gerekmektedir, bir sonraki tabloda bu test uygulanmıştır.

Tablo 6.1 - Yaşa Göre Post-Hoc Testi (LSD Test)

<i>Dependent Variable: Akademik not ortalaması - LSD test</i>				
<i>(I) Yaş Aralığı</i>		<i>Mean Difference (I-J)</i>	<i>Std. Error</i>	<i>Sig.</i>
18-20	21-23	,15722*	0,076	0,040
	24-26	,41297*	0,129	0,002
	27 ve üzeri	,15379	0,115	0,183
21-23	18-20	-,15722*	0,076	0,040
	24-26	,25575	0,131	0,052
	27 ve üzeri	-,00343	0,117	0,977
24-26	18-20	-,41297*	0,129	0,002
	21-23	-,25575	0,131	0,052
	27 ve üzeri	-,25918	0,157	0,100
27 ve üzeri	18-20	-,15379	0,115	0,183
	21-23	,00343	0,117	0,977
	24-26	,25918	0,157	0,100

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

Yukarıdaki tabloda bir önceki tabloda yer alan ANOVA test sonucuna göre anlamlı çıkan yaş değişkenine ait post-hoc analizi gösterilmiştir. Post-Hoc analizi için LSD test uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre 18-20 yaş arasındaki öğrencilerin akademik not ortalaması 21-26 yaş arasındaki öğrencilerin not ortalamasından daha yüksektir.

Aşağıdaki tabloda araştırmaya katılan öğrencilerin sıklık sorularına verdikleri cevaplar ile akademik not ortalaması arasındaki ilişki gösterilmiştir.

Tablo 7 - Korelasyon Analizi

			Akademik not ortalaması
<i>Aktivite sıklığı</i>	Sinema	r	,103
		n	229
	Tiyatro	r	-,064
		n	229
	Konser	r	,043
		n	229
	İl dışına Gezi	r	-,037
		n	229
<i>Okuma sıklığı</i>	Gazete	r	,203**
		n	229
	Dergi okuma sıklığı	r	,013
		n	229
	Kitap okuma sıklığı	r	,055
		n	229
<i>Spor/Faaliyetlere katılım sıklığı</i>	Dernek	r	-,466*
		n	29
	Yardım kuruluşu	r	-,479
		n	9
	Üniversite kulüp	r	-,158
		n	36
<i>Hobi, Faaliyet</i>	Hobi sıklık	r	-,078
		n	74
	Sportif faaliyet sıklık	r	-,109
		n	148
	Fitness, vücut geliştirme vb. yerlere gitme sıklığı	r	-,001
		n	63

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tabloya göre;

- Akademik not ortalaması ile gazete okuma sıklığı arasında pozitif doğrusal anlamlı bir ilişki vardır ($r=0,203$; $p<0,01$) Gazete okuma sıklığı arttıkça akademik not ortalaması artmaktadır.
- Akademik not ortalaması ile dernek faaliyetlerine katılma sıklığı arasında negatif doğrusal anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,466$; $p<0,05$) Dernek faaliyetlerine katılma sıklığı arttıkça akademik not ortalaması düşmektedir.
- Akademik not ortalamasının tabloda yer olan diğer değişkenler ile istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkisi yoktur. ($p>0,05$)

Çapraz Karşılaştırmalar (Ki-kare)

Tablo 8’ de araştırmaya katılan öğrencilerin DGS’ ye girme durumlarının sertifika programlarına katılma durumlarına göre karşılaştırılması gösterilmiştir. Karşılaştırma için Ki-kare testi uygulanmıştır.

Tabloya göre araştırmaya katılan öğrencilerin DGS’ ye girme durumları sertifika programlarına katılma durumlarına göre istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Sertifika programlarına katılmış öğrencilerde DGS’ ye girmeyi düşünenlerin oranı daha yüksektir.

Tablo 8 - Öğrencilerin DGS’ ye Girme Durumlarının Sertifika Programlarına Katılma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Sertifika programlarına katıldınız mı?	DGS’ ye girme durumu		Toplam	
	Evet	Hayır		
Evet	n	48	7	55
	%	87,3%	12,7%	100,0%
Hayır	n	120	54	174
	%	69,0%	31,0%	100,0%
Toplam	n	168	61	229
	%	73,4%	26,6%	100,0%

Ki-kare=7,167 p=0,007<0,05

Tablo 9’ da araştırmaya katılan öğrencilerin DGS’ ye girme durumlarının düzenli olarak bir hobi ile ilgilenme durumlarına göre karşılaştırılması gösterilmiştir. Karşılaştırma için Ki-kare testi uygulanmıştır.

Tablo 9 - Öğrencilerin DGS’ ye Girme Durumlarının Düzenli Olarak Bir Hobi İle İlgilenme Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Düzenli olarak bir hobiniz var mı?		DGS' ye girme durumu		Toplam
		Evet	Hayır	
Evet	n	65	10	75
	%	86,7%	13,3%	100,0%
Hayır	n	103	51	154
	%	66,9%	33,1%	100,0%
Toplam	n	168	61	229
	%	73,4%	26,6%	100,0%

Ki-kare=10,102 p=0,001<0,05

Tabloya göre araştırmaya katılan öğrencilerin DGS' ye girme durumları düzenli olarak bir hobi ile ilgilenme durumlarına göre istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Düzenli olarak bir hobi ile ilgilenen öğrencilerde DGS' ye girmeyi düşünenlerin oranı daha yüksektir.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma hayatında yerlerini alacak olan öğrencilerin akademik başarılarının artırılması hem ülke hem de kendileri açısından önemlidir. Mesleklerini öğrenmeye çalışan, 4 yıllık fakültelere geçmek için uğraşan MYO öğrencilerinin sorunlarının belirlenmesi, çözüm üretilmesi ve doğru yönlendirme ile öğretime yoğunlaşacakları, başarılarının artacağı düşünülmektedir.

Buradan hareketle planlanan araştırmada; kız öğrencilerin, yurtda ikamet edenlerin, DGS' ye girmeyi düşünenlerin ve üniversitede herhangi bir kulübe üye olan öğrencilerin not ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gazete okuma sıklığı artıkça yükselen not ortalamasının dernek faaliyetlerine katılma sıklığı artıkça düştüğü görülmüştür.

18-20 yaş aralığındaki öğrencilerin akademik not ortalamaları, 21-26 yaş arasındaki öğrencilerin akademik not ortalamalarından daha yüksektir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde; gelecek ile ilgili hedeflerini netleştirmiş, farklı alanlardaki öğrenci gruplarıyla iletişim halinde olan ve kulüp çalışmalarıyla bir amaç doğrultusunda hareket eden öğrencilerin daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu doğrultuda da MYO' ya kayıt yaptıran öğrencilerin alanları ile ilgili yapabilecekleri işler ve kariyer planlarının oluşturulmasına yönelik

bilgilendirilmelerinin, üniversitedeki diğer fakülte/yüksekokul öğrencileri ile iletişim halinde bulunabilecekleri ortamların sağlanmasının ve ilgi alanlarına uygun kulüp faaliyetlerine yönlendirilmelerinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Mezunlar ve sektör temsilcileri ile yapılacak söyleşiler, staj, işyeri ziyaretleri, fuar ve konferans katılımları öğrencilerin kariyer planlarını belirlemede yardımcı olabilir. Üniversite bünyesinde düzenlenecek gezi, şenlik vb. etkinliklerle, farklı öğrenci gruplarının iletişimi sağlanabilir, öğrenciler planlanacak oryantasyon programlarıyla ilgi alanlarına uygun kulüp faaliyetlerine yönlendirilebilir.

Kaynaklar

Büyüköztürk, Ş. ve Deryakulu, D. (2002). Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği ile Sınıf Öğretmenliği Programı Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Faktörler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 30, 187-204.

Koç M. Avşaroğlu S. ve Sezer A. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarıları İle Problem Alanları Arasındaki İlişki. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 483-498.

Adıgüzel B. ve Eroğlu E. (2008). Öğrenci Başarısını Etkileyen Faktörlerin Parametrik Olmayan Testlerle Analizi. *Yöneylem Araştırması ve Endüstri Mühendisliği 28. Ulusal Kongresi*, İstanbul.

Rençber, B. A. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Faktörler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 191-198.

Vural M. (2013). Öğrencilerin Gelir Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-18.

Aşlıoğlu F. Çay R. D. ve Şanlıbaba P. (2016). Kalecik Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Başarı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, May, 79-88.

TÜRKİYE'DEKİ ENFLASYON VE DOLAR KURU VOLATİLİTESİNİN BİST-100 ENDEKSİ OYNAKLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Ramazan KILIÇ¹, Caner DİLBER²

Özet

Bu çalışmada Türkiye'deki enflasyon ve dolar kuru volatilitésinin BİST 100 endeksi oynaklığına etkisi incelenmiştir. Çalışmada enflasyon serisi için tüfe rakamları, dolar kuru serisi için merkez bankası dolar alış kuru ve BİST 100 endeksi değerleri aylık frekansta olacak şekilde TCMB veri tabanından alınmıştır. Yapılan çalışmada, belirtilen seriler için GARCH katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı olmasına bağlı olarak, enflasyon ve dolar kuru volatilitésinin tespit edilmesi için, volatilité hesaplamalarında en çok kullanılan GARCH(1,1) modeli kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda dolar kuru volatilitésinin BİST 100 endeksi oynaklığını düşürdüğü (negatif etkilediği) gözlemlenirken, enflasyon volatilitésinin BİST 100 endeksinin oynaklığını arttırdığı (pozitif etkilediği) tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Enflasyon, Dolar Kuru, Borsa, Volatilité, Garch Model

¹Prof. Dr. Ramazan KILIÇ, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
ramazan.kilic@dpu.edu.tr

²Öğr. Gör. Caner DİLBER, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yapraklı MYO,
canerdilber@karatekin.edu.tr

IMPACT OF INFLATION AND DOLLAR EXCHANGE RATE VOLATILITY ON BIST-100 INDEX VOLATILITY IN TURKEY

Ramazan KILIÇ, Caner DİLBER

Abstract

This study has investigated the impact of inflation and dollar exchange rate volatility of BIST 100 index on volatility. In the study CPI for the inflation series and central bank buying rate of dollar for the dollar series were extracted from Central Bank of the Republic of Turkey by keeping BIST 100 index values on monthly frequency. GARCH (1,1) model, being the most utilized one in calculation, was used to assess inflation and dollar exchange rate volatility depending on the fact that GARCH coefficients were statistically meaningful. The study has indicated that dollar exchange rate volatility reduced BIST 100 index volatility (had negative impact), whereas inflation volatility increased BIST 100 index volatility (had positive impact).

Keywords: Inflation, Dollar Exchange Rate, Stock Market, Volatility, Garch Model

Giriş

Makroekonomik değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkisini incelemek, ekonomi literatüründe önemli bir yere sahiptir. Özellikle finansal piyasalarda yaşanan, makroekonomik değişkenlerden kaynaklı dalgalanmalar hem ekonomi otoritelerini hem yatırımcıları hem de firmaları karar verme noktasında olumsuz etkilemekte ve risk primlerini yükseltmektedir. Finansal piyasalarda, özellikle borsalarda meydana gelen dalgalanmaların sebeplerinin bilinmesi, politika yapıcılarının söz konusu değişkenlere müdahale ederek kontrol altında tutmasına imkân sağlayacağı gibi, yatırımcılara da borsaların getirilerini öngörme fırsatı sunacaktır (Evbayiro-Osagie ve Emeni, 2015). Bu çalışmada, enflasyon ve dolar kuru volatilitésinin Borsa İstanbul endeksinin oynaklığı üzerindeki etkisini incelemek için Bollaresev (1986) tarafından, ARCH modelinin kendi gecikmesini oynaklık denkleminde dahil ederek geliştirilen GARCH modeli kullanılmıştır. ARCH ve GARCH modelleri volatilité hesaplamalarında en çok kullanılan model olmak ile birlikte volatilitéyi uzun dönem, bugünkü dönem ve önceki dönem olarak parçalara ayırır ve oynaklığa her dönem için ağırlık vermeyi amaçlamıştır (Engle, 2001). Finansal bir varlığı belli bir dönemde satın alıp sonraki dönemde satmayı düşünürsek uzun dönemli (koşulsuz) varyans modelleri ile yapılacak bir hesaplama yetersiz kalacaktır. Bu durumda otoregresif hareketli ortalama ile ortalaması modellenen, getiri serisinin hata teriminin "ε" karesi şeklinde hesaplanan koşullu değişen varyans modelleri yapılan hesaplamaların daha isabetli olmasına imkân sağlamaktadır. Bu çalışmada, ilk olarak TÜFE rakamları üzerinden elde edilen enflasyon serisi ve TCMB dolar alış fiyatları üzerinden elde edilen dolar kuru serisi GARCH (1,1) modeli ile analiz edilmiştir. GARCH (1,1) modelinin formüle edilışı ve kıstasları araştırmanın uygulama bölümünde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Volatilitésini modellenen enflasyon ve dolar kuru serileri BİST 100 endeksi için GARCH (1,1) modeli ile açıklanacak oynaklık modeline, etkileri incelenmek için eklenmiştir. (bkz, formül 3,1)

Literatür

Enflasyon ve dolar kurunun uluslararası işlem gören borsaların getirisi ve oynaklığı üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda genellikle enflasyon ya da dolar kuru serilerinin volatilitésini modellenmeden, borsa getirisi veya oynaklığı üzerindeki etkisinin yönü tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada ise; enflasyon ve dolar kuru volatilitésini modellendikten sonra, bu iki değişken, borsanın volatilitésinin tahmin edildiği modele, etkilerini araştırmak için eklenmiştir. Bu yönü ile yapılan çalışma, özel bir nitelik kazanmaktadır. Literatürde enflasyon ve dolar/döviz kurunun borsalar üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalardan bazıları şu şekildedir; Zakaria ve Shamsuddin (2012) enflasyon, faiz

oranları, para arzı, döviz kuru ve büyüme oranlarının Malezya borsasındaki oynaklığa etkilerini araştırmışlar ve borsa oynaklığının bu değişkenlerden sadece enflasyon ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Hatipoğlu (2016) Türkiye'deki enflasyon ve BİST-100 endeksinin volatilitesi arasındaki ilişkiyi incelerken 1986-2016 yıllarını aylık frekansta olacak şekilde kullanmış ve belirtilen dönem için enflasyonu tek haneli ve çift haneli dönemler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Her iki dönem için, enflasyonun BİST-100 endeksi volatilitesine etkisini GARCH modeli yardımı ile açıklamıştır. Yapmış olduğu çalışmaya göre; enflasyon oranının yüksek olduğu dönemde, enflasyon borsanın volatilitesini arttırırken fiyat istikrarının sağlandığı dönemde enflasyon ve volatilitate arasında anlamlı ilişki yoktur. Boyacıoğlu ve Çürük (2016) Borsa İstanbul 100 endeksi içerisinde imalat ve ticaret sektöründe faaliyet gösteren 42 firmanın 2006-2014 yılları arasındaki verilerini alarak dolar kurundaki değişimin bu firmalara ait hisse senetleri getirisi üzerindeki etkisini, panel veri analizi ile incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda; reel dolar kuru endeksindeki değişimin hisse senedi getirisi üzerinde pozitif anlamlı etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Kayral (2016) Türkiye'de dolar ve euro kurlarının 2002-2015 döneminde günlük getirilerini kullanılarak döviz kuru volatiliteleri ile döviz kuru getirileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Döviz kuru volatilitesini açıklamak için simetrik modeller olarak ARCH (1), ARCH-M (1), GARCH (1,1) ve GARCH-M (1,1) ve asimetrik modeller olarak EGARCH (1,1), EGARCH-M (1,1), TARARCH (1,1) TARARCH-M (1,1) modellerinin tamamını kullanmıştır. Volatilitenin bulunmasında en uygun değişen varyans modeli olarak TARARCH (1,1) modelini belirlemiştir. Bu modelle yaptığı çalışmanın sonucunda; getirilerden volatilitelere doğru tek yönlü nedensellik (2008-2010 alt döneminde Dolar hariç) rapor etmiştir. Davis ve Kutun (2003) üretimdeki büyüme ve enflasyonun, borsa getirileri ve oynaklığı üzerindeki etkisini 13 farklı ülke için incelemişler ve enflasyon ile borsaların volatilitesi arasında pozitif yönlü fakat zayıf bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Savaş ve Can (2011) euro-dolar paritesi ve reel efektif döviz kuru endeksi ile İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören hisse senedi fiyatları arasındaki ilişkiyi çoklu doğrusal regresyon modeli ile analiz etmişler ve ilişkinin yönünü de Granger nedensellik testi ile belirlemişlerdir. Çalışma sonucunda, euro-dolar paritesi ve reel efektif döviz kuru endeksi'nin İMKB 100 Endeksi'ni % 77,5 oranında açıkladığı ve pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Saryal (2007), İMKB borsası için yaptığı çalışmada, enflasyon ve borsa volatilitesi arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi rapor etmiş ve enflasyonun borsa için bir risk etmeni olduğunu belirtmiştir. Ceylan ve Başçı (2006) enflasyon beklentisi ve üretimdeki büyümenin İMKB borsası üzerindeki etkisini incelemişler ve her iki değişkenin hem getiri hem de oynaklık açısından herhangi bir etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Aliyu

(2012) Gana ve Nijerya borsaları için yaptığı çalışmada, enflasyon oranının her iki ülke için de borsa getirisi ve oynaklığı açısından etkileyici bir faktör olduğunu belirtmiştir. Al-Sharkas ve Al-Zoubi (2013) enflasyon ve borsa arasındaki ilişkiyi Suudi Arabistan, Kuveyt ve Fas ülkeleri üzerinde araştırmışlar ve uzun dönemde belirtilen değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu vurgulamışlardır. Coşkun ve Ümit (2016) BİST 100 hisse senedi endeksi getirisi ile döviz kuru, altın fiyatı, mevduat faiz oranı ve reel konut fiyat endeksi arasındaki uzun dönemli ilişkiyi, 2000:01-2014:07 dönemine ait aylık veriler kullanılarak, Johansen ve Maki eşbütünleşme yöntemleri ile araştırmışlardır. Johansen eşbütünleşme yöntemi ile yapılan analiz sonucunda seriler arasında bir tane eşbütünleşme ilişkisi bulunurken, Maki eşbütünleşme yöntemi ile yapılan analizlerde Türkiye’de BİST-100 hisse senedi endeksi getirisi ile altın fiyatı, döviz kuru, mevduat faiz oranı ve reel konut fiyat endeksi arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Turan (2011) İMKB Ulusal 100 endeksi ile dolar kuru ve TÜFE arasındaki ilişkiyi vektör hata düzeltme (VEC) yöntemi ve nedensellik testlerini kullanarak incelemiş ve İMKB Ulusal-100 endeksi ile doları kuru arasında negatif, TÜFE arasında ise pozitif uzun dönemli bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bulut (2013) İMKB Ulusal 100 endeksi ile sanayi üretimi endeksi, enflasyon, faiz oranı, döviz kuru, ihracat, petrol fiyatları ve altın fiyatları arasındaki ilişkiyi araştırırken Zivot-Andrews, Lee-Strazicich ve Carrion-i-Silvestre, birim kök testleri ve Gregory-Hansen ve Maki eşbütünleşme testlerini kullanmıştır. Ayrıca değişkenler arasındaki Granger nedensellik ilişkisini Toda-Yamamoto yaklaşımıyla tespit etmeye çalışmış ve değişkenlerin katsayılarını dinamik en küçük kareler yöntemiyle belirlemiştir. Çalışmanın sonucunda, hisse senedi fiyatları ile sanayi üretimi, enflasyon, döviz kuru ve petrol fiyatları arasındaki ilişkinin pozitif, faiz oranı, ihracat ve altın fiyatları ile arasındaki ilişkinin negatif olduğunu tespit etmiştir. Berke (2012) dolar kuru ile İMKB 100 fiyat endeksi arasındaki ilişkiyi 2002:4 ile 2012:7 dönemleri için FMOLS, CCR ve DOLS yöntemlerini kullanarak araştırmıştır. Üç testin sonuçlarına göre; iki değişken arasında negatif bir ilişkinin var olduğunu belirtmiştir. Şahin ve Sekmen (2013), dolar kuru ile İMKB 100 endeksi içerisinden seçtikleri 5 şirketin hisse senetleri getirileri arasındaki ilişkiyi 1986:5 ve 2012:2 dönemleri için ARCH/GARCH modelleri ve Engle-Granger eşbütünleşim testi ile regresyon analizlerini kullanarak incelemişler ve döviz kuru belirsizlikleri ile beş şirketin İMKB endeksi getirisi arasında bir eşbütünleşimin var olduğunu, ayrıca döviz kuru belirsizliklerinin İMKB'de faaliyet gösteren şirketlerin getirisi üzerinde önemli bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kendirli ve Çankaya (2016) enflasyon ve dolar kurunun Borsa İstanbul Bankacılık Endeksi (XBANK) üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarının sonucunda enflasyon ve dolar kurunun %5

anlamlılık düzeyinde XBANK endeksi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını, %10 anlamlılık düzeyinde ise XBANK endeksinden dolar kuruna doğru tek yönlü bir ilişki bulunduğu tespit etmişlerdir.

Veri ve Metodoloji

Araştırmanın verileri, TCMB ‘nin (evds) veri tabanından 1986:2 ile 2016:8 dönemleri arasında aylık frekansta sağlanmıştır. Borsa İstanbul fiyat endeksi, tüketici fiyat endeksi ve Amerikan Doları alış kuru paritesi verileri sırasıyla $\ln(Bist_t/Bist_{t-1})$, $\ln(Tüfe_t/Tüfe_{t-1})$ ve $\ln(Usd_t/Usd_{t-1})$ formülü ile durağan hale getirilmiştir. Çalışmada volatilitenin tahmini için uygulamada en çok kullanılan model olan GARCH (generalized autoregressive conditional heteroskedasticity) modeline başvurulmuştur. GARCH (1,1) modeli aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Bollerslev, 1986):

$$\sigma_t^2 = \omega + \alpha \varepsilon_{t-1}^2 + \beta \sigma_{t-1}^2 \quad (3)$$

Modelde ω uzun dönemli volatilitayı, α seriyeye gelen şokların bugünkü oynaklığa etkisini ve β parametresi bir dönem geçmişteki volatilitenin cari volatiliteye etkisini işaret etmektedir. GARCH modelinin istikrar kısıtını sağlaması için $\omega, \alpha, \beta > 0$ olma şartını sağlamaları gerekmektedir. Ayrıca modelin durağanlığının sağlanması için $\alpha + \beta < 1$ kısıtına uyum sağlanmalıdır. Yapılan çalışmada öncelikle enflasyonunun belirsizliğini ölçmek için enflasyon serisi GARCH (1,1) modeli ile modellenmiştir. Aynı şekilde dolar kurunun belirsizliğini doların volatilitasının temsil edeceği düşünülerek dolar kuru paritesi de GARCH(1,1) yöntemi ile analiz edilmiştir. Enflasyon belirsizliğinin ve dolar kuru belirsizliğinin, Borsa İstanbul-100 endeksinin oynaklığı üzerindeki etkisini tespit etmek için ise Aliyu (2012) tarafından da kullanılan aşağıdaki denkleme başvurulmuştur:

$$\sigma_t^2 = \omega + \alpha \varepsilon_{t-1}^2 + \beta \sigma_{t-1}^2 + \pi(enflasyon\ vol.)_{t-1} + \gamma(dolar\ vol.)_{t-1} \quad (3.1)$$

Bu modelde enflasyonun ve dolar kuru volatilitasının bir gecikmeli değeri koşullu varyans modeline eklenerek, borsanın volatilitasının enflasyon ve dolar kuru belirsizliğinden etkilenip etkilenmediği araştırılmaktadır. Pozitif işarete sahip γ ile π parametreleri her iki değişkenin belirsizliği arttıkça BİST-100 endeksinin volatilitasının de arttığını göstermektedir. Negatif işarete sahip γ ile π parametreleri ise her iki değişkenin belirsizliği arttıkça BİST-100 endeksinin volatilitasının azaldığını göstermektedir.

Tablo 1 - Enflasyon dolar kuru ve BİST-100 endeksinin tanımlayıcı istatistikleri

	$\Delta \ln(\text{Tüfe})$	$\Delta \ln(\text{Dolar Kuru})$	$\Delta \ln(\text{Bist-100})$
Ortalama	0.02	0.02	0.03
Standart Sapma	0.02	0.04	0.12
Çarpıklık	2.57	3.03	0.84
Basıklık	19.9	26.77	6.23
JB	4797	91.79	203
Probability	0,00	0,00	0,00
ADF	-2.76	-11.45	-9.15

Not: %1 anlamlılık düzeyinde kritik değer -2,57

Analizi yapılan 02.1986-08.2016 dönemleri arasında enflasyonun standart sapması %2, dolar kurunun %4, ve BİST-100 endeksinin %12 olarak gerçekleşmiştir. Standart sapma değerlerinin yüksek olması analizi yapılan dönemde serilerin değişkenliğinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Değişkenliği en yüksek seri BİST-100 endeksi iken daha sonra sırası ile dolar kuru ve enflasyon olmuştur. Sözü edilen dönem içerisinde BİST-100 endeksinin ortalama aylık nominal getirisi % 3 olurken ortalama aylık reel getirisi ise %1 dir. Serilerin çarpıklık (skewness) değerleri normal dağılımda sıfır (0) olması gerekirken analizi yapılan dönemde üç seri içinde sıfırdan büyük çıkmıştır. Bu durum serilerin sağa çarpık bir dağılım sergilediklerini göstermektedir. Normal dağılımda üç (3) olması beklenen basıklık (kurtosis) değerlerinin tüm seriler için üçten oldukça büyük çıkması ise serilerin uzun kuyruklu oldukları şeklinde yorumlanır. JB (Jarque-Bera) değerlerinin yüksek değerler alması serilerin normal dağılıma sahip olmadıkları sonucunu destekler niteliktedir. Serilerin durağan olup olmadıklarının anlaşılması için enflasyonun, dolar kuru ve BİST-100 endeksine ait serilerin bir gecikmeli değeri ile oluşturulan değişim oranı serilerinin ADF (Dickey-Fuller) testindeki olasılık değerleri incelendiğinde %1 anlamlılık düzeyinde tüm serilerin durağan olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 2 - Enflasyon ve Dolar Kurunun GARCH(1,1) sonuçları¹

<i>Parametre</i>	<i>Enflasyon</i>	<i>Dolar Kuru</i>
μ	0.01***	-
ρ_1	0.51***	0.70***
ρ_2	0.20***	-
ω	0.00***	0.00***

¹ ARMA modelleri dahil edilerek elde edilen en iyi spesifikasyonlardır.

α	0.57***	0.61***
β	0.36***	0.35***
$\alpha+\beta$	0,93	0,96
LM(1)	0.54	0.48
$Q^2(36)$ p değerleri	0,94	0,96

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Enflasyon ve dolar kuru serileri için kurulan GARCH(1,1) modelinin sonuçlarını gösteren tablo 2 incelendiğinde hem enflasyon hem de dolar kuru serilerinin GARCH parametreleri $\omega, \alpha, \beta > 0$ ve $\alpha + \beta < 1$ kısıtını sağladıkları gözlemlenmektedir. Arch-LM(1) testinin p değerleri oynaklığın modellenemeyen kısmının olmadığını gösterirken, Q^2 p değerleri de her iki seri için otokorelasyon sorununun olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak enflasyon ve dolar kuru serilerinin volatilitésinin tahmini için kurulan GARCH (1,1) modeli anlamlıdır.

Tablo 3 - Enflasyon ve Dolar Kuru Volatilitésinin BİST- 100 oynaklığına etkisi

<i>Parametre</i>	<i>Enflasyon ve Dolar Kuru Oynaklığına Etkisi</i>
μ	0.02***
ρ_1	0.30***
ω	0.00
α	0.13***
β	0.83***
π	0.10**
γ	-0.04***
LM(1)	0.51
$Q^2(36)$ p değerleri	0,82

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tablo 3'te belirtilen π parametresi enflasyon volatilitésinin, γ parametresi de döviz kuru volatilitésinin BİST-100 endeksi oynaklığına etkisini göstermektedir. %1 anlamlılık (***) p<0.01) ve %5 anlamlılık (** p<0.05) düzeyinde her iki değişkende istatistiki açıdan anlamlıdır. Pozitif işarete sahip olan π parametresi enflasyon volatilitésini arttıkça BİST-100 endeksinin oynaklığının da artmakta olduğunu negatif işarete sahip γ parametresi ise dolar kuru volatilitésini arttıkça BİST-100 endeksinin oynaklığının azalmakta olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile BİST-100 endeksinin belirsizliğinin %1 artması için enflasyon volatilitésinin %10 artması ve dolar kuru volatilitésinin de %4 azalması gerekmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada; öncelikle enflasyon, dolar kuru ve BİST 100 serilerini durağan hale getirebilmek için serilerin birinci derecen farkları alınmıştır. Daha sonra enflasyon ve Dolar kuru serilerinin volatilitesi GARCH (1,1) modeli ile modellenmiştir. Yapılan analiz sonucunda kurulan modelin anlamlı olduğu ve hem enflasyon hem de dolar kuru volatilitelerini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Volatilitesi modellenen enflasyon ve dolar kuru değişkenlerinin BİST 100 endeksinin oynaklığına etkisi olup olmadığını araştırmak için BİST 100 endeksi oynaklığını modellediğimiz GARCH (1,1) modeline bu değişkenlerin volatilitesi π ve γ parametreleri şeklinde eklenmiş ve analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda enflasyon volatilitelerini temsil eden π parametresi pozitif değer alırken, dolar kuru volatilitelerini temsil eden γ parametresi negatif değer almıştır. Her iki değişkene ait parametreler istatistiki açıdan anlamlıdır. Bu verilere göre; Türkiye’de enflasyon volatilitelerinin artması borsanın oynaklığını arttıran bir değişken olurken dolar kuru volatilitelerinin artması ise borsanın oynaklığını azaltan bir değişken durumundadır. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde; enflasyon volatilitesi ile borsa oynaklığı arasında tespit edilen pozitif ilişki Fisher (1930) ile paralellik gösterirken, dolar kuru volatilitesi ile borsa oynaklığı arasında tespit edilen negatif ilişki portföy dengesi yaklaşımını destekler niteliktedir.

Kaynakça

- Aliyu, S.U.R. (2012). “Does Inflation Have An Impact On Stock Returns And Volatility? Evidence from Nigeria and Ghana.” *Applied financial economics*, 22(6), 427-435.
- Al-Sharkas, A. A. ve Al-Zoubi, M. (2013). “Stock Prices and Inflation: Evidence from Jordan, Saudi Arabia, Kuwait, and Morocco”. *Journal of International Business Research*, 12(1), 23.
- Berke, B. (2012). “Döviz Kuru ve İMKB100 Endeksi İlişkisi: Yeni Bir Test” *Maliye Dergisi*, (163), 243-257
- Bollerslev, T. (1986). “Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity.” *Journal of econometrics*, 31(3), 307-327.
- Boyacıoğlu, M. A. ve Çürük, D. (2016). “Döviz Kuru Değişimlerinin Hisse Senedi Getirisine Etkisi: Borsa İstanbul 100 Endeksi Üzerine Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan, 143-156
- Bulut, Ş. (2013). “Türkiye’de Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler İle İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Arasındaki İlişki”, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Aydın*
- Ceylan, N. B. ve Başçıl, S. (2006). “Makroekonomik Değişkenlerin Borsa Getirisi ve Oynaklığı Üzerindeki Etkisi” *Türkiye örneği. İktisat, İşletme ve Finans dergisi* 30-36.
- Coşkun, Y. ve Ümit, Ö. (2016) “Türkiye’de Hisse Senedi ile Döviz, Mevduat, Altın, Konut Piyasaları Arasındaki Eşbütünleşme İlişkilerinin Analizi” *Business and Economics Research Journal*. 7 (1): pp. 47-69
- Davis, N. and Kutan, A. M. (2003). “Inflation and output as predictors of stock returns and volatility: international evidence.” *Applied Financial Economics*, 13(9), 693-700.
- Engle, R. (2001). “GARCH 101: The Use of ARCH/GARCH Models in Applied Econometrics”. *Journal Of Economic Perspectives*, C:15, No:4, s.157-168.
- Evbayiro-Osagie, E. I. ve Emeni, F. K. (2015). “Inflation Rates, Financial Openness, Exchange Rates and Stock Market Returns Volatility In Nigeria.” *Ican Journal Of Accounting & Finance*, 4(1), 125-140.
- Hatipoğlu, M. (2016). Enflasyonun Finansal Piyasaların Volatilitesine Etkisi: Borsa İstanbul Üzerine Bir Uygulama, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 9, Sayı 2, Aralık 2016, ss. 711-720
- Kayral, İ. E. (2016). “Türkiye’de Döviz Kuru Volatilitelerinin Modellenmesi” *Politik Ekonomik ve Finansal Analiz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (1), 1-15.
- Kendirli, S. ve Çankaya, M. (2016). “Döviz Kuru ve Enflasyonun Bist Banka Endeksi Üzerindeki Etkisi”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/3, 215-227

Şahin İ. ve Sekmen, F. (2013). “Türkiye’de Döviz Kuru Belirsizliğinin Hisse Senedi Getirilerine Etkisi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Nisan, (36), 149-156.

Saryal, F. S. (2007). “Does inflation have an impact on conditional stock market volatility?: Evidence from Turkey and Canada.” International research journal of finance and economics, 11, 123-133.

Savaş İ. ve Can, İ. (2011). “Euro-Dolar Paritesi ve Reel Döviz Kuru’nun İMKB 100 Endeksi’ne Etkisi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan, 6(1), 323-339

Turan, Z. (2011). “İMKB Ulusal-100 Endeksi İle Abd Doları Kuru ve Tüfe Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi (MUVU), 91-106

Zakaria, Z. ve Shamsuddin, S. (2012). “Empirical Evidence On The Relationship Between Stock Market Volatility And Macroeconomics Volatility in Malaysia.” Journal of Business Studies Quarterly, 4(2), 61.

KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE MİKRO KREDİNİN ETKİSİ VE NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ¹⁸²

Filiz KUTLUAY TUTAR¹⁸³, CEMİLE ALPASLAN¹⁸⁴

Öz

Bu çalışmada, Niğde ilinde mikro kredi sisteminin işleyişi ve mikro kredi sisteminin kadınlar üzerindeki sosyal ve ekonomik etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Niğde Grameen Bankası Mikrofinans şubesi ile iş birliği yapılarak mikro kredi kullanan 110 kadın katılımcı ile birebir görüşülüp çoktan seçmeli anket uygulaması yapılmıştır. Bu görüşmelerde, Niğde'de mikro kredi kullanan kadınların sosyo-demografik profilleri, mikro kredi kullanma amaçları, mikro kredi ile ne tür işler yaptıkları, mikro kredinin gelir düzeylerinde ve sosyal hayatlarında bir değişime yol açıp açmadığı, mikro kredinin istihdama katkı sağlayıp sağlamadığı, mikro kredi uygulamasında ne tür sorunlarla karşılaştıkları ve karşılaşılan sorunların çözümü için neler önerdikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda, Niğde'de mikro kredi kullanan kadınların mikro kredi uygulamasından memnun oldukları ve mikro kredinin ekonomik yaşantılarına önemli katkılar sağlamasına karşın verilen kredi miktarının yetersiz olması, üretilen ürünlerin pazarlanma sorunuyla karşı karşıya kalmaları ve uzun vadede refah artışının olmaması gibi bir takım sorunlarla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Mikro Kredi, Niğde.

¹⁸²Bu çalışma “Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü: Niğde Örneği ” Konulu Niğde Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalında Yapılan Yüksek Lisans Tezinden Türetilmiştir.

¹⁸³ Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi, İİBF, Niğde, flztutar@hotmail.com

¹⁸⁴ Bilim Uzmanı, Niğde, cemilealpaslan@hotmail.com

EFFECT OF MICRO CREDIT IN THE FIGHT AGAINST WOMEN POVERTY AND THE CASE OF NIGDE

Filiz KUTLUAY TUTAR, Cemile ALPASLAN

Abstract

In this study, it was tried to investigate the functioning of micro credit system in province Nigde and its social and economic effects on women. For that purpose, 110 women participants having used micro credit by cooperating with the Branch of Microcredit of Grameen Bank in Nigde were interviewed in person and a multiple choice survey was carried out with them. In these interviews, it was intended for presenting socio-demographic profiles of women having used micro credit in Nigde, what kind of job they conducted through micro credit, whether micro credit caused a change in their income level and social life, whether it contributed to employment, what sort of problems they encountered in the implementation of micro credit and what they offered for the solution of encountered problems.

It was reached the end of the survey that women having used micro credits in Nigde were contented with the system in a considerable extent and they encountered a number of problems such as insufficiency of given credit, marketing problems despite micro credit had considerable contributions to their economic and social life.

Keywords: Poverty, Womens Poverty, Microcredit, Nigde.

Giriş

Yoksulluk, küresel düzlemde en çok tartışılan ve çözüm yolları aranan en önemli sorunlardan biridir. İçerisinde insan ögesini barındıran bir kavram olan yoksulluk; insanların temel ihtiyaçlarını karşılayacak minimum yaşam standartlarına sahip olmamasını ifade etmektedir. Özellikle yoksulluk, iş gücüne ekonomik ve sosyal anlamda yeteri kadar katılamayan kadınları önemli ölçüde etkilemektedir. Nüfusun öteki yarısını oluşturan kadınları, ekonomik, sosyal ve politik alanın dışına iterek ekonomik kalkınmanın olmayacağı inancı ile hazırlanan bu çalışmada; ana eksenimiz, özellikle kadın yoksulluğu ile mücadele stratejisi olarak mikro kredinin uygulaması, spesifik olarak da Niğde ilinde mikro kredi uygulamasının kadın yoksulluğu üzerindeki olası etkilerinin araştırılmasıdır.

Yoksulluk ve Kadına Yansması

“Yoksulluğun kadınlaşması” kavramı, ilk olarak 1978 yılında Diane Pearce tarafından kullanılmıştır. Pearce (1978), bu kavramı o yıllarda Amerika’da yoksulların 2/3’ünü kadınların oluşturmasına ve zaman içinde kadınların işgücüne katılım oranındaki artışa rağmen 1950-1970 arasında kadınların ekonomik konumlarının giderek kötüleşmesine dikkat çekmek üzere kullanmıştır. Pearce’den sonra yapılan birçok çalışma da yoksul kadınların sayısının yoksul erkeklerin sayısının oldukça üzerinde olmasının yanı sıra, yoksulluğun kadınlar ve erkekler tarafından farklı biçimlerde tecrübe edildiğini de ortaya koymuştur. 1995’te 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı’nda da “Yoksulluğun Kadınlaşması” ifadesi yer almıştır (Ünlütürk Ulutaş, 2009, s. 25).

Burnham (1985) ise yoksulluğun kadınsallaşması tezinin dört kör noktası olduğunu şöyle ifade etmektedir: Bu tezde, yoksulluğun birincil belirleyeni olarak sınıf yerine, toplumsal cinsiyet kavramıyla hatalı bir tespit yapılmıştır. İkincisi, bu tez kadınlar arasındaki sınıfsal farkı görünmez kılmıştır. Üçüncüsü, kadınlar arasındaki ırksal farklılıkları ihmal etmektedir. Dördüncüsü, yoksulluğu, siyah erkekler arasında dışlamaktadır. Yoksulluğu belirleyen faktörün toplumsal cinsiyet olması, yoksulluğun sınıfsal, etnik ve ırksal boyutunu analiz dışına çıkarmaktadır. Yoksulluğun kadınsallaşması tezi, kadınlar arasındaki sınıfsal farklılıkları ve kadınlar ile erkekler arasındaki sınıfsal, ırksal ve etnik temelli ortak dayanışma ilişkilerini ihmal ettiği için yoksulluk durumunu politik ve ampirik açıdan yanlış bir şekilde sunmaktadır (Dinçoflaz, 2010, s. 62).

Kadının Yoksulluğunun Nedenleri

Yoksulluğun hem erkekleri hem de kadınları kapsamakla birlikte yoksulluk çoğunlukla kadın ve çocukları kapsamaktadır. Bu sebepten ötürü kadın yoksulluğunun nedenleri de normal yoksulluğun nedenlerinden farklıdır. Kadın yoksulluğunun nedenleri kısaca şu şekilde ifade edilebilir:

Kadının Aile İçerisindeki Konumu: Kadınlar her ne kadar istihdam içerisinde yer alsalar da evdeki sorumluluklarının fazlalığı ve annelik rolleri nedeniyle özellikle yönetim kademelerinde yer alamamaktadırlar. Bu konularda destekleyici koşullar da yeterli değildir. Ayrıca kadınlarımızın çoğunluğu sosyal güvenceden yoksun ve finansal kaynaklara ulaşmamakta, ellerine para geçmemekte ve ölçülebilir bir geliri bulunmamaktadır. Ayrıca ailede kazanılan para üzerinde söz sahibi olamamaktadırlar. Kente göç ve kadınların kentte istihdam olanaklarından yoksun olması veya kayıt dışı ekonomide dâhil olması da önemli bir sorundur (Özdemir, 2009, s. 15).

Eğitim: Sadece kadınlarda değil erkek nüfusunda da hatırı sayılır sayıda eğitim eksikliğinden kaynaklanan yoksulluk görülmektedir. Bu sorunun yaşanmasında piyasanın talep ettiği niteliklerin bireylere aktarılmaması etkili olmuştur. Bununla birlikte son yıllarda ülkemizde ve dünyada özellikle kız çocuklarının eğitilmesi ve onların ekonomik hayata katılmaları için birçok proje ve çalışmaların yapılması hızlandırılmıştır. Eğitim anlamında kadınların bu imkânlardan yeterince yararlandırılmamaları, yoksulluğun kadınlaşmasını arttırmakta hatta kalıcılaştırmaktadır. Yeterli eğitim olanaklarından yararlanamayan kadınlar çoğunlukla nitelik gerektirmeyen, sosyal güvencesiz ve düşük ücretli işlerde ve enformel sektörlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk hızla ve kalıcı şekilde kadınlaşmaktadır (Topgül, 2013, s. 292).

Eşitsiz Kaynak Dağılımı: UNPAC (2014)'te yer alan Eşitsiz Kaynak Dağılımı ilkesinde Birleşmiş Milletlere göre kadınlar dünyada çalışanların 2/3'ü olmasına karşılık dünya gelirinin yalnız % 5'ine ve dünyanın taşınmaz mülkünün %1'inden daha azına sahiptir. Kadınlar çoğu kez, kendilerinin yoksulluktan kurtarmaya yardımcı olacak kaynaklardan yoksundur. Bu sermaye, toprak ve borçlanma olanakları içermektedir

Yeterli Ölçüde Yasalarla Korunmaması: Kanun önünde yoksulluğun azaltılması yönelik kaynaklara yeterli düzeyde erişemeyenler içinde kadınların ve kız çocuklarının oranı dikkat çekecek bir şekilde yüksektir. Kadınların karar mekanizmalarına katılamaması ile kamusal kaynaklardan ve hizmetlerden eşit pay alamamaları arasında da doğrudan bir ilişki vardır.

Yönetici ve karar verici mercilerin çoğunlukla erkeklerden oluşması, kaynak tahsisinin ve kamu politikalarının cinsiyet körü olmasına yol açmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2009, s. 31).

Sosyal Dışlanma: UNPAC’ ta yer alan sosyal dışlanma ilkesine göre yoksulluk ve sosyal dışlanma her zaman el ele gider. Yoksulluk içinde kadınlar genellikle toplumsal, sosyal ve siyasal faaliyetlere katılmaya göze alamaz. Ek olarak, yoksulluk, daha fazla yoksulluk kadınların sosyal dışlanma eğilimi güçlendirip kişinin kendine güveni üzerinde olumsuz bir etki yaratır. Bu nedenle, sosyal dışlanma sonuçları sadece yoksul kadınların refahını etkileyen değil, ama aynı zamanda onların yoksulluktan kendi yolunu çizme umudu azalır (Legislative ve Council Secretariat, 2007, s. 4).

Türkiye’de Kadın Yoksulluğu

Türkiye’de nüfusun yarısına yakın bir kısmının kadın olması, kadın kaynaklarının iş gücü olarak etkin kullanımı kalkınma hedefleri bakımından önem arz etmektedir. Öte yandan kadınların, işgücü olmasının dışında toplumda başka fonksiyonları da vardır. Çocuk yetiştirmede üstlendiği aktif rolün de kalkınma bakımından çok önemli olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de kadın kalkınma hedefleri doğrultusunda ekonomik konumu oldukça önemlidir (Şimşek, 2008, s. 52).

Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Yolları

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadın yoksulluğunu en aza indirmek amacıyla çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bu araçlar Aile ve Sosyal politikalar Bakanlığı, çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmektedir. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Yollarının bazıları aşağıda verilmiştir:

Şartlı Eğitim Yardımı ve Şartlı Sağlık Yardımı: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yoksul ailelerin eğitim çağındaki çocuklarının eğitimlerine devam etmelerini, 0-6 yaş grubundaki çocuklarının sağlık kontrollerini tamamlamalarını, ayrıca anne adaylarının düzenli olarak kontrollerini yaptırarak hastanede doğum yapmalarını teşvik etmek amacıyla “Şartlı Eğitim Yardımı” ve “Şartlı Sağlık Yardımı” programları uygulanmaktadır (BKSGM, 2012).

Gelir Getirici Proje Destekleri: Sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarımızın toplumsal ihtiyaçları karşılanarak topluma entegre olmaları ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire

ulaşmaları amacıyla, kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, sürdürülebilir faaliyetlere yönelik gelir getirici proje desteklerine önem verilmektedir. Gelir getirici projeler için kırsal ve kentsel konularda kişi başına en fazla 15.000 TL destek sağlanmaktadır. Gelir getirici projelerde geri dönüşler ilk iki yıl ödemesiz, sonraki altı yıl altı eşit taksit şeklinde sekiz yıl faizsiz olarak uygulanmaktadır (Esenler Belediyesi Kadın Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, 2014).

Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam İle Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı: Ülkemizde yürütülmekte olan sosyal yardım programları ile istihdam arasında bağlantı kurulması amacıyla kurumlar arası işbirliği çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda 1 Nisan 2010 tarihinde yapılan Ekonomi Koordinasyon Kurulu toplantısında “Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı” kabul edilmiştir. Bununla birlikte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile ASPB arasında 17.02.2012 tarihinde imzalanan işbirliği protokolünde; İŞKUR tarafından belirlenen çalışabilirlik kriterlerine uygun olmak üzere; sosyal yardım başvurusu yapan, sosyal yardım alan, Aile ve Sosyal Destek Danışmanları tarafından yapılan saha incelemeleri sonucunda belirlenen kişilerin İŞKUR’a yönlendirilmesi ve bu kişilere İş ve Meslek Danışmanları tarafından rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi öngörülmüştür (KSGM, 2012).

Sosyal Destek Programı (SODES): 2008 yılında uygulanmaya başlanan SODES, dezavantajlı bölgelerimizin beşeri sermayesini güçlendirmek ve toplumsal bütünleşme sürecine destek olmak amacıyla bu bölgelerdeki göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen bir sosyal kalkınma programıdır. Program; istihdam, sosyal içerme ve kültür-sanat-spor olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır (Kalkınma Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, 2013, s. 20). SODES projeleri ile istihdam edilebilirliğin artırılması, toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik ve sosyal hayata daha fazla katılmalarının sağlanması, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yoluyla bölgedeki çocuk, genç ve kadınların kendilerini daha iyi ifade etmelerine katkı verilmesi hedeflenmektedir. SODES’in kapsadığı nüfus kesimleri, özellikle yoksulluk ve sosyal imkânlarla erişimde sıkıntı yaşayan; çocuklar, gençler, kadınlar, işsizler, yoksullar, göç etmişler ve kentlerin gece kondu bölgelerinde yaşayan birey ve gruplardır. (Kalkınma Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, 2013, s. 20).

Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM): Projenin amacı; kadınların sorunlarının farkına varmalarına, tanımlamalarına ve çözümü için inisiyatif kullanabilmelerine fırsat yaratmak; kadınların kamusal alana daha fazla katılımını ve kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmasını sağlamak; kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırmak; kadını güçlendirerek fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak/cinsiyet dengeli kalkınma sürecini başlatmak ve bu yolla yerel koşullara uygun, katılımcı toplum kalkınması temelli tekrarlanabilir model/modeller geliştirmektir (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010, s. 38-39).

Kadın Kooperatifleri: Sosyal, ekonomik ve kültürel olanaklardan yararlanamayan, daha önce hiç evlerinden çıkmamış kadınlar, artık kooperatiflerde buluşmakta, okul öncesi çocuk eğitim hizmetleri sunmakta, engelli çocukları için öğrenme merkezleri açmakta, doğal ürünler, hediyelik eşya, el sanatları, kuru gıda ihracatı, lokanta işletmeciliği, ev pansiyonculuğu gibi ortaklaşa ekonomik girişimlerde bulunmakta, kadınlara yönelik eğitim çalışmaları yapmakta, danışmanlık vermekte, meslek edindirme ve beceri kursları düzenlemektedirler. Bugün bu kooperatiflerin çatısı altındaki binlerce kadın hem kendileri ve hem de çevreleri için yaşamı yeniden üretmekte, kaynaklarını çok büyük ölçüde kendileri yaratarak, çok ciddi boyutlarda toplum yararına çalışmalar yürütmektedirler. Son olarak Kadın Kooperatifleri İletişim Ağını oluşturmuş ve Kadın Kooperatifleri Birliği kurmak üzere girişimlerini başlatmış 70 Kadın Kooperatifi, 20.000'den fazla kadına ulaşmaktadır (Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı ve Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı, 2010).

Mikro Kredi: İlk kez Muhammed Yunus tarafından geliştirilen mikro kredi sistemi 2006 yılında kendisine Nobel Ödülü'nü kazandırmıştır. Mikro kredi ilk Bangladeş'te başlayıp tüm dünyaya kısa zamanda yayılmıştır. Ülkemize gelmesi ise 2003 yılında Diyarbakır milletvekili Aziz Akgül tarafından Diyarbakır'da uygulanmasıyla başlamıştır.

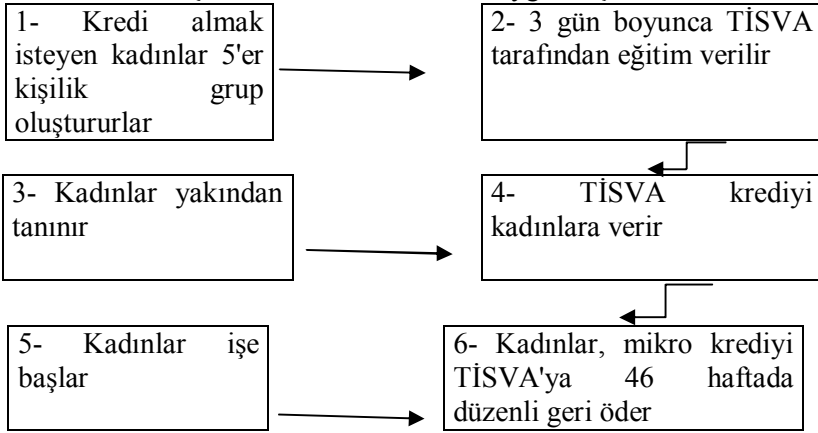
Mikrokredi, bir mikro finansman kuruluşunca bir mikro girişimciye, isini geliştirmesi amacıyla verilmiş olan kredidir. Mikro kredi genellikle işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması, hammadde ve malzeme alımı, imalat için gerekli sabit teçhizatın alımı gibi amaçlarla verilmektedir. Sıklıkla şu örnek verilmektedir; mikro kredi sistemi vasıtasıyla kişiye yemesi için bir balık verilmez. Ona nasıl balık tutulacağı da öğretilmez. Ancak bunların ötesinde, yoksulun balık tutmak için bir ağ veya kayık kiralaması veya alması sağlanır. İnsanların yaradılışında bir kabiliyetlerinin olduğunu kabul eden küçük kredi sistemi, insanlardaki atıl kapasitenin açığa çıkarılmasında

önemli bir rol oynamaktadır. Ortaya çıkarılan bu atıl kapasite ile içinde buldukları yoksullukları bir nebze olsun asılabilmektedir (Dündar, 2007, s. 2).

Mikro Kredinin Türkiye’de Uygulanışı ve Yorumlanması

Mikro krediyi, ek bir gelir elde etmek, kendi işini kurmak ve geçimini sağlamak isteyen kadınların çeşitli faaliyetleri yapmak kaydıyla (tarım, hayvancılık, el işi, esnafılık faaliyetleri vb.) mikro kredi yetkililerinden belirli bir süre karşılığı alınan para olarak nitelendirebiliriz. Bu para mikro kredi uzmanları tarafından verilen çeşitli eğitimler, çeşitli bilgi aktarımları ve her türlü bilgi desteğini kapsamaktadır. Mikro kredi almak için, öncelikle 5 er kişilik guruplar oluşturulur. Bu 5 kişi birbirlerine kefil olurlar. Bu kişiler herhangi bir iş kolunda faaliyet göstermeleri ve bu faaliyetleri verilen kredi ile gerçekleştirmeleri beklenir (Ekonomiye Kadın Gücü, 2012).

Şekil 1 - Mikro Kredinin Uygulanışı

Kaynak: Ekonomiye Kadın Gücü, 2012.

Gelir getirici bir faaliyete başlamak isteyen 5 ihtiyaç sahibi kadının bir araya gelmesiyle süreç başlar. TİSVA, yapılmak istenen iş ve mikro kredi süreçleriyle ilgili gerekli bilgilendirme ve eğitimi verir. İlk kez başvuranlar, ilk yıl için 100 ile 1000 lira arasında kredi alır. 1 yıl vadeli verilen kredisini düzenli ödeyenlerin limiti ikinci yıl 2 bin liraya kadar çıkar. Sonraki yıllarda meblağ katlanarak artar. Her hafta TİSVA'nın saha tahsildarları tarafından yapılan ziyaretler sonucunda, girişimci kadınlar aldıkları krediyi; %15 hizmet bedeli (Vakfın personel ve işletme giderleri ile Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisini kapsamaktadır) ile beraber 46 haftada haftalık taksitlerle geri öder (Ekonomiye Kadın Gücü, 2012). Mikro kredinin geri

ödeme işlemleri her hafta TİSVA'NIN saha tahsildarları tarafından yapılan ziyaretler sonucunda, girişimci kadınlar aldıkları krediyi; %15 hizmet bedeli (vakfın personel ve işletme giderleri ile banka ve sigorta muameleleri vergisini kapsamaktadır) ile birlikte geri ödeme işlemi yapılmaktadır (Ekonomiye Kadın Gücü, 2012).

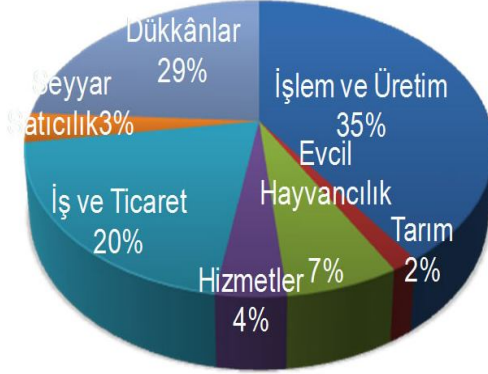
Kredi almış olan bir kişi 26. haftadan sonra yeniden kredi başvurusu yapabilir. Bu durumda, önceden almış olduğu kredinin geride kalan miktarı tahsil edilir. Mikro kredi başvurusunu müteakip en fazla 2 hafta içinde verilir. Mikro kredi alan kişinin, krediyi aldığı hafta içinde mutlaka yapması düşünülen gelir getirici faaliyet için kullanılması gerekir (www.icev.org.tr, E.T: 02.12.2014). Kredi alan kadınların geri ödedikleri miktarlar yeni üyelere kredi vermek için kullanılmakta ve istedikleri takdirde kendi kumbara hesaplarına aktarmaktadırlar. Ve Mikro kredi kullanacaklar istedikleri zaman biriken bu paraları çekebilir ya da kredi borçlarını ödeyebilirler. (www.icev.org.tr, E.T: 02.12.2014). Bazı illerde bu taksitler 25 TL ve üzerine çıkabilmektedir. Bu oranlar alınan kredi miktarıyla doğrudan ilişkilidir.

Türkiye’de Mikro Kredi ve Mikro Kredi Veren Kuruluşlar

70’li yıllarda ilk olarak Bangladeş’te başlayan Grameen Bank mikro kredi uygulaması Türkiye’de 2003 yılında İstanbul’da düzenlenen bir konferansla tanıtılıp ilk olarak Diyarbakır’da uygulamaya konulmuştur. İstanbul’da düzenlenen bu konferansa başta Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve dönemin İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu’nun katılımlarıyla gerçekleşen konferans diğer katılımcılarla birlikte Prof. Muhammad Yunus’un yakın çalışma arkadaşlarından olan ve Yunus’unda ifade ettiği üzere “çok fedakar çalışan insanlardır” dediği Grameen Bank ve Grameen Trust yöneticilerinden Prof. H.I Latifee, Nurjahan Begum ve Lamia Morshed’in de katılımıyla gerçekleştirilmiştir (Akgül, 2010, s. 90).

İl Özel İdaresi Kanununun 6’ncı maddesinin (a) bendinde, İl Özel İdaresinin görev ve yetkileri arasında yoksullara mikro kredi verilmesinin de yer alması nedeniyle, bu kanunun söz konusu maddesinin özellikle pozitif ayrımcılık içerecek şekilde kadın yoksulluğunu azaltmaya yönelik olarak 81 il valilikleri tarafından uygulanmasının kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, kadınların kendilerine olan özgüven ve saygılarının artması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi bakımından büyük önem taşıdığı hususunu içeren yazı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne İçişleri Bakanlığı’na gönderilmiştir. (KEİG, 2012, s. 38).

Şekil 2 - Türkiye’de Mikro Kredinin Sektörel Dağılımı

Kaynak: <http://www.israf.org/>, E.T: 26.12.2014

Şekil 2’de Türkiye’de mikro kredi kullanan kadınların hangi sektörlerde çalıştıkları gösterilmektedir. Bu dağılımda % 35’lik bir dilimle en fazla mikro kredi kullanan kadınlar işlem ve üretim sektöründe faaliyet vermektedir. Bunu takiben %29’luk bir kısmı dükkanlarda hizmet edip, %20’lik bir kısmı ise çeşitli iş ve ticaretle uğraşmaktadır. Bunu %7 ile hayvancılık, hizmet sektörü %4, seyyar satıcılıkta %3 ve tarım sektöründe %2’lik bir pay almıştır.

Türkiye de Kadına Yönelik Temel Mikro Finans Kuruluşları

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi Modeli: MAYA Haziran 2002’de Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı’nın (KEDV) bir iktisadi işletmesi olarak kurulmuştur. Amacı, küçük çaplı bir iş yapmakta olan dar gelirli kadınlara, bu işlerini geliştirebilmeleri ve ekonomik hayata aktif olarak katılabilmeleri için küçük miktarlarda borç para vermektir. Maya Türkiye’nin ilk mikro kredi kurumudur. Merkezi İstanbul’da olan MAYA, operasyonlarına 1999 depreminden en çok etkilenen illerimizden biri olan Kocaeli’nde başlamış, Kocaeli’nde ilk kredileri Ağustos 2002’de, İstanbul’da Haziran 2003’te, Düzce’de Ağustos 2004’te, Sakarya’da da Kasım 2005’te vermiştir. 31 Aralık 2008 itibariyle toplam 1585 aktif üyesi vardır. 2013’e kadar toplam 8497 adet kredi verilmiştir. Verilen kredilerin toplam meblağı 7 milyon TL’yi geçmiştir (KEDV, 2014).

Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı (TGMP) Modeli: Türkiye Grameen Mikro Kredi Programı Aziz Akgül tarafından kurmuş ve ilk olarak Diyarbakır'da faaliyete başlamıştır. Bu programın dünya çapında öncüsü ise Muhammed Yunus'tur. Ve ilk olarak Bangladeş'te uygulamaya konulup kısa sürede birçok ülkeye yayılmayı başarmıştır.1998 yılında Ankara'da faaliyetlerine başlayan Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, yoksul kadınların kendi kendilerine gelir getirici faaliyetlerde bulunması maksadıyla 2003 yılından itibaren Türkiye Grameen Mikrofinans Programı'nın da çalışmalarını yürütmektedir (TİSVA, 2012, s. 1).

Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)- HSBC Bankası İşbirliği Modeli: İbrahim Betil öncülüğünde kurulan Toplum Gönüllüleri Vakfı, kadınların aile ekonomisine destek sağlamaları halinde, bu sadece kadınların ekonomik hayata katılmasıyla kalmadıklarını, çocukların eğitimine de ciddi katkılar sağladıklarını vurgulayarak kadınlar için geçici eğitimler (on günlük) verilmesi kararı almışlardır. Eğitimler sonunda kadınların girişim için manevi yönden hazır oldukları fakat iş için gereken paranın olmaması sebebiyle herhangi bir faaliyette bulunamadıklarının anlaşılması üzere Samsun 19 Mayıs Üniversitesi'nde öğrenim gören TOG üyesi 5 gönüllü öğrencinin Bangladeş'e mikro kredi hakkında bilgi almak için göndermek isteseler de siyasi nedenlerden gönderememişlerdir (Sanyer, 2007).

Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi Kadın Girişimciliği Projesi (GAP-GİDEM): GAP-GİDEM Projesi; 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GAP BKİ) tarafından yürütülen "Güneydoğu Anadolu Sürdürülebilir İnsani Kalkınma Programının alt-projelerinden birisi olarak başlatılmıştır. Beş yıl boyunca BMKP ve GAP BKİ tarafından finanse edilen projeye, 2002 yılından itibaren Avrupa Komisyonu mali destek sağlamaya başlamıştır (Özar, 2005, s. 5).Kadın Girişimciliği Projesi, bölgede kadın girişimciliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Başka bir deyişle, kadınların başında buldukları işletmelerin sayısının artırılması, kadınlar için istihdam yaratılması, kadınların finansal hizmetlere erişimlerinin sağlanması ve gelir düzeylerinin yükseltilmesi hedefler arasındadır (Ecevit, 2007, s. 24).

T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu Sosyal Riski Azaltma Projesi: 29.05.1986 günlü, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Yasası ile; yoksul durumda bulunan vatandaşlar ile Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olanlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak gelir dağılımında adaleti sağlamak, sosyal

yardımlaşma ve dayanışmayı güçlendirmek için, T.C. Merkez Bankasında Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur. Fon gelirlerinin dağıtımı, Fon Kurulu tarafından yapılmakta; Kurul kararları Başbakanca onaylandıktan sonra yürürlüğe konulmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2006, s. 4).

Fon, zaman içinde yapılan yasal düzenlemelerle; yüksek öğrenim öğrencilerine burs verilmesi, sosyal güvenceden yoksun hastalar ile yoksul asker ailelerinin tedavi ve ilaç bedellerinin karşılanması, özürhünerin her türlü tedavi giderleri ile fonksiyon kazandırıcı araç ve gereç bedellerinin ödenmesi, terör eylemlerinde can ve mal kaybına uğrayanlara yardım yapılması, şehit çocuklarının öğrenim masraflarına katkıda bulunması gibi görevleri de üstlenmiştir. Sonraki yasal düzenlemelerle; yoksul asker ailelerinin tedavi ve ilaç bedellerinin ödenmesi Milli Savunma Bakanlığına; yükseköğrenim öğrencilerine burs verilmesi Kredi ve Yurtlar Kurumuna; yeşil kartlı hastaların tedavi giderlerinin karşılanması ise Sağlık Bakanlığına devredilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2006, s. 4).

Türkiye’de Mikro Kredi Örnekleri

Diyarbakır İli Örneği: Türkiye’de Grameen bank’a bağlı olarak ilk Diyarbakır’da başlayan mikrokredi uygulaması 2014 yılına gelindiğinde yaklaşık 150 bin yoksul ve dar gelirli kadına ulaşan program kapsamında 320 milyon TL kredi dağıtmıştır. Programın Kahramanmaraş’taki uygulaması, Avrupa Konseyi’ne sunulan 600 proje arasında Avrupa Birliği ödülüne layık görülmüştür (TGMP, 2015, s. 27-28). Adaman ve Bulut’un (2007, s. 103, 106) Diyarbakır’da yaptıkları çalışmada, kredi kullanarak aileye gelir getirmeye başlayan kadınlardan küçük bir kısmının hayatında önemli değişimler olmuş, ataerkil aile yapısı yavaş da olsa çözülmeye başlamış ve kadınların aile içi statüsü yükselmiştir. Ancak pek çok kadın toplumsal koşullar ve aile içi kurallar gereği aldıkları krediyi olduğu gibi kocalarına teslim etmektedir. Gelir getirici iş yapsalar da, kadınların gündelik hayatında hiçbir değişim olmamıştır. Kadınların çoğunlukla ev-içi üretimlerinin ürünlerini satma işlevini de kocalar ya da babalar üstlenmektedir. Yani piyasaya açılma ve pazarlama noktasında kadın kesinlikle geri konumdadır (Balkız ve Öksüz, 2013, s. 9).

Bursa İli Örneği: Mikro kredi uygulaması Bursa ilinde ilk olarak 2008 yılında kullanılmaya başlanmıştır. 05.01.2015 tarihi itibarıyla 5421 (aktif + pasif) adet üyeye sahiptir. Geçim kaynağının temeli ticaret ve tekstil ürünleri üzerine olan Bursa halkı mikro kredi uygulamasında da bayanların tercih ettikleri temel sektörleri oluşturmaktadır. Çeyiz ürünlerinde de hatırı sayılır

bir faaliyet gösteren mikro kredi kullanıcıları, ekonomik bağımsızlıklarını kazanarak hem kendilerini hem de buldukları bölgenin gelişerek kalkınmasına olanak sağlamışlardır (Tekin, 2015).

Manisa İli Örneği: Mikro Kredi Manisa Şubesi, hizmetlerini Manisa Merkez, Salihli ve Turgutlu ilçelerinde 38 mahallede en az 5'er kişiden oluşan 129 gruba verirken, aktif 500, toplamda ise 1000 üyeye hizmet vermektedir. Maksimum 750 TL ile başlayan kredi oranları, üyelerin yıllarını doldurmaları ile birlikte 4 katına kadar ulaşabiliyor. Mikro Kredi Manisa Şube Müdürü Neşe Güler, üyelerin 1.yılın sonunda yapmış oldukları düzenlemeler ile birlikte almış oldukları kredi tutarlarının ilk kredi tutarları olan 1000 TL'nin 4 katına kadar çıktığının bilgisini verdi. Neşe Güler, mikro kredi imkânlarından yararlanan kadınların sektörlere göre oranlarının el işi ürünlerin üretilmesini kapsayan İşlem-Üretim sektörünün yüzde 41 ile en büyük payı aldığını belirterek, iş ve ticaret oranının yüzde 22, işlerini büyüterek vergiye tabi olanlardan dükkan açmış olanların yüzde 24'lük bir orana sahip olduklarını söylemiştir(Manisa Haber Gazetesi, 2012).

Mersin İli Örneği: Mersin ilinde girişimcilerin çoğunlukla belli alanlarda toplanma eğilimi göze çarpmaktadır. Yoksullar İçin Mikrokredi Projesi (YİMİK) ve Maya üyesi kadınların da yürüttükleri işlerin birbirine benzer olması ya da benzer işlerin başka kadınlarca da yapılma ihtimalinin yüksekliği kadınların gelir artışını sınırlamadaki nedenlerden biridir. Yürütülen işler genellikle dikiş, nakış, örgü gibi işler ya da hazır malların satılmasıdır. Bunun önüne geçebilmek için yürütülen çalışmalara bakıldığında Maya'da buna yönelik bir hizmet sunulmazken, YİMİK'te İş-Kur ve Halk Eğitim Merkezleri ortaklığıyla farklı sayılabilecek alanlar olan süs bitkileri yetiştiriciliği, 0-3 yaş çocuk bakıcılığı, sıcak-soğuk mutfak kursları gibi çalışmalar olmuştur. Ancak düzenlenen kursların kadınları farklı işlere yönlendirebilmesi mümkün olmamış, kursların ardından bu alanlarda istihdamın sağlanamamış olması kadınların mevcut işlerini devam ettirmelerini zorunlu kılmıştır. Dünyadaki uygulamalarda da verilen eğitimlerin çoğunlukla iş geliştirmeye yönelik olduğu, kadınların yürütmeyi planladıkları işler dışında bir yönlendirme olmadığı görülmektedir (Baltacı, 2011'un 119).

Van İli Örneği: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın himayesinde gerçekleşen, Turkcell ve Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) iş birliğiyle hayata geçirilen "Ekonomiye Kadın Gücü Projesi" de bunlardan biridir. Projenin 1 yıl önce yapılan tanıtımında Turkcell, Van'da girişimci kadınlara ulaşmak üzere TİSVA şubesi açılacağını ve bunun için 400 bin TL

bağışladığını açıklamıştı. 1 Nisan 2013'te aktif hale gelen Van TİSVA Şubesi aracılığıyla 217 girişimci kadına ulaşılmıştır. İş kurmak ya da iş büyümek için ihtiyaç duydukları mikro kredileri teslim alan kadın girişimciler, depremden sonra sarsılan ekonomik düzenlerine yeniden kavuşlardır (Türkiye Gazetesi, 18.10.2013). Van ilinde mikro kredi faaliyetleri bakkal, tuhafiyeye, el iş, hayvancılık, terzi, tarım, sanayi ve ticaret gibi pek çok alanda faaliyet göstermektedirler.

Eskişehir İli Örneği: 2007 yılında Eskişehir'de faaliyete başlayan mikro kredi uygulaması ilk olarak 15 kişiyle başlamış ve 2014 yılının sonuna doğru TGMP verilerine göre bu sayı 598 kişiye yükselmiştir. Mikro kredi verilmesi nedeniyle Eskişehir Sivil Yerel Oluşum Platformu (ESYO) binasında bir tören düzenlendi. Törende konuşan Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı ve Diyarbakır Milletvekili Aziz Akgül, ülke genelindeki 14'üncü şubeyi Eskişehir'de açtıklarını söyledi. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı Mütevelli Heyeti Başkan Yardımcısı ve AK Parti Eskişehir Milletvekili Nedim Öztürk de projenin Eskişehir'de daha çok kişiye hizmet edeceğini, ancak bunun için biraz zamana ihtiyaç olduğunu kaydetti. Vali Kadir Çalışıcı da sosyal problemlerin çözümünün zor olduğunu belirterek, projenin bu tür problemleri çözmek için önemli bir adım olduğunu bildirdi. Ailelerin çoğunun erkeklerin sorumsuzluklarından dolayı dağıldığı ifade eden Vali Çalışıcı, " Odunpazarı Belediye Başkanı Burhan Sakallı da, projenin ihtiyaç sahiplerine istihdam sağlamayı amaçladığını belirterek, kredi kullanan kadınların ürettiklerini satabilecekleri bir merkez oluşturacaklarını kaydetti (Kuru, 2007).

Trabzon İli Örneği: Trabzon'da mikro kredi uygulaması başlamadan önce kadınlara yönelik meslek edindirme kursları düzenlenmiş ve biçki-dikiş, nakış, kazaziye, hasır örücülük, hat ve teship, fotoğrafçılık ve aşçılık gibi çeşitli alanlarda yaklaşık olarak 600 bayanın meslek sahibi olmasına vesile olmuştur.

Trabzon'da başlatılan mikro kredi projesinden kadınlar yoğun olarak ilgi göstermekte ve Trabzon Belediyesi, İŞ-KUR ve Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından ortaklaşa başlatılan meslek edindirme kursları sonucu başarılı olan katılımcılara sertifikaları verilip mikro kredi uygulamasına başlatılmıştır. Trabzon Belediyesi ile Trabzon Valiliği ve Türkiye İsrافی Önleme Vakfı'nın işbirliğiyle yürütülen mikro kredi uygulamasıyla 2012 yılına kadar 710 kişiye toplam 790 bin TL kredi kullanılmış, 15 kişi mikro krediyle işyeri sahibi olmuştur (Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, 2012).

Niğde'nin Genel Ekonomik Konumu Ve Anketlerin Yorumlanması ***Araştırmanın Önemi***

Ülkemizde kadınların istihdam olanaklarını geliştirmek ve kadınlara kendi işlerini kurmaları amacıyla 2003 yılında mikro kredi uygulaması başlamıştır. Bu uygulama kadınlara yönelik kendi işlerini kurma ve var olan işlerini geliştirme imkanı sağlamaktadır. Mikro kredi uygulaması özellikle yüksek eğitim almamış ve çalışmayan bayanlar arasında daha çok tercih edilmektedir. Bu da kadınların istihdama katılımını arttırmakla ve ailelerinin geçimine katkı sağlamaktadır.

Niğde, İç Anadolu Bölgesinin güneyinde yer alan, temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan, sanayi ve turizm sektöründe ilerleyen bir ildir. İl genelinde gelir düzeyi düşük olan ailelerin kadın üyeleri mikro kredi uygulaması ile hem kendi gelirlerini elde etmekte hem de ailelerine ekonomik olarak katkı sağlamaktadırlar. Niğde genelinde kredi alan kadınlarla ve ilk kez yapılması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Niğde ilinde 2008 yılından itibaren var olan mikro kredi uygulamasının incelenmesi ve ne ölçüde başarılı olup olmadığının tespitinin yapılmasıdır. Bu tespitin sonucunda SWOT Analizinin yapıp, zayıf yönlerinin ve tehditlerinin tespit edilmesi ve bunların en az düzeye indirgenmeye çalışılmasıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma Niğde ilinde mikro kredi kullanan 765 kadından (Nisan 2014) rastgele seçilmiş 110 kadın ile anket çalışması yapılmıştır. Her anket 31 adet çoktan seçmeli soru cevaplandıktan sonra SPSS 16,0 sürümünde yorumlanmıştır. Anket çalışması ile mikro kredi kullanan kadınların niçin kredi aldıkları, kredi alınmadan önce ve aldıktan sonra aile gelirlerinde artış, mikro kredinin ne ölçüde başarılı olduğu ve mikro kredi ile ilgili karşılaşılan ekonomik ve sosyal sorunlar üzerinde durulmuştur. Çalışmamızda ayrıca kredi kullanan kadınlar ve mikro kredi görevlileriyle görüşülmüş ve görüşleri alınmıştır. Bununla birlikte Kadın Statüsü genel Müdürlüğü ve Türk İstatistik Kurumu'ndan mail yöntemi ile bilgi alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Mikro krediyle ilgili yapmış olduğumuz çalışmada bir takım sınırlamalarla karşılaşmıştır. Kadınlardan bazılarının gelirlerini bildirme hususunda çekincemeler yaşanmıştır. Ayrıca anketlerin doldurulduğu sırada mikro kredi görevlilerinin o ortamda bulunması kadınların mikro krediyle ilgili

karşılaşmış oldukları ekonomik sorunları bildirmekte kararsız davranmalarına ve herhangi bir hata yapmaktan endişe duymalarına sebep olmuştur. Anketleri doldurma döneminin bahar mevsimine denk gelmesi bağ-bahçe gibi uğraşların başlaması ve okulların açık olması sebebiyle kredi kullanan kadınlara ulaşımın sınırlı olması sebebiyle 110 kişiye anket uygulanabilmiştir. Ayrıca bazı kadınların anket şıklarının seçimlerinde kararsız kalmaları ve hangisinin kendisine daha yakın olduğuyula ilgili karar vermede sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur. Anket doldurma görevi mikro kredi veren görevlilerinin anket yapan kişilere güvenmeleri konusunda teminat vermeleri nedeniyle herhangi bir güven sorunu yaşanmamıştır.

Niğde'nin Ekonomik Yapısı: Coğrafi konumu sebebiyle, önemli yollar üzerinde bulunması Niğde'yi önemli bir noktaya taşımaktadır. Niğde, sanayi ve turizm açısından gelişmiş olan illere komşudur fakat onlarla hemen hemen aynı şartlara sahip olmasına rağmen aynı oranda bir başarıya sahip olamamıştır. Bu sebepten ötürü temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık faaliyetleri olmuştur. Fakat son yıllarda birçok bakanlığın uygulamaya koyduğu çeşitli politikalar, yerel yönetimin desteği, çeşitli sanayicilerin; iş adamlarının ve sivil toplum kuruluşlarının destekleriyle her alanda yavaş ama sağlam her alanda ilerleme gösteren Niğde gelecek için oldukça umut verici bir konumda bulunmaktadır. Eğitim açısından da önemli bir yere sahip olan Niğde Üniversitesi hem ilin eğitim seviyesini arttırırken, aynı zamanda birçok sektörün gelişmesinde lokomotif görevi üstlenmiştir. Bununla birlikte çevresinde yer alan birçok önemli olan dağlar çok önemli madenleri barındırmakta ve ticaretin gelişmesine olanak da sağlamaktadır.

Anketlerin Yorumlanması

Tablo 1 - Katılımcının Mesleği

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
Ev Hanımı	93	85,3
Emekli	2	1,8
İşçi	2	1,8
Çiftçi	1	0,9
Esnaf	7	6,4
Satış Elemanı	1	0,9
Pazarlama	2	1,8
Total	108	99,1
Kayıp	1	0,9
Toplam	109	100,0

Tablo 1’de mikro kredi kullanan kadınların meslekleri ve bu mesleklerin yüzdelik değerleri yer almaktadır. Tabloda anketimize katılan kadınların %85,3’ünü oluşturan 93 kadın ev hanımıdır. Esnaflık yapan kadın sayısı 7 kişi olup %6,4’tür. Bir işte çalışıp emekli olan kadın sayısı, işçi olarak çalışan kadın sayısı ve pazarlama ile uğraşan kadın sayıları eşit olup 2 kadındır ve % 1,8’lik dilime karşılık gelmektedir. Çiftçilik ve satışla uğraşan kadın sayısı ve eşine yardımcı olan kadın sayısı 1 adet olup % 0,9’a karşılık gelmektedir.

Tablo 2 - Katılımcının Sosyal Güvencesi

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
SSK	58	53,2
BAĞ-KUR	27	24,8
EMEKLİ SANDIĞI	4	3,7
Sosyal Güvencem Yok	3	2,8
Yeşil Kart	13	11,9
Babasının-Oğlunun Üstüne	2	1,8
Total	107	98,2
Kayıp	2	1,8
Toplam	109	100,0

Tablo 2’de mikro kredi kullanıp anketimize katılan kadınların sosyal güvenceleriyle ilgili verilere yer verilmiştir. Buna göre anketimize katılan mikro kredi kullanıcılarının % 53,2’si 58 kişiyle SSK güvencesindedir. Kadınların %24,8’i 27 kişiyle BAĞ-KUR kapsamında yer alırken, %11,9’uu yeşil kart sahibidir. Yine bu kadınların % 3,7’si 4 kişiyle Emekli Sandığına üyeyken, %2,8 ile 3 kişinin sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Ayrıca %1,8 ile 2 kadın ise babası veyahut oğlunun üzerinde faydalanmaktadır. Sosyal güvenceye sahip olan kadınların büyük bir çoğunluğu eşlerini sosyal güvenliklerinden faydalanmaktadırlar.

Tablo 3 - Katılımcının Mikro Kredi Almasının En Önemli Sebebi

	Frekans	(%)
Ev Geçindirmek ve Evin Çeşitli İhtiyaçlarını Karşılama İçin	32	29,4
Eşimin İşlerine Yardımcı Olmak İçin	19	17,4
Kendine Ait Bir İşletmenin Olmasının	4	3,7

İstenmesi		
Var Olan Bir İş Kolunun Sürdürmek, Devam Ettirmek İçin	17	15,6
Çocuk, Torun veya Diğer Bir Akrabayı Okutmak İçin	7	6,4
Gelir Elde Etmek İçin	30	27,5
Toplam	109	100,0

Tablo 3’de mikro kredi kullanıcılarının kredi alma sebepleri verilmiştir. Buna göre mikro kredi almalarının temel sebebi evlerini geçindirmek ve evleriyle ilgili çeşitli ihtiyaçların karşılanması olmuştur. Bu maddeye %29,4’lük bir oranla 32 kadın onay vermiştir. Kadınların diğer bir çoğunluğu %27,5’lik bir kısmı 30 kişiyle ikinci sırada yer almıştır. Üçüncü sırada %17,4 ile 19 kişinin eşlerinin işlerine yardımcı olmak için mikro krediyi tercih etmişlerdir. 17 kadın %15,6’lık bir oranla var olan bir iş kolunun sürdürmek ve geliştirmek amacıyla kredi kullanmıştır. Kadınların %6,4’lük bir kısmı çocuk, torun veya diğer bir akrabayı okutmak için, %3,7’lik bir kısmı ise kendine ait bir işletmenin olmasını istemekte ve bu doğrultuda çalışmaktadır.

Mikro kredi kullanan kadınlar kendi çaplarında bir şeyler üretip pazarlamaya çalışmakta veyahut hazırlanmış olan ürünleri pazarlamaktadır. Bunu kimi zaman bireysel olarak küçük çapta yaparken, kimisi ise kendilerine ait dükkan vb. mağazalarda satmaktadır. Dükkan ve mağazalarda yapılan satışlar Niğde ilinde bireysel üretim ve satışlara nazaran daha düşüktür. İl genelinde yaşayan kadınlar çoğunlukla eş-dost, konu komşusuna ve yakın çevresine çoğunlukla sipariş usulü satış yapmaktadır.

Tablo 4 - Katılımcının Mikro Kredi Almadan Önceki Ailelerinin Aylık Geliri

	Frekans	(%)
0-499 TL	2	1,8
500-750 TL	22	20,2
751-1001 TL	62	56,9
1002-1252 TL	6	5,5
1253-1502 TL	8	7,3
1503 TL ve Üzeri	9	8,3
Toplam	109	100,00

Tablo 4’te mikro kredi kullanıcılarının kredi almadan önceki ailelerinin aylık geliri verilmiştir. Buna göre kadınların aylık geliri çoğunlukla 751-1001TL arasındadır. Bu gelir grubunda %56,9 ile 62 kişi yer almaktadır. Kadınların % 20,2’si 22 kişiyle 500-750TL arasında ailesinin aylık geliri olduğunu vurgulamıştır. Anketimize katılan mikro kredi kullanan kadınların % 8,3’lük bir oranla 9 kişi 1503 TL ve üzeri gelir elde etmektedir. Yine anketimize katılan kadınların %7,3’ü 8 kişiyle 1253-1502 TL arasında gelire sahip iken %5,5’lik 6 kişilik bir kısmı 1002-1252 TL arasında bir gelir sahiptirler. %1,8’lik bir orana sahip olan 2 kişi 0-499 TL arasında bir gelire sahiptir.

Tablo 5 - Katılımcının Mikro Kredi Aldıktan Sonraki Ailesinin Aylık Geliri

	<i>Frekans</i>	<i>Oran</i>
500-750 TL	17	15,6
751-1001 TL	52	47,7
1002-1252 TL	21	19,3
1253-1502 TL	6	5,5
1503 TL ve Üzeri	13	11,9
Toplam	109	100,0

Tablo 5’ de mikro kredi alıp anketimize katılan kadınların kredi aldıktan sonra aile geçimlerinin ne kadar arttığını göstermektedir. Buna göre en düşük gelir grubu 500-750 TL arasındadır. Bir önceki tablomuzda en düşük gelir grubu 0-400 TL arasında yer alırken mikro krediyi aldıktan sonra en düşük gelir grubu 500-750 TL arasına yükselmiştir. Bu grup 17 kişi ile %15,6’lık bir dilimi oluşturmuştur. En fazla yoğunluğun bulunduğu grup %47,7’lik bir oranla 52 kişinin bulunduğu 751-1001 TL arası gelire yükselen grup olmuştur. 1002-1252 TL grubunda %19,3 ile 21 kişiye, 1503 TL ve üzeri grupta %11,9 ile 13 kişiye yükselirken 1253-1502 TL grubunda ise azalma meydana gelip 8 kişiden 6 kişiye düşmüş oransal olarak %7,3’ten % 5,5’e düşmüştür.

Gelir artışı ilgili olan tablolarımız dikkate alındığında genel olarak rakamsal bazda bir artış dikkat çekmektedir. Fakat kredi alan kadınların çoğu kendi işlerinde ya da ihtiyaçları doğrultusunda kullandıkları için ve krediyi alırlmaz hemen ertesi hafta krediyi geri ödemeye başlamaları alınan paraların gerekli şekilde kullanma imkanlarını oldukça daraltmaktadır. Bunla beraber üretilen malların pazarlanamaması konusunda sıkıntılar da yaşanmakta bu da

gelir artışını istenen şekilde olmasını engelleyen unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 6 - Katılımcıların Geçimlerini Sağladıkları Bireyler

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
Anne ve Babadan Yalnızca Biri	5	4,6
Çocuklarım	81	74,3
Torunlarım	1	,9
Bakmak Zorunda Olduğum Kişi Yok	17	15,6
Kocam, Annem ve Çocuklarım	1	0,9
Babaanne ve Çocuklarım	1	0,9
Annem ve Çocuklarım	1	0,9
Torun ve Çocuklarım	1	0,9
Kayınvalide ve Kayınpeder	1	0,9
Toplam	109	100,0

Tablo 6 da mikro kredi alan kadınların bakmak zorunda oldukları bireyler gösterilmiştir. Buna göre kadınların % 74,3'ü 81 kişi ile sadece çocuklarına bakmaktadır. Hatta mikro kredi almalarındaki asıl sebep onların çeşitli ihtiyaçları için para kazanmak olduğunu vurgulamışlardır. Bu kadınlardan 5'i %4,6'luk oranla anne veya babalarından yalnızca birine bakarken 1'er kişi % 0,9'luk bir oranla torunlarına, eşi, annesi ve çocuklarına, babaannesi ve çocuklarına, anne ve çocuklarına, torun ve çocuklarına, kayınvalide ve kayınpederine bakmaktadır. Bu bakım işleri eşleri ve bazı kadınların çocuklarının destekleriyle sağlanmaktadır. Anketimize katılan 17 kadının çeşitli nedenlerden ötürü bakmak zorunda olduğu kişiler yoktur. Bu nedenlerden birkaçı şu şekildedir:

Bazı kadınların çocuklarının henüz olmaması; anne, baba veya her ikisinin bakıma muhtaç olmaması ya da başka kardeşleri tarafından bakılması; çocuklarının evlenmesi ve kendi ihtiyaçlarını karşılar durumda olmaları sıralanabilir.

Tablo 7 - Katılımcıların Mikro Kredi İle İlgili Karşılaşmış Oldukları Ekonomik Sorunlar

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
Kredi Kullanmam Konusunda Gerekli Eğitimin Verilmemesi	9	8,3
Kredinin İhtiyaçlar Konusunda Kullanılamaması	6	5,5
Verilen Kredi Miktarının Yetersiz Olması	21	19,3
Kredi İle Üretilen Ürünlerde Pazarlama Sorunlarının Yaşanması	18	16,5
Geri Ödeme İşlemleri Yapılırken Taksitlenme Kolaylığının Yetersiz Olması	16	14,7
Mikro Kredinin Geri Ödenmesinde Hizmet Bedeli Oranlarının Yüksek Olması	33	30,3
Toplam	103	94,5
Cevapsız	6	
Toplam	109	100,0

Tablo 7’de mikro kredi alan kadınların kredi ile ilgili karşılaşmış olduğunuz ekonomik sorunlara yer verilmiştir. Buna göre mikro kredi kullanan kadınların en sık karşılaştıkları sorun %30,3 ile 33 kişinin cevap verdiği mikro kredinin geri ödenmesinde faiz oranlarının (hizmet bedeli) yüksek olması şıkkıdır. Bunun sebebi kadınların geçimlerini zorlukla sağlamaları, istedikleri satışı yapamamaları gibi çeşitli sebeplerdir.

Kadınların en sık karşılaştıkları ikinci sorun % 19,3 oranı ile 21 kişinin cevap verdiği “verilen kredi miktarının yetersiz olmasıdır”. Buna cevap vermelerindeki asıl sebeplerden biri üretip satan kadınların ihtiyaçları için yeterli olmaması, mikro kredi miktarından kadınların geneli memnundur. İstedikleri takdirde kredi miktarını arttırabileceklerini söyleyen kredi kullanıcılarından bazıları ödemekte zorlandıkları için kredi miktarını arttırmak istemezken ancak kendilerine uygun şartlarının sağlanıp ödeyebilme imkânlarının kolaylaştırılması ve bazı kadınların normal karşıladıkları fakat olmasa daha memnun olacaklarını bildirip hizmet bedelinin azaltılmasını istemektedirler. Ayrıca üyelerden bazıları istedikleri vakit istedikleri kadar kredi çekemediklerini, kredi için beklediklerini ve bundan biraz rahatsız olduklarını da vurgulamışlardır. Çünkü kadınlar iş için gerekli olan malzeme vs. ihtiyaçlarını karşılamaları için istedikleri tarihte ve istedikleri miktarda krediye ulaşmayı istemektedirler.

Kadınlardan bazıları alınan hizmet bedelinin olmasını normal bulmaktadır. Çünkü yapılan hizmetin bir bedelinin olması normalken, bankalardan bir kredi alındığında daha yüksek bir faiz (hizmet bedeli) ödeyeceklerini söylemektedirler. Ayrıca banka faizlerine güvenmediklerini de eklemiştirler. Mikro kredi alan kadınların karşılaştıkları 3. sorun kredi ile üretilen ürünlerde pazarlama sorunlarının yaşanmasıdır. Bu soru % 16,5 ile 18 kişi tarafından anketimizde cevaplanmıştır. Fakat bu sorunla karşılaşan kadın sayısı daha fazladır. Özellikle el işi üretip kendi imkânlarıyla satmaya çalışan kadınlar, çoğunlukla sipariş usulüne göre çalışmakta ve ürünleri çevresine ve çevresinin yardımcılarıyla diğer bireylere satmaktadırlar.

Mikro kredi alan kadınların karşılaştıkları 4.sorun geri ödeme işlemleri yapılırken taksitlenme kolaylığının yetersiz olmasıdır. Bu maddeyi 16 kişi seçerek % 14,7'lik bir oran oluşturulmuştur. Anketimize katılan kadınların bazıları haftalık olan düzenli ödemelerin aylık olmasını istemektedirler. Kredi alan kadınların % 8,3'lük bir oranla 9 kişi kredi kullanımı konusunda gerekli eğitimin verilmediğini savunurken, alınan kredinin ihtiyaçlar konusunda kullanılamaması ise %5,5 ile 6 kişi tarafından cevap verilmiştir. 6 kişi ise tam net bir cevap verememiştir.

Tablo 8 - Katılımcıların Mikro Krediyi Ne Zamandan Beri Kullandıkları

	Frekans	(%)
0-6 Ay	9	8,3
7-12 Ay	9	8,3
1,5 Yıl	2	1,8
2 Yıl	20	18,3
3 Yıl	13	11,9
4 Yıl ve Üzeri	56	51,4
Toplam	109	100,0

Tablo 8'de mikro kredi kullanan kadınların mikro krediyi ne zamandan beri kullandıklarını göstermektedir. Tabloya göre mikro kredi kullanan kadınların %51,4'ü 56 kişiyle 4 yıl ve üzeri süredir kredi kullanmaktadırlar. 4 yılın üzerinde kredi kullanan kadınları bazıları mikro kredinin Niğde iline ilk geldiği günden itibaren kredi kullanmaktadırlar. Kadınların %18,3'ü 20 kişiyle 2 yılı doldurmuş veya doldurmak üzere iken %11,9'u 13 kişiyle 3.yılı doldurmuşlardır. 0-6 ay ve 7-12 ay arasında %8,3 ile 9'ar kişi kredi alırken 2 kişi ise % 1,8 ile 1,5 yıldır kredi kullanmaktadırlar.

Tablo 9 - Katılımcıların Mikro Kredi Uygulaması Ne Kadarlık Bir Süre Zarfında Olumlu Sonuç Aldıkları

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
İlk 3 Ay İçerisinde	34	31,2
4 - 7 Ay Arasında	35	32,1
8 - 11 Ay Arasında	20	18,3
12 - 15 Ay Arasında	4	3,7
16 Ay ve Üzeri	4	3,7
Henüz Olumlu Sonuç Alamadım	12	11,0
Toplam	109	100,0

Tablo 9’da kredi kullanan kadınların mikro kredi uygulaması ile hangi süre zarfında olumlu sonuç aldıkları gösterilmiştir. Tabloya göre kadınlar en fazla %32,1 ile 35 kişi 4 - 7 ay arasında mikro krediden olumlu sonuç alabildiklerini söylemişlerdir. Kadınlar 2. olarak % 31,2 ile 34 kişinin cevap verdiği ilk 3 ay içerisinde olumlu sonuç alırken, 3. olarak %18,3 ile 20 kişinin cevap verdiği 8 - 11 ay arasında olumlu sonuç almıştır. Ayrıca kadınların %11,0’i 12 kişi ile henüz sonuç alamazken, %3,7’lik bir oranla 4’er kişi 12 - 15 ay arasında ve 16 ay ve üzeri bir sürede gerçekleşmiştir.

Tablo 10 - Katılımcıların Mikro Krediyi Kullanarak Ürettikleri Ürünler

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
Sebze, Meyve, Reçel, Süt, Süt Ürünleri, Yöresel Tatlar vb. Tarım Kaynaklı Ürünler	18	16,5
Oya, Örgü, Dikiş-Nakış, çeyizlik Ürünler vb. El Emegi Gerektiren Ürünler	56	51,4
Lokanta, Kafe İşletmeciliği vb. Hizmet Odaklı Ürünler	17	15,6
Eşimin Var Olan İşine Katkı Sağlıyor	2	1,8
Makyaj Malzemesi –Kozmetik	5	4,6
Ürün Satış – Pazarlama	9	8,3
Ürün Temizliği	1	0,9
İş Gelişimi	1	0,9
Toplam	109	100,0

Tablo 10’de mikro kredi kullanan kadınların hangi işlerde çalışıldığı ve hangi grup ürünlerin satıldığını göstermektedir. Tabloya göre kadınların %51,4’ü 56 kişi el emeği gerektiren ürünler (oya, örgü, dikiş-nakış, çeyizlik ürünler vb.) satmaktadır. Kadınların % 16,5’i 18 kişi ile tarım kaynaklı ürünler (sebze, meyve, reçel, süt, süt ürünleri, yöresel tatlar vb. tarım kaynaklı ürünler) üretip satarken yine bu kadınların %15,6’sı 17 kişi ile hizmet sektöründe hizmet odaklı ürünler (lokanta, kafe, işletmeciliği vb.) üretmektedir. Kadınların % 8,3’ü 9 kişiyle ürün satış – pazarlama işi yapmaktadır. Bu iş yapılırken kadınlar daha çok çevrelerine ve yakın dostlarına satışı gerçekleştirirken, %4,6’sı 5 kişi ile makyaj malzemeleri ve kozmetik ürünler satarak geçimlerini sağlamaktadır. Anketimize katılan kadınların % 1,8 ‘i eşimin var olan işine katkı sağlarken, % 0,9’u 1’er kişi ile temizlik ürünleri satışı ve var olan işinin gelişimi için çalışmalar yapmaktadır.

Tablo 11 - Katılımcıların Mikro Kredi Uygulaması Hakkındaki Düşünceleri

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
Mükemmel	54	49,5
Güzel	47	43,1
Fena Değil	7	6,4
Kötü	1	0,9
Toplam	109	100,0

Tablo 11’de çeşitli vakitlerde kredi alan kadınların mikro kredi uygulaması hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Buna göre kadınların %49,5’i mikro kredi uygulamasının mükemmel olduğunu düşünürken, %43,1’i ise 47 kişiyle güzel bir uygulama olduğunu savunmuşlardır. Buna karşın %6,4’ü 7 kişiyle orta derecede beğenirken 1 kişi ise mikro kredi uygulamasını kötü bulmaktadır.

Tablo 12 - Katılımcıların Mikro Kredi Desteğini Almamış Olsalardı Şu An Yapıyor Oldukları Şeyler

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
Çalışmayacaktım	30	27,5
Banka Kredi vs. Yardımlarla İşimi Geliştirecektim	6	5,5
İş Arayacaktım	15	13,8

Devlet Tarafından Verilen Çeşitli Yardımlar	1	0,9
Her Hangi Bir Şey Yapmazdım	7	6,4
Yaptığım İşte Devam Ederdim	2	1,8
Ürünlerini Kendi İmkânlarıyla Satacaktı	1	0,9
Biraz Sıkıntı Çekerdim	1	0,9
Çalışacaktım	46	42,2
Toplam	109	100,0

Tablo 12’de mikro kredi alan kadınların mikro kredi almadıkları takdirde neler yapacaklarıyla alakalı verilere yer verilmiştir. Buna kadınların %42,2’si 46 kişiyle daha önce çalıştıklarını ve mikro kredi almasalar bile çalışmaya devam edeceklerini söylemişlerdir. Anketimize katılan kadınların %27,5’i 30 kişi ile kredi almadıkları takdirde çalışmayacaklarını ifade ederken, %13,8’i 15 kişiyle daha önce çalışmadıklarını ve kredi almasalar iş arayacaklarını söylemişlerdir. Kadınların %6,4’ü 7 kişiyle her hangi bir şey yapmayacaklarını, %5,5’i 6 kişi işlerini genişletmek için banka kredisi vs. yardımlara başvuracaklarını söylerken, %1,8’i 2 kişi ile yaptığı işe devam edeceğini söylemiştir. Anketimize katılan kredi kullanıcılarının %0,9’u 1’er kişiyle devlet tarafından verilen çeşitli yardımlara başvuracağını, diğer 1 kişinin ürünlerini kendi imkânlarıyla satacağını ve diğer 1 kişi ise biraz sıkıntı çekeceğine değinmiştir.

Tablo 13 - Katılımcıların İhtiyaçlarını Karşılama Mikro Kredi Etkili Olup Olmaması

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
Çok Etkili	34	31,2
Etkili	53	48,6
Fena Değil	12	11,0
Orta	7	6,4
Kötü	1	0,9
Çok Kötü	1	0,9
Toplam	108	99,1
0	1	0,9
Toplam	109	100,0

Tablo 13’de mikro kredi kullanan kadınların aldıkları kredinin ihtiyaçlarını karşılamada etkili olup olmadığı sorulmuştur. Tabloya göre anketimize katılan kadınların %48,6’sı 53 kişiyle mikro kredinin ihtiyaçlarını

karşılımda etkili olduğunu savunmuşlardır. Bu kadınların %31,2'si 34 kişi mikro kredinin ihtiyaçları karşılansında çok etkili olduğunu savunurken, 12 kişi % 11,0 ile fena olmadığını, 7 kişi %6,4 ile mikro kredinin orta seviyede olduğunu ve 1'er kişi % 0,9 oranıyla kötü ve çok kötü olduğunu vurgulamıştır.

Tablo 14 - Katılımcıların Mikro Krediyi İşleri Dışında Bir Amaç İçin Kullanmak Zorunda Kalıp Kalmadıkları

	<i>Frekans</i>	<i>(%)</i>
Sağlık Giderleri	1	0,9
Çeşitli Ev Harcamaları	54	49,5
Doğum, Nişan ve Düğün Harcamaları	4	3,7
Acil Durumlar	7	6,4
Kullanmadım	29	26,6
Arkadaşa / Akrabaya / Tanıdığına Yardım	1	0,9
Tarım İhtiyaçlar (Bahçe, Tarla Vb.)	5	4,6
Borç Ödeme	3	2,8
Çocuk İhtiyaçları	3	2,8%
Ev İhtiyaçları	1	0,9
Toplam	108	99,1
Kayıp	1	0,9
Toplam	109	100,0

Tablo 14'de mikro kredi kullanan kadınların kullandıkları krediyi işleri dışında bir amaç için kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Buna göre alınan kredileri kadınların % 49,5'i 54 kişiyle evin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Kadınların %6,4'ü 7 kişi acil durumlar için kullanılırken, %4,6'lık oran ile 5 kişi tarımsal ihtiyaçlar için harcama yapmıştır. Ayrıca %3,7 ile 4 kişi doğum, nişan ve düğün harcamalarına, % 2,8 ile 3'er kişi borç ödemek için ve çocukların ihtiyaçları için kullanılırken, %0,9 ile 1'er kişi sağlık giderlerine, ev ihtiyaçlarına ve arkadaşına/ akrabaya/ tanıdığına yardım etmek amacıyla kullanmıştır. Anketimize katılan % 26,6 ile 29 kişi işi dışında hiçbir şekilde kullanmadığını söylerken, 1 kişinin anketi yorumlanamamıştır. Mikro kredi kullanan kadınların bazıları mikro krediden aldıkları paraların işlerine kullanıp arta kalan kısmından iş dışı işlere

harcarken, bazı kadınlar ise işlerini sürdürmekle birlikte kredileri ihtiyaçları doğrultusunda kullanmışlardır.

Niğde’de kadın yoksulluğunu azaltmada mikro kredi uygulamasının SWOT Analizi

SWOT Analizi, yapılmış olan bir çalışmada, o çalışmanın güçlü (S) ve zayıf (W) yönlerin; fırsat (O) ve tehditlerinin (T) tespit edilip ortaya çıkan sonucun değerlendirilmesidir. Bu bağlamda mikro kredi kullanan kadınlara uygulanan anket sonucunda, aşağıda tarafımızdan hazırlanan analiz verilmiştir.

<i>Güçlü Yönleri</i>	<i>Zayıf Yönleri</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Kadınların Mikro krediden oldukça memnun olmaları • Mikro kredi uygulamasının devam etmesini istemeleri • Mikro kredi personelinin sevilmesi • Başka bir bireye borçlanma yerine kredi almayı mantıklı görmeleri • Kredi kullanan kadınların çocuklarının gelişimine olumlu etkisi • Kadınların kendilerine olan güvenin artması, • Aile ilişkilerinin güçlenmesi • Kadınların kendilerini ailenin geçimine katkı sağlayan olarak görmesi • Üyelerin sorumluluk sahibi olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Kredi kullanan kadınlardan alınan %15 oranında (hizmet bedeli)’nin yüksek olması • Kredi alan kadınların aile gelirleri istenilen düzeyde artmamıştır. • Mikro krediyle üretilen ürünlerin satışının yapılabilmesi için bir yerin (mekânın) olmaması • Mikro kredi merkezinden gönderilen ürünlerin kredi kullanan kadınlar tarafından satılamaması(pazarlama sorunu) • Kadınlar istedikleri vakit istedikleri kadar kredi çekememektedirler. Çünkü toplanan paraların bir kısmı kredi isteyenlere yeniden verilirken, bir kısmı ise kredi veren merkezin hesabına yatırılmasıdır. • Mikro kredi alan kadınların büyük bir çoğunluğu yanlarında birey istihdam etmemekte kendi hesaplarına çalışmaktadırlar. • Mikro kredi miktarının yetersiz olması, miktar arttıkça geri ödemenin zorlaşması • Geri ödeme işlemi sırasında

	<p>taksitlendirmenin yeterince kolay olmaması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Düşük bir oran olmakla birlikte bazı kadınlar satamadıkları ürünlerden ötürü vicdan azabı çekmektedirler • Kredi alındıktan bir hafta sonra kredinin geri ödenmeye başlanması • Mikro kredi alan kadınları çoğunluğunun ev hanımı olması sebebiyle üretim, pazarlama konusunda yeterince bilgisinin olmaması ve tecrübe eksikliği • Kadınların büyük bir çoğunluğunun eşinden veya babasından sosyal güvencenin olması • Mikro krediyle istihdam edilen kadınların yarısından fazlası daha önce çalışmış ya da emekli olmuş kişilerin olması sebebiyle fazladan bir istihdam artışı olmamıştır. • Yeni bilgilerin istenilen düzeyde öğrenilememesi • Bazı üyelerin evde söz hakkında bir artışın olmaması • Gerekli tanıtımların yeterince yapılmaması • Mikro kredi kullanıcılarının büyük bir çoğunluğu Mikro Kredi Uygulaması İle elde ettiği kazançtan Kendine Ait Bir Mülk (Mal) Edinmemiştir.
<p><i>Fırsatları</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sosyal çevrelerinin genişlemesine olumlu katkı yapmış • Mikro kredi almak isteyenlerin sayısının gün geçtikçe artması 	<p><i>Tehditleri</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kredinin bazen amaç dışında kullanılması (ama üretim için de harcanyor) • Bazı kadınların aile ve çevreleri tarafından kınanmaları • Geri ödeme işlemi sırasında

<ul style="list-style-type: none"> • Mikro Kredi kullanan kadınların banka kredilerine güvenmemeleri • Kumbara sisteminin bulunması • Mikro kredi kullanan kadınların büyük bir çoğunluğunun 26-58 yaş aralığında aktif çalışabilecek bireylerden oluşması • Mikro kredi kullanıcılarının büyük bir çoğunluğunun mikro kredi hizmetini beğenmesi • Kredi kullanan kadınların çoğunluğu kendini Ailenin Geçimine Katkıda Bulunan olarak tanımlarken büyük bir mutluluk duymaları • Kadınlar eşlerinin kendilerine iyi davrandıklarını ve ailenin reisinin ve söz hakkının onlarda olmasını doğru bulmakta ve mutlu olmaları • Kadınların büyük bir çoğunluğu mikro krediyi diğer kadınlara severek tavsiye etmeleri 	<p>fazladan ödenen %15'lik payın faiz mi yoksa hizmet bedeli mi olduğunun</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mikro kredi kullanan kadınların çoğunun kalıcı bir meslekle uğraşmaması • Kendine Ait Bir İşletmenin Olmasının İsteyen ve işletmesi olan Kadınların sayısının oldukça düşük olması kadınların sürdürülebilir bir geçim kaynağı olma şansını oldukça düşürmesi • Aile bireyleri İle gerekeceği şekilde ilgilenilememesi
---	--

Sonuç

Mikro kredi ülkemizde ilk kez KEDV tarafından 2002 yılında Kocaeli'nde uygulanmakla birlikte tezimizin konusu olan Grameen Mikrofinans Programı (TGMP)'nın Türkiye'de uygulanışı 2003 yılında Diyarbakır'da Aziz Akgül tarafından olmuştur. Bu uygulama Türkiye Grameen Mikrofinans Programı olup ülke genelinde 50.000 kişiyle en yaygın olan mikro finans programıdır. TGMP ile birlikte Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)- HSBC Bankası İşbirliği Modeli, Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi Kadın Girişimciliği Projesi (GAP-GİDEM), T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma

Teşvik Fonu Sosyal Riski Azaltma Projesi'nde mikro finans hizmeti vermektedir. Türkiye'nin yedi bölgesinde mikro kredi uygulaması düzenli bir şekilde devam etmektedir. Fakat Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde mikro kredi almaya daha yoğun bir ilgi görülmektedir. Bununla birlikte iş kolundaki çeşitlilik açısından diğer bölgeler daha aktiftir.

Niğde İç Anadolu bölgesinin güneyinde yer alan temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan; turizm, madencilik ve sanayi sektörlerinde her geçen gün kendini daha da geliştiren bir il olma konumundadır. Ayrıca Niğde Üniversitesi'nin varlığı da hem ekonomik hem de sosyal açıdan Niğde ilini olumlu bir şekilde etkilemiştir.

Çalışmanın amacı, Niğde ilinde yaşayan kadınların mikro kredi kullanarak ekonomik hayata katılımlarının incelenmesidir. İncelemeler neticesinde mikro kredi alan kadınların şehir istihdamına olan katkıları varsa eksik yönlerinin giderilmesi amacı güdülmektedir.

Çalışma Niğde'de mikro kredi üzerine anket yoluyla ve birebir görüşülerek yapılan ilk bilimsel çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Bu çalışma yapılırken Niğde ilinde mikro kredi kullanan (Nisan 2014 itibarıyla) 765 kişi arasından rastgele seçilen 110 kişiyle birebir görüşülerek anket doldurulmuştur. Anketlerin doldurulmasından sonra SPSS 16,0 sürümünde yorumlanmıştır. Bununla birlikte mikro kredi yetkilileriyle çeşitli görüşmeler yapılmıştır.

Türkiye'de uygulanan mikro kredi sistemi TGMP'nin bilgilerine ve TGMP yetkililerince yapılan görüşmelere göre; birçok kaynakta belirtilenin aksine herhangi bir faiz alınmadığı, alınmış olan fazla ücretin ise hizmet bedeli adı altında %5'lik kısmı vergi olarak ve % 10'luk kısmı çeşitli ihtiyaçlarda kullanmak amacıyla ve paranın geri dönüşümü için kullanıldığı vurgulanmıştır. Çalışmamızda alıntılarımız bölümlerde hizmet bedeli faiz olarak bahsedilmektedir. Bunun sebebi çalışmaların orijinalliğine zarar vermeden diğer yapılan çalışmaların düşüncelerinden faydalanılmasıdır.

Mikro krediyle ilgili Niğde ilinde karşılaşılan bazı sorunlara şu şekilde çözüm önerileri getirilebilir:

- Mikrokredi kullanıcılarının bölge halkının ihtiyaçları doğrultusunda üretim yapıp pazarlaması
- Ürünlerin satılabileceği bir dükkân veya haftada 1-2 kez kadınların satış yapabilecekleri bir pazarının kurulması

- Üyelere düzenli bir şekilde üretim, pazarlama ve girişimcilik eğitimlerinin verilmesi
- KOSGEB, İŞ-KUR gibi kuruluşlarla anlaşarak girişimciliği arttırmak, üretmek ve istihdam sağlamak amacıyla çeşitli kurs ve teşviklerin verilmesi
- Mikro kredinin sadece iki ilçede değil diğer ilçelerde de faaliyet göstermesi
- Hizmet bedeli oranının düşürülerek az da olsa faiz görüntüsünden kurtarılması
- Sosyal güvencesi olmayan kadınlar için çalışmalarının karşılığı olarak sigorta uygulamasının olması
- Eşleri esnaf, çiftçi gibi işlerde çalışan kadınların eşleriyle birlikte ortak bir şekilde çalışmalarının teşvik edilmesi ve böylece eşlerin hem birbirlerine destek olmalarının sağlanması hem de belirli bir iş kolunda verimli bir şekilde çalışılmasına lanak verilmesi uygun olacaktır.

Kaynakça

- Baltacı, N. Ö. (2009). Türkiye’de Mikro kredi ve Basına Yansıması. Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu (2006). Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün Eylem Ve İşlemlerine İlişkin Araştırma Ve Denetleme Raporu, S. 2, <http://akgul.bilkent.edu.tr/ddk/ddk20.pdf>
- Diñçoflaz, N. J. (2009). Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları. Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım, Ankara.
- Dündar Ozan, S. (2007). Mikro Finansman, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Kasım 2007, Ankara.
- Ecevit, Y. (2007). *Türkiye’de Kadın Girişimciliğine Eleştirel Bir Yaklaşım (Birinci Baskı)*. ILO Cataloguing in Publication Data, Ankara.
- Esenler Belediyesi Kadın Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (t.y.). Proje Destek, Programları, web: <http://www.esenlersydv.gov.tr/destek.html>, 21.09.2014’de alınmıştır.
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (2010). GAP İdaresi Başkanlığı 2010 Yılı Faaliyet Raporu. <http://www.israf.org/>, E.T: 26.12.2014
- <http://www.skp.org.tr/wp-content/uploads/2012/05/Orhan-FevziG%C3%B Cmr%C3%BCk%C3%A7%C3%BCo%C4%9Flu.pdf>, 22.01.2015’de alınmıştır.
- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı ve Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı (2010). Türkiye’de Kadın Kooperatifleri, web: <http://okul.selyam.net/docs/index-87952.html>, 12.12.2013’ te alınmıştır.
- Kalkınma Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği (2013). *Plan, Program, Yatırım Koordinasyon, Kalkınma Mayıs 2013*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Kütüphane, Yayın ve Arşiv Dairesi Başkanlığı.
- Keig (2012). Genelgenin Ardından İstihdamda Kadının Durumu Araştırması 12 İlde Kadın İstihdamını Artırma ve Fırsat Eşitliğini Sağlama Politika Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu*, Kasım 2012, İstanbul.
- Kuru, M. (2007). Eskişehirli 15 İhtiyaç Sahibi Kadın Mikro Kredi İle is Sahibi Olacak. (26 Eylül 2007). Zaman Gazetesi, Şehir Bölümü.
- Legislative Council Secretariat (2007), Causes of Women's Poverty, web:<http://www.legco.gov.hk/yr05-06/english/sec/library/0506fs07e.pdf>, 10.09.2014’de alınmıştır.

- Mikro Kredi'den 1 milyon TL (1 Ekim 2012). Manisa Haber Gazetesi, Ekonomi Bölümü, web: <http://www.manisahabergazetesi.com.tr/v2/haber-3820-MikroKrediden-1-milyon-TL.html>, 23.01.2015'de alınmıştır.
- Özdemir, G. (2009). Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci. Sosyal Bilimler Metinleri, 03 / 2009, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ
- Sanyer, R. (25 Şubat 2007). Kredi Belki Küçük Ama Yaratacağı Fark Büyük. Radikal Gazetesi, Ekonomi Bölümü.
- Şimşek, M. (2008). Küreselleşen Dünya Kadının Ekonomik Konumu, Bursa: Ekin Yayınları.
- Tekin, G. (2015). Bursa'da Mikro Kredi Uygulaması. Bursa Mikrofinans Şubesi Yetkili Kişisi, 05.01.2015 tarihli telefon görüşmesi.
- Tisva (2012), Türkiye Grameen Mikrofinans Programı Bilgi Notu, TİSVA Mikrofinans Merkezi TGMP Genel Müdürlüğü, web: <http://israf.org/indir/bilgi-notu2012.pdf>, 10.01.2015'de alınmıştır.
- Topgül, S. (2013). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 277-296.
- Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği (2012). Trabzon Belediyesi,
- UNPAC (2014). What are the causes of women's economic inequality?. web: <http://www.unpac.ca/economy/whatcauses.html>, 31.08.2014'de alınmıştır.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek, *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 25-40.
- Yunus, M. (2003, 9-10 Haziran), Mikro Kredi ile ilgili konuşması. Mikro kredi Vasıtasıyla Yoksulluğun Azaltılması Uluslararası Konferansında bildiri olarak sunulmuştur, İstanbul.

TEK ELLİ PİYANİST: NICHOLAS MCCARTHY

Tuğba ÇAĞLAK¹, Nezihe ŞENTÜRK²

Özet

El veya kol uzuvlarında ortopedik bozukluğa sahip bireylerin çalgı eğitimi alması genellikle pek mümkün görülmemektedir. Ancak birçok çalgının aksine piyanoda, engele sahip olmayan el ile müzikal çalışmalar yapılabilmektedir. 1989 yılında sağ kolu olmadan dünyaya gelen (doğumsal ortopedik bozukluğa sahip) Nicholas McCarthy, 14 yaşında tek el piyano eserleri ile piyanistik yaşama adım atmış ve 132 yıllık geçmişe sahip olan Royal College of Music'ten sol el piyanisti olarak mezun olan ilk kişi olmuştur. Halen British Paraorchestra üyesi olan McCarthy, 2015 yılında 'Solo' adıyla bir albüm kaydetmiştir ve uluslararası platformda konserler vermeye devam etmektedir. Bu çalışmada Nicholas McCarthy'nin yaşadığı bedensel sorunlar, eğitim hayatı ve müzik yaşantısı ele alınmıştır. Nitel araştırma modeli durum çalışmasına örnek olan çalışmamızda, verilere ulaşmak için Nicholas McCarthy'e ulaşıp yapılandırılmamış görüşme formu uygulanmıştır. Toplanan verilerin analizi doğrudan yorumlama yöntemi ile yapılmış ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Piyano Eğitimi, Piyanist, Tek El Piyano, Müzik Eğitimi, Özel Eğitim, Ortopedik Bozukluk, Bedensel Engel.

¹ Arş. Gör. Tuğba ÇAĞLAK, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Çankırı-TÜRKİYE

E-posta: tugbacaglak@windowlive.com

² Prof. Nezihe ŞENTÜRK, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara-TÜRKİYE

E-posta: nezihesenturk@gmail.com

ONE HANDED PIANIST: NICHOLAS MCCARTHY

Tuğba ÇAĞLAK, Nezihe ŞENTÜRK

Abstract

Receiving instrument training is not seen possible very often for individuals, who have orthopedic disorders in hand or arm limbs. However, unlike many of instruments, musical work can be done by hand without a disorder by piano. Born without a right hand in 1989, Nicholas McCarthy, who has stepped to pianistic life with only one healthy hand when he was 14 years old, became the first graduate as a left hand pianist of Royal College of Music that has 132 years of history. Currently McCarthy is a member of British Paraorchestra, has recorded an album named ‘Solo’ in 2015 and continues to give concerts in the international arena. In this research, physical problems that Nicholas McCarthy experienced, his educational life and musical life will be discussed. This research is an example of qualitative research model case study. To gather data and access to Nicholas McCarthy, unstructured interview forms were applied. Analysis of the collected data made by direct interpretation method and results are discussed.

Keywords: Piano Education, Pianist, One Hand Piano, Music Education, Special Education, Orthopedic Disorder, Physical Disability.

Giriş

Engellilik, bireylerin yaşam kalitesini büyük ölçüde etkilemektedir. Bireylerin sosyal, eğitim ve akademik hayatları, sahip oldukları engelin boyutu ve türüne bağlı olarak gelişebilmektedir. Özellikle ortopedik yetersizliğe sahip bireylerde en büyük problem, dış dünyadaki fiziksel şartların durumudur. Bozuk kaldırımlar, rampasız alanlar, asansörsüz binalar vb. ortopedik yetersizliğe sahip bireylerin sosyal hayatlarını büyük ölçüde etkilerken eğitim hayatlarına da engel olabilir.

Ortopedik yetersizliğe sahip bireylerin eğitiminde, çoğunun ortopedik yetersizlik yanında zihinsel yetersizliği de yok ise özel eğitim kurumları yerine normal okullar tercih edilmektedir. Bu bireylere, küçük yaştan itibaren verilen sanat eğitimi, kişilik ve sosyal gelişimlerine büyük ölçüde yardımcı olmaktadır. Sanat eğitimi içerisinde “müzik eğitimi alan bireylerde, kendilerini ifade edebilme yeteneği, yaratıcılık, kültür birikimi, estetik beğeni, sosyal ilişkiler, mantık becerileri, dili kullanma yeteneği, duyu gelişimi, beden ve psikomotor davranışlar gibi özelliklerin geliştiği gözlenmektedir” (Güleç, 2007, s. 366).

El ve kol uzuvlarında ortopedik yetersizliğe sahip bireylerin, müzik eğitimi kapsamında çalgı eğitimi alması genellikle pek mümkün görülmemektedir. Ancak birçok çalgının aksine piyanoda, engele sahip olmayan el ile müzikal çalışmalar yapılabilir. Ayrıca tarihte ve günümüzdeki örneklerde, doğumsal veya doğum sonrası ortopedik yetersizliğe sahip bireylerin piyano yaşantılarını profesyonel olarak sürdürüp, bunu meslek edindiklerini, piyanist olarak hayatlarını kazandıklarını görmekteyiz.

1989 yılında sağ kolu olmadan dünyaya gelen (doğumsal ortopedik bozukluğa sahip) Nicholas McCarthy, 14 yaşında tek el piyano eserleri ile piyanistik yaşama adım atmış ve 132 yıllık geçmişe sahip olan Royal College of Music’ ten sol el piyanisti olarak mezun olan ilk kişi olmuştur. Halen British Paraorchestra üyesi olan McCarthy, 2015 yılında ‘Solo’ adıyla bir albüm kaydetmiştir ve uluslararası platformda konserler vermeye devam etmektedir.

Engellilik Tanımı ve Türleri

Engellilik kavramı birçok yetkili kurum tarafından tanımlanmıştır, ancak engellilik konusunun genişliği ve sınıflandırılması sebebiyle başka kavramlar da karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü yapmış olduğu engellilik tanımında, hastalık sonuçlarına ve sağlık yönüne göre sınıflama yapmıştır:

- “Noksanlık (Impairment): Sağlık bakımından noksanlık, psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder.
- Özürlülük (Disability): Sağlık alanında sakatlık, bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder.
- Maluliyet (Handicap): Sağlık alanında maluliyet, bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder” (Dünya Engelliler Vakfı, 2010, s. 4).

5378 Sayılı Engelliler Kanunu engelli bireyi, “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlamaktadır (Mevzuat, 2005).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun kabul ettiği Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi’nde ise engellilik, “normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtımsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar” ifadesiyle tanımlanmıştır (Dünya Engelliler Vakfı, 2010, s. 4).

Sınıflandırmada kullanılan kelimelerin damgalayıcı ve etiketleyici olmalarından dolayı Dünya Sağlık Örgütü tarafından (2001), “bu hassasiyet gereği, İngilizce’deki küçük düşürücü iması nedeniyle, engellilik (handicap) teriminin tümden çıkarılmasına, yetiyitimi teriminin ise bir bileşen adı olarak değil, geniş kapsamlı bir terim olarak tutulmasına karar verilmiştir” (Durduran, 2009, s. 5).

“WHO, engelli insanların küresel nüfusun %7-10’unu temsil ettiğini, bireysel olarak ülkelerde ise %4-20 oranında yaygınlık gösterdiğini tahmin

etmektedir' (Metts, 2004, s. 7). İnsan nüfusunu önemli ölçüde etkileyen engel durumları, kendi içerisinde sınıflandırılmaktadır. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı engel gruplarını;

- 'Görme engelliler
- İşitme engelliler
- Ortopedik ve süregelen hastalığı olanlar
- Zihinsel engelliler
- Dil ve konuşma güçlüğü olanlar
- Üstün zekalı ve özel yetenekliler
- Duygusal ve davranış bozukluğu olanlar'' şeklinde sınıflamaktadır (MEB, 2011, s. 10).

Ortopedik Yetersizlik

“Ortopedik yetersizlikler; sinir sisteminin zedelenmesi, hastalıklar, kazalar ve genetik problemler nedeniyle kas, iskelet ve eklemlerin işlevlerini getirmemesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizlikler olarak tanımlanmaktadır”(Kobal, 2009).

“Ortopedik yetersizlikler; çeşitli hastalıklar, kazalar, travmalar, tümörler veya doğumsal anomaliler nedeniyle kas, kemik ve eklemlerden oluşan iskelet sisteminin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen yetersizliklerdir” (Uysal, 2011, s. 253). Ortopedik yetersizlik birçok sebepten dolayı oluşabilmektedir.

“Annenin hamileliği veya doğum sırasında çocuğun beyindeki oksijen yetmezliği ortopedik yetersizliğe sebep olabilmektedir. Ayrıca menenjit ve ensefalit gibi beyni etkileyen hastalıklar ve uzun süren yüksek ateş de kalıcı beyin hasarına sebep olabilmektedir. Zehirlenme veya diğer şartlar beyindeki oksijen eksikliğine sebep olabilmektedir, hatta bazen felç veya anormal hareket yapılarına sebep olan baş, boyun ve sırt yaralanmaları oluşabilmektedir” (Deiner, 2012, s. 390).

“Ortopedik yetersizlik tıbbi ölçütler doğrultusunda farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma iki ana başlık altında yapılmaktadır:

- Merkezi sinir sisteminin zedelenmesi sonucu ortaya çıkan ortopedik yetersizlikler ve süregelen hastalıklar
 - Beyin inmesi (cerebral palsy-si pi)
 - Bel çatlağı inmesi (spina bifida)
 - Çocuk felci (polio)

- Konvülsiyon bozuklukları

• Kas ve iskelet sisteminin zedelenmesi sonucunda ortaya çıkan ortopedik yetersizlikler ve diğer süreğen hastalıklar

- Kalça çıkığı

- Amputasyon/ampute

- Süreğen hastalıklar (kanser, tüberküloz, şeker ve romatizma hastalıkları)’’ (MEB, 2011, s. 18).

Ortopedik bozukluğa sahip bireyler rahatsızlıklarının şiddetine göre özel eğitim hizmetlerinden veya normal eğitim hizmetlerinden yararlanırlar. Bu bireylerde görülen genel özellikler, akademik başarılarının akranlarından geri olması, sosyal ilişkilerde uyum sorunları, kendini yetersiz hissetmeye bağlı içe kapanıklık ve hassasiyet olarak sıralanabilir. Ancak, bazen görmekteyiz ki bedensel engeller sınır tanımamaktadır.

Tek Elli Piyanistler ve Nicholas McCarthy

El veya kol uzuvlarında ortopedik bozukluğa sahip bireylerin çalgı eğitimi alması genellikle pek mümkün görülmemektedir. Ancak birçok çalgının aksine piyanoda, engele sahip olmayan el ile müzikal çalışmalar yapılabilmektedir. Ayrıca tarihte veya günümüzdeki örneklerde, doğumsal veya doğum sonrası ortopedik bozukluğa sahip bazı bireylerin piyano yaşantılarını profesyonel olarak sürdürüp, bunu meslek edindiklerini, piyanist olarak hayatlarını kazandıklarını görmekteyiz.

Çıktığı bir av gezisinde geçirdiği kaza sonucu sağ kolunu kaybeden Macar besteci ve piyanist Geza Zichy (1849-1924) dünyanın ilk tek elleri piyanisti olarak anılır ("Zichy, Géza, Count Vasony-Keö", 2017). Avusturyalı piyanist Paul Wittgenstein (1887-1961) ise Birinci Dünya Savaşı'nda sağ kolunu kaybetmesine rağmen Zichy gibi tek el piyano eserleri ile piyanistik yaşantısını farklı bir boyuta taşıyarak kariyerini yeniden şekillendirmiştir ("Paul Wittgenstein (Arranger)", 2017).

Birinci Dünya Savaşı'nda aktif görevde iken avuç içine saplanan bir kurşunla, tamamen kaybetmese de sağ elini kullanamaz duruma gelen Çek piyanist Otokar Hollmann (1894-1961) ise bir diğer tek elleri piyanistlerdendir ve büyük çoğunlukla Wittgenstein'in sol el piyano repertuarını yorumladığı bilinmektedir ("Otokar Hollmann", 2017).

Alman piyanist Siegfried Rapp (1915–1982) ise, İkinci Dünya Savaşı'nda şarapnel saplanmasıyla sağ kolunu kaybetmiştir ve piyanistik yaşamına tek el piyanisti olarak devam etmiştir. Rapp, Sergie Prokofiev Op.4 Sol El Piyano Konçertosu'nu ilk seslendiren piyanist olarak hatırlanmaktadır ("Siegfried Rapp", 2017).

1982 yılında eş zamanlı inme geçirip bir kollarını kullanamayan Ruth Eisenberg (1902-1996) ve Margaret Patrick (1913-1994) de tek elleri piyanistlerdendir. Eisenberg sol kolunu kullanamazken, Patrick de sağ kolunu kullanamamaktadır ve 1982 yılını takiben tanışıp 'Ebony and Ivory' olarak isimlendirilen piyano düosunu oluşturmuşlardır ("Ebony and Ivory (piano duo)", 2017).

1989 yılında sağ kolu olmadan dünyaya gelen İngiliz piyanist Nicholas McCarthy ise, doğumsal ortopedik bozukluğa sahiptir. 14 yaşında tek el piyano eserleri ile piyanistik yaşama adım atmış, 17 yaşında Guildhall School of Music and Drama'nın gençlik bölümüne kabul edilmiştir. Daha sonra 132 yıllık geçmişe sahip olan Royal College of Music'e geçmiş ve sol el piyanisti olarak mezun olan ilk kişi olmuştur. Halen British Paraorchestra üyesi olan McCarthy, 2015 yılında 'Solo' adıyla bir albüm kaydetmiştir ve uluslararası platformda konserler vermeye devam etmektedir.

The Telegraph gazetesi McCarthy ile yapmış olduğu görüşme sonrası yayınladığı makalede öğretmeninin de görüşlerine yer vermiştir.

“Fakültenin piyano bölüm başkanı Prof, Vanessa Latache, öğrencisinin tek kol ile 50 dakikalık bir resital sunmanın gerektirdiği dayanıklılığı geliştirme gibi, bazı büyük zorlukların üstesinden gelmede 'son derece girişimci' olduğunu ve çevresindeki birçok arkadaşına yetersizlik ile neyi başarmanın mümkün olduğunu göstermede çok büyük ilham kaynağı olduğunu' söylemiştir” (Bowater, 2012).

Bu araştırmada Nicholas McCarthy'nin yaşadığı bedensel sorunlar, eğitim hayatı ve müzik yaşantısı ele alınmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına örnektir. 'Durum çalışması, olayların/durumların içerisindeki dinamikleri anlamaya odaklanan bir araştırma stratejisidir' (Eisenhardt, 1989-534).

Araştırma verilerine ulaşmak için Nicholas McCarthy'ye ulaşıp yapılandırılmamış görüşme formu uygulanmıştır.

Toplanan verilerin analizi doğrudan yorumlama yöntemi ile yapılmıştır ve sonuçlar tartışılmıştır. “Durum çalışmalarında kullanılan veri analiz yöntemleri, kategorik birleştirme, doğrudan yorumlama, modelleri çizme ve doğal genellemedir. Doğrudan yorumlamada tek bir örnek kullanılarak anlam ortaya çıkarılır” (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014, s. 251).

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde Nicholas McCarthy'nin yapılandırılmamış görüşme formundaki sorulara verdiği yanıtlar ve yorumları yer almaktadır.

Görüşme formundaki sorular 3 boyutta ele alınmıştır (Ek. 1);

- Ortopedik Yetersizlik Durumuna İlişkin Sorular (4 soru)
- Eğitim Hayatına İlişkin Sorular (3 soru)
- Müzik Hayatına İlişkin Sorular (7 soru)

Ortopedik Yetersizlik Durumuna İlişkin Sorulara Verilen Yanıtlar

- Y1. Ortopedik yetersizliğimin, doğumsal uzuv anormalliği dışında bir adı bulunmamaktadır.
- Y2. Ortopedik yetersizliğimin sebebi bilinmemektedir, annemin hamilelik sürecinde de keşfedilmemiştir.
- Y3. Ortopedik rahatsızlığımın günlük yaşamımı negatif olarak etkilememektedir. Hayattaki birçok duruma adapte olmuş bulunmaktayım. Bunu da tek elle doğmuş olmaktan dolayı hissediyorum. Bana göre, diğer insanlardan hiçbir farkım yok.
- Y4. Ortopedik rahatsızlığımın sosyal hayatım üzerinde bir etkisi yoktur. Ben kendine çok güvenen bir insanım ve yetersizliğim ile gurur duyuyorum, bu nedenle benim sosyal hayatım gelecek nesillerin 27 yaşlardaki insanların sosyal hayatı kadar aktiftir.

Görülmektedir ki, McCarthy'nin ortopedik yetersizliği doğumsal uzuv anormalliğidir ve anne karnında keşfedilmemiştir. Ortopedik yetersizlik durumuna sahip bireyler, hareket becerilerinin kısıtlılığından dolayı aktivitelere katılımlarda çekingen tavır sergileyebilirler. Bu sebeple, ortopedik yetersizliğe sahip bireylerin hayatta daha az deneyime sahip olmakla birlikte sosyal, duygusal, bilişsel yaşamları doğrudan etkilenebilir. Ancak McCarthy'nin, ortopedik yetersizliğiyle gurur duyduğu; kendisine çok güvendiği; hayattaki birçok duruma adapte olduğu ve sosyal hayatının

gelecek nesillerin 27 yaşlardaki insanların sosyal hayatı kadar aktif olduğu görülmektedir.

Eğitim Hayatına İlişkin Sorulara Verilen Yanıtlar

- Y5. Okul öncesi eğitimi aldım, fakat hiçbir problemle karşılaşmadım. Okulda herhangi bir durumda fiziksel yardıma ihtiyaç duyduğumda, yardım isteme konusunda her zaman rahat hissettim.
- Y6. İlkokul ve Ortaokul eğitim hayatım boyunca ortopedik yetersizliğimden kaynaklanan bir problemle karşılaşmadım. Aynı şekilde, bir şeye ihtiyaç duyduğum zaman arkadaşlardan veya öğretmenlerden yardım isteme konusunda oldukça rahat hissediyordum fakat fiziksel rahatsızlığımdan dolayı yardıma ihtiyaç duymuş olmam çok nadirdi.
- Üniversite eğitimim süresince arkadaşlarım bana karşı çok destekleyici ve cesaretlendiriciydiler, çünkü zaten ben televizyon ve radyo programlarıyla oldukça iyi bilinmeye başlamıştım. Bu nedenle onlar, benim orda olmamdan dolayı çok heyecanlıydılar.

Anlaşılmaktadır ki McCarthy, eğitim hayatına ilişkin olarak, okul öncesi eğitimi almış ve bu eğitim süresince ortopedik yetersizlikten kaynaklanan bir problemle karşılaşmamıştır. McCarthy, yardıma ihtiyaç duyduğu anda bunu ifade etmekte ve yardım istemede her zaman rahat hissettiğini belirtmiştir. McCarthy, İlkokul ve ortaokulda eğitim gördüğü süreçte ise, aynı şekilde, ortopedik rahatsızlığıyla ilgili bir yardıma ihtiyaç duyduğunda arkadaşlarından ve öğretmenlerinden yardım isteme konusunda kendisini oldukça rahat hissettiğini ve bu süreçte çok nadir yardıma ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir.

Görüşme sorularına verilen yanıtlardan anlaşılmaktadır ki, Royal College of Music'deki üniversite eğitimi süresince, McCarthy'nin sosyal çevresi, arkadaşları kendisine karşı çok destekleyici ve cesaretlendirici davranmışlardır. Üstelik, üniversite eğitimine başlamadan, tek el piyanisti olarak televizyon ve radyo programlarıyla hali hazırda iyi bilinmeye, bir nevi ünlü olmaya başladığı için, orda bulunması arkadaşları tarafından heyecanla karşılanmıştır. McCarthy'nin okul öncesi dönemden itibaren, eğitim hayatının her aşamasında, yetersizliğiyle barışık olduğunu ve çevresindeki insanlar (öğretmenler, arkadaşlar) tarafından sürekli desteklenmiş olduğu düşünülebilir.

Müzik Hayatına İlişkin Sorulara Verilen Yanıtlar

- Y8. Piyano çalmaya 14 yaşında karar verdim. Beethoven Piyano Sonat çalan bir arkadaşımı gördüm ve piyanoya aşık oldum. Böylece kararımı verdim.
- Y9. Piyano öğrenmeye başlama kararına ailem şaşırmişti ama aynı zamanda çok mutlu ve destekleyici oldular. Uluslararası bir konser piyanisti olacağımı düşünmüş olduklarını sanmıyorum.
- Y10. Piyano çalmaya karar verdiğimde sosyal çevrem tepkisi iyi oldu. İnsanlar benim için mutlu olmuşlardı.
- Y11. Royal Collage of Music'deki 4 yıllık eğitimim süresince 3 kere piyano öğretmenini değiştirdim. Bunun sebebi, her öğretmenin sol el piyano repertuarı hakkında biraz bildiğini hissetmemdi, bu yüzden hepsinden o bilgilere ulaşabilmek için aralarında dolaşım.
- Y12. Piyano eğitimimin başlangıcında ilk kitabım J.S Bach'm eşiksiz Çello Suitleri oldu. Bunlar sol el için çok faydalı eserlerdir. Daha sonra Raymond Lewenthal'ın Piano Music for One Hand kitabına devam ettim.
- Y13. Eser seçimi ve repertuar hazırlarken, ben her zaman iyi bir denge kurmak için çalıştım. İnsanlara sol el piyano için kullanılabilecek eserlerle ilgili geniş bir perspektif kazandırmaktan mutluluk duyuyorum.
- Y14. Tek el piyano öğrencilerine önerini olarak, tekniğe odaklanmalarını söyleyebilirim, sol el piyano repertuarı çok zor olduğu için birçok eser çalabilmek için sağlam bir tekniğe sahip olmak gerekir. Ayrıca düzenli egzersiz çalmalarını söyleyebilirim, 90 dakikalık resitalerde tek el piyano çalmak çok zor bir iş, mümkün olduğunca çok dayanıklılığa ihtiyaç duyulur. Egzersizler kesinlikle yardımcı olur.

Görülmektedir ki Nicholas McCarthy, 14 yaşındayken Beethoven Piyano Sonat çalan bir arkadaşını dinlerken piyanoya aşık olmuş ve piyano çalmaya o an karar vermiştir. McCarthy, ailesinin bu karar karşısında şaşırıldığını ancak çok mutlu ve destekleyici olduğunu ifade etmiştir. McCarthy'nin, piyano çalmaya karar vermesi konusunda sosyal çevresinden olumlu tepki aldığı ve insanların onun için sevindiği anlaşılmaktadır.

McCarthy'nin, Royal Collage of Music'deki 4 yıllık eğitimi boyunca 3 kere piyano öğretmenini değiştirdiği görülmektedir. Buna sebep olarak ise, her öğretmenin sahip olduğu sol el piyano repertuarı hakkındaki bilgilere sahip olmayı istemesini göstermiştir. McCarthy'nin tek el piyano repertuarı ile ilgili mümkün olduğunca çok fazla bilgiye sahip olmaya ve bu repertuarın her yüzünü insanlara tanıtmaya çalıştığı söylenebilir.

Çalgı eğitiminin en önemli basamağı olan başlangıç aşamasında McCarthy, ilk piyano kitabı olarak J.S. Bach'ın eşliksiz Çello Suitleri'ni göstermiş ve bu sütünlerin sol el için çok faydalı eserler olduğunu belirtmiştir. Sütünlerden sonra, piyano eğitimine Raymond Lewenthal'ın Piano Music for One Hand kitabıyla devam ettiğini belirtmiştir. Piyano eğitim süresince eser seçerken ve piyano programı hazırlarken, eserler arasında denge kurmaya çalışarak, insanlara sol el piyano repertuarından geniş perspektif kazandıracak eserler seçmeye dikkat ettiği anlaşılmaktadır.

Son olarak kendisine tek el piyano öğrencilerine önerileri sorulan McCarthy, öğrencilere tekniğe odaklanmalarını, 90 dakikalık konserler süresince tek bir elle piyano çalabilmek için sağlam bir tekniğe sahip olmak gerektiğini, bu dayanıklılığı sağlayabilmek için düzenli olarak egzersiz çalınmasını belirtmiştir. Buradan hareketle, tek el piyano çalarken göz önünde bulundurulması gereken en önemli noktanın, egzersiz çalarak tekniği geliştirmek olduğu sonucuna varılabilir.

Sonuç

Nicholas McCarthy ve diğer tek eller piyanistler, ortopedik yetersizliğe sahip olmalarına karşın, iyi birer piyanist, yorumcu veya besteci olarak uluslararası sanatsal platformda çok önemli bir yere sahiptirler. Ayrıca Nicholas McCarthy, ortopedik yetersizliğe sahip bireylerin de olanak sağladığı sürece, özveri ve azimle, meslek sahibi olabileceklerinin canlı kanıtıdır. Özellikle son zamanlarda özel eğitim hizmetleriyle ve birçok projeye birlikte yetersizliğe sahip bireylerin/çocukların toplumun aktif bir parçası olmaları daha mümkündür.

Müzik insan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır ve insanı hayata tutan, toplumları birleştiren bir güce sahiptir. Her çocuk müzik eğitimi almalıdır. Özellikle yetersizliğe sahip çocuk/birey müzik eğitimi, ortopedik yetersizliğinin derecesine göre çalgı eğitimi almalıdır. Yetersizliğe sahip çocuk/birey müzikle sevgiyi, iyiyi, güzeli hisseder; bireysel müzik yaparken kendine olan güveni artar; toplu müzik yaparken topluluğun bir parçası olduğunu, toplulukla uyum halinde olmayı öğrenir.

Kaynaklar

Bowater, D. (2012). One handed pianist Nicholas McCarthy graduates from Royal College of Music. Telegraph Media Group Limited 2016, 11.08.2016 tarihinde <http://www.telegraph.co.uk/culture/music/musicnews/9503659/One-handed-pianist-Nicholas-McCarthy-graduates-from-Royal-College-of-Music.html> sayfasından erişilmiştir.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem Akademi Ankara 18. Baskı, 251.

Deiner, P. (2012). Inclusive Early Childhood Education: Development, Resources, and Practice. 6. Baskı Cengage Learning, 390.

Durduran, Y. (2009). Engelli Çocukların Engellilikleri Dışındaki Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Durumları. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 5.

Dünya Engelliler Vakfı (2010). Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu. İstanbul, 4. 11.08.2016 tarihinde <http://eski.bingol.edu.tr/media/225851/4engelliler-icin-kentsel-tasarim.pdf> sayfasından erişilmiştir.

"Ebony and Ivory (piano duo)." Wikipedia. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2017. Wikipedia.org adresinden:

[https://en.wikipedia.org/wiki/Ebony_and_Ivory_\(piano_duo\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ebony_and_Ivory_(piano_duo))

Eisenhardt, K.M. (1989). Building Theories From Case Study Research Academy of Management. The Academy of Management Review, 14-4, 534.

Güleç, K.S. (2007). Müziğin Kişisel İşlevleri Açısından Müzik Eğitiminde Güdülenmenin Önemi. 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 366.

Kobal, G. (2009). Özel Eğitime Giriş. Editör: Ataman, A. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 7. Baskı, 271.

MEB (2011). Aile ve Tüketici Hizmetleri, Engelli Bireyler 762SHD026, 10, 18. 11.08.2016 tarihinde http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Engelli%20Bireyler.pdf sayfasından erişilmiştir.

Metts, R. (2004). Disability and development. Disability And Development Research Agenda Meeting. World Bank Headquarters, Washington D.C., 7.

Mevzuat (2005). Engelliler Hakkında Kanun. 9463. 11.08.2016 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> sayfasından erişilmiştir.

"Otakar Hollmann." Wikipedia. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2017. Wikipedia.org adresinden: https://en.wikipedia.org/wiki/Otakar_Hollmann

"Paul Wittgenstein (Arranger)." Bach Cantatas Website. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2017. Bach-cantatas.com adresinden: <http://www.bach-cantatas.com/Lib/Wittgenstein-Paul.htm>

"Siegfried Rapp." Wikipedia. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2017. Wikipedia.org adresinden: https://en.wikipedia.org/wiki/Siegfried_Rapp

Uysal, H. (2011). Fiziksel yetersizliği/ süreğen hastalığı olan öğrenciler. Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. Editör: Diken, İ.H. (Dördüncü Baskı). Ankara Pegem Akademi Yayıncılık, 253.

"Zichy, Géza, Count Vasony-Keö." Baker's Biographical Dictionary of Musicians. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2017. Encyclopedia.com adresinden: <http://www.encyclopedia.com/arts/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/zichy-geza-count-vasony-keo>

Ek 1. Görüşme Soruları

Interview Questions

Physical Problems

1. What is the name of your physical disability?
2. What is the reason of your physical disability?
3. Is there any negative effect caused of your physical disability to your daily life?
4. Is there any effect caused of your physical disability to your social life?

Educational Life

5. Did you get educated in preschool? If you get educated did you encounter any problem?
6. Did you encounter any problem caused of your physical disability while you getting educated in primary school and secondary school?
7. During your university education, how was the perspective of your social circles to your one handed piano education?

Musical Life

8. When did happen your claim of playing piano? How did you decide that?
9. Was there any effect to you about playing piano by your family?
10. What was the effect of social circles to you when you decided to
11. Did you have experience to change piano teacher during your piano education? If you have experienced, how many times and what reason changed your piano teacher?
12. Which piano books did you use to start your piano education?
13. What kind of issues you pay attention to select of works and preparing piano program in your piano education?
14. What is your suggestions to one handed piano students?